

\$5.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

לחודש תשרי תשפ"ה

חלק שני

ערב חג הסוכות - שבת בראשית

יו"ל על ידי

בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

מהדורת קאבאטשניק

לזכות
הרה"ת ר' יהודה ליב שי' וזוגתו מרת חנה שתחי'
בניהם ובנותיהם:
רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן, מאריאשא, מרים מושקא
ובת-שבע שיחיו

מרזוב

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לעילוי נשמת

ר' אברהם ע"ה בן ר' אליהו ע"ה

מיכאלשוולי

גלב"ע כ"ה אלול ה'תשע"ט

ויהי רצון שתיכף ומיד יקויים הייעוד "הקיצו ורגנו שוכני עפר" והוא בתוכם

לזכות

הרה"ח ר' משה זאב וזוגתו מרת רבקה
תחי' (ולשנת הצלחה - לרגל יום
הולדתה ב"ד תשרי)
ובתם שרה גאלדא תחי' (ולרגל ה"בת
מצוה" שלה בכ"ה תשרי)

שיחיו באלינסקי

לזכות

הרה"ח הרה"ת הרב צבי הירש שי' בן
גיטל לאה לרגל יום הולדתו
כ"ג תשרי - "שמחת תורה"
לשנת הצלחה"
ולזכות זוגתו טויבא בת שבע
בת הינדא תחי' ומשפחתם שיחיו
להצלחה בכל ובשורות טובות
תמיד כל הימים

לזכות

הרה"ת ר' מנחם מענדל וזוגתו מרת
מלכה שיחיו
ובניהם: אברהם, ארי' זאב וישראל
איסר שיחיו
קאבאטשניק

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח הרב שניאור זלמן
בן הרב יהודה אייזל ע"ה
נפטר עש"ק ב' אייר תשפ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

ר' אברהם בן יהודה ע"ה אלמקיים
גלב"ע י"א טבת תשע"א
ולעילוי נשמת חי' פרחא בת מכלוף
ע"ה גלב"ע י"ב ניסן תשע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

ע"י ולזכות ר' יהודה וזוגתו ימית
ומשפחתם שיחיו אלמקיים

לזכות הת' משה צבי בן שרה פעסל שי'
לרגל יום הולדתו י"א תשרי
לשנת הצלחה

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י הבד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה
הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?
צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר
www.daytodayguide.com

משרד הבד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר הבד"צ הרב ברוין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים

לחודש תשרי ה'תשפ"ה

חלק שני

ערב חג הסוכות - כ"ו תשרי

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ

הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכא"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

תוכן ומפתח

- ז כמה פרטי דינים בקשר לבניית הסוכה הסכך / רצפה / נוי סוכה / מבצע סוכה
- י פרטי דינים בקשר לרכישת ארבעת המינים אתרוג / לולב
- יא יום רביעי, י"ד תשרי, ערב חג הסוכות עירוב תבשילין / עירוב חצרות / הכנת הלולב / הכנת הסוכה
- יב ליל חמישי, ליל א' דחג הסוכות איסור הוצאה ביום טוב / המותר והאסור בתוך הסוכה / אושפיזין / דיני ישיבה בסוכה
- יג כז יום חמישי, יום א' דחג הסוכות נטילת לולב / תפילת שחרית / סעודת יום-טוב
- יד לח רחיצה ביו"ט מים חמין / מים צוננים / סבון / מקוה
- יט מ ליל ששי, ליל ב' דחג הסוכות ערבית / קידוש
- כ מא יום ששי, ערב שבת קודש, ב' דחג הסוכות תפילת שחרית / סעודת יום-טוב
- כא מב ליל שבת קודש, י"ז תשרי, א' דחול המועד יום שבת קודש, שבת חול המועד סוכות, י"ז תשרי, א' דחול המועד
- כב מה חול המועד סוכה ניידת / שמירת ארבעת המינים
- כג מט יום ראשון, ח"י תשרי, ב' דחול המועד יום שני, י"ט תשרי, ג' דחול המועד
- כד נא ליל רביעי, כ"א תשרי, ה' דחול המועד – ליל הושענא רבה יום רביעי, כ"א תשרי, יום הושענא רבה
- כה נב הכנות לחג
- כו נג ליל חמישי, כ"ב תשרי, ליל שמיני עצרת סעודת יום טוב
- כז נד יום חמישי, כ"ב תשרי, יום שמיני עצרת ליל שישי, כ"ג תשרי, ליל שמחת תורה
- כח נה ערבית / סעודת יו"ט
- כט נו יום ששי, ערב שבת קודש, כ"ג תשרי, יום שמחת תורה שבת קודש, כ"ד תשרי, שבת בראשית, מברכים חשון, אסרו חג
- ל נז יום שבת קודש, כ"ד תשרי
- לא סא יום ראשון, כ"ה תשרי
- לב סב יום שני, כ"ו תשרי
- לג סג הלכתא למשיחא – נספח
- לד סד מילואים
- לה סה קיצור דיני שכחה וטעות – טבלא
- לו סו מקורות וצינונים לטבלא דיני שכחה וטעות
- לז סז מורה שיעור ללימוד רמב"ם היומי
- לח סח קלה

פתח דבר

על-פי בקשת רבים, מגישים אנו – מטעם ה"בד"צ – קיצור עיקרי הלכות ומנהגים לחודש תשרי חלק ב' הבעל"ט השכיחים ונוגעים למעשה, במתכונת של לוח יום-יומי.

מקורות המובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך אדה"ז. מטה אפרים. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

כל הלכה הזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוטו.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת באתרא דרב", הכוונה לאתר AskTheRav.com בפיקוח הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר מה מספר השו"ת במספרים (לדוגמה לסי' א'סא) ולאתר אותה. ואז בעזרת תמצא את מבוקשך. עזר בעריכה הרה"ח הרב מנחם מענדל שי' ראטנברג.

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹, מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלמה תיכף ומיד ממש², שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד

1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתנאי (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלמיות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתח"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ו בכ"מ – ראה לדוגמה שו"ת הרי בשמים ח"ג ס"ג. ולהעיר, שמש"ק שם בדין תק"ש בכ"מ ש"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצוות הבית להתהו"ט (חזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים ג, א) שדיני נגעים ואהלות יקרין בעוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מהרש"א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאייר שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלמיות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתח"מ, וכמובן מל"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9-108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שנו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"ז ר"ל שהל' שבת ונדה לא נו' בתנאי שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם ב"ח יו"ד סוס"י קפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קגג שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 27 הע' 59. ור"ל). וראה זה פלא, בס' שערי ג'ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס"ש ועיברו רה"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

[הנה, בתנאי שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלוים ויוזעים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכהה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פי' בלקוטי ביאורים (קארף). וכ"מ גם בסה"ש תנש"א (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק"). וכ"ה להדיא בר"ד משיחת ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחר"ק תשמ"ח].

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקובו הדבר שידעו מפנימות התורה לך גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי ב' ז', ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פ"ו בארוכה. וצע"ק שבכ"מ מבואר להדיא ע"ד לימוד הגולה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב). וכ"ה בכמה מאמרי ד"ח – ד"ה ופלוכל דאורייתא, לאפשר לה בגולה דתורה (ראה השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתנאי שם רק "גופי התורה הנגלית") (וכמ"ס לפנ"ז בתנאי שם, ש"יהי גם עיקר עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמייהם הנסתרים"). ועד"ה הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה והי' ביום ההוא תשנ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סח, ד. חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' ערך) במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבח"י "ותלמודו בידו", ושאי"כ הירעים המסתעפים, וכן שקו"ש ופלוכל דאורייתא, לאפשר לה בגולה דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 240. ולהעיר מד"ה הנה ישיכל עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר דה"ס מסה"ש תשנ"ז ע' 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), ששקו"ש בתושב"ע פ' ביטל לעת"ל. ובפעטות י"ל, שהכוונה שם לעמל ויגיעה ("במחשכים הושיבני") לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. ועד"ה הנת' בסה"ש שם ע' 510 – ראה בב"ז קובץ העיו"ב לך חיי"ש תש"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמישיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע). וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"א בתנאי שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים (ערב רב) לפרטי הלכות איסור וטומאה יותר מישואל שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכא"ו לפי ב' ז', עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

2) ובס' שערים מצויינים בהלכה עמ"ס זוחים (מכת"י אאמ"ר, ובתוספת נופך מאחמ"ר הרה"ר הרמ"ב שליט"א) בפתחה, האריך מאד בגיגול החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (קיש, קטו) על מארז"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרין לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם). דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך. . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]³."

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה. . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב"⁴.

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך"⁵.

* * *

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון⁶.

מערכת "לוח יומי"

ו' תשרי תשפ"ה

ברוקלין נ. י.

ברכת מזל טוב!

למרא דאתרא וחבר הבד"צ הרב **יוסף ישעיהו ברוין** שליט"א וזוגתו הרבנית תליט"א
 לרגל בוא בנם מו"ה **לוי יצחק** שליט"א בקשרי שידוכין
 עם ב"ג הכלה המהוללה מרת **מנוחה** תי' בת ידידנו
 הרה"ח **מאיר שמחה** שליט"א **קלמנסון** (אויבערוויליע)
 יה"ר שיזכו לבנות בנין עד עד, מתוך הרחבה בגו"ר ושמחה וטוב לבב.

(3) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(4) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תש"נ כרך ב ע' 485.

(5) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

(6) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.

כמה פרטי דינים בקשר לבניית הסוכה

אף שמעיקר הדין יכול לאכול בסוכתו של חברו, מה טוב שישתדלו שתהא לכל אחד סוכה משלו⁷. ומפני מצב הפרנסה הדחוק דרוב בני ישראל – נהגו בכמה מקומות שיש סוכה אחת לכמה וכמה משפחות.

מיקום הסוכה: אין לעשות סוכה בקרקע של חברו שלא מדעתו וכן בקרקע של רבים כגון ברחוב העיר וכיוצא בו מקום שהרבים עוברים שם. וכן במקום שסוכתו גורמת לנזקי שכנים כגון שמאפיל על חלונות חברו [ויש שכתבו ללמד זכות על המקילים לעשות סוכות בקרקע של רשות הרבים בכמה אופנים (ראה בהערה⁸)], וכמובן – שגם להמקילים, זהו רק בתנאי שאינו מפריע לעוברים ושבים (ואינו סותם כל דרך הרבים)]. עבר ועשה שם סוכה אין לברך עליה.

כל סוכה שאינו יכול לאכול ולשתות ולטייל ולישן בה בנחת בלא שום צער אינה נקראת דירה כלל. עשה סוכה במקום שידוע לו שייצטער אחר כך, כגון שעשה ברחוב⁹ שאי אפשר לו לישן שם בנחת מחמת מורא הגנבים והליסטים הרי זו סוכה פסולה, ואינו יוצא בה אפילו באכילה, אבל מי שאינו מתיירא לנפשו לישן שם בלילה אע"פ שמתירא שלא יגבנו כלי תשמישו שבסוכה הרי זו כשרה¹⁰.

אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד, אבל אם היא עשויה גם לדירה דהיינו לדור בה בקביעות ולא להסתופף בצלה בלבד, או שעשויה גם לאוצר, או שאר תשמיש שצריך לעשותו במקום צנוע, או שהיא עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר, כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית¹¹.

הדפנות

בונים הדפנות לפני הסכך¹².

נהגו עכשיו לעשות מחיצות שלימות כי אין הכל בקיאי בדין המחיצות. ומנהגנו לעשות ארבע דפנות¹³.

אין נכון לעשות הדפנות [ואפילו מחיצה אחת] מיריעות, אפילו קשרן [כי לפעמים מתנדנדות

(7) דמכיוון שתשבו כעין תדורו, צריך להיות לכל אחד סוכה בפני עצמו, בדוגמת מה שכל השנה דר בדירה שלו. ובפרט שגם עשייתו הסוכה היא מצוה [שמברכין עליה שהחינו, אלא שנפטרת בשהחינו שבקידוש], ומצוה בו יותר מבשלוחו.

ולהעיר (נוסף להנעתק לעיל ובפנים מלקו"ש וכו') שיש שפי' בדעת הראשונים (ס' הפרדס לרש"י ס' קפז וס' האורה סצ"ו. ועוד) שמדינא צ"ל סוכה לכאן"א – ראה ביפ"ל ח"ג סתרכ"ה סק"א. ס' בית השואבה ס"א. כה"ח סתרכ"ה סק"ז. אולם, אין הכרח גמור להעמיס כוונה זו בדבריהם. אבל להעיר מדעת הגאונים (שבה"ל סדר חגה"ס ששמ"ז. ר"ץ גיאות הל' סוכה. שע"ת סת"ט. ועוד) שאא"פ לצאת יד"ח (לגמרי) בסוכת ביהכ"ג. ואכ"מ.

(8) כשקיבלו – או יכולים לקבל – רשות משר העיר (כיון שעיקר הטעם משום גוים שאינם מוחלים), בשטח המצומצם שלפני ביתו שחייב משום דינא דמלכותא בעניני נזיקין וכו'. ועוד ועיקר, כדלקמן, באופן שאינו מפריע לבני רה"ר והוא בצדי רה"ר.

(9) ולכתחלה אין לעשות ברחוב, כמו שנתבאר.

(10) ראה בסוף הקובץ במילואים (א).

(11) וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' י'תקעח, בנוגע סוכות העשויות למצוה.

(12) ובדיעבד – יש לונעם הסכך קצת. אבל אם כבר נכנס החג יש לסמוך על המקילים (ראה מג"א סתרכ"ה סק"ד. ברכ"ס סק"ב. ערוה"ש ס"ה. וכ"מ קצת בחי' הצ"צ (שבסו"ס פס"ד ח"ג כו, ג. במהדו"ח – בחי' עה"ש ח"ב) סוכה רפ"א, עיי"ש).

ועוד להעיר, שלכמה דעות בב' דפנות סגי (כ"מ בט"ז שם. וכ"ה בחי' הצ"צ שם. וראה שד"ח סוכה ס"ב סק"ב. וש"נ. ובפמ"ג במ"ז שם סק"ה ר"ל להכשיר במחיצה א' לחוד. אבל עיי"ש בחי' הצ"צ).

ובדפנות שזוות ברוח (ראה להלן) יש להקל אף כשלא עשה מחיצות קנים או חבלים ("מחיצות לבד") לפני הסיכוך, שבד"כ יש עכ"פ טפח אחד שאינו מתנדנד, וסגי בטפח דופן שנעשה לפני הסיכוך (וא"צ דוקא טפח סמוך לסכך. ואכ"מ).

(13) ראה בסוף הקובץ במילואים (ב).

באמצע¹⁴, ואפילו קשרן] בטוב¹⁵, כי לפעמים מתנתק מבלי שישים לב, וממילא דינן כמחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה. והרוצה לעשות סוכה בסדינים, טוב שישים מחיצות של קנים במשך עשרה טפחים מהקרקע, עם ריוח פחות משלשה טפחים בין כל קנה וקנה¹⁶. ולכתחילה יזהר לתקן קנים בכל ד' הדפנות, או לעשות מחיצות של "לבוד" בשתי וערב.

הסכך

נכון שעכ"פ חלק הסיכוך יעשה בעצמו¹⁷.

טוב ליזהר לכתחילה שלא לסכך ע"י אשה או גוי. וכל שכן ע"י קטן (שי"א שפסול לסכך). בדיעבד, אם סיכך ע"י קטן, ראוי שינענע הסכך לשם צל¹⁸. ובכל אופן, אחרי הסיכוך יש לחדש בה דבר לשם החג, דהיינו שיניח סכך חדש לשם החג ואפילו אין בסכך המחודש אלא טפח על טפח מרובע או שאורך החידוש הולך על פני כל אורך הסוכה או לרוחב הסוכה. ואם רוצה הקטן לסייע קצת בהנחת הסכך, יכול לעשות כן באופנים מסויימים – ראה בהערה¹⁹.

"אין מסככין אלא בדבר שהוא צומח מן הארץ והוא תלוש מן הקרקע ואינו מקבל תומאה". יש המדקדקים להשתמש בענפי אילן דוקא (ובפרט ענפי דקל) [ונתנו טעם לדבר, שסוכה בגימטריא אילן], אך כמובן שע"פ הלכה אינו מוכרח²⁰, וכן גם בנוגע למחצלאות – הכשרים – שאין בהם שום חשש²¹.

להיזהר שהסכך יהא עמיד ברוח מצויה²² במשך כל ימי החג²³ (ונוגע במיוחד במחצלאות שאינן

14) בשיעור הנדנדוד לפסול – ידוע שיש שחידשו שהוא רק באופן שהמחיצה נפסלת שמתנדנדת ג"ט ויצא מדין לבוד. וראה פמ"ג שס"ב א"א סקכ"א (לענין לחי המתנדנד) עד"ז [וראה שו"ת מגדל צופים ח"א ס"ט שרצה לדחות]. וכע"ז כבר כתב בתוס' ש"ש ס"ג סק"ט. וראה גם בה"ח (לענינו) סתר"ל סק"ג. ולהעיר מל' הקרית ספר סוכה פ"ד.

אבל סתימת הראשונים והאחרונים שלא חילקו בדבר משמע (כ"כ כמה אחרונים לדייק. וראה גם שו"ת אבן ישראל ח"ט על משנ"ב סתר"ל סקמ"ח). הליכות שלמה מועדים פ"א ס"ז. ועיי"ש מש"כ לבאר באו"א. וצ"ע) דבכל גווי מיפסל, כיון שבמתנדנד אינו בגדר מחיצה (ראה שו"ת משכנות יעקב ס' כג ד"ה וכן. ובספרו קהלת יעקב לסוכה כד, ב. שו"ת בנין עולם או"ח ס"ג. ומש"כ להוכיח מפיה"מ להרמב"ם – כבר העירו שהיא הוספת המעמיק, ולא נמצא בל' ערבי במקורו). ומכיון שמדובר בספק ביטול מ"ע דאורייתא, אא"פ להקל. וראה בארוכה שו"ת יב"א ח"ט ס"ט.

אמנם, עכ"ל דבנדנד פורתא באמצע לא איכפת לו, שכן בקשרן בטוב הוא רק חשש לכתחילה דזימנין דמינתקי, ולא פסול גמור, אף שלא ימלט שמתנדנדת קצת. וצ"ל שנדנד מועט ביותר במקומה לא איכפת לו, כל שאינו ניכר שהמחיצה הולכת ובאה, או שברובו עומד סגי. וראה גם שו"ת אג"מ או"ח ח"ה ס"מ. ובכללות הענין, ודיוקי ל' הראשונים וכו' וליקוט דעת האחרונים – ראה בארוכה מקראי קודש הרי סוכות פ"ג סל"ו. וש"נ.

15) ולכאורה בקשרם ע"י אזיקונים למעלה ומלמטה אין לחוש כיון שאא"פ שיתנתקו. וראה בתוס' ש"ש ס"ו סק"ו עד"ז.

16) ראה בסוף הקובץ במילואים (ג).

17) וכן מעשה רב (מפי השמועה). ולהעיר מר"ד משיחת ש"פ בלק תשל"א שכ"ק אדמו"ר מהרי"צ אע"פ שאגד הולב בעצמו, לא סיכך בעצמו מחמת הדין שפרנס על הציבור אסור במלאכה. והוא דלא כשע"ת סתרכ"ה ועוד. אבל כן מוכח בכ"מ – ראה גם הנסמך בבירור הלכה זילבר ח"מ סתכ"ז.

18) נת' בארוכה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" חוברת ז'.

19) אם הסכך שסיכך הגדול צלתה מרובה מחמתה, וגם מרובה הרבה מהסכך שסיכך הקטן. ובתנאי שהסכך שמסכך הקטן חמתה מרובה מצלתה, או שיש כ"כ הרבה סכך שסיכך הגדול שאם ינטל מהסכך שסיכך הגדול כשיעור הסכך שמסכך הקטן תהא הסוכה צלתה מרובה מחמתה (ע"פ שו"ע אדה"ז סתרכ"ו ס"ה ואילן). ועוד אופן: כשסכך שמסכך הקטן אינו מעורב עם הסכך שמסכך הגדול אלא כל אחד ואחד מונח על הסוכה בפני עצמו זה בצד זה, שאז א"צ רוב בסכך שמסכך הגדול כנגד סכך שמסכך הקטן אלא אפילו מחצה על מחצה הסוכה כשירה, והוא שלא יהי' ארבעה טפחים במקום אחד מסכך שמסכך הקטן. בסוכה גדולה או שלשה טפחים בסוכה קטנה (שם ס"ח. שם סתר"ל א"א ס"י).

20) ראה שו"ת באתרא דרב סל' ה"שכ.

21) ראה שם ס' א"רכ.

22) ויש שהרחיקו לכת (ראה שו"ת בצה"ח ח"ה סמ"ג. ועוד) לחשוש (ע"פ המג"א סתר"ל סק"ט) **בנוגע לדפנות**, וכ"ה בשו"ע אדה"ז קו"א ששנ"ה סק"ג. וראה שו"ע אדה"ז שש"טו ס"ג ממג"א שם סק"ג) בדבר השכיח טובא, בסוכה העומדת בחצר ומוקפת בכתלי הבתים שמסביב, ולולא הבתים היו רוחות מפילות הסכך (ועד"ז בסוכות שבמרפסות של בנינים גבוהים, ומחמת קירות הבנין שמלמעלה נמנע הרוח), שצריך לשער חוץ הסכך כאילו עומד במקום פרוץ. ולפ"ז מהנכון לחזק הסכך הדק היטב שלא ינוע ברוח כלא. איבאר שאי"ז מוכרח – ראה חזון אבי סוכה ע' פג. שו"ת פלגי מים ליפשיץ ח"ב סל"א. ובסגנון פשוט, שבדפנות שאני שאינה בגדר מחיצה, אבל בסכך ה"ט שאינה ראוי אפי' לדירת עראי, משא"כ כשעומדת ברוח מצוי' במקומה. וה"ה שאין לחשוש אם הסכך נע ונד קצת (כבדפנות – ראה בהערה לעיל), ורק כשנופל לגמרי.

23) ואם אינה עמידה מצד עצמה במשך כל החג – יש לחשוש גם בשעת עמידתה משום סוכה שאינה ראוי' לשבעה (כמפורש בריטב"א סוכה כג, א. ואכ"מ).

עומדות ברוח מצויה²⁴ ולכן יש להוסיף עליהם סכך או להניח עליהם קורות עץ). אין לחזק²⁵ את הסכך בדבר המקבל טומאה (כ'אזיקונים' מפלסטיק וכדומה²⁶. ניתן להשתמש בקורות עץ או לקשור בחוטים המיוחדים לשם כך, הכשרים לסיכוך). חשוב להדגיש שאין חשש במה שהסכך נוגע בברזל, ומספיק שעיקר עמידת הסכך אינו מחמת דבר המקבל טומאה. בדיעבד שהעמידו הסכך בדבר המקבל טומאה מותר לישב שם אפילו לכתחילה.

במענה לשאלת רבים: בנוגע להמצאה לסדר סכך ממחצלאות של במבוק באופן שהגשמים אינם יורדים לתוכה, מצד אופן הנחת הקנים, וסמכו (בין השאר) על שיטות הראשונים להכשיר בכגון דא – ראה בהערה²⁷.

מנהג רבותינו נשיאינו שהיו מרבים בסכך והדגישו הדבר גם באמירה בדיבור, שהיו אומרים שיוסיפו עוד סכך ועוד סכך מבלי לדאוג לכך שצריך שיהיו כוכבים נראים מתוכה. ובודאי מצאו עצה שיוכלו גם לראות הכוכבים, ובפשטות – ע"ז שלוקחים מקל ותוחבים אותו בעובי הסכך, וככל שירבה הסכך יעשה בו נקב קטן עכ"פ שדרכו יוכלו לראות הכוכבים.

הפסק אויר בסכך: ריוח אויר בסכך של שלוש טפחים בין באמצע בין מן הצד לפעמים פוסל את כל הסוכה²⁸. ובכל אופן, אין לשבת תחתיו. אם יש הפסק אויר פחות משלש טפחים הסוכה כשירה, אבל אין יושבים תחתיו אם האויר הולך על פני כל הסוכה או שיש בו כדי לעמוד בו ראשו או רובו (אבל בלא זה מותר, שהרי אין סוכה שאין בה נקבים נקבים).

סכך פסול: בסוכה גדולה²⁹, אם הוא באמצע פוסל בארבעה טפחים, אבל פחות מארבע טפחים הסוכה כשירה ומותר לישון תחתיו. אבל אם הוא מן הצד אינו פוסל אלא בארבע אמות, אבל פחות מארבע אמות כשירה³⁰, אבל אין ישנים תחתיו כל זמן שיש בו ארבעה טפחים.

מי שהיה ראשו ורובו (או אפילו כולו) בסוכה, ושולחנו בתוך ביתו או חוץ לסוכה ואכל הרי זה אסור וכאילו לא אכל בסוכה, עד שיהיה שולחנו בתוך הסוכה, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו, ואפילו בסוכה גדולה. וכן הדין גם אם שולחנו נמצא תחת סכך פסול [כגון תחת הבליטה מהגג או תחת גגון שע"ג חלק מהסכך]. ואם מקצת שולחנו עומד בסוכה מותר (וי"א שצריך שיהא רוב שולחנו בסוכה). ואם אין לו שולחן לא בסוכה ולא בבית רק הפת בידו ואוכל מפתו שבידו, או שאינו לוקח מהמאכלים הערוכים על השולחן מבחוץ, יצא ידי חובתו.

רצפה

אין מנהגנו לעשות רצפה מיוחדת לסוכה, אלא אם סוכתו ממוקמת בגינה, שהרי טוב שלא

24 ולהעיר בדבר השכיח, שכשהמחצלת עפה ברוח והחזרה ע"י הרוח, יתכן לפעמים חשש פסול, שהסוכה נעשית מאל', וצריך לחזור ולהניחה לשם צל (ראה שו"ת שבה"ל ח"י סי' ק סק"א. ועוד). וכבר העירו עפ"ז בנוגע לעלים שנפלו ע"י הרוח אם פוסל סכך שמתחתיו סכך פסול כיון שלא נעשה לשם צל. וראה בארוכה דברות מנחם פוקס סוכה ס"ו-יב. ומשם תדרשנו.

25 שגם קשירה בגדר מעמיד, כפשוטו, ראה מג"א סתרכ"ט סק"ט, שו"ע אדה"ז סתרכ"ט סי"ג. ודלא כמי שטעה בזה.

26 ובשעת הדחק, כשא"פ בע"א, או כשיש חשש שבלא"ה לא יהא הסכך עמיד – יש להקל מכוב"כ טעמים. ולא גרע מבדיעבד. וראה גם בארוכה בס' ללקוט שושנים בתבנית ח"ג שרש"ג שאסף איש טהור כמה צדדי קולא בנדו"א.

27 תנה לישון אדה"ז (בשו"ע סתור"א סי"ה) "אם הי' הסכך מעובה כל כך עד שאין המטר יכול לירד לתוכה פסולה, לפי שאין נקראת סוכה אלא אם כן אינה מגינה אלא מן הצל בלבד אבל אם מגינה גם מן המטר אין נקראת סוכה אלא כמין בית היא זו", ומדבריו משמע שפסולה מדאורייתא. (וראה פת"י סתור"א סי"ג. סתור"ה סי"א מש"כ לחלק בזה). ועוד ועיקר (גם את"ל ולחלק באופן שהמבנה רעוע ומה שאין הגשמים יורדים היא מסיבה חיצונית (כמ"ש חלק מהמתירים)), שלדעת אדה"ז (סתרכ"ו סי"א) "אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד וכו' אבל אם היא וכו' עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית". וראה גם שו"ע אדה"ז סתרכ"ט סי"י. וראה שו"ת אבנ"ז אור"ח סתע"ז. פת"י שם. (ודלא כמ"ש בקובץ תשובות אור"ח סס"א). וראה בלקוטי שיחות (חל"ע ע' 142) בדעת אדה"ז "שזהו תנאי בכל סוכה, ועד שכוונת עשייתה צ"ל אך ורק לשם "צל בלבד", בלי תערוכת של כוונה אחרת וכו' אפילו שהיה"ג גם "למחסה ולמסתור מזרם וממטר" וכו' אין זה אחד מתנאי הסוכה אלא זהו גדרה של סוכה".

28 ראה פרטי דינים בשו"ע אור"ח סתור"ב סי"ב ובנו"כ.

29 שיש בה יותר על הסכך פסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך כשר.

אבל בסוכה קטנה שאין בה שיעור שבעה על שבעה טפחים סכך כשר, פוסל בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים. אבל בפחות משלשה כשירה וישנים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור.

30 שאומרים דופן עקומה, שרואים כאילו הכותל נעקם, ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הכותל.

לאכול כלל בגינה בשבת ובחג אם ישתמש שם עם מים מפני שבקושי יוכל ליהזר שלא יפול שם מעט מים [ויגרום לצמיחה].

נוי סוכה

אין מנהגנו בנוי סוכה. מדיני נוי סוכה (להמניחים) – אסור להסתפק מהם כל ימי החג, ואפילו אם נפלו מהסוכה, ואסורין גם בטלטול בשבת ויו"ט שהרי אינן ראויים לכלום כל ימי החג. יש ליהזר שלא להרחיק נויי הסוכה מן הסכך ארבעה טפחים³¹.

מבצע סוכה

בשיחת י"ג תשרי תשל"ז: וואס דער סיכום הענין בפשוטות אין אותיות פשוטות איז, אז מבצע סוכה דארף באשטיין אין דערויף אז ער זאל זיך משתדל זיין – סיי בנוגע צו לילה הראשונה, סיי בנוגע צו אלע שבעת ימי הסוכות, און אויך בנוגע צו יום השמיני אין יו"ט שני של גלויות – אז אלע אידן ארום אים זאלן עסן אין א סוכה, אויב זיי האבן א סוכה משלהם, דארף ער זען אז זיי זאלן נוצן די סוכה אויף אכו"ש, און אויב מאיזה סיבה שתה' האבן זיי ניט קיין סוכה משלהם, זאל ער זען אז זיי זאלן עסן בסוכתו אדער בסוכת חבירו אדער בסוכת ביהכ"נ וכו'.

פרטי דינים בקשר לרכישת ארבעת המינים

לוודא שהד' מינים כשרים בתכלית (והאתרוג אין עליו חשש מורכב) וגם מהודרים³², ולקנות **רק ממוחזקים ליר"ש**. אין לסמוך על מכתבי המלצה שפג תוקפן או כשהממליץ אינו בר-סמכא, כפשוטו. אין לקנות ד' מינים (וערבות בכללם) מקטן עבור יום הראשון [ובשנה זו שחל בשבת, עבור] יום השני של חג.

קטן היודע לנענעו כדינו אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצות. ואף שרבים אין נוהגים כן – בזמנינו שד' מינים מצויים בשפע, כדאי לקנות ארבעת המינים כשרים כהלכתם לבנים היודעים לנענעו, החייבים מדין חינוך. ולפחות שבכל בית יהיה סט של ד' מינים מיוחד לילדים³³. והדבר נוגע במיוחד ליום הראשון ויום השני של חג [כדלקמן].

אתרוג

מברכים על אתרוג מקאלאברי.

בנטיעת שתילי אתרוגי קלברה באה"ק ת"ו, אינו בדומה לאתרוגי קלבריה עצמן, ורק שסר בזה הענין דהרכבה.

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יצטרכו לפעמים לצאת לחוץ לארץ, ולדוגמא – להביא אתרוג מקלבריה. ובפרט שיצטרכו ריבוי אתרוגים בשביל ריבוי בני ישראל מכל הדורות. ובודאי לא יסתפקו באתרוג של הקהל, אלא לכא"א יהי' אתרוג משול"ט.

מראה האתרוג צ"ל געה"ל (כמראה שעוה)³⁵.

(31) באופן מדידת ד' טפחים – לרוב האחרונים מודדים מתחילת הנוי, שכל שתחילתו תוך ד' טפחים אף שמשתלשל למטה כשר. וראה הגהות איש מצליח סוס' תרכו ושו"ת שערי יושר חננ' ח"ב ס"ע שהוכיחו כן מד' הראשונים. (אבל ילה"ע משיטת גדולי הרבנים שבמאורי סוכה י, ב. וכו"ה בשיטת ריב"ב שם. ויל"ד, דהיינו רק לשיטתם בפ' הגמ').

(32) פרטי דינים נמצאים בשו"ע אדה"ז סימן תרמה"ט.

(33) שקטן שהגיע לעונת הפעוטות יכול להקנות מדרבנן ומהני לחינוך קטנים שהוא גם מדרבנן.

(34) ר"ד ש"פ נח תשמ"ט.

(35) ואם התחיל להצהיב קצת מן הדין כשר. אבל הרבה פוסקים מחמירים שצ"ל צהוב לגמרי (דס"ל שהפסול מחמת הדר ולא מחמת חסרון בגמר פרי. ויש החוששים גם משום גמר פרי, שרק בהצהיב כולו או רוב הניכר ה"ז גמר פרי, שגמר הפרי הוא בסיום ההבשלה). ויש שכתבו שבעל נפש יחוש לכך. ובס' המנהגים חב"ד ע"ב 65 משמע קצת שכך מנהגו להחמיר בזה. (אלא ששם נזכר רק גוף הענין שצ"ל געהל, ובא לשלול דעת המקובלים ש"מדקדקין שיהי' מקצתו גרין").

ואפשר להצהיבו ע"י תפוחים (ודלא כמחמירים בזה. וי"א מפי השמועה במעשה רב שהקפיד בזה. ואיני יודע אם בר סמכא היא. ואם כנים הדברים, יתכן שלא רצה בהם מטעמים אחרים. וק"ל), והיינו להניחו בקופסה, ובתוך הקופסה יניח ליד האתרוג תפוח שיש לו ריח, שהריח גורם להצהיב האתרוג, וישאיר אותם סגרים בקופסה כשלשה ימים מבלי לפותחה (ובמקומות לחים וחמים – בערך כיום וחצי), ויהזר שלא להצהיב האתרוג יותר מדי, שזה גורם לפליית העוקץ. גם לא יצהיב האתרוג זמן רב לפני החג, שאם מצהיבו כחודש יותר לפני

חזזית ושינוי מראה: פסולי חזזית³⁶ הם רק אם כשנראים לעין כשאוחזו האתרוג בידו³⁷ ולא שיהא צריך להשיים עין עיונו עליהם עד שיראם. וכן כל שינוי מראה אינו פוסל אלא אם כן נראה לרוב בני אדם בהשקפה ראשונה³⁸. אין החזזית ושינוי מראה פוסלים אלא אם כן נולדו מעצמות האתרוג³⁹.

חסר: חסר מגוף האתרוג⁴⁰ אפילו משהו, כשניכר ונראה שיש בו בגומא זו חסרון מגוף בשר האתרוג, הרי זה פסול ביום הראשון (וביום השני בחוץ לארץ – מספק). אבל כל שאין ברור לנו שיש חסרון מגוף האתרוג יש לסמוך על הסברא שכל שאין הנקב מפולש ואין בו כאיסר אע"פ שיש בו חסרון אינו פסול, אא"כ ברור לנו שהגיע הנקב עד חדרי הזרע.

לולב

לוקחין לולב שאין עליו כפופין (הנק' כפתורים – קנעפלאך).

לכתחלה מצוה מן המובחר לחזר אחר לולב שלא נחלק עלה העליון שלו כלל אלא הוא כפול מראשו עד מקום שעליו יוצאין משם.

מנהגנו להקפיד לכתחילה לבחור לולב שכל עלי הלולב דבוקים לגמרי וצמודים עם השדרה, ומחוברים בקליפה אדומה שבראש הלולב הנקרא "מאך", קארע" או פאסט", באופן שנראה כל ראש הלולב כאילו עץ אחד בלי שום פירוד⁴¹. והרוצה לבדוק העלה העליון שבלולב זהה שלא להפריד העלים זה מזה אלא יכול לבדוק אותו בראיה בעלמא, וכל שרואה שם דיבוק ע"י דבר אדום וכיוצא לא יגע בו כדי שלא להפריד העלים הדבוקים.

לולב היבש פסול. ופירוש לולב היבש – כשיבשה רוב שדרתו או רוב עליו⁴², ושיעור היבשות – כשכלה כל מראה ירקות שבו והלבינו פניו.

לולב שאין שני עלי התיומת, העלה העליון האמצעי שכפול לשנים, מסתיימים בשוה, ועלה אחד גבוה מחבירו, כשר. ורק אם מתחלת ברייתו אינו כפול ברוב ארכו⁴³ – הרי זה פסול ביום הראשון

החג יהא מראהו בחג בצבע כתום.

36) מין שחין, שתופש בנוף קליפה העבה של האתרוג (בבשר ירוק שבו אבל א"צ שיגיע עד הלבן), כמו שחין שע"ג עור האדם שתופש ג"כ בבשר, משא"כ כשהוא רק איהה שינוי ע"ג העור לבד ואינו נוגע כלל בבשר שאינו ענין לשחין (ח' הצ"צ סוכה פ"ג מ"ו).

שחור שאמרו שדינו כדון חזזית אין אלו הנקודות השחורות המצויות כיום, אלא היינו שחלק מבשר האתרוג גופו שחור הוא. ומה שיש לחוש בנקודות השחורות הוא רק משום שינוי מראה.

37) לברך עליו, ראה מנחת פתים בהגהותיו למג"א סתרמ"ה סקט"ז. והיינו שהוא מרחוק, וגם אין כוונתו לבדוק אלא דאי בעלמא – ראה הערה הבאה.

38) ותרתי קאמר ולקולא, שפוסל א) רק אם נראה מיד בהשקפה ראשונה ללא הסתכלות ועיון, וב) רק אם ניכר מרחוק כשאוחזו בידו. ופוסל רק כשנראה להדיא לרוב בני אדם אבל נקודה בעלמא לית לן בה אפילו ממראות הפסולות.

39) ולכן אם מחמת שעוקצים אותו קוצים נעשו בו מקומות אדומים כשר. ולכן, שינוי מראה הנקרא בלעטלך (בלעטל, בלאט פלעק) הנגרם כתוצאה מחיכוכים באתרוג בעודו גדל על העץ (אם מחמת חיכוך ב' ענפים זה בזה, או חיכוך בעלים או באתרוג אחר), לאו כלום הוא, ששינוי מראה אינו אלא מה שנעשה שינוי מעצמותו. [וענין אחר הוא באותן חזזית שקורין בלא"ט מו"ל, שכנראה הם כמו חזזית ושחין בתוך האתרוג, ולא רק בעור, שיש להכשיר מטעם אחר, אפילו יש בהן ממשות שמקומן ניכר במישוש היד שהן נבוהין מהאתרוג, לפי שהן נחשבים ג"כ מראה אתרוג, מאחר שרגילות הוא להיות כן בהרבה אתרוגים אין זה שינוי גדול. ועפ"ז, כתבו לצדד להתיר בנקודות השחורות והחומות המצויות ברוב האתרוגים, שבדואי רגילים בו, והוא בגדר מכת מדינה]. ומ"מ מהודר יותר אתרוג נקי ומפואר.

נקודות שאפשר להסירן אינן מגוף האתרוג. וגם כשבמציאות אי אפשר להסירן מחמת שהם במקום עמוק, או שנדבקו היטב, הרי הן דבר זר ואינן פסולות.

אבל בנקלף ונשתנה מראהו פסול שנחשב לקלוק בגופו.

40) אם החסרון בגוף הפרי בבשר האתרוג, שהוא הלבן שבאתרוג, והוא הקליפה העבה, אבל אין הקליפה הדקה (המקפת את העבה) יש בה טעם חריפות כשאוכלים אותה) בכלל הבשר. ואם נחסר רק מהירוק כשר.

41) ראה עוד מזה להלן בלוח לחוה"מ בדיני שמירת ה' מינים.

42) ואם יבשה רק העלה העליון האמצעי, כשר (אא"כ ביבישות גמורה שנפרך בקלות, ונראה לעין, שיש מחמירים).

43) כ"ה בשו"ע אדה"ז סתרמ"ה ס"ט לגבי רוב העליון למ"ד הכי. ומסתימת לשונו, משמע שכ"ה גם למ"ד בסי" דקאי רק אעלה העליון האמצעי. ומש"כ בסי"א לגבי מצוה מן המובחר לחזר אחר לולב שכפול "מראשו עד מקום שעליו יוצאים משם" – קאי לענין נחלק. ור"ל שכשכפול מראשו צ"ל כולו סתום, ותו לא. ואף שבשו"ע רבינו מוכח בכ"מ דדין נחלק וסליק בחד הוצא כי הדדי ניהו (עיין היטב בלשונו בסי"א) – מ"מ לא מצינו לשום ראשון שסיבור שדין סליק בחד הוצא בתיומת הוא במשהו, כבנחלק (ובנחלק הטעם רק משום שדרכו ליפתח כולו ע"י הנוענועים משא"כ בסליק בחד הוצא). ומ"ד שפסול נחלק במשהו – ס"ל דסליק בחד הוצא קאי איתומת – איהו לא ס"ל פסול משהו. והדעות שפוסלים במשהו בנחלק – אינהו ס"ל דחד הוצא הוא משום הד.

(וביום השני בחוץ לארץ מספק).

ערבות

הערבות האמריקאיות כשרות למהדרין ללא כל פקפוק.⁴⁴

הדסים

לכתחילה מצוה לחזור אחר הדס שכולו עבות, דהיינו שכל הקינים של העלים היוצאים בכל אורך שלשה טפחים, יש בכל קן וקן שלשה עלים, כלומר שיוצאי שלשה עלים (או יותר) סמוכים זה לזה בעיגול אחד שאין אחד מהם נמוך מחבירו⁴⁵. ונכון⁴⁶ שיהיו העלים חופים⁴⁷ את עצו, דהיינו שראש כל עלה יגיע למעלה מעוקצה של העלה שלמעלה⁴⁸.

גם הדסים שעליהם גדולים ביותר כשרים לכתחילה⁴⁹.

אין מוסיפין על שתי ערבות אבל מוסיפים על ג' הדסים⁵⁰, ולפחות עוד ג' הדסים, וכל המרבה הרי זה משובח⁵¹.

כבוש

אתרוג הכבוש – שנשרה מעת לעת במים או בשאר משקים – פסול. ויש מחמירים גם בשאר המינים. ולכן ראוי שלא להשהות אגודת הלולב במים ליותר מ24 שעות, באם לא נשאר כשיעור (4 טפחים בלולב, 3 טפחים בהדסים וערבות) מחוץ למים. והרבה מקילים לעטפם במטלית רטובה, אפילו כשהיא בגדר טופח על מנת להטפיה (ואכ"מ).

כדאי לרשום את השם על נרתיק הלולב (על מדבקה וכיו"ב) שלא יוחלף עם מישהו אחר.

אין מדקדקים לשלם בעד ארבעת המינים קודם החג דוקא.

וקצת ראי', מהשקו"ט בפוסקים נקטם אחד משני עלי התיומת אם הוא בכלל נקטם ראשו, ול"כ לפסול משום סליק בחד הוצא.

אבל באמת יותר נראה בדעת אדה"ז שכמו שבנחלק התיומת כתב ששיעורו בכל ארכו (אף שלגבי נחלקו רוב העלין כתב שהוא ברוב ארכו), הה"ל לענין סליק בחד הוצא, דלמ"ד שהוא ברוב עליון הוא ברוב ארכו, אבל למ"ד שהוא בתיומת הוא רק אם הוא עד השדרה. וה"ט, דלא שוו בשיעוריהו, לפי שאינם שוים בגדר הפסול, שלגבי תיומת הוא מדין לקיחה תמה, ואילו לגבי רוב העלים הוא מדין הדר. ולפ"ז מתפרש "ואם לא ה' כפול מתחילת בריית" שאינו כפול כלל, ושהפסול דסליק בחד הוצא הוא רק בכל התיומת. אלא שהדברים אינם מוכרחים לגמרי. ולכן סתמנו ככפנים. ומה גם שגם בנחלקה התיומת יש שר"ל בדעת אדה"ז במש"כ "בנחלק בכל ארכו" דאפשר שהכוונה לרוב, שהרי סיים עלה בס"א "אבל אם לא נחלק אלא מקצתו כשר" ומשמע דרובו ככולו. (אבל אינו עיקר. ופרט שבס"י הוסיף וכתב "דהיינו מראשו עד מקום שעלין יוצאין משם").

וגם למי שכתב להחמיר בדרך – הוא רק כשהבדל ניכר היטב, וכשאינו ניכר לעין אינו בכלל. ויש שכתבו להחמיר לכתחילה כשיש הבדל ביניהם בשיעור טפח.

וכשאחד העלים בתיומת רחב מחבירו, אם העלה הצר מכסה רוב העלה הרחב, וגם אם מכסה רוב רוחבו של עלה הרחב רק ברוב ארכו, והיינו שבמיעוט אורך התיומת מכסה העלה הצר רק מיעוט הרוחב, כשר.

44) וראה שו"ת באתרא דרב סי' א'ר"ד.

45) אע"פ שאין כל השלשה עלים יוצאין מעוקץ אחד, כיון שהן דבוקין זה בזה ועומדין בשוה בעיגול אחד.

וא"צ לבדוק בשרשי העלים אם יש מרחק משהו, אלא על העלים מבחוץ אם נראים שוים. (ויש המחמירים שהכל תלוי בשרשי העלים, ושצריך שיהא קו הנפש בין שרשי עלה א' לעלה ב' וכן בין עלה ב' לעלה ג'. אבל א"צ שיהא קו הנפש בין ג' השרשים, דהיינו גם בין עלה א' לעלה ג'. וראה בדחיית דבריהם בס' ארבעת המינים המהודרים בנספח לסט"ז).

46) בקיצור שו"ע סי' קלו ס"ב: "וצריכין". אבל ראה להלן בהערה.

47) ואם העלים ראוים לכסות רוב העץ אלא שתלויים למטה – כשר.

48) שאם הקינים עומדים סמוכים זה לזה, וגם העלים עומדים זקופים, עד שכמעט נתכסה כל העץ אז הוא נאה ביותר, אבל אינו מעכב רק שהעלים יעמדו בעיגול אחד, ואפילו העלים נוטים למטה והקינים רחוקים זה מזה עד שאין עליו חופים את עצו, מכל מקום כשר. וי"א שהוא לעיכובא (וכ"ה בס' הבהיר, נדפס בהשמות לוח"א רסו, ב, שאם אין ענפיו חופין את רובו אינו כלום). ובדעת אדה"ז (אף שהעתיק ברס"י תרמו דרשת הגמ') אין הכרח שמעכב. ובשו"ת דברי נחמ"י סמ"ח ועוד כתבו שענפיו מחופים היינו רק הגדרת המין, ושכן מפורש בר"י נ"ח ח"ג. (וראה ח"י הגרא"מ הורוויץ סוכה לב, ב בדעת ס' הבהיר. ובכל אופן, אי"ז לדינא. וי"ל בפשיטות, דאיהו נמי קאי על המין. ובכלל, יש שכתבו שיותר נראה שצ"ל "חופין את עצו", וא"כ יותר מתפרש דקאי על המין. וגם אפשר לדחוק, שכוונתו שאם אינם חופים אין בכך כלום).

49) גם בשהוא כשני צפריני אגודל (ראה לקו"ש חל"ז ע' 207). וכש"כ כשהוא רק יותר מכצפורן אגודל (ראה בארוכה בס' ארבעת המינים המהודרים ס"ז ובנספח לשם).

50) וראה הנסמן בשו"ת באתרא דרב סי' ה'תשצד.

51) למספר הדסים – ראה שו"ת באתרא דרב י"א'ר.

עוד פרטים בנוגע לארבעת המינים – ראה להלן בלוח בחול המועד בידי שמיירת ארבעת המינים.

יום רביעי, י"ד תשרי, ערב חג הסוכות

להכיין חלות עגולות (להנוהגים בחלות עגולות עד (וכולל) הושענא רבה).

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה⁵².

לפזר מעות לעניים ולהרבות בצדקה בערב סוכות⁵³. [וכן בכל ימי חוה"מ⁵⁴]. לספק צרכי החג בהרחבה לעניים.

הלכתא למשיחא: הנהגת נתינת צדקה בערב סוכות תהי' גם לעתיד⁵⁵.

כתב הרמב"ם (והובא בשו"ע ובשו"ע אדה"ז): "כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולא למנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו . . . ושמחה כזו קלון היא להם . . ."

כל שמונת [תשעת] ימי החג חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמח? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים⁵⁶ הנשים קונה להן⁵⁷ בגדים ותכשיטים⁵⁸ כפי ממונו. [ואנשים כדלקמן ביום א' דחג הסוכות].

הלכתא למשיחא: מצות ערבה הלכה למשה מסיני. שלוחי בית דין יורדים למוצא (מקום למטה מירושלים) וקוטפים ענפי ערבה בנות 11 אמה.

52) ושק"ט בכ"מ בנוגע לתרומת דם ובדיקת דם שבזמינו. ואכ"מ.

53) וברבינו שיחות קודש זכר עד"ז, ושמוהא גם בדא"ח (סידור עם דא"ח רנו, א. ועוד. וראה גם סד"ה ציון במשפט בלקו"ת), אף שלא ראינו כן אצל רבותינו נשיאינו. (אבל להעיר שבשיחת שבת חוה"מ"ס תשכ"ד הובא בקשר לזה שרב אחא ברי' דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא).

54) ראה שיחת י"ג תשרי תשל"ז (ע"ד הצחות. וראה ר"ד בעת הסעודות ליל א' דחגה"ס תשל"א). וכן בכל הימים בין יוה"כ לסוכות – שיחת י"ג תשרי תשמ"ה.

55) שיחת שחמה"ס תשכ"ד.

56) ובסה"ש תשמ"ח (ח"א ע' 317 הע' 120) מעיר מל' הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח: קליות ואגוזים ומגדנות. ועיי"ש עוד (הע' 119) [לענין חג הפסח]: ופשיטא – לא לרגז עליהם, ח"ו, היתכן שכשאושר מדברים אודות עניינים הכי נעלים, יצי"מ נו' זקוקים הם ל"קליות ואגוזים"? אלא, לכל לראש, יש לשמחם לפי מעמדם ומצבם, ואח"כ יסביר להם עניני יצי"מ וכו'.

57) דיוק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוט שהשמחה היא מהבלישה (ולא מהקני') – י"ל, דאשה בעלה משמחה (ראה כס"מ ולח"מ ריש הל' חגיגה. אבל ראה ר"ק ולח"מ מעה"ק פ"ד הי"ד. וראה שיחת ש"נ ח תשמ"ה. לקו"ש ח"ז ע' 237. ח"ט ע' 368 הע' 51. חל"ג ע' 66 הע' 37. שיחת ו' תשרי תשכ"ח. וכבר העירו מרמב"ם ע"ז פ"ב ה"ג. פיה"מ קדושין פ"א מ"ז. ולג' הרמב"ם (בסה"מ"צ דלקמן) בפסחים קט, א: חייב אדם לשמח בניו ובנותיו – משמע שבאשתו היא עצמה חייבת. ולהעיר מפסקי רבינו אשתורק דבלנש דפרק ערבי פסחים (נדפס מכת"ב בקובץ ישורון גל' מ – ניסן תשע"ט): וחייב ג"כ לשמח הבנים בשמחתו. וראה שיחת ב' דחגה"ס תשי"ב. ש"פ ויקהל תשמ"א. נשא תשמ"ג. ולהעיר מסה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 הע' 138. וראיתי למי שר"ל, שלכו"ע תרתי חיובי איכא, חובת הבעל לשמח אשתו מדין ושמחת אתה וביתך (ראה סוכה כז, א), ונוסף לזה חובתה בשמחת עצמה מדין ושמחת בחגך. ואכ"מ).

ומש"כ בכ"מ (סה"מ"צ הרמב"ם מ"ע נד. חינוך מ' תפח. ועוד) ללבוש בגדים חדשים – התם קאי על חובת הבעל בשמחת עצמו (ולהעיר שבסה"מ"צ וחינוך כ' בנוגע לנשים "חילוק מיני מתיקה"), ובגמג' פסחים עא, א שמשמחו בכסות נקי'. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתק"ט ס"ז, שבגדי יו"ט הוא מדין שמחה.

אבל באר"ח ה' חוה"מ סל"ד: נשים שמחות בבגדי צבעונין. וי"ל.

58) בירושלמי פסחים פ"י ה"א: נשים בראוי להן כגון מסנין וצוצלין. וראה קה"ע ופנ"מ שם, דמסנין היינו מנעלים. ובפי' הפנ"מ מציין לכתובת סד, ב (במשנה): מנעלים ממועד למועד. ופירש"י: מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. ושם (בגמ' סה, ב: ניתבניהו ניהלה במועד כי היכי דניהוי לה שמחה בגויהו. וראה מהר"ם שייף שם. ובאגודה פסחים פ"י שלכה"פ יקנה מנעלים. וכ"ה במהר"ל הל' יו"ט, הובא בא"ד ס' תקכט. וראה חכמ"ש שם. ולהעיר משיחת ר"ח שבט תשמ"א (מסרת הקלטה). "משמחה מיט נעלים און שמלות ובגדים יפים איז דאס א מ"ע מה"ת".

[ולכא' מקום לומר, שאינו חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממש, כ"א שיהיו בגדים מיוחדים ליו"ט, ויפין יותר משל חול ושל שבת, ולכל היותר – שיהא חידוש ניכר, וכבגדים מוגהצים לבני א"י. וקמ"ל שגם כשאין ידו משגת לבגדים מיוחדים ליו"ט, יוצא יד"ח במנעלים חדשים, אף שבלא"ה צריך לקנותם כמ"פ בשנה, כיון שמתקלקלות במקום הרים, כבגמ' כתובות שם. ואכ"מ].

מצוה על האדם לגלח בערב יום טוב, שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול⁵⁹ [ומפני טעם זה אסרו לגלח בחול (ה)מועד].

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל. ויכוון בשעת טבילה שהוא טובל לכבוד הרגל ולהמשיך עליו קדושת היום בשמחה ובטוב לבב. ואף מי שאינו טובל בכל ערב שבת, חייב לטבול עצמו בכל ערב הרגל. [וכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מהר"י צ"נ ע"כ]: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדישים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה".

הלכתא למשיחא: כתב הרמב"ם⁶¹: כל ישראל מוזהרים להיות טהורים כל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים. טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל⁶².

עירוב תבשילין

לפרי הלכותיה – ראה בהערה⁶³.

כדאי לעשות תזכורת על הטלפון ובאימייל וכדומה, כי ישנם רבים ששוכחים וזו בעיה חמורה (כדלהלן).

סדר עירוב תבשילין: כשחל יום טוב ביום ה' וביום ו' או ביום ו' ובשבת יקח⁶⁴ בערב יום טוב⁶⁵ הפת משבת [בשיעור כביצה] וגם תבשיל⁶⁶ חשוב עמו כגון בשר⁶⁷ או דג⁶⁸ [בשיעור כזית] ויתן ביד

(59) שו"ע אדה"ז סי' תקכט.

(60) אחש"פ תש"א – הנחה נדפסה בתשורה גארדאן-רייניץ שבט תשע"ח.

(61) הובא ונתבאר בלקו"ש ח"ב פ' שמיני באורך.

(62) רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט – ממשנה וגמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקו"ש ח"ז ע' 20 ואילך.

(63) ראה בשו"ע אדה"ז סי' תקכו.

(64) ביד ימין, ונתנו ביד ימינו של הזוכה. ושוב חוזר המזכה ולוקחו בימינו. ואיטר יד – ביד שמאל.

(65) בנוגע לליל ערב יו"ט – ראה שיחת כ"ט אלו תשמ"ז. ליקוט מענות קודש תשמ"ז אות רסג (לאחר ליל כ"ט אלו). ולהעיר מו"ד מוצ"ש שובה תשל"א להרמ"א ע"ה חדקוב (תשורה קרעמער-צימענד י"ד אלול תשע"ג ע' 14). וראה שו"ת שבה"ל ח"ט סי' קכט.

(66) וצ"ל תבשיל [ולא דבר חי] הראוי ללפת הראוי ללפת בו הפת. אבל בשר או דג הנאפה בתנור, אם נאפה ללא משקה, אין דינם כתבשיל. ודבר שאין דרך רוב בני אדם ללפת בהן הפת [כגון אטריות, קוגל אטריות, וכדומה] אין מערבין בהן, ואפילו דברים שדרך הרבה בני אדם ללפת בהן, אם יש מקום שאנשי מקום ההוא אין רגילים ללפת בהם, אין מערבין בהן באותן מקומות. ואפילו בדיעבד שכבר עירב בהן הרי זה כמי שלא עירב.

(67) ומה שהרבה נוהגים בביצה מבושלת שהביצה אינה מתקלקלת (ערוה"ש סתקכ"ז סי"ג. בא"ח ש"א פ' צו סי"א). ונוכר גם בבג"ה ה' יו"ט: בישרא או ביעתא או כוורא. אבל בימינו כשיש מקר עדיף בבשר או דג, כנפנים.

(68) יש שהעירו שבזמנו אין דרך ללפת הפת בבשר ודגים (ולהעיר ממג"א שו"ע אדה"ז סי' קכ"ז (ו)), אלא שכדומה שאין דבריהם נכונים במציאות, שהרי רגיל להניחם בסנדוויץ וכדומה. ויש הטוענים שבמקום בבשר ועוף רגיל אצל רוב האנשים שאינו נאכל יחד עם פת, רק שיש סוגים מיוחדים כשניצל שרגילים לאכול עם פת (בפיתה). והרי הכל תלוי במנהג המקומות (ראה שו"ע אדה"ז סתקכ"ז סי"א. כה"ח שם סתקכ"ז). ויל"ע, אם ידנים על המין בכללותו, או על כל סוג של בישול בפ"ע. איבא, שבמשנ"ב בשעה"צ סתקכ"ז סתקכ"ב כתב שאין מערבין על תפ"א יבשים. ומשמע שעם רוטב (או תבלין) מערבים. ומוכח, בגדר דרך ללפת שהוא בכל מאכל לפי צורת אכילתו ולא לפי המין בכללותו.

אלא שבלא"ה מקום לומר דלפת לאו דוקא, וכל שאינו להשביע במקום פת, אלא בהוספה לפת, ש"ד. ופשוט שגם בבשר אין דרך לשבוע הימנו לבד. וכן מוכח מטעם הדין שצ"ל מידי דמלפת "דמוכחא מילתא שעשוי לשבת" ו'פת לא מוכחא מילתא וכו' שהרי בכל יום יש לחם (פירשי' ביצה טז, א), וא"כ אם אינו נאכל במקום פת, סגי לו, ובסגנון אחר, שבמהותו ראוי ללפת, ומה שאין מלפתין, לפי שכבר אכלו תחילה לחם בלפת אחר. ויל"ד לבשר צלי שהפוסקים אין מלפתין מחמת שיש להם רוב בשר (ראה תוד"ה ובבל – עירובין כח, א).

ורוב הראשונים נקטו ל' "ראוי ללפת", ומש"כ הפוסקים שצ"ל "דרך ללפת" – ה"ט שאל"כ אי"ז ראוי, ובטלה דעתו, משא"כ כגון דא. וראה במשנ"ב שם סק"ב: לאפקוי דייסא וכו' שאין דרכן של בני אדם ללפת בהן את הפת אלא אוכלין אותן בעצמן כדי לשבוע כמו פת. ומשמע, שבא להוסיף דמה שאינו מלפת לחוד אינו סיבה שלא לערב. וממש"כ בראשונים לאפקוי פת ודייסא, משמע דשאר מילי שבסעודה מהני. וצ"ל דפירות מבושלים שאנו, וגרע טפי, שאינו אפי' בגדר בא מחמת הסעודה. ולהעיר מהשק"ט בברכת פירות מבושלים בסעודה). וככ"מ הקשו טובא גם בדין פירות מבושלים, והבו דלא לוסוף עלה. ובכלל, בראשונים נקטו רק פת ודייסא, אף שהיו אצלם תבשילין אחרים שאינם ללפת. ועצ"ע דמאי שנא בשר צלי לר"י (ראה עירובין כט, ב). וצ"ל שבשר צלי נאכלת במקום פת, וכדייסא.

וצ"ע ב' הרמב"ם עירובין פ"א ה"י "כל שהוא לפת ודרך העולם לאכול בו פת", דאריכות לשונו משמע שצריך ללפת עם הפת ממש. ואינו, שר"ל שצ"ל גם דרכו בכך, ותו לא.

ול' הרמב"ם יו"ט פ"ו ה"ג תבשיל שהוא פרפרת. ובשו"ע יו"ד סי' קיג סי"א מוכח דפרפרת לאו היינו ליפות. אבל ראה פיה"מ ברכות פ"ו מ"ה

אחר⁶⁹ [ולכתחילה עדיף שיהא מישהו שאינו מבני הבית, ואפילו אם האחר אוכל משלו וסמוך על שולחנו ממש, ויכול לזכות אפילו ע"י בנו הגדול אם הוא נשוי אע"פ שסמוך על שולחנו ממש. וכשאינו לו אחר יכול לזכות לכתחילה ע"י אשתו ובנו ובתו הגדולים האוכלים משלו] לזכות על ידו לכל הקהל, ואומר: אני מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל עֵרֹב זֶה.

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח ממקום הנחתו וחוזר המזכה ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך: בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵי נַפְשֵׁי אֲנִי לְהִינּוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֵרֹב.

בְּדִין⁷⁰: הִי שְׂרָא לְנָא לְאֶפְרַי וְלְבִשְׁלִי וְלְאֶטְמוֹנִי וְלְאֶדְלוֹקִי שְׂרָגָא וְלִתְקַנָּא וְלִמְעַבְדָּא כְּלָא צְרַכְנָא מִיּוֹמָא טְבָא לְשִׁבְתָּא לְנָא וְלְכָל־יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעֵיר הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולתקן ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת".

צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיתן כל צרכי שבת שאז רשאי לאכלם מעיקר הדין. ולכן, ניחח התבשיל והפת במקום מוצנע שלא יאכלוהו, והתבשיל – במקרה שלא יתקלקל. ואם נאבד או נתקלקל באופן שאינו ראוי לאכילה, בערב יום טוב, יחזור ויערב בברכה.

אם שכח לערב בעצמו – למרות שלפעמים אפשר לסמוך על העירוב של הרב, אך מכיון שבכמה אופנים עצם השכחה נחשבת כפשיעה⁷¹ ופושע לא יכול לסמוך על העירוב של הרב – לכן, מי ששכח צריך לשאול רב אם במקרה שלו יכול לסמוך על העירוב של הרב.

כשלא עירב בערב יו"ט ונזכר ביו"ט ראשון, ניתן לעשות עירוב תבשילין עם תנאי ביום הראשון של החג, ויש לשאול רב כיצד לעשות עירוב תבשילין עם תנאי.

מי שנזכר בחג יש כמה אופנים להתיר לבשל מאכלי השבת, וצריך לשאול רב. אולם, לא כל האופנים מועילים להדלקת הנרות של שבת⁷², במציאות מימיו שיש נר החשמל.

גם מי שאין בכוונתו לבשל מיו"ט לשבת (מאיזה סיבה שתהי), זקוק לעירוב תבשילין⁷³ – בברכה – עבור הדלקת נר שבת, ובלא זה – אינו יכול להדליק הנר ביו"ט לצורך שבת⁷⁴.

בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת ע"י עירובו של בעל הבית⁷⁵. אבל אם אחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעל הבית אלא בעל הבית נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו או שמצוה לאחר לבשל לו צריך עירוב בפני

ורמב"ם ברכות פ"ד ה"ו. (וכן פ"י בפר"ח סי' קיג סק"ג בכוונתו בהל' מאכ"א פ"ז ה"ח ואילך). אלא שגם לפ"ז אין הכוונה שמלפת ממש, דהא קאי התם בפירות. וראה גם לה"מ שם. וכן נקטו ר"ה"פ בדעת הרמב"ם שגם בקינוח סעודה נקרא פרפרת לגבי בש"ג. וראה חשוקי חמד גיטין מא, ב. משא המלך סתק"ז ס"ד. שיעורים וכתבים ביצה טו, א. שער המועדים ספטימוס פ"י ס"ו (בשם הגר"ק). מערכי תבונה יו"ט סט"ו סק"ד ואילך. קובץ בית אהרן וישראל ח' קא. קג (בשם הגר"ש א). קד.

69 ולא יאחזנו עמו.

70 שכח ולא אמר בדין וכו' או נזכר בערב יום טוב קודם כניסת ליל יום טוב, יחזור ויטול בידו את העירוב, ואם עדיין לא בירך עליו יברך עליו, ויאמר בדין והא שרי כו'. ואם כבר בירך עליו יאמר עליו בדין יהא שרי אבל לא יברך עליו. ואם נזכר אחרי ליל כניסת יום טוב, יש להחמיר שדינו כמי שלא הגיח עירוב תבשילין כלל (אלא אם כן בשעת הדחק, כגון שלא נזכר עד ערב שבת ואין שם אחרים שיקנה להם קמחו ותבשילו, שיש לסמוך על הסברה שבדיעבד אפילו לא אמר כלום אלא שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שנטל תבשיל שנתבשל כבר והפרישו לעשות עירוב תבשילין ולברך עליו, ושכח ולא אמר כלום, הרי עליו שם עירוב תבשילין).

71 שו"ע אדה"ז סתק"ז ס"ד.

72 ראה שו"ע אדה"ז שם סכ"ט.

73 ולכל הדעות, כדברי המנ"א וכפס"ד אדה"ז שאין בזה מחלוקת.

74 וכשאינו עושה שום מלאכה מיו"ט לשבת (מאיזה סיבה שתהי), אינו מערב – ראה בארוכה בחוברת "באתרא דרב" גיליון ב הע' 33.

אבל במתארח אצל אחרים, ראה להלן בפנים.

75 לפי שהן טפלים לבעל הבית ונגררים אחריו כיון שהן אוכלים מאכליו. ובחבורת הנ"ל נסתפקנו בכוונת אדה"ז במש"כ שאע"פ שאין אוכלין מתבשיל אחד מ"מ כיון שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו הרי הן טפלים, אם הכוונה שאף שא"צ שיאכלו מכל תבשילי בעה"ב, אבל מה שאוכלים צ"ל דוקא משל בעה"ב. ויותר נראה דסגי בתבשיל אחד משל בעה"ב. וכו"מ קצת, ממה שבהיפוכו כשצריך עירוב לעצמו כתב אדה"ז באופן שאחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעה"ב אלא בעה"ב נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו. ומשמע, שבכל התבשילין קאי.

עצמו⁷⁶.

אורחים המתארחים אצל אחרים בחג: אם הוא סמוך על שלחן בעל הבית נעשה כבני ביתו של בעל הבית, ויוצאים בעירובם⁷⁷. ומכל מקום, מסתבר שאינו מועיל מה שיאכלו על שלחן בעה"ב רק בשבת או ביו"ט, ורק אם סמוך על שולחנם כבר בערב יו"ט. ונכון לצאת מידי ספק, ולעשות בעה"ב שליח עבורו, ובעה"ב יזכה ל⁷⁸ חלק מהעירוב ע"י אחר⁷⁹.

למי שעושה גם עירוב חצירות היום: מנהגנו לעשות כל אחת משתי מצוות הללו – עירוב תבשילין ועירוב חצירות – בנפרד ולברך על כל אחת מהן "על מצות ערוב" (כמופיע בסידור אדה"ז)⁸⁰.

עירוב חצרות

כשיש ב' בתים בחצר אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר. ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר. אבל התירו על ידי עירובי חצירות.

יש לסדר היום עירוב חצירות, עבור הטלטול מבית לחצר בשבת שבתוך החג, באם הסוכה ממקומת בתוך חצר המשותפת ליותר מבית אחד [וכן כשבדרך מהבית לסוכה נדרש לטלטל בתוך בנין מגורים המשותף לכמה בתים] (כמובן, רק באם לא נעשה העירוב, כנהוג, בערב פסח לכל שבתות השנה). [הסוכה עצמה בחג אינה חשובה דירה לאסור]⁸¹.

לפרטי הלכותיה – ראה הנסמן בהערה⁸².

כפשוט, שצריך להזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת

(76) שאינו טפל לבעה"ב.

(77) וא"צ לזכות את העירוב אלא לאחרים דהיינו כל אנשי העיר שאינן אוכלין מעיסתו ומתבשילו.

ובמהח"ש שם סק"א: ב"ב האוכלים על שלחן בעה"ב אף על גב שלפעמים מבשילין תבשיל אחד משלהם ולא משל בעה"ב מ"מ יכולים לסמוך על ע"ת הא עכ"פ יכולים לאכול מן הע"ת דהא אוכלים משל בעה"ב וא"כ לגביהו שפיר הוי ע"ת כהתחלה לבשל לצורך שבת מערב יו"ט. (וראה בחוברת באתרא דרב שם בהע' 14).

ובא"א מבוטשאטש סתק"ז ס"ז: המנהג פשוט שהבעה"ב מערב ויוצאים חובתו בזה כל ב"ב תמיד גם בניו הנשואים וגם נשותיהן וכן בנותיו ובעליהן וכו'. ועוד שם: אשתו של אדם היא טפילה ויוצאת ידי חובה בעירוב שעשה ונראה שכה"ב כל ב"ב הניזונין בשלחן אחד.

ובשו"ת מנח"ש ח"ב ס"א סק"ג: מצות עירוב תבשילין (ש) היא מוטלת על בעה"ב ובעה"ב מניח את העירוב ופותר בו את כל ב"ב וגם האורחים הסמוכים על שולחנו, ומ"מ חושבני שלאחר שהניח הבעה"ב העירוב אין אחד מב"ב יכול להניח ערוב לעצמו ולברך עליו דודאי הוי ברכה לבטלה שהרי נפטרו כולם, ויותר מזה חושבני שגם קודם שבעה"ב הניח הערוב אם יאמר אחד מב"ב או אשתו שרוצה להניח ע"ת לעצמו וגם בפירוש יאמר שאינו רוצה לצאת בעירובו של בעה"ב שיעשה הרי זה שלא כדון, ואפשר דהוי ברכה שא"צ דדינא הוא שכל הסמוכים על שולחן בעה"ב נפטרים בעירובו, ונראה שזה דומה למוזהו שבמילא פותר את אשתו ובניו הסמוכים. (אבל ראה מנח"ש ביצה זי, א ד"ה מי שלא הניח).

ובשו"ת בא"מ ח"ז דיני בני א"י וחול' לסי' תקכו סק"ד (ע' שז): אם מבשילין ואופין לעצמן בודאי יניחו ע"ת עם ברכה. אולם אם מתארחין אצל קרוביהם או אצל אחרים ואוכלים ושותין ולנים שם והם אצלהם כאחד מבני הבית אז הם בכלל הע"ת של הבעה"ב.

[ואין להקשות ממשמעות הרא"ש ביצה פ"ב ס"ו, שהכל תלוי בדיון אם זוהי לאחריהם, וכתב שם שבאשתו וב"ב א"צ לזכות להן אלא כשהוא עירב כולן מותרין, וכיון דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה, ובין הדברים כתב שם לחלק בין בנו גדול דידו כיד אביו "לפי שרגיל להיות תמיד סמוך על שולחנו" לאחרים הסמוכים על שלחן בעה"ב (ראה משנ"ב סתק"ז בבה"ל ס"כ ד"ה מי שלא עירב, שעלה בספק דכיון דקי"ל דע"י עבדו ושפחתו העברים יוכל לזכות לאחרים ממילא לכאורה צריכין עירוב לעצמן ואין נטפלין לו. ובמאמר סק"ט מפורש דבר פשוט הוא ששכירו ולקטו של בעל הבית הסמוך על שלחנם אשר מפתו יאכל ומיינו ישתה הרי הוא כאחד מב"ב וסומך על עירוב בעה"ב) – של"כ הרא"ש שם איפכא, שצריכים עירוב לעצמן, ואדרבה משמעות דבריו שגם הם נטפלים לעירובו, ורק בב"ב נצרך לומר שיכול לזכות על ידם אם אוכלים משל עצמן, מיגו דזכי לנפשיהו. ומוכח כן מדיון גדול הסמוך על שולחן אביו, שלדינא יכול לזכות על ידו (אף שמחמירים לכתחילה) ועכ"ז טפלים לעירובו].

ויש שנסתפקו באוכלים משל בעה"ב אצלו ולנים בדירתם. ולפי פשוטו, הכל תלוי באכילתם. וליתר שאת, אפשר לעשות כדלקמן בפנים, לעשות בעה"ב שליח עבורו, ובעה"ב יזכה לו חלק מהעירוב.

(78) ואם עשה עירוב תבשילין, ואח"כ בא לביתו אורח, באופן שהאורח ג"כ צריך לעשות, אינו יכול להשתמש באותו תבשיל ולעשות בו עירוב – ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' ל'תראס. וש"נ.

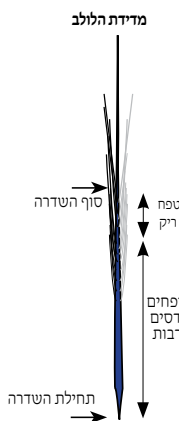
(79) וראה בארוכה בחוברת "באתרא דרב" הג"ל.

(80) הגם שיש באחרונים שצידדו לברך ברכה אחת על עירוב תבשילין וחצרות ביחד (ונחלקו באיזה אופן לנסח הברכה על שתי המצוות הללו, אם "על מצות עירובין", או "על מצות עירובי חצרות ועירובי תבשילין"), הרי שבפועל מנהגנו כפנים, כמפורסם בספר מנהגי מהרי"ל (שכנראה נעלמו דבריו מדברי האחרונים הג"ל).

(81) וראה הלחן בליל שבת חוה"מ דחה"ס ע"ד הוראת כ"ק הרה"ק רלו"צ נ"ע שניאורסאהן.

(82) ראה בשו"ע אדה"ז סשס"ו ואילך.

להסיר מכשול: כשמסדרים הלולב צריכים לוודא שהשדרה של הלולב תהיה גבוהה מהדסים וערבות⁹¹ לפחות טפח (בין 8 ל-9 ס"מ / 3.5-3 אינצ'). הרבה נכשלים בזה, ולכן צריך להיזהר לחתוך מלמטה⁹² את ההדסים והערבות (לא יותר מדאי, כדי שישאר שיעור ג' טפחים), בכדי ששדרת הלולב עצמה תבלוט טפח מעליהם⁹³ (השדרה מסתיימת במקום שאין עוד עלים היוצאים ממנה, אלא היא הופכת להיות העלה האמצעי). כמו כן, אין לעשות קשר בטפח העליון של שדרת הלולב⁹⁴.

אופן האיגוד: ג' הדסים – אחד בימין שדרת הלולב, וא' בשמאלו, וא' באמצע השדרה נוטה קצת לימין. ההדסים הנוספים מתחלקים גם כנ"ל. שני בדי ערבות – א' לימין וא' לשמאל. [והערבות קרובות יותר ללולב מההדסים]. על הלולב עצמו עושים שתי כריכות. משתדלים ששתי הכריכות תהיינה מכוסות בההדסים וערבות. גם כריכה העליונה, מקצתה על כל פנים. מדייקים שקצותיהם התחתונים של הלולב ההדסים והערבות יהיו מונחים בשווה זה ליד זה ושהלולב לא יבלוט מלמטה. נוסף

על שתי כריכות הנ"ל [ולאחרי כריכות הנ"ל] – אוגד הלולב ההדסים והערבות ביחד על ידי שלש כריכות. שלש כריכות אלו הן במשך טפח אחד. – נמצא סך־הכל חמש כריכות⁹⁵. נוהגים להגביה ההדס בתוך האיגוד למעלה מן הערבה מעט. ומשתדלים שהערבות לא יראו כל כך.

הכנת הסוכה

לסדר את כיסוי הניילון לסוכה בצורה שיהא מותר לכסות את הסוכה ביום טוב, לעת ירידת גשמים. מותר לפרוס את הניילון על גבי הסכך בשבת ויום טוב, אם הוא באופן שלא יהא חלל טפח בין הניילון לסכך. אבל אם יש חלל טפח בין הניילון לסכך, או באם הניילון נפרס מתחת לסכך אפילו אין חלל טפח ביניהם, **אסור**. ורק אם היה הניילון פרוס כבר טפח (לא כולל החלק המגולל) מבעוד יום, מותר לו להמשיך לפרוס הניילון בחג.

הלכתא למשיחא: סוכה בעזרה עבור אכילת לחמי תודה וכיו"ב, וכן בכלל בנוגע שאר עניניהם (משא"כ אכילת קדשי קדשים וחולין) – ראה בהערה⁹⁶.

במקום צורך גדול, מותר להפעיל מכשיר בייביסיטור מערב יום טוב בחדר התינוק, שיוכלו לשמוע בשעה שיושבים בסוכה אם התינוק בוכה. ויש לזהר בשבת וחג לא לדבר כששוהים בחדר התינוק או לכסות את הרמקול⁹⁷.

91) בקטימת ראש לעשות מאחת שתיים כדי להשתמש בשתיים. אבל למעשה נהגו להקל, וכל שנהגו הו"ל כהתנו כבמקו"ח שם. ולדעת אדה"ז סתרמ"ט ס"כ היותר מהשיעור לא הוקצה למצוה.

92) ולכאורה צ"ל טפח מעל ראש העלה העליון ולא מהעץ. וכן עולה מפמ"ג סתר"ו במ"ז סק"א (אף ששיעור ג'ט שבהדסים וערבות הוא בעץ עצמו – ראה פמ"ג שם. וכ"כ בערוה"ש שם ס"א. שפ"א סוכה לב, ב. וכ"כ כבר בריטב"א סוכה כט, ב ד"ה נקטם, הובא במשנ"ב שם סק"א. ודלא בכבור"י שם סק"א).

93) וצריך לזהר מאוד כשהבדים של ערבה ארוכים יותר מדאי ורוצה לקצצם שלא יקצצם בראשם אלא למטה במקום שהן מתחברים להענף.

94) ופשטות ד' הפוסקים זהו לעיכובא, גם כש(אפי' חלק מ)ההדסים והערבות ארוכים משיעור ג'ט. וכפס"ד השו"ע ואדה"ז סתר"ו ס"ב. וראה כה"ח סתר"ו סק"ט. החיים וההברה ס"ק קמא (אלא שלדעתו עיקר ד"ז לחומרא לחוש לדעת הר"ן. אבל אגן לא קייל"ן הכי). וגם כשאין תחתית הדסים והערבות שיום עם הלולב ולכן אין שדרת הלולב עולה טפח אף שמצ"ע ארוכה מהם בטפח (כ"ה ע"פ הטעם שבגמ' כדי לנענע. וכ"מ ברבינו מנוח לולב פ"ז ה"ח. וכ"כ בגור ארי' (גרמון) שם).

95) ולאידך גיסא, יל"ע אם מועיל מה שמוריד ההדסים והערבות למטה מתחתית הלולב שהרי י"ב כדי לנענע. אבל להטעם שהלולב צ"ל מצ"ע גבוה יותר (ראה פירוש"י סוכה לב, ב ד"ה עד שיהא ובמפרשים שם. רבינו מנוח שם), לכאו' א"מ. וכ"מ קצת ברבינו מנוח שם (במכ"ש מזה שא"מ גם ששלקחם שלא באגודה. וראה יצחק ירנן על מאה שערים לרי"צ גאות (ע' קלב) להחמיר גם בנטלם זאח"ז).

96) ראה שו"ע אדה"ז סתר"ו א"ס"א (ולשונו צ"ב קצת. ואכ"מ). א"ר שם סק"ו. פמ"ג במ"ז סק"א.

97) נת' בסה"ש תרצ"ט ע' 298. לקו"ש ח"ד ע' 1368.

98) שקו"ט באג"ק ח"ב ע' ח. וראה הנסמן בירחון האוצר גל' כ בארוכה.

99) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ב'תשלג.

י"א שאין לכסות השולחן במפה בשבת ויום טוב בבית כי אם בסוכה. אבל אין המנהג כן. ולדין שמנהגנו לכסות כל השולחנות אף על פי שאין אוכלים עליהם אין קפידא לכסות השולחן שבבית גם בחג הסוכות ואדרבה הוא כבוד שבת ויום טוב. וכשאשתו ובנותיו אוכלים בבית ולא בסוכה ודאי צריכין לכסות השולחן בבית במפה.

צדקה: צדקה עבור שני ימי החג ועבור יום השבת קודש.

ימשמש בבגדיו עם חשיכה (שלא יהיה בהם דבר מוקצה)⁹⁸.

הכנת אש לנרות: אין מוציאים אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה, וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט⁹⁹. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש־מאש להדלקת הנרות לליל ב' דחג הסוכות וכן עבור הדלקת נרות שבת קודש בערב שבת.

המדליקים בפתיל צף, אם צריך להכין נקב יעשו כן לפני החג עבור שני הלילות של חג והדלקת נרות שבת קודש בערב שבת.

נר נשמה ליארצייט שחל ביום טוב או בשבת חול המועד, עדיף שידליקו היום בנר שדולק לשתי או שלשה ימים, שכן לכמה דעות אסור להדליקם ביום טוב (אלא אם כן מדליקים ביחד עם שאר הנרות במקום ולצורך הסעודה, או כשמדליקים בבית הכנסת אצל עמוד התפלה לכבוד בית הכנסת)¹⁰⁰.

תזכורת: להדליק תאורת החשמל בסוכה לפני החג. המשתמשים בשעון־שבת, יכוונו אותו לשני ימי החג ושבת חול המועד.

ונשמרתם מאד לנפשתיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד־חמצני) פעיל.

סדר הדלקת נרות¹⁰¹: מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט מים או שמן בכוסית בערב יו"ט [ומותר לעשות כן, ואין חשש¹⁰² גרם כיבוי בנותן מעט מים¹⁰³] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.

באם הדבר אפשרי (מבחינה בטיחותית, מזג האוויר וכו') מדליקים ומברכים בסוכה¹⁰⁴ (מקום האכילה) ודי בנר אחד או ב' נרות.

הדלקת נרות בשעה 5:55 (18 דקות לפני השקיעה)¹⁰⁵.

מדליקין הנרות בסוכה (כנ"ל) לפני הברכה כבשבת, ואח"כ מברכים שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טעתה בהברכה או שכחה "שהחיינו" – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אם איחרו את הזמן, ניתן להדליק גם בחג, מאש דולקת.

98) ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סק"ד.

99) שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

100) וראה שו"ת באתרא דרב סי' ז'תתקס. ולהעיר, שמנהגנו גם שלא להדליק נר מיוחד להבדלה במוצ"ש שחל ביו"ט בכדי שיוכל להבדיל על אבוקה. (וראה שו"ת ריב"א אה"ע סי' קז).

101) **הלכתא למשיחא:** לענין תקיעות בערב יו"ט – ראה להלן הושענא רבא בהערה.

102) ראה שו"ת באתרא דרב סי' כח'תרוסה.

103) אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי. וביו"ט חמור טפי שהרי מדליק הנרות ביו"ט גופא. וראה שו"ע"ר סי' תקיד ס"ט ושם קו"א סק"ג.

104) המנורה בשעה שהיא דולקת צריכה להיות בתוך הסוכה (אא"כ בנר של חרס). אם הסוכה קטנה בענין שיש לחוש שמה יתקרב הנר לדפני הסוכה או להסכך ותאחז בהם האור ותישרף סוכתו צריך להניחה חוץ לסוכה (אפילו היא של זהב). ייעמידנה אצל חלון הבית שיאיר לו לתוך הסוכה.

105) מט"א סתר"כ סל"ג. ועוד. וראה שיחת ליל ערב שבועות תש"מ. לקו"ש חכ"ד ע' 297 הע' 69.

קרוב לכניסת החג נכון לבדוק שוב את מצב הסוכה וכשרותה (באם יש גג – 'שלאק' – מעל הסוכה יש לוודא שהוא פתוח וכו').

ליל המישי, ליל א' דחג הסוכות

ערבית: מעריב לשלש רגלים. אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום חג הסוכות הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן שמחתנו וכו'". דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. מאחלים איש לרעהו: גוט יום טוב.

בכמה שיחות קודש ע"ד איחולי "גוט יום טוב" ג' פעמים ובקול. ובשיחת ליל א' דחגה"ס תשמ"ח שבכל פעם מגביהים הקול יותר (ע"ד המנהג באמירת כל נדר)¹⁰⁶.

ובר"ד משיחת ליל א' דחגה"ס תש"נ (שחל בשבת) בברכה לאורחים בביקור בסוכה: נוסף על ההכרזה "גוט שבת גוט יום טוב" שהיתה בבית הכנסת, הרי כשנכנסים לסוכה, מקום חדש, עם היתה בצדו של בית הכנסת, ראוי להכריז עוד הפעם, ולכן לא אמתין אלא אכריז בעצמי, "גוט שבת גוט יום טוב, גוט שבת גוט יום טוב, גוט שבת גוט יום טוב".
אם לא הספיק לומר קידוש לבנה, יקדשנו הלילה¹⁰⁷.

איסור הוצאה ביום טוב

למרות שמותר להוציא מרשות לרשות בחג, אין בזה היתר גורף. מותר רק לטלטל חפצים שיש בהם צורך קצת בו ביום. דבר שזקוקים אליו רק למחרת, אסור להוציאו מרשות לרשות ביו"ט. וכן אסור להוציא לצורך גוי.

מותר להוליך סידורים לבית הכנסת כשצריך לקרות בהם בו ביום. וכשם שמותר להוליכן כך מותר להחזירן לבית¹⁰⁸. אבל אם יש לו מקום משומר בבית הכנסת, אסור¹⁰⁹. ואם צריך לו בביתו לומר שירות ותשבחות, מותר בכל אופן.

מותר להחזיר הלולב מבית הכנסת לביתו, אפילו יש לו מקום משומר בבית הכנסת, בכדי שיטלו אשתו ובניו בביתו, אלא אם כן יש לו לולב אחר בבית. וכמובן, מותר להוציא הלולב במשך היום לרשות הרבים עבור מבצע ד' מינים. וגם בבין השמשות, כיון שראוי למצוה (ללא ברכה).

יש אומרים שאין להוציא מחזיק מפתחות בחג, באם לא כל המפתחות נצרכים לצורך שימוש בו ביום¹¹⁰.

במענה לשאלת רבים: להוציא האשפה מביתו ביו"ט – באופן שאין חשש משום מוקצה¹¹¹ – הנה, יש שכתבו להחמיר שאסור להוציא ביו"ט כשמטרת ההוצאה רק בכדי לסלק החפץ ממקומו. ולדינא יש להקל כשהריח מפריע, או כשצריך למקומו להכניס עוד זבל. אמנם, בנמצא כבר בחצירו שאינו קובע שם ישיבתו וכל שכן אם רוצה להוציאו לרחוב בכדי שיאספוהו עובדי העיריה למחרת אסור¹¹².

106 עיי"ש בפרטיות.

107 ואם אפשר, יקדים קידוש לבנה לפני תפלת ערבית. ואומר כל הנוסח עם הפסוקים וכו' – ראה בכ"ז בשו"ת באתרא דרב ס' א'רצט. 108 אף על פי שבחזרה זו אין צורך יו"ט כלל, שהרי אינו מחזירן אלא כדי שלא יגנבו ויאבדו, והתירו לו חכמים להחזירן כדי שלא ימנע מלהוליכם מחמת שיתירא שלא יוכל להחזירן.

109 במג"א סתק"ח סק"ב שאם מונחים שם מימים רבים אסור. אבל בשו"ע אדה"ז שם ס"א שינה וכתב, שאם הוליכן לשם קודם יום טוב (וכע"ז הוא בל' הט"ז סק"א) אסור להחזירן לביתו ביו"ט, ומבאר, דל"ש להתיר סופו משום תחילתו בכגון דא, לפי שבשביל זה לא ימנע מלהוליכו קודם יו"ט שהרי אפשר להחזירו קודם יו"ט. ומזה מובן, שגם בקביעות שיום ראשון של יו"ט חל בשבת, והוליכן לשם קודם יום טוב, כיון שהוליכו לצורך יו"ט, ולא לצורך עיו"ט, שייך להתיר סופו משום תחילתו, שסו"ס שייך שימנע מלהביאו ונמצא מכשילן לעת"ל (אף שלמעשה הביאו בעיו"ט, למרות שידע שיתכן וייגנב או ייאבד בשבת. ויל"ע). וכ"מ בשו"ע אדה"ז סת"ז סל"א וסת"ז ס"ה, שבאופן שאין לו שהות לעשות בעיו"ט מותר. ודון מינה ואוקי באתרין.

110 ראה שו"ת אג"מ או"ח ח"ב סק"ג. משנה"ה ח"ז סע"ו. שש"כ פ"ט הע' יד.

111 כיון שהוא גרף של רעיו וכו'. ואכ"מ.

112 ראה בשו"ת באתרא דרב ס' כא'תקסט.

מותר והאסור בתוך הסוכה

כדרך שהוא דר כל השנה בביתו הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה. כל שבעת הימים אדם עושה ביתו עראי וסוכתו קבע. כיצד היו לו מצעות נאות¹¹³ וכלים נאים מעלן לסוכה, וכן כל כלי שתיה הצריכים לו יהיו עמו בסוכה¹¹⁴.

כלים שמששים בהם קמח והעריבות וכלים של מים אינם צריכים להיות בסוכה¹¹⁵. כלי אכילה לאחר אכילה כגון קדירות¹¹⁶ וקערות שאחר האכילה הן מאוסין צריך להוציאן מן הסוכה¹¹⁷. וכן דלי או כד ששואבים בו מים לא יכניסם לתוך הסוכה¹¹⁸. וכן לא יעשה שום תשיש בזוי בסוכה¹¹⁹ כגון¹²⁰ שטיפת קדירות וקערות¹²¹. אבל מותר לשטוף כלי השתיה כגון כוסות וצנצנות בסוכה. כללו של דבר, כל שאינו עושה בחדר שאוכל בו כל השנה לא יעשה בסוכה, וכן כל דבר שלא היה משהה בביתו בחדר הנאה שבו, לא ישהה דבר זה בהסוכה.

אין מנהגנו לנשק את הסוכה בכניסה וביציאה.

מותר לכנוס ולישב בסוכת חבירו בשעה שאין בעל הסוכה שם בסוכתו. אמנם במצב שנראה שבעל הסוכה מקפיד על הכניסה (כגון שיש שם קישוטים נאים או שצריך לעבור דרך חדרי הבית וכדומה) אסור להיכנס לשם. ואם נכנס שם לא יברך.

אושפיזין

אין מנהגנו לומר נוסח ההזמנה לאושפיזין שבכמה סידורים¹²². וטוב לקבוע שיחה נאה בדברי

113) ונהגו שגם בבית מכסין השולחן ומציעים מצעות נאות לכבוד החג, ואפילו בחוה"מ מכסין השולחן.

114) כדרך שהן עמו בביתו בכל השנה.

115) שאף בכל השנה אין דברים אלו רגילים להיות עמו בבית דירתו אלא בית יש להם בלבדם.

116) והעולם נוהרים שלא להכניס קדרות אף קודם אכילה. ובמקום שאין דרך לערות מקדרה לאכילה בחדר שאוכלים בו, אסור להכניס קדרות גם לפני האכילה. וכן מי שנוהג שגם בביתו אינו מביא קדרה לחדר האכילה רק בחדר אחר, ולחדר האכילה מביא בקערה – יעשה כן גם בסוכה (ראה פמ"ג סתר"ט בא"א סק"ג. מקו"ח ס"א. בכור"י סקי"א).

117) ואין צריך להוציאם עד שיגמור סעודתו. ומותר לפנותם בסוף היום ואין חשש הכנה מיום טוב לחבירו או לחול, כיון שענינה רק מחמת כבוד הסוכה כעת. (ויש שכתבו ללמד זכות על מנהג העולם שאין נוהרים להוציא הקערות לאחר אכילה, שכיון שגם בביתו לפעמים מניחים אותם בחדר אינו נחשב בזוי כ"כ, שהכל הולך אחר הרגילות. אבל במג"א סתר"ט סק"א ואדה"ז ס"ב משמע דלא ס"ל הכי).

118) והאתרוג והלולב מצוה שיעמדו בסוכה אף אם הלולב עומד בכלי במים. כלי מיחם וקומקום חשמלי במקום שדרך להשאירם בחדרי אוכל מכובדים, מותר להכניס לסוכה.

119) ואם יש דופן עקומה סמוך לסכך, נכון להחמיר גם שם אא"כ הוא מכוסה באופן שאינו נראה בסוכה. ראה בסוף הקובץ במילואים (ד).

120) אין להשתין בסוכה (ויש מקילים במקום צורך גדול). וכן אין לשחוט, להחליף חיתולים (ויכסה הקטנים שלא יהיו ערומים בסוכה), להכניס פלטה או כירה חשמלית, לעשות מנגל, או להכניס פח אשפה. אבל מותר להכניס הפח בשעה שמנקים את הסוכה ולהוציא מיד אחר כך. אבל אין להעביר את האשפה דרך הסוכה כדי להביאו לחצר (כ"מ מבכור"י שבהערה הקודמת), אא"כ אי אפשר באופן אחר. ומותר להפח בסוכה. (ויש שכתב שטוב שלא ליטול ידיים בסוכה. ואין המנהג כן. וגם לדבריו, בכיור שהמים יוצאים מיד חוץ לסוכה שאני, ויש שהקפידו לא לירוק בסוכה. אלא שגם בביהכ"נ מותר. וכן המנהג. ובשר"ת לב חיים ח"ג ס' קמ כתב שלא לשטוח בגדים השרויים במים כדי לנגבם. ובסוכה י, ב, דמינין עבד' דרב אשי איטמישא ליה כתונתא במיא ושטחי אמטלתא – התם הוא ע"ג הסכך, וחוף לסוכה. ויש שכתב שלא ליתן מנגעלים בסוכה).

משחקי ילדים שרגילים לשחק בהם גם בסלון מותר להכניס לסוכה (וראה להלן בפנים בנוגע לקדושת הסוכה). אבל משחקים שמקפידים שלא להכניסם לחדרים מכובדים (כגון אופניים) אין להכניס לסוכה.

והנה, יש מאחרוני זמננו שכתבו להחמיר שלא לעשות קפנדריא בסוכה (ע"פ דברי הר"ן גיאת במאה שערים הל' סוכה ע' עב). והועתק בכמה ספרי מלקטים. וכבר נתברר שהדבר בטעות, ושאינו בזה שום חשש.

(והתם קאתי עלה מדין ביטול מחיצה שכשיש ב' דפנות וטפח ועובר דרך צוה"פ נראה כמבטל המחיצה. וגם בזה כתב בשם רה"ג שהוא רק מנהג להחמיר. והוא עצמו סובר שאין לחוש. אבל לא משום קפנדריא. ומפורש הוא שם ע' צב. וכן מוכח שם ע' עג. וכן בפמ"ג סוסי' תרגם שהסוכה לפני הבית ונכנסים מסוכה לבית. ויש שהביאו בשם הפמ"ג שאין לעשות קפנדריא. ואיפכא הוא. אמנם, בסוכה שלפני פתח הבית שאני שאינו עושה לקצר דרכו אלא להיכנס ולצאת מביתו. ולמעשה, כיון שדין הסוכה כביתו, וכעין תדורו, אין טעם להחמיר. ובברכות סג, א שביביתו קפיד איניש אקפנדריא – היינו מאנשים שאינם בני ביתו שלא יעברו דרך ביתו לקצר דרכם. ואף למש"כ בספרים שהיא כמעט כקדושת ביהכ"נ – פשוט שאין הכוונה להשוות לכל מילי. והרי טעם איסור קפנדריא בביהכ"נ לפי שאין ליכנס שם אלא לדבר מצוה, משא"כ בסוכה אדרבה מקיים בשעת מעשה ישיבה בסוכה. וגם אם הטעם בביהכ"נ משום בזיון, שאני בסוכה שמתר אפילו לאכול ולישן. וכן מותר לנשק בניו או לעשן בסוכה (ודלא כמי שכתב להחמיר גם בזה). ובכלל, כל דיני ק"פ בביהכ"נ הם מחמת הקדושה, אבל בסוכה איסור תשיש בזוי הוא שלא יהיו מצוות בזויות. וגם בביהכ"נ, אם ה' הדרך עובר קודם שנבנה בית הכנסת מותר).

121) כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

122) בטעם מנהגנו – ראה סה"ש תש"ח ע' 268.

תורה מענין האושפיזין דבר יום ביומו. נהגו להזכיר בסוכה את הבעש"ט, המגיד וכו'. [=האושפיזין החסידיים, כדלקמן].

סדר האושפיזין: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד. (ולדעה אחת ע"פ הזהר¹²³: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, דוד). אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע גילה שבנוסף לאושפיזין הכלליים ישנם גם אושפיזין חסידיים: הבעש"ט, המגיד ממעזריטש, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר מהרש"ב. בכמה שיחות נוסף שבשמיני עצרת הוא האושפיז של שלמה המלך (ע"פ הזהר) ואדמו"ר מהוריי"צ נ"ע. בשמחת תורה – מתגלה שייכותם של האושפיזין "לעיני כל ישראל". בשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשנ"ב נאמר אופן נוסף, ששבעת האושפיזין הנ"ל מתחילין מאדמו"ר הזקן.

בראש האושפיזין: אברהם אבינו והבעש"ט.

בביאורי הזהר¹²⁴: לענין הסוכה שיהי' האדם אושפיזין לאושפיזין עילאין זהו ע"י שיעשה תשובה על פגם הברית כו'.

באגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע¹²⁵: הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע באחת משיחותיו הקדושות ברבים באחת הועידות בשמחת בית השואבה תרנ"ט הואיל לבאר כי רבותינו הבעש"ט והרב המגיד ממעזריטש והוד כ"ק רבינו הזקן והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים לדורותיהם הן המה די חב"ד חסידישע אושפיזין און זיי – הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים – גיינען מיט אין דעם גלות בירור'דיקן קאראאהאד מיט יעדער חסיד וואס געפינט זיך אין דעם ווייטסטן ווינקעל וועלט.

בקידוש: נוסח אתקיננו ליו"ט. בורא פרי הגפן, מקדש וישראל והזמנים, לישב בסוכה¹²⁶ (ומביטים בסכך), שהחיינו. [ברכה זו עולה גם למצות ישיבה בסוכה. וכן לעשיית הסוכה¹²⁷, וא"צ לכוון על עשיית הסוכה שאין מקום לכוונה על מה שהי' כבר, וגם שעשיית הסוכה טפילה למצות ישיבה בסוכה שהיא עיקר המצוה¹²⁸]. טעה בקידוש או בברכת לישב בסוכה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש¹²⁹. טעתה ובירכה עוד הפעם – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מנהגנו לא לצרף הפת דעירוב תבשילין ללחם משנה, כי אם בסעודות שבת¹³⁰.

ובשיחות קודש נבאר, דהיינו בדיבור דוקא, אבל הענין קיים ברוחניות בתקופ, והרי לומדים אודות זה, וגם רבותינו נשיאנו דיברו כמה פעמים אודות האושפיזין, ובמיוחד נשיא דורנו, וציוה לפרסם וכו'. ובר"ד משיחת ליל ה' דחה"ס תשנ"א, בטעם הזכרת האושפיזין (בשיחה) ע"ד "להזכיר זכות אבות" שבחברון.

ובגוף הענין – ראה בסוף הקובץ במילואים (ה).

(123) ח"א רסא, סע"א. שם ח"ג שא, סע"ב.

(124) להצ"צ פ' אמור ע' תלז.

(125) ח"ט ע' תמב ואילך.

(126) וכתב הש"ה (מס' סוכה) שראוי לומר ברכת לישב בסוכה בקול ובמשיכה ובניגון, שינגן אותה כאשר ברכות של קידוש, דלמה יגרע, ואדרבה היא עדיפא וכו'.

(127) וגם אם הסוכה אינה שלו, יכול לברך שהחיינו שם ועולה לו גם למצות עשיית סוכה. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתרמ"א ס"ב בסופו (אף הדתם קאי אמצות ישיבת סוכה).

(128) ראה אג"ק חט"ו ע' מ.

(129) ראה בסוף הקובץ במילואים (ו).

וכ"ה גם כשמקדשת בסוכה שיוצאת בשעה שבעת הדלקת הנרות בסוכה [או באיש המדליק שטעה ואמר שהחיינו בהדלקה בסוכה], אף שעדיין לא הגיע זמנה, וע"ד שהחיינו בעת עשיית הסוכה. (וכמו בשהחיינו בקידוש בסוכה בליל א' בעת הגשמים, דמהני גם למ"ד שפטור מהסוכה. וכן כשברך שהחיינו כשהמכסה פרוס על הסכך (בכור"ט סתרל"ט סקמ"ט). והארנכו בדיני שכחה וטעות שבסוף הלוח). וראה בסוף הקובץ במילואים (ז).

בנוגע לעניית אמן ע"י הנשים על שהחיינו (כיון שבירכו כבר בשעת הדלקת נרות) – נהגו עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום הפסק, ולכאורה נכון לחוש לדבריהם – כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אנו בענייתו, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ואכ"מ.

(130) דילמא אכלי להו לפני שגמר להכיין צרכי שבת. ועוד להעיר שכל שלא הכין צרכי שבת, א"ר לאכילה. ועד שיש שדנו לאוסרו משום

באם אפשר, נכון לסדר מקום נטילת ידים בסמיכות להסוכה, מצד ההפסק בין קידוש לסעודה [וכשאי אפשר, בהליכה לצורך הסעודה, יש להקל שאינו הפסק¹³¹]. וגם בחול המועד – מצד ההפסק בין נטילת ידים להמוציא¹³².

הלילה¹³³ יש חובה מן התורה לאכול¹³⁴ בסוכה פת בשיעור כזית (בזמן של 'אכילת פרס'. כמה דעות בזה, ולמיחש מיבעי לשמועה שהוא 3 דקות¹³⁵). ויזהר לאכלו קודם חצות לילה (12:41). ובנוסף לכך, חייב לאכול עוד פת, וכבכל סעודת יום טוב שחובה לאכול יותר מכביצה¹³⁶.

צריך כל אדם לכוון¹³⁷ בשיבתו בסוכה שיושב בה כדי לקיים מצות הקב"ה שציונו לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים¹³⁸. ובליל ראשון – יכוון גם לקיים מצות אכילה בליל ראשון¹³⁹. בליל זה, אם

מוקצה מחמת גופו או מצותו (ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"ב לשו"ע סי' תקכו. מאמ"ר סתק"ז סקט"ז. שבת שמעון ביצה ז, ב ד"ה ואם. שו"ת חלק לוי סי' קלז. מנחת שלמה קמא סי' הע' 3. שש"כ פ"כ הע' סז. שו"ת מגדנות אליהו או"ח ח"א סצ"ד סק"ב). ועוד טעם, ראה מהר"י אבובי לטור סרע"א בשם נמוק"י (ונמצא הוא לפנינו בנמוק"י ברכות לט, ב. וכפי"ז הוא במאירי שבת קיז, ב) מה שא"ב משום חבילות הבילות, דמעות עירוב כבר אזלה לה. ועפ"ז מובן שבי"ט אין לעשות כן.

(131) ראה משנ"ב סק"ד. קצוה"ש ספ"א בבדה"ש סק"י. אבל ראה תהל"ד סק"א. ולהעיר מותר"ה רב אשי – פסחים קד, ב. וראה שו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ה. וכמה חילוקים בדבר: כשעושה מקומו הראשון (שו"ע אדה"ז סרע"ג ס"ב), כשאוויר החצר מפסיק בין הסוכה לבית, כשמחיצות הבית מפסיקות וכו' (שו"ע אדה"ז שם ס"ה). ואכ"מ.

(132) ואף שההליכה אינה חשובה הפסק כיון שהיא צורך הסעודה, לכתחילה צריך לטול ידיו סמוך למקום הסעודה אם אפשר – שו"ע אדה"ז סקט"ז ס"א. לשיעור הילוך כ"ב אמה – ראה בקצוה"ש סל"ז בבדה"ש סק"א (כ-14 שניות). ופורת לא דק. אבל ראה צ"ח ברכות ט, ב – ד"ה היכי מצוי. כה"ח סק"כח סקט"ז. ואכ"מ.

(133) בנוגע לשמחת יו"ט – ראה להלן בסעודת היום.

בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – כ"מ ברשב"ם ותוס' פסחים קח, ב ד"ה ידי, וראה שו"ת שאג"א ס"פ באריכות – הובא בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת בי"ט ושבת חוה"מ תשי"ט. אבל ראה שיע"ת סי' תקכט ס"ה שהוכיח ממג"א סי' תקמו סק"ד (ועיי"ש בחמ"מ). שו"ת אבנ"ז או"ח סי' תכג. ועוד. וראה גם שיחת ליל שמחת תשכ"ד. ולקמן בסעודת היום נזכר מנהג לשתות יין בכל סעודה. [ושקו"פ ח"ב לענין חובת אכילת בשר בלילה (וננוע לחגה"ש, שיש שנהגו בחלב) – ראה דריכ"ט ספ"ט סק"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מה, א בדחא מינייהו – ביום או בלילה – סג"י].

(134) בלע – ללא לטיסה – יצא. ואעפ"כ יש לו לחזור ולאכול ע"י לעיסה (סידור עמודי שמים דיני ליל א ס"א. מט"א סתרכ"ה ס"ב, עיי"ש טעמו באלף למטה). ולא העתקתי מש"כ שם לבלוע כאחד – שאפי' במצה מצינו שלא נהגו כן (ראה א"ר סתע"ה סק"ב וסק"ז. ובכ"מ), וחומרא יתירה היא. ואף שכו"ה גם בכל אכילות שבתורה (ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה ס"ד – לענין מרור. שם סכ"א – לענין ב' הכזיזים שבכורך. ואפי' בפרוסת המוציא בכל השנה – שם סי' קסז ס"ד), ולא רק במצה – למעשה אין המנהג כן בכל הג"ל (זולת לענין ד' כוסות – ראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה בפסח שותה). ובסידור אדה"ז בהגש"פ לא הובא כלל. (וגם לענין המוציא – כתב אדה"ז שם שהמנהג שא"צ אפי' לחלק שיעור כזית, והשמט סו"ד המג"א שם סק"ז להחמיר לכתחילה). ובמימנו יתכן דלאו דרך אכילה היא. וראה גם חת"ס חולין קג, ב – עד"ז. ובכל אופן, הרי אינו מעכב כלל, וכל שיש הורגלו באכילה כזו אין מקום להחמיר.

ו"ל דאדרכה היא הנותנת, שכיון שמדיון אכילה בכלל קאתנין עלה, ולא מצד גדר מצות אכילת מצה מצ"ע – אי"ז שייך לנדוד"ד, דל"ש לילפותא דט"ו ט"ו, כיון שאינה מגדרי מצות מצה. וכש"כ אם נאמר, שכזית בליל א' אינה מצוה דאכילה כ"א מחובת דיור בסוכה, והאכילה היא רק בכדי לקבוע אופן הדיון בסוכה (כדלקמן בהערות). ועוד ועיקר, שגם את"ל שיש כאן חובת 'אכילה' בסוכה, ה"ט שצ"ל בליעה בב"א לפי שכו"ה גדר אכילה בתורה (שכ"מ בפירוש"י חולין קג, ב ד"ה מהו, הובא לעניינו במג"א סתע"ה סק"ד. וראה מחה"ש שם. ובמקראי קודש שפ"ח ח"ב כתיב בבי' הענין שבלכתחילה צ"ל כפשט"י דקרא), ובנדוד"ד ל"כ אכילה בקרא. ועוד, שחובת אכילת כזית בסוכה אי"ז מצוה בהחפצא דהלחם הדנאכל, כ"א המצוה היא במעשה האכילה בעצמה, ושיעור כזית בכדא"פ הוא רק לפי שכך צורת ואופן האכילה. (ולפ"ז, א"ש גם למש"כ בשו"ת חת"ס יו"ד סוס"י רצז, דנקט בגדר בליעה בב"א דמדיון שיעור קאתנין עלה, שכשמחלו"ה ח"ש (אלא שביעידע יוצא ע"י צירוף), ולא מחמת גדר ושם אכילה – שבנדוד"ז השיעור אינו בהחפצא דהפת).

(135) ויחינו, זמן הבליעה ולא הלעיסה. והארנו בלוח לחגה"פ.

(136) וצריך שיאכל כל כזית בכדי אכילת פרס, והזיזים תכופים זל"ז. (ראה גם סדר נטי' לסעודה סי"ח. שו"ת צ"צ שעה"מ ס"ט ובמהדו"ח – או"ח סי' קח. קצוה"ש סל"ה בבדה"ש סק"ה והועתק בתורת מנחם לסדר נטי' שם. שם ספ"ב בבדה"ש סק"י. ודחה שם מש"כ במט"א סתרכ"ה ס"ב שצריך לאכול כל הכביצה בכדא"פ (וכ"כ בככורי סתרל"ט סק"ג. כה"ח סק"א), אף שכו"ה הוא בעצמו לאחמ"כ בספרו שיעו"ת ס"ג סק"ט בסופו (ע' קפו). וכבר הקשו שאפ"ל שצ"ל אכילת כביצה בכדא"פ, וכדמוכח ביומא פ, ב. וגם העיר, דלכאורה לאו דרך אכילה הוא, וקרום לאכילה גסה היא היא, ובעינן כעין תדרו וליכא. וראה ראשית בכורים לג, א. שלמי מועד להגרש"א ע"י קיט. ועוד.) (137) ולהעיר מהסברא באחרונים (ראה בכיו"ב) מנ"ח מ' שנה סק"י. משנ"ב סי' ס בבה"ל ס"ד ד"ה וילא. שערי יושר ש"ג סי"ט. שו"ת בית שערים או"ח סרל"ו. מנ"ח"ש קמא ס"א) שבאוכל בלא כוונה, כיון שלא קיים המצוה (את"ל הכי, ראה לקמן בהע'), ה"ז גם כאוכל חוץ לסוכה. אמנם מקום לומר, שלהאומרים (ראה מנ"ח מ' שנה סק"י). אתון דאורייתא כלל יא – בדעתו) שהמצוה היא רק בהשלילה שאם יאכל לא יאכל (כל חוץ לסוכה (כל אדה"ז סתרל"ט ס"ז. והארנו במק"א) ל"ש חובת כוונה, וגם ללא כוונה לא עבר על מ"ע. אלא, שבליל ראשון שאני, שהמצוה היא בהחיוב.

(138) בכמה אחרונים שיש חיוב לכוון בשעת קיום מצות ישיבת סוכה גם שהיא זכר לעניי הכבוד. אבל ראה לקו"ש חלב"ב ע' 146 בדעת אדה"ז, הדוחק לומר שכונתו שייכוון בעת ישיבתו או בעת עשיית הסוכה שהיא זכר לעניי הכבוד, דהול"ל כן בפירוש. אלא שהוא דין בעצם ההפצא הסוכה שחייבים לעשות סוכות העשויות לצל, כיון שהיא זכר לעניי הכבוד שהקיפם בהם לצל, אבל אינו ענין של כוונת המצוה. וראה שם ע' 141 בדעת המחבר.

(139) מורה באצבע להחיד"א ס"ט סר"צ. שמחת הרגל (להנ"ל) שבהע' הבאה. מט"א סתרכ"ה ס"ג.

אכל בלא כוונה לקיים מצות סוכה יחזור ויאכל בכוונה¹⁴⁰.

גם אם יורדים גשמים, הלילה חובה לקדש בסוכה ולברך לישב בסוכה ושהיינו, ולאכול כזית פת בסוכה¹⁴¹. ומנהג חסידים ואנשי מעשה להמשיך ולאכול בסוכה גם בשעת ירידת גשמים. והרוצה לעקור לביתו יברך ברכת המזון לפני כן, אלא אם כן היה בדעתו לגמור הסעודה בבית ולאכול שם פת בשעה שבירך המוציא. פסק הגשם, צריך לחזור ולאכול בסוכה כזית פת (ואין לברך שוב לישב בסוכה).

יש מחמירים שבאם נראה שהגשם עומד להיפסק, צריך להמתין כשעה או שתיים, אבל לא ימתין עד אחר חצות.

תלמידי הבעש"ט דור אחר דור נהגו לישב בסוכה בכל ז' ימי החג גם אם ירדו גשמים. גם בשעת ירידת גשמים שע"פ דין מותר לאכול בבית, נמנע אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מלאכול חוץ לסוכה. בשנת תרצ"ג היה גשם שוטף יותר משיעור דשולחן ערוך¹⁴² ואדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אמר: לישב בסוכה צריך לברך. וכן עשה. וכן היה מעשה רב בהתוועדות בשנת תשכ"ז¹⁴³.

כשיורד גשם, מותר לפתוח הגגון (או מכסה) שעל הסוכה, אף שעל ידי הפתיחה יפלו מים על הדשא והצמחים, כשאין כוונתו להצמיח, ובתנאי שהמים נופלים תחילה על הבטון ואחר כך על הדשא, או כשירדו כבר גשמים שם (או שהשקו הצמחים מבעוד יום), וריבוי המים מפסידים הצמחים¹⁴⁴.

כמו כן, מותר להעמיד קופסה על צידה ולהניח האוכל בתוך הקופסה, ואין בזה חשש בניית אוהל¹⁴⁵. אבל אסור לפתוח שולחן אחר ולהניחו על גבי שולחן האכילה¹⁴⁶.

ביום טוב דחג הסוכות טובלים פרוסת המוציא בדבש¹⁴⁷.

הרגילות היא שהשומעים את הקידוש אינם מכוונים לצאת ידי חובה בברכת לישב בסוכה של המקדש, ועל כן מברכים בעצמם ברכת לישב בסוכה על פרוסת המוציא¹⁴⁸. ונוהגים העולם לברך ברכת לישב בסוכה **אחר** ברכת המוציא. וגם הנשים נוהגות כן, ואין חשש הפסק. בירך לישב

140 ראה בסוף הקובץ במילואים (ח).

141 ואין לישב בסוכה תחת מטרי' ואפילו בחול המועד – ראה שו"ת באתרא דרב סי' כד'רג. וש"נ.

142 ראה שו"ע אדה"ז סתרל"ט סכ"א-כב.

143 וראה סה"ש תש"ד ע' 23.

וכבר הובא לעיל דעת רי"ו (תולדות אדם וחווה נכ"ב ח"ב) שמברך בעת הגשמים כנשים המברכות על מעשהזמ"ג. וראה מקו"ח סתר"מ בקיצור הלכות לס"ג לגבי חש בראש המחמיר ומברך. וראה גם א"ר סתרל"ט סקכ"ו.

אמנם, לדניא קייל"ן שאינו מברך לישב בסוכה (ראה שו"ע אדה"ז סתרל"ט סי'ז), דל"ד לטלית שאולה ומעשהזמ"ג (ראה ברכ"י ביו"ד סכ"א במח"ב סקט"ז), א"כ מטעם שבאמת אינו מצטער בדבר (ראה בית מועד וחסד"א בהגהותיו ללבוש סתר"מ סק"ג, הב"ד בברכ"י סתרל"ט סק"ח. ועד"ז הוא בחכמת שלמה שם (אבל רק לגבי ליל א'). וכ"כ בשו"ת מהרש"ג ח"ב סל"ו. וכבר העירו מסוכה כה, וג, לענין אבל, דמשמע שגם במצטער אי מיייתבא דעת' חייב. ואינו סותר לדין הנ"ל, דהתם קאי ביושב בסוכה מחמת החשש דרמיא עלי' חובה בליל ב', ומשו"ה מספק אינו מברך, ולא כשמגלה דעתו שאינו מצטער, ואדרבה – צער אצלו לצאת ולא ינצל מהצער בבית, ראה פ"י עצי עדן ספ"ב דסוכה. ועוד. ובאמת, אפשר שהנפסק שאינו מברך לישב בסוכה אינו מדין ברכה לבטלה אלא מדין ברכה שא"צ, וכדיק לטון הלבוש סתרל"ט ס"ד, ראה מזה בקובץ היכל הבעש"ט דלקמן). וראה בארוכה הנסמן במאמר הגר"צ כהנא שפירא קובץ אור ישראל גל' לו ע' קנב ואילך והשלמות להנ"ל בגל' לח ע' רמח (וי"ל עם הוספות בקובץ בפ"ע אלול תשס"ה). קובץ היכל הבעש"ט גל' לו ע' קז ואילך ובהשלמות להנ"ל (י"ל בפ"ע).

144 ראה בכ"ז בשו"ת באתרא דרב יז'נט.

145 ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יז'דסה.

146 הן מצד דיני בניית אוהל והן מצד דיני ישיבה בסוכה – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' לא'מח.

147 ראה בסוף הקובץ במילואים (ט).

148 ולמרות מש"כ אדה"ז סקרי"ג ס"ו. ונתבאר בארוכה בכינוס-תורה דאסרו חג סוכות תשע"ג, וי"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב". ובכלל, התם מיייר שכולם אכלו ולא בישיבה גרידא. ועוד להעיר מדיוק ל' אדה"ז שהביא דוגמא זו וישיבה בסוכה אחת בפ"ע ולא כללה גם שאר הדוגמאות. ולהעיר שבש"ת מלמד להועיל ח"א סכ"ד אדה"ז שאם רצו כאו"א מברך לעצמו לישב בסוכה.

ואף שאפשר להוציאם בברכת לישב בסוכה, וגם לנשים כשמברך לעצמו (ראה מג"א סתר"מ סק"א) – אולי טעם המברכים בעצמם (נוסף לזה שרוצים לברך בעצמם בברכה הבאה מזמן לזמן), לפי שאין שותים כשיעור מכוס הקידוש (ובפרט למנהגנו שגם ביום מברכים לישב בסוכה בקידוש, והיינו שסיבת הברכה מחמת ששתיית יין היא בגדר קביעות הסעודה), וממילא ל"ש לומר שהיא התחלת הסעודה, ובפרט שרגיל שיוצאים אח"כ ליטול ידים ולא קבעו עצמם עדיין בסעודה – ראה בארוכה בקובץ בית אהרן וישראל גל' קפז.

בסוכה בקידוש, וטעה וברך עוד הפעם אחר ברכת המוציא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

נשים פטורות מן הסוכה ואם ירצו לישב בסוכה ולברך הרשות בידן, ומקבלות שכר¹⁴⁹. מצוה על האישה שיושב בסוכה לישב עם אשתו ובני ביתו. נשים השומעות קידוש בסוכה ואחר כך הולכות לבית לאכול, זיהרו שתיכף אחר קידוש יאכלו כזית פת¹⁵⁰ בסוכה, משום קידוש במקום סעודה¹⁵¹.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן הוא ינחילנו (ליו"ט), הרחמן הוא יקים (לסוכות). טעה או שכח יעלה ויבוא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח לברך לישב בסוכה עד שגמר סעודתו יברך אח"כ בעודו בסוכה.

דבורים בסוכה: כל שאינו מזיק הגוף אלא שמצערו בלבד¹⁵², כגון צירעה וזבוב ויתושים ופרעושים וכיוצא בהם, אסור לצודם. אבל אם הוא עוקצו כבר, מותר ליטלו בשעת עקיצתו ולהשליכו. וכן אם עוקצתו צירעה וכיוצא בה, מותר ליטלה בידו ולהשליכה אם אי אפשר להפריחה. ואם הוא על בגדיו, אם הוא בענין שאין לחוש שיעקצנו, שהוא על בגד העליון מבחוץ, אסור לתפסו שם, אבל מותר להפילו מעליו ע"י נייעור. ואם הוא על חלוקו, אפילו הוא מעל חלוקו מבחוץ, כיון שהחלוק הוא סמוך לבשר ואפשר שיבא הפרעוש משם לבשר ויעקצנו, אם הוא לבוש בבתי שוקים וקשה לו להפיל הפרעוש אם לא יטלנו ביד תחלה, הסומך להקל לצוד הפרעוש לא הפסיד. אבל אם אפשר לו בקלות להפילו מעליו בלי נטילה ביד, יש לעשות כן, אפילו אם הוא על חלוקו מבפנים.

וכל זה לענין צידת הפרעוש, אבל להרגו אסור לדברי הכל, אפילו הוא על בשרו ועוקצו¹⁵³.

דיני ישיבה בסוכה

מברכים לישב בסוכה רק על פת או תבשיל מחמשת מיני דגן יותר מכביצה. הנכנס לסוכה אחרת – שלא בירך בה היום לישב בסוכה על אכילה¹⁵⁴ – מברך לישב בסוכה גם על טיול בסוכה¹⁵⁵. מי שלא אכל בסעודה, לא ישתה יין כי יש שאלה על ברכת לישב בסוכה בשתיית יין. ונכון שלא

149) ובתנאי שאוכלת כשיעור – יותר מכביצה – בסוכה, ויכולה להמשיך שאר הסעודה בבית (ודלא בברכת הבית שנ"ב סכ"ז ובשע"ב לשם, והב"ד בקצה המטה סת"ה סקצ"ו, שצריכה לגמור הסעודה בסוכה, ואל"כ אסורה לברך. וכ"כ גם במשנת יעקב סת"מ ס"א. אבל מוכח מדבריו שבאוכלת כשיעור בסוכה סגי. וראה שו"ת רבבות אפרים ח"ד סרמ"ח. שמועות משה סת"מ סק"א. שו"ת מנחת דוד סע"ו ואילך. ועוד).

150) או כזית מחמשת המינים שמברכים עליהם בורא מיני מזונות, או רביעית יין.
151) שכשאויר החצר מפסיק בין הסוכה לבית אינו מועיל מה שה' דעתה מתחילה לאכול בבית, וצריכה לחזור ולקדש. וגם כשאינו כן, לכתחילה טוב שלא לעשות כן.

152) ואם הצירעה או הדבורה נמצאות בקירבת אדם שידוע שהוא רגיש לארס שלהן ועקיצתן מסכנת אותו מותר לצודן.
153) ויש שדנו להתיר להורגן ביו"ט (משא"כ בשבת) במקום צורך היום. אבל לא לצודן. ולמעשה יש להחמיר.

(וכבר כ"כ בס' הנייר הל' שבת ע' כא שמותו כיון שהוא צורך הנאת גופן, אלא שסיים ש"החסידי ה' אוסר כמו בשבת". ובביאור סברת המקילים, משום מתוך שהותרה שחיטה לצורך אכילה הותרה שלא לצורך כל עיש בו צורך היום קצת. אלא שיש להנזיז בה טובא, דנוסף להדעות דלא אמרינן מתוך רק בהוצאה ובהבערה, וגם שבכ"מ מוכח שצורך היום היינו צורך חיובי ולא הסרת דבר המונע (ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' כאל"תקסט), וגם דל"א מתוך מאו"ג למכשירין, ועוד שכמ"פ אפשר מעי"ט, וגם שיכול לצאת מהסוכה (ומן הדין פטור מסוכה במצערות), ובכ"מ שמיכיוו שהותר רק כשישרף ביתו ולא יח' לו מקום לאכול, וגם יכול להברין, עוד זאת ועיקר, שבהריגה עובר גם על מלאכת צידה (ראה ראב"ה ס' קצד. מנחת סולת על המנ"ח מ' לב סקצ"ח (ע"פ הירושלמי שבת פ"א ה"ב). או"ש שבת פ"א ה"א. וראה שו"ת מנח"ש תנינא ס' סקכ"ח. שלמי ניסן עמ"ס שבת ע' קצה. ולהעיר ממשנ"ב ששט"ז בבה"ל ל"סב"ד סד"ה או חולה. לאידך, יש לצדד קצת, שהוא משאצ"ל, ואין במינו ניצוד, ואינו מחוסר צידה, ובמקום צער. אלא שמפורש בה"ל שבת שאסור להרוג פרעוש גם (עבודתו). ועוד סברא דל"ש מתוך כשד"י גופא ל"ש שיהא לצודן או"ג (ראה ספר יהושע או"ח סט"ז). מהר"ש נגילין ח"ה סכ"ג. מקום בינה על בינה לעתים י"ט פ"א סק"ד. והאריך בזה דברי אור ח"ה סמ"ו סק"ב (ואילך). ויש שדן מצד מוקצה, שהוא בגדר השתמשות במוקצה ואסור, כחשיית מדבריות דל"א מתוך (הליכות אבן ישראל ע' רסג. ולהעיר שאדה"ז סתצ"ח ס"ה סתם לאיסור, ול"כ שלרמ"א סתצ"ה ס"ד שפסק להתיר מוקצה ביו"ט מותר לשחוט מדבריות, ודלא כמשנ"ב סתצ"ח סקט"ז). וקצת ראי' משו"ת הרדב"ז ח"ב סתשכ"ז שמותו להרוג זבובים בחוה"מ, והובא בברכ"י סתקל"ג סק"ב ובמשנ"ב סק"ב וכה"ח סק"ט ועוד. ומשמע קצת שביו"ט אסור. ויל"ד. ובשם הגרמ"פ (מסורת משה ח"ג ע' קמה) שלמרות הטענה להיתר, ד"ה ה' צ"ל זכר בספרים).

154) שאם אכל בה "ברכת לישב בסוכה שבירך על אכילת שחרית היא פטורת את השתיה של כל היום וכן היא פטורת את השתיה וטיול בסוכה כל היום שאין צריך לברך עליהם (ש)אפילו יצא חוץ לסוכתו אחר האכילה והפסיק הרבה בין האכילה להשתיה ושינה וטיול וכו' ואפילו שותה וישן ומטייל קודם האכילה אין צריך לברך" (שו"ע אדה"ז סתרט"ל ס"ב. ובאמת, מפורש כן כבר בראשונים – ראה רא"ש ברכות פ"א ס"ג. רשב"א ברכות יא, א. תוס' ר"י שירלאון ברכות שם).

155) בגדר טיול בסוכה – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' תז"תקסא. ושנ"ת.

לקבוע עצמו בשתיה רק בסוכה שאכל בה היום ובירך לישב בסוכה¹⁵⁶.

יצא מן הסוכה לאחרי האכילה ולא חזר עד לאחר שעה ושתיים, או אפילו חזר לאלתר אלא שבשעה שיצא היה דעתו לשהות הרבה חוץ לסוכה, מברך שוב לישב בסוכה על אכילה האחרונה בסוכה.

מותר למי שכבר בירך לישב בסוכה לברך שוב עבור אחרים שאינם יודעים לברך בעצמם. אבל לא יחזור ויברך כדי להוציא את הנשים¹⁵⁷. ובשביל קטנים כבן חמש או כבן שש, כל חד לפום חורפיה, מותר לברך להם, אף על פי שהוא כבר יצא¹⁵⁸.

היה יושב ואוכל וירדו גשמים ופרס הגגון על הסוכה, ושוב פסקו הגשמים, ופתח את הגגון, אינו חוזר ומברך לישב בסוכה.

קטן שאינו צריך לאמו, דהיינו בן 6 שנה (ובקטן חכם וחרף – בן 5 שנה), חייב בסוכה. ואם אוכל חוץ לסוכה [מאכלים המחוייבים בסוכה], אביו חייב לגעור בו ולמחות בידו ולהכניסו בסוכה. [בנוגע לאמו – ראה בהערה¹⁵⁹].

בספר המנהגים חב"ד: המהדרים – גם מים אין שותים חוץ לסוכה¹⁶⁰.

סוכה שאינה מרוצפת אסור לטאטא אותה בשבת וחג משום אשוויי גומות [אבל במרוצף אין לגזור משום שאינו מרוצף¹⁶¹, בימינו שרוב בתי העיר מרוצפים. ואף גם במקום שהחצרות אינן מרוצפות, והסוכה היא בחצר – הרי הסוכה אינה בגדר חצר, כ"א בכלל בית¹⁶²].

מצות ישיבה בסוכה שיהיה אוכל ושותה וישן (אפילו שינת עראי) ויטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום בין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. צריך לקרות וללמוד בסוכה אלא אם כן לומד בבית המדרש. והכל לפי הענין. עכשיו נהגו העולם להקל בשינה שאין ישנים בסוכה רק המדקדקים במצות. ומנהג חב"ד שאין ישנים בסוכה, ונתבאר באריכות בלקו"ש חכ"ט בשיחה לחג הסוכות.

המתפלל אם יש לו מנוחה בסוכה שיוכל להתפלל שם בכונה צריך לכנוס לסוכה ולהתפלל¹⁶³. ואם אפשר לו לילך לבית הכנסת ילך ויתפלל בציבור¹⁶⁴.

כתבו בספרים ששבעה צדיקים באים ויושבים בסוכה, ועל כן צריך לשבת בה באימה וביראה בבושה וענוה. ויזהר מאד שלא לכעוס בסוכה, שכל זה בזיון לסוכה וקדושתה, וצריך לישב בה בדרך ארץ כמו שיושב בפלטין של מלך. וראוי ונכון שלא לשוח שום שיחה בטילה בסוכה רק בדברי תורה וקדושה, ומכל שכן בשעת הסעודה, ולא בדברים של הבלי הבליים, וכל שכן שיהא זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים, כי מצות סוכה קדושה גדולה היא¹⁶⁵. אבל אם צריך לספר עם חבירו יספר עמו בסוכה, שבישיבתו שם אף בעת דיבורו מקיים מצוה.

156) בנוגע ברכת לישב בסוכה על היין – ראה בסוף הקובץ במילואים (י).

157) שכיון שאין הנשים חייבות בברכה זו הרי זו ברכה לבטלה.

158) ראה בשו"ת באתרא דרב ס' לא'קמו.

159) אף שאמו "אינה חייבת להנכין במצות והרי היא אצלו ככל אדם" (שו"ע אדה"ז סתר"מ ס"ד), מכל מקום, מובא בנוגע לדין זה (ספר השיחות תש"ג ח"ב ע' 455. ועד"ז בכ"מ), ש"נוסף לכך שהחינוך והנהגת הבנים והבנות (ובפרט הקטנים והקטנות) בפועל ממש תלוי במדה רבה ועיקרית בהדרכת האם, עקרת הבית, ובדרך ממילא נעשה עיקר החינוך על ידה, הרי, ידוע מ"ש השל"ה ש"הנשים מצוות על תוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם מטעם שהם פנויות ומצויות יותר בבית כו". ולא עוד אלא שיש יתרון בהחינוך והתוכחה דנשים לגבי אנשים". וראה גם הלכות ת"ת לאדה"ז פ"א קו"א סק"א.

160) כמוכן, במקום שאפשר. וראה שו"ת באתרא דרב ס' א'דעג.

161) כ"מ בפמ"ג סתרמ"ג במ"ז סק"ד.

162) ובנוגע לחלק החצר שמחוץ להסוכה – ראה שש"כ פכ"ג הע' י. וראה חוט שני פ"א ע' צו שנסתפק.

163) שהרי בשאר ימות השנה כשאינו מתפלל בבית הכנסת הוא נכנס לביתו ומתפלל.

164) ראה שו"ת באתרא דרב ס' לא'קמח.

165) ובכמה ספרים הזהירו שנכון להימנע מלהכניס לתוכה גוי, וכשבא לסוכה, לא ירבה עמו בדברים בתוך הסוכה, אלא ימשכנו החוצה שלא יתעכב במקום קדוש, ומכל שכן שלא לאכול ולשתות עמו בצל קדוש חניית סוכה. אמנם, בבא לנקות הסוכה אין קפידא, והוא לכבוד הסוכה, ואין הכוונה לכבד הגוי. ואדרבה.

שמחת החג מתחילה מליל ראשון דחג הסוכות.

בספר השיחות תש"ד¹⁶⁶: אין יאר תרנ"א האט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פארבראכט די ערשטע נאכט אין סוכה זייער לאנג ביים טיש און אויך נאכ'ן בענטשן איז מען געבליבן פארברענגען א לאנגע צייט און מ'האט גענומען א סך משקה. ארויסגייענדיג פון סוכה האט די באבע הרבנית רבקה נ"ע געפרעגט, וואס איז די מער, פארוואס איז מען געזעסען אזוי שפעט אין סוכה, האט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק געענטפערט: מארגען ביינאכט איז דאך שמחת בית השואבה קען מען דאך אריינפאלן ווי א יון אין סוכה, דערפאר האט מען היינט פארבראכט צו מאכען א הכנה אויף מארגען. וענתה כבוד אמי זקנתי הרבנית נ"ע: דער שווער – הכוונה על אדמו"ר הצ"צ – האט אמאל געזאגט, אז א יון איז א הויכע מדריגה. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט דאן אנגעהויבן לערנען דעם ווארט, יון איז א הויכע מדריגה. אויב א יון מיט א ו' איז דאס גאר ניט קיין מדריגה, נאר די כוונה איז "יבן" מיט א ב' און אין הבנה איז דאך דא כמה מדריגות זו למעלה מזו און דאס איז דער פירוש פון דעם ווארט "א יבן אין סוכה". הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק איז דאן צוריקגעגאנגען אין סוכה און פארבראכט ביז 3 פארטאג אין דעם ביאור פון דעם ענין אז די מדריגה אין הבנה איז נאך אלץ קיין הבנה, און די מדריגה איז נאך אויך ניט קיין הבנה וכו'.

הלכתא למשיחא: החליל [שמחת בית השואבה עם כלי שיר וכו'] אינה דוחה שבת ויום טוב. אלא, שבשיחת ערב חג הסוכות ה'תשנ"ב נאמר, שלאחרי הגאולה האמיתית והשלימה לא שייכים אז כל עניני גזירות וכו"ב, וממילא עורכים שמחת בית השואבה מיד בלילה הראשון¹⁶⁷.

שמחת בית השואבה¹⁶⁸ מתחילה בזמן הגלות בכמה ענינים מיד עם שטורעם כבר מליל הראשון. כל ימי החג מתוועדים בשמחת בית השואבה ובריקודים. שמחת בית השואבה ברחובה של עיר [ההנהגה הנ"ל החלה בשנת תשמ"א. ומני אז התחיל כ"ק אד"ש בהנהגה דאמירת שיחה בכל לילה מלילות החג].

בתורת שלום¹⁶⁹: כמו שבר"ה ויוהכ"פ והימים שביניהם הנה כאו"א מישראל הוא טרוד בעבודה וכו' כן בחג הסוכות צריך להיות טרוד בשמחה מען דארף זיין כסדר פריילעך און אין דעם דארף מען זיין פארנומען.

יום המישי, יום א' דחג הסוכות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:53.

הלכתא למשיחא: בכל יום מימי החג, עם שחר יוצאים הכהנים והעם לשאוב מים ממעיין השילוח בצלוחית של זהב המכילה שלשה לוגים (כחצי ליטר). לאחר השאיבה, מגיעים לשער המים בבית המקדש, תוקעים ומריעים ותוקעים. ומנסך המים על גבי המזבח.

נטילת לולב

בשיחת שמח"ת תרפ"ט¹⁷⁰: אמר שינגנו וירקדו וישחקו הנערים, אז מען זאָל ווערן אַ טפח העכער פון דער ערד. ושאל אחד איך הוא? והשיב כ"ק אדמו"ר: ע"י עבודה כמו בהנחת תפילין וכדומה, לחכות על קיום המצוות, אתרוג לקום בבוקר בהשכמה, והיינו ע"י עבודה בפועל נעשים טפח העכער. ושאל השואל האם ע"י זה נעשים אַ טפח העכער הלא אין מרגישים את זה? והשיב: ישנם ענינים שבאים בהרגש אח"כ, לא בעת שרוצה להרגיש, רק שנגרש ממילא אח"כ.

משכימין ומקדימין לקיים מצות לולב. ובפרט לפעם הראשונה. זמן נטילת לולב רק אחרי נץ

(166) ע' 12.

(167) ועד"ז בשיחת ש"פ האזינו (התוועדות ב) תנש"א (גם לגבי זמן בית ראשון). שיחת שמחת בית השואבה תשט"ו (בזמן בית ראשון). ולהעיר מהשקו"ט עד"ז בנוגע לתק"ש לעת"ל בר"ה שחל בשבת. ואכ"מ.

(168) בנוגע השתתפות בשמחת בית השואבה לאלב – מותר להשתתף אבל לא לרקוד. ובחוק"מ כשיש כלי זמר – מותר להשתתף רק אם מניעתו תתפרש כאבלות בפרהסיא – דאה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יא'שג. וש"ג.

(169) שיחת א' דחוקה"ס עדר"ת (ע' 264).

(170) סה"ש תרפ"ט ע' 45. ועיי"ש עוד.

החמה (היום: 7:10. בימים הבאים מתאחר מעט, ובהוש"ר: 7:17). קודם נטילת לולב אסור לאכול¹⁷¹, ונוהגים שלא לטעום ושלא לשתות כלל. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לא אכל לפני נטילת לולב (ביום הראשון) בהיותו בגיל 3 שנה.

מצות נטילת לולב בסוכה הוא מצוה מן המובחר. ולפיכך בבוקר קודם שיתפלל בעודו בסוכה יברך על הלולב¹⁷².

בנוגע לשמועה ע"ד אכילת מזונות מיד לאחר נטילת לולב בכדי לברך ברכת "לישב בסוכה" – ראה בהערה¹⁷³.

מצות עשה מן התורה ליטול ד' מינים ביום הראשון של חג (בשאר הימים מצוה מן התורה רק במקדש. והתקינו חכמים שיהא לולב ניטל בכל מקום זכר למקדש). וצריכים הד' מינים להיות "לכם" – משלכם, ואינו יוצא בלולב שאול. כשנותנים הד' מינים לאחר לברך נכון לאמור בפירוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, ובפרט ביום הראשון¹⁷⁴. באם לא החזירו לא יצא ידי חובתו. גם בלא אמר כן, אפילו ביום הראשון, יוצא המקבל ידי חובתו, באם החזירו אחר כך.

לא יתן ארבעת המינים ביום ראשון לקטן קודם שיצא בו מפני שהקטן אינו מקנה לאחרים מן התורה ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר. ולא יתנו לקטן גם אחרי שיצא בו, לחוש לסברא ששאל פסול ביום טוב שני¹⁷⁵ (שיש לחוש לסברא שצריך לנהוג בו מחמת הספק כל החומרות של יום טוב ראשון). ויש מהאחרונים שכתב שלא ליתן לקטן גם אחרי שיצא בו, שמא יזדמן לו אחר שלא יצא. ונוגע בפרט להמשתמשים בלולב שלהם במבצע ד' מינים במשך היום. ואם נתנו לקטן, י"א שנוטלו בלא ברכה. ואם אפשר, יקח מחבירו לולב ומיניו כשרים במתנה על מנת להחזיר ויברך עליו, ואח"כ יטול את שלו ויאמר בו הלל עם הציבור.

171 ובפרטיות: סודות קבע אסור מן הדין חצי שעה קודם עלות השחר. והמנהג שלא לטעום – מקום להקל בו ולנהוג איסור רק מנץ החמה.

172 ולהעיר, שבשיחת שמחת ביה"ש תשכ"ד (חלקה הוגהה ונדרפסה בלקוטי שיחות חכ"ב שיחה ב' לפ' אמור) נזכרה סברא שכשיורדים גשמים, נכון לחכות (עד חצות היום (12:41)) בכדי לקיים מצוה מן המובחר ליטול לולב בסוכה שלא בשעת הגשמים, כיון שהנטילה בסוכה היא שלימות ("מצוה מן המובחר") במצות נטילת לולב. ובפשטות, קאי התם ע"פ עיקר הדין שפטור מהסוכה ואין לברך לישב בסוכה וכו'. (173 שק"ט בזה בקובצי הערות אנ"ש והתממים, ובשנת תשמ"מ כתב א' הרבנים סברא כזו ע"ד עצמא. והתפרסמה בדפוס לראשונה בשם כ"ק אד"ש בשנת תשמ"ז (ברשימת מנהגים והנהגות שבראשה הבהרה ע"ד סמכות השמועות). ונתברר שמקור הדברים בדברי הרי"מ ע"ה דברוסקין (במשך לשיחה הג' בשנת תשכ"ד). ומפי השמועה שהציע בדבריו זהה בעת הסעודות זימני שמע"צ ושמח"ת תשכ"ד, ושכ"ק אד"ש הביע איזשהו הסכמה לדבר, ושכנינוס תורה שהתקיים בבית חיינו לאחמ"כ באסרו חג הסוכות פלפל הרב הג"ל בחכמה בענין זה (במה שהברכה נאמרה אחרי עשיית המצוה). וילע"ע, ובפרט שהדברים מחוזשים. וד"ל.

[ולהעיר, אח"ל שהנטילה לולב בסוכה היא גם מצד מצות סוכה (ראה בלק"ש שם בארוכה. ושם: איז מוכח אז ער מיינט (ניט א דין אין סוכה, נאר) א דין ומצוה מן המובחר אין מצות נטילת לולב. ובהמשך הענין: אויב נטילת לולב איז (בלוין) א מצוה מן המובחר אין מצות סוכה... אבער אויב דאס איז (אויך) א מצוה מן המובחר אין נטילת לולב. ועוד שם: ניט בלויז א דין אין "כעין תדור" פון א סוכה), ממש"כ רבינו מנוח (סוכה ה"ט): "כיון דמקריא ומתניא בעי סוכה בעי ברוכי לישב בסוכה, והיינו דאמרינן לישב בסוכה ולא לאכול בסוכה, משום דלישב בסוכה ה"ט"א בכולהו דאיתנהו בכללא לאכול ולישון ולקרנות ולטייל, ונקוט כללא דכיללא לעיל בידך, דכל מידי דבעי בסוכה בעי ברוכי". אמנם, בנוטל בסוכתו – לא גרע מטייל ושינה וכו' שנפטר בברכת "לישב בסוכה" שעל האכילה במשך היום (משא"כ בנוטל לולב בסוכה אחרת (שבביה"כ' א' בסוכות חבירו). ובפרט שרגיל שלאחרי נטילת לולב שוהה שם משך זמן, ונחית לשק"ט מצד טיול בסוכת חבירו. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' טו'תקסא בגדר טיול בסוכה. ואכ"מ). ויש לחלק בפשיטות, שהרי אי"ז מדינא, כ"א מצוה מן המטובח, ו"מ הדין" ה"ז צ"ל "אחר התפלה קודם ההלל" וביה"כ'ג, וממילא אין לו לברך (ללא דין טיול) מחמת גוף הנטילה בסוכה (למרות מש"כ במשנ"ב סתרא"ט בשעה"צ סקצ"ג בכנסת לגבות חובו או שאר עסק, שאין מקום לברך לפי שאין נפק"מ אצלו בין אם הוא סוכה או בית או חוץ, ומשמע שבכנסת מחמת שרוצה בדוקא להיות בסוכה כבנטילת לולב יברך – שהרי בשו"ע אדה"ז סתרא"ט ט"א מפורש שבכנסת לאכול מאכלים שמותר לאוכלן חוץ לסוכה אינו מברך, אף שנכנס בכדי לאכול בסוכה דוקא, והה"נ בנטילת לולב שאינה מחויבת להיות בסוכה. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' לא'קמג). ואמנם, בר"ד משיחה הג"ל להדיא שהוא מעיקר הדין, ובמכ"ש מאכו"ש וטייל וכו', והכוונה בל' "מצוה מן המובחר" – להוסיף שהוא גם שלימות במצות נטילת לולב, וכנ"ל מלקו"ש ע"ד. ועיי"ש בלקו"ש בהע' 21. ועצ"ב].

174 ושכ"כ "ובפרט" – היינו שגם בשאר הימים נכון לומר כן. והיינו להידור שיהא "לכם" גם בשאר הימים. וראה שו"ת באתרא דרב ס' ז'קמה. ויש, ושם, שא"צ לומר כן בנותן ד' מינים לאחר עבור הנענונים בהלל, אף שיש מקום להחמיר למי שירצה. בנוגע לנשיט – שקו"ט בכ"מ (ראה בתהל"ד ס' ד' סק"ז) (שיוצאת בשאול. אבל ראה שו"ת רבינו יעקב מליסא ס"א. והארכנו בשו"ת באתרא דרב ס' טו'תקמט). בכור"ז סתרא"ט סק"ה (שצ"ל ע"מ שאין לבעלה רשות). הליכות שלמה תשרי פ"א ס"ו. מוע"ז ח"ו סמ"ה (שאין מקפידין בזה). אבל באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מכו"ז אלול תרפ"ט לזוגתו (נדפס בבית משיח עה"ש תשס"ו) להקפיד בכך. וידוע שכ"ק אד"ש קנה סט בפ"ע להרבנית.

175 (175) כ"כ בפמ"א סתרא"ח בא"א סק"ח. שם סק"ב. ונגררו אחריו בכ"מ. וראה בסוף הקובץ במילואים (יא).

ובאם יש לקטנים מגיל שש ומעלה סט מיוחד, מקנים זה לזה. בליט ברירה, כשאין להם סט משלהם, אם האב תופס עם התינוק בשעת נטילת לולב, שפיר דמי. וראה בהערה¹⁷⁶. בהיות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בגיל 3 שנה אחז כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע עמו ובירך עמו ביום הראשון. בשעת נטילה יהי' שדרת הלולב כנגד פניו, וכל המינים דרך גדילתו. באתרוג – עוקצו למטה נקרא דרך גדילתו. יזהר שראש הלולב לא יפגע בדפנות או בסכך.

מברכים שתי ברכות: "על נטילת לולב" ו"שהחיינו". לפני ברכה ראשונה נוטל הלולב¹⁷⁷ בלבד בימינו (ואיטר יד – בשמאל). והאתרוג מונח מוכן לנטילה לפניו. מתחילין ברכת שהחיינו – כשהלולב בידו אחת והאתרוג בידו השנית¹⁷⁸. בסיום הברכה – מחברין אותם. במקום סיום הלולב והדס וערבה יחבר האתרוג עם הלולב. והלולב מחברו לשליש העליון של האתרוג, אשר אוחזו באלכסון קצת. הברכה והנטילה – בעמידה. ובדיעבד אם בירך ועשה המצוה מיושב יצא. לא בירך קודם הנטילה מברך גם אחר כך כל זמן שלא גמר הנענועים¹⁷⁹. וכן הדין בשכח לברך שהחיינו¹⁸⁰. ואם לא בירך שהחיינו ביום הראשון מברך למחר בשעת נטילה¹⁸¹.

176) אבל לכמה דעות (מג"א א"ר פמ"ג ועוד) אינו יוצא בזה יד"ח חינוך (בשאלו). ואכ"מ. וראה הלכה יומית אות תשכה. ושם הארכנו. אלא שבי"ט שני יש מקום להקל בזה (ראה ברכ"י סתרנ"ז סק"ב).

177) בנוגע לבנות – ראה מה שהארכנו בשו"ת באתרא דרב סי' טז'תקמט, שהמנהג ליתן להן לברך על השאלו. כמדומה שהמנהג הפשוט לטויל לולב תחילה בכל פעם, גם כשאינו נוטל לברכה, ולסלק האתרוג תחילה תמיד. וכן ראינו במעשה רב. (ולא כ"א שכשנוטל בידיו שלא לצורך האתרוג תחילה – ראה מג"א סתרנ"א סק"ן וסק"ב ובנו"כ, ובארוכה ביד אפרים שם). ובנוגע לסלק מידיו – נחלקו אם להמנחו לטויל לולב תחילה, יש לסלק מידיו הלולב תחילה. וכשנותן לאחר – יניח האתרוג מידו על השולחן ויתן הלולב לחבירו.

178) י"א שלפני ברכת שהחיינו נוטל האתרוג ומחברו לולב (סידור יעב"ץ. ועוד – הובא בבכורי" סתרמ"ד סק"א). והרבה חלקו עליהם לפי שגם שהחיינו צ"ל עובר לעשייתו, כדלקמן בהערה (ראה בכורי" שם. חיים וברכה אות רלב. שם אות שו). ובעטם מנהגם – נראה שהרי (וגם דעות אפילו הנענוע הוא לפני שהחיינו – ראה מג"א סתרמ"ד, ועוד, הובא להלן בהערה אצלנו. והרי הוא עכ"פ לפני הנענוע. וראה קובץ בית אהרן וישראל גל' קמה ע' ואל"ך. ונראה שרצו להסמך ברכת המצוה למעשה המצוה כמה שאפשר, שלא להפסיק ביניהם. וראה בארוכה קובץ מור' תשרי תשע"ד ע' רה ואל"ך. אלול תשע"ה ע' רג ואל"ך. וגם ע"ד הסוד, כשמברך שהחיינו תחילה נעשה פירוד בין המשכת המקיפין דל"מ צדלם הנכנסין בברכת על נטילת לולב לכניסת הפנימי דצ' צדלם הנכנס בקיום מעשה המצוה (ראה מש"כ ליישב בשו"ת וישב הי"ט ספ"ו סק"ה). וכיון שאין אוחזים אותם ביחד ה"ז עדיין עובר לעשייתו (ראה ר"ד ליל א' דחנה"ס תשל"ו. וראה טור ברקת סתרנ"א סק"ה). ועוד ראיתי למי שכתב לבאר, שכיון שהחיינו הוא לפטור גם עשיית הלולב (ראה סוכה מו, א. תשו' רש"י ששנ"ה. מחז"ו ספע"ד. שבה"ל שספ"ו. מודכי סוכה תתשס"ט. רא"ש סוכה פ"ד ס"ב. מג"א סתרמ"ב סק"א. סתרמ"ב סק"א) לכן צריך שיהא הלולב והאתרוג בידו, כמו שבברכת שהחיינו על הסוכה מברך בתוך הסוכה. ולהעיר מהנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע באו"א קצת בספ"ח תרצ"ג ע' 82.

179) נחלקו בזה רבונותא. ותלוי בת' התוס' (פסחים ז, ב. סוכה לט, ב. וגם שקו"ט אם כוננתם לנענועים שבהלל דוקא, אף שכן לשונם בפסחים – ראה שו"ת שאג"א סכו'). וסב"ל. וכ"מ דעת המג"א סתרנ"א סק"א ובפמ"ג שם. חיי"א כלל קמח סי"א. משנ"ב שם סקכ"ו ובשע"צ סקל"ב. וראה שו"ת בית שער"א או"ח ששנ"א. ובהגהות לכו"ש למג"א שם נסתפק בעשה מקצת הנענועים. ולכא"ל כל שלא עשה מולך ומבאי מעלה מוריד לא גמר מצותו.

ומצינו בבמחז"ו מהדורת גולדשמידט הל' סוכות סע"ג (מכת"ו): שאין אנו מברכין כי אם לאחר ההלל. אמנם, פשוט שא"ל להעמיד הדברים כפשוטם, שכן עשו לכתחילה. וראה בהערת המהדיר מה שנדחק בזה, ופי' שהיו נוטלין ד' מינים של הקהל אחרי ההלל (וכדלקמן). ושבק' דאיהו דחיק ומוקים אנפשי'.

ואף שיש שצידדו להתיר לברך אפילו כל שלא גמר ההושענות (ראה בכורי" סתרנ"א סק"ב) – תליא בפלוגתא, וסב"ל. ועוד, שגם לדידהו היינו מבינה שבידו קודם הלל ועדיין לא הניחו מידם (ואף שמנהג אשכנז לומר הושענות אחר מוסף – ראה בבכורי" גופא סכי' תוס' סק"א שהעיקר לדינא לומר אחר הלל). ואכן י"א שכל שלא הניחו מידו מברך כל היום משום שיידי מצוה וחיובו מצוה, או שמצות לולב כל היום וניסק במצוה הוא (ראה בת"י בתרא בתוס' סוכה שם. שבה"ל שספ"ו. ריבב"ן בניני ראשונים ס"ע רסז. חי' רבינו דוד פסחים ז, ב. ערוה"ש סתרנ"א ס"ג). וצ"ע בבכורי" שגם היום מאנשי ירושלים, ומ"מ הגביל הדבר רק עד אחרי הושענות. וראה בריטב"א פסחים ז, ב: בשטילקו מידו וכבר יצא בהגבתו לגמלי מן התורה כשהחור ונטלו ומברך נמצא שאין הברכה באה על מצות התורה כלל אלא על נענוע שאינו אלא שיוריי מצוה מדבריהם. (אמנם, יל"ד הדתם מיידי לכתחילה). ולהעיר מכע"ז בכה"ח סתקפ"ה סקל"ט.

180) שגם שהחיינו צריך לברך עובר לעשייתו – ראה שו"ע סתרנ"א ס"ה. לבוש סתרמ"ד ס"א. מג"א סתרמ"ד. בכורי" שם סק"ב (אף שיש חולקים, כבמנהג פוזנא שהביא בלבוש ומג"א שם. וכ"ה ברי"ץ גיאת הל' לולב. אור"ח סוס"ג. כד. ובלבוש העתיק ממנו באו"א. וראה א"ר שם סק"ו. וראה שו"ת תשב"ץ ח"ב סר"ד וסר"א). ואף שבנ"ח יכול לברך שהחיינו גם אח"כ כ"ז שהנרות דולקות, שאני התם דלא גרע מברכת הרואה – ראה אצלנו בלוח לתוכנה בהנרות לקיזור דיני שכחה וטעות.

וראה בא"א מבוטשטש שתרנ"א ס"ה שלכתחילה בזכר אחר נטילת לולב לפני הנענועים שלא בירך שהחיינו עדיף שיברך שהחיינו ביום ב' קודם הנטילה. אבל שאר האחרונים לא חילקו בין ברכת לולב לשהחיינו. וגם בא"א נשאר צ"ע. ולכאורה ס"ל לכולהו דל"ש מברכת על נטילת לולב שמברך כל שלא גמר הנענועים. ואדרבה, עדיף מינה, שיש"א שבשהחיינו א"צ שיהא עובר לעשייתו (ובלבוש ומג"א לא דחו מנהג ה"ל מכל וכל). ועוד, דלא גרע מהחיינו על פרי חדש, כשלא גמר אכילה ראשונה. ותו, שהרי י"א שיכול לברך שהחיינו על אכילה שני'. וגם, שאם ידחה הברכה ליום מחר, מחית נפשי' לספיקא, דהא י"א שלא לברך בכה"ג שהחיינו ביום ב', כבהערה הבאה (אף שאין בדריה עיקר). ועוד, שביים ב' אזדא לה המצוה מדאורייתא, משא"כ במברך לפני נענועים אכתי קאי למפרע אמצוה של תורה –

נטל וראה שחסר או פסול אחד מהמינים¹⁸², או שאחד המינים מהופך, נוטל שוב בלא ברכה¹⁸³. ואף שאין צריך ליטול אלא אותו מין בלבד, מכל מקום מצוה מן המובחר ליטול הד' מינים בבת אחת. ואם שח והפסיק בינתיים, או הסיח דעתו, מברך¹⁸⁴ על אותו המין שהיה חסר, פסול או מהופך (ולדוגמא, שאם היו הערבות¹⁸⁵ פסולות מברך "על נטילת ערבה")¹⁸⁶. ואם זה ביום הראשון, צריך לברך עוד פעם שהחיינו¹⁸⁷ בשביל אותו מין שהיה חסר או פסול¹⁸⁸.

אם נטל הלולב ומיניו עם האתרוג בידו האחת לא יצא ידי חובתו. ויש חולקין ואומרים שיצא ידי חובתו מן התורה. ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה¹⁸⁹ ואם בירך ונטל שניהם בידו אחת יחזור ויטל בשתי ידיו בלא ברכה, דספק ברכות להקל ושמא יצא בברכה הראשונה.

צריך ליטול הלולב ומיניו בידו הימנית ואתרוג בידו השמאלית [ואיטר יד נוטל הלולב בשמאל כל אדם והאתרוג בימין של כל אדם], ואם היפך יצא ידי חובתו. ומכל מקום טוב לחזור וליטול כדינו בלא ברכה.

מצוה מדברי סופרים לנענע בלולב וכן בהלל¹⁹⁰. לאחר סיום ברכת שהחיינו, מנענע לקצוות העולם. מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו וכדי לעצור רוחות רעות. מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו, וכדי לעצור טללים רעים. מנענענים סך הכל ח"י נענועים – שלש פעמים לכל אחד מהששה

ראה שו"ת שאג"א שם לגבי ברכת לולב. וכצ"ל להסביר שבהערה הקודמת שמברך מחמת מנהג אנשי ירושלים, אף שבודאי לא תיכנו ברכה עלה, אלא שכל שמצוה מן המובחר עדיין לפניו חלה למפרע אתחילת ועיקר המצוה של תורה. (181) כ"ה להדיא לגבי חנוכה בטוש"ע או"ח סתת"עו" ס"א. ולענין לולב – בלבוש סתרמ"ד ס"א. מג"א שם סק"א. חיי"א כלל קמח ס"י. משנ"ב סתרמ"ד ס"ג. שם סתרמ"א סק"ט (בשם חיי"א). וראה בסוף הקובץ במילואים (יב).

(182) ומצוי בערבות כשנשור רוב העלים. ואם נשאה הדס או ערבה אחת כשרה – אינו מברך שוב. (ודלא כשו"ת בית דוד סתנ"ה. ובמשנ"ב סתרמ"א סק"ג הביא לברך, וציון לברכ"י בשם כנה"ג ובית דוד. וצ"ע, שבשו"ת כנה"ג או"ח סמ"ז קאי בהדס, ולא מיירי מערבה כלל. ובהדס פסק שלא יברך. וכן בברכ"י סק"ב הציב ציון למש"כ בסק"ט שלא לברך. וראה השלמה לשו"ע אדה"ז לבעל דברי נחמי" סתרמ"א בקו"א סק"ג. חזו"ע סוכות ע' של. הלכות חג בחג ע' רסז).

ואם נקטם ראשם של כל ההדסים או הערבות, אינו מברך שוב אם הוא שלא ביום הראשון. וגם ביום הראשון, בהדס שאין הקטימה ניכרת שעליו הנשארים חופים את מקום הקטימה, אינו מברך.

(183) כדעת המג"א סתרמ"א סק"ה. ובפמ"ג שם ססב"ל. וכ"פ בשע"ת סק"ב. ג. מל"ח פכ"ז ס"ק קסא. ועוד. וראה גם בכה"ח ס"ק קכג מכמה אחרונים שפסקו כך. (אבל במשנ"ב סק"ג הכריע כהאומרים לברך. וראה בשע"ה סק"ע"ד).

(184) ראה בסוף הקובץ במילואים (יג).

(185) ובאתרוג – על נטילת אתרוג (לבוש וט"ו ועוד). ובהדס – על נטילת הדס (כ"ה בלבוש, ט"ו, באה"ט, הל"ט, ברכת הבית, כה"ח ועוד. ובדרה"ח ומשנ"ב – נטילת ענף עבות. ובכ"מ כתבו ליישב בטעם המשנ"ב שהדס כולל גם הדס שוטה. אבל להעיר מסוכה לב, ב שנקרא הדס שוטה ולא הדס סתם. וכ"ה ברמב"ם לולב פ"ז הא"ה ובטוש"ע (ודאה"י) סתרמ"ו ס"ג (סב"). וראה עין השדה סתרמ"א סק"ל. ועוד).

(186) ואם לא היו ברשותו (אפילו לא במקום רחוק) מינים כשרים בשעה שביקר ואחר כך הביאו לו צריך לברך על ארבעתם יחד פעם שניה על נטילת לולב, שכיון שלא היו מצוים אצלו ברשותו לא יצא גם על הלולב. ואם היה זה ביום ראשון צריך לברך גם שהחיינו פעם שניה (ראה שו"ע סתרמ"א ס"ב. וככוונת הרמ"א שם – במג"א סק"ד. וכ"כ בנדו"ד בדרה"ח דין הנענועים ס"ו פסק ע"פ הא"ר סק"ו. וכ"פ במשנ"ב סק"ו. ובשע"ה צ"ע שם סק"ה כתב דנראה שאף המג"א מודה בזה. ומש"כ בדרה"ח שם "דלא כמג"א" – נראה דקאי ארישא, בהיו בביתו שמברך על המין הנחסר. וק"ל).

(187) בהפסיק בדיבור נמי חוזר ומברך שהחיינו, ובמכ"ש מסברת ובינו משולם שחוזר ומברך שהחיינו בנתחלף לו החפץ. וכ"ה להדיא בפמ"ג בא"א סק"ה. וראה בסוף הקובץ במילואים (יד).

(188) אבל אינו מברך שהחיינו על מין שהיה מהופך – ראה חיים וברכה אות מב, ושהסכים עמו מהרש"ם. (וטעמו, דלא גרע משעת עשי', עיי"ש. אבל בלשון הא"ר סק"ל, הובא במשנ"ב סק"ג, משמע דכולהו כי הדדי ניהו. וכ"ה בחיי"א כלל קמח ס"ד. בכור"י סק"מ"ד. ובחיים וברכה שהיג על הא"ר וחי"א. וכן העיר בזה בשו"ת משנה שכיר ס"י קפא. ומדבריו נראה שכתב לחלוק גם בחסר ופסול. והוא תמוה, שמפורש הפכו ברבינו משולם, והרי לא השיגוהו הפוסקים בפרט זה. והעיר בדבריו בברכת הזמן שילוני ס"ו סק"ב. ועיי"ש עוד בעיקר הראיות שבחיים וברכה.

ולכאורה צ"ע בדעת המשנ"ב דמאי שנא ממשנ"ב המשנ"ב בעצמו סוסי' תרלט במצא שגג הסוכה מכוסה שאינו חוזר ומברך שהחיינו דלא גרע ממי שביקר בשעת עשי'. ואכן בלשון המשנ"ב מצינו רק לברך שהחיינו שוב בשביל המין שנחסר ולא כתב להדיא בגוונא דמהופך. ודוחק שהיג על הא"ר וחי"א. וכן העיר בזה בשו"ת משנה שכיר ס"י קפא. ומדבריו נראה שכתב לחלוק גם בחסר ופסול. והוא תמוה, ח"ה סצ"ו סק"ב. ובשם הגר"ח – הלכות המצויות בברכות ע' רכה. שלמי תודה חנוכה ע' רל. ולמעשה, סב"ל.

ועוד כתב שם בחיים וברכה, שגם בברכה על נטילת אותו מין שה' מהופך למאן דסבר הכי, דזה דוקא אם כבר הניח הלולב ומיניו מידו שהסיח דעתו שסבר שכבר יצא י"ח ואח"כ ראה שאיזה מין ה' מהופך, אבל באם עוד הד' מינים בידו רק אחר שנענע בהם ראה שההדס או הערבה מהופך היפך אותו מין וינענע מחדש וא"צ לב"ע לחזור ולברך כי הברכה שמקודם עולה לו כעת. וראה מזה בקובץ בית אהרן וישראל גל' רל. וראה שם ובגל' הקודם בכללות הענין.

(189) ואפשר שיש להחמיר גם ביו"ט שני. ואולי גם בשאר הימים, דכל דתקון כעין דאורייתא תקון.

(190) ובהערות להלן בגדר נענוע בשעת הלל. ונת' בדרשה לשבת שובה תשע"ט.

קצוות, שבכל צד שינענו יעשה ג' הולכות וג' הובאות, דהיינו הולכה והובאה¹⁹¹ ג' פעמים. ובסדר זה: דרום וצפון מזרח מעלה מטה ומערב. ולא שיהפך ח"ו ראש הלולב למטה אלא שההולכה תהיה לצד מטה, וההובאה לצד מעלה, ההיפך מאופן הנענועים ב"מעלה" (וכן בכל הנענועים יהיה ראש הלולב לצד מעלה אלא שהולכה תהיה לאותו צד שמנענע).

מנהגו: דרום וצפון – לקרן דרומית מזרחית, קרן צפונית מזרחית. למזרח – לאמצע המזרח. למעלה – בהובאה מורידים תחילה מעט "המשכה בעולם", ואח"כ מביאים אל החזה. למטה – מעלים תחילה מעט "העלאת העולם", ואח"כ מביאים אל החזה. מערב – שתי פעמים הראשונות לקרן מערבית דרומית. בפעם השלישית – לאמצע מערב. כל זה (י"ז נענועים), בכלים. בנענוע האחרון – אור. יחוד שכינה במערב. [עוד מכוונות הנענועים – נתבאר בדא"ח].

במשך כל הנענועים האתרוג מכוסה בידו לבד בנענוע האחרון שמגלהו קצת. בעת הנענועים, בכל הובאה, צריך להגיע עד החזה, שיגע סוף הלולב ומיניו והאתרוג לחזה שלו ממש, מקום שמכים באמירת אשמנו. מנהג רבותינו שלאחר כל הולכה היו מנענעים את הלולב ורק לאחר זה עשו את ההובאה. ויזהר שלא יגע ראש הלולב בכותל רק שיהיה חלל בינתיים.

נשים מברכות על נטילת לולב ומנענעות לכל הפחות נענוע כלשהו. בנוגע לשאר הנענועים בהולכה והובאה וכו'¹⁹², שיש הנוהגות להדר בזה – לא מצאנו הוראה מפורשת לכאן או לכאן¹⁹³. טוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה. ההדס מן הדין אסור להריח בו כל החג.

יאחז הלולב בידו כשנכנס מביתו לבית הכנסת, וכן יחזירו לביתו, כדי לחבב המצוה¹⁹⁴. וכן נוהגין שמוליכין הלולב בבוקר בעצמו לבית הכנסת וכן מחזיר לביתו בעצמו¹⁹⁵.

איגוד הלולב ביום טוב: מותר לכרוך הלולב והדסים וערבות בטבעות מוכנות כבר מערב יום טוב, ויעשה האיגוד ע"י כריכה, והיינו סיבוב העלה ותחיבת ראש העלה לתוך הכריכה ללא שום קשר. אבל אסור להכין טבעות ביום טוב באופן הרגיל, שמשלב העלים זה בזה ומהדקה בחוזק שעשוי

191 בט"ז סתרנ"א סק"א: וצריך שכשיעשה ההבאה יקריב אליו עד סמוך ללבו כי במה שחזרו ומביא אליו עד שיעור שה' לפניו בשעה שהתחיל לעשות ההולכה לא נחשב להבאה בפני עצמה כי אינה רק חזרה של הולכה. וראה בפמ"ג במ"ז שם. משנ"ב סקמ"ז ובשעה"צ שם. ולא ראינו נוהגים כן.

[ולכאורה די שיעשה כן בהולכה והבאה הראשונה שמכיון שנוהגים לקרב להחזה נמצא שנתקרב יותר ממה שה' לפני"ז. אלא שגם בזה לא ראינו כן במעשה רב בהנהגת כ"ק אד"ש, כיון שגם לפני הולכה ראשונה הלולב כנגד החזה. ובלא"ה, לא די בכך, שלפ"ז יוצא שבשאר הנענועים לרוחות אחרות אינו כן, כיון שהלולב נמצא כבר כנגד החזה אחרי הנענועים לרוח הראשון].

ויותר נראה שכ"ז רק לדעת הספרדים שהביא שם. ועוד שישאר הפוסקים ל"כ כט"ז. ומזה שסתמו שבכל נענוע יש להביא הלולב כנגד החזה אף שבוה מבטלים חומרת הט"ז מוכח דלא חשו לה. ועו"ל, שהט"ז כ"כ רק למנהג שמחזיק הלולב בעת ההולכה לפני גופו, ולכן בבאה צריך שמקריבו יותר עד סמוך ללבו, אבל למנהג דידן שבעת ההולכה נמצא הלולב אצל החזה, צ"ל שהתחלת ההולכה נחשבת רק אח"כ כשהלולב רחוק קצת הימנו, שהמקום שאצל לבו אינו בגדר מקום הולכה (כי צריך להרחיקו מגופו תחילה בכדי שיוכל להתחיל ההולכה), ובעת ההבאה אכן מקריבו יותר עד החזה (שמקום זה בגדר מקום הבאה, שבוה שמקריבו כנגד החזה ניכרת ההבאה יותר. וא"צ להפסיק בין הזוהר הלולב מהחזה למקום תחילת ההולכה). וק"ל.

192 ש"מ מצוה כהלכתה" (עכ"פ) – מדברנו. וי"א מדאורייתא – ראה שד"ח מערכת נון כלל מזו. שו"ת זכר שמחה סע"ג. כתיב ר' חיאל ח"א ס"ח ואילך. (ועוד) שיוליך ויביא, והנענועים שייכים לגוף המצוה (ראה מכתבי תורה סקנ"ד), שהמצוה לא נגמרה לגמרי עד אחרי הנענועים, אלא שהם שירי מצוה ואינם מעכבים.

193 והנה בט"ז סתרנ"ח סק"ו: "כיון דאמרינן מוליך ומביא לעצור רוחות וטללים רעים א"כ גם היא נהנית מזה" – יל"פ שגם הנשים מנענעות. וכ"מ קצת שפי' הברכי' (שם סק"י) בדבריו. אבל ראה בפמ"ג במ"ז שפי' באו"א. אבל גם לפירושו אין להוכיח משם. ובמאורי אור (ח"ג סט, א) מוכח שחלק מהנשים בזמנו הקפידו לנענע כדון. וראה גם שו"ת מבשר טוב ח"ב סב"ט. תשוה"נ ח"א סשפ"ה. ח"ב סשי"ד. ולהעיר דלהסברא שנענועים הם משום שמחה, ה"ז שייך לנשים כאנשים. ומש"כ באיזהו מקומן שכיון שהוא מאני דקרבא אין לאשה להשתמש בזה – תמוה ביותר מכ"כ טעמים. אבל ראה עין השדה סתרנ"ח סק"א (שלא ראה ולא שמע). אבל לא ראינו אינו ראי', ובפרט דבר הנעשה בנינעא). שו"ת להורות נתן ח"ג סוסי' נג. וראה שו"ת רב פעלים ח"א קונ"ג סוד ישרים ס"ב (ע"ד הקבלה שנענועים ממשיכים הארה מז"א לנוקבא. ואף שעדיין שייך הענין ע"ד הפשט – לא יאות להון . . בהולכה והובאה אל החזה". ולכא"ה היינו מצד צניעות, ובמקום דל"ש האי טעמא, אין למנוע). וכבר העירו משו"ת נחלת שבעה סל"ד (ע"פ מהר"ל): יש להן לדקדק לעשות המצוה תתקנה. ויש לחלק.

194 אין לו מקום משומר בבית הכנסת. ואפילו יש לו מקום משומר בבית הכנסת, בכדי שיטלו אותו ובניו בביתו, אלא אם כן יש לו לולב אחר בביתו. וכמוהו, מותר להוציא הלולב במשך היום לרשות הרבים עבור מבצע ד' מינים.

195 ראה רמ"א רס"ל תרנב. פמ"ג במ"ז שם סק"ב. משנ"ב סק"ו. ולהעיר משיעורי הגריש"א ברכות מב, ב. והאר עינינו (פרידליס) ע' של.

להתקיים. ומותר רק ליקח עלה ולעשות עניבה או תחיבה. ומותר גם לתלוש עלים מהלולב ביום טוב (אלא שאין לתלוש מלולב שנטלו כבר למצוה, גם בחול המועד, לפי שהוקצה למצותו). ואם אינו מתקיים כך, ישתמש בגומי.

תפילת שחרית

שחרית לשלוש וגלים. אחר התפלה קודם ההלל יש לברך על הלולב, למי שלא הספיק לברך בבוקר.

מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל. בסוכות, מצות עשה מדברי סופרים לגמור ההלל – הלל שלם – כל שמונת ימי החג לפי שכל יום הוא חלוק בקרבנותיו מיום חבירו ומיום טוב הראשון והרי כל יום הוא כמועד בפני עצמו.

אין להפסיק באמצע ההלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר **לקרות עם הציבור** מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש¹⁹⁶. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאנו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחרי גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הציבור ולאמר הלל עמהם".

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא ויחזור עוד פעם מתחילתו. ונכון לחזור ולומר ללא ברכה¹⁹⁷. אבל אם טעה ואמר חצי ההלל כמו שאומרים בראש חודש וכבר סיים עם ברכת ההלל, חוזר ומברך¹⁹⁸.

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים.

בספר המנהגים חב"ד: "בשעת אמירת ההלל אוחזים הלולב ולנענעים מצרפים אליו גם את האתרוג.

מי שאין לו ד' מינים, עדיף שיתפלל ההלל עם הציבור מלומר ביחידות ולנענע בשעת ההלל¹⁹⁹.

מנענעים 4 פעמים בהלל: 1. הודו לה' שבתחילה. 2. אנא ה' הושיעא נא. 3. בכופלו אנא ה' הושיעא נא. 4. הודו הראשון אשר לבסוף. בירך על הלולב אחר התפלה בבית הכנסת ינענע רק 3 פעמים בהלל: 1, 2, 4.

הושענות תיכף אחר ההלל קודם קדיש שלם. פותחים ארון הקודש ומוציאים (מי שאין לו ד' מינים או אבל ר"ל) ס"ת ועומד אתו ליד הבימה. משאירים את ארון הקודש פתוח עד לסיום ההושענות. כשאין ס"ת אפשר להקיף הבימה גם בלי ס"ת²⁰⁰.

196 ח"ז ע' סז.

197 ראה בסוף הקובץ במילואים (טו).

198 ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כה"ר. ושנ"ת.

199 כ"ה להדיא בלקט יושר ע' 147. (והתם מיירי בגוונא שלכל הקהל יש שאר המינים ולא האתרוג. והה"נ בעניינו. ואין טעם וסברא לחלק). וראה בסוף הקובץ במילואים (טז).

200 ראה בכה"ח ס' תרס סק"ב שהעיקר הבימה שהוא במקום מזבח (עיי"ש סק"א) ולא הס"ת. וכ"כ בבא"ח פ' האזינו ש"א סט"ו (הובא בכה"ח שם). ואכן, בדברי הגאונים (אוצה"ג ס' קמט ואילך) ובכמה ראשונים נז' רק הבימה ולא הס"ת. (ויתכן לפרש שכוונתם עם הס"ת, ויקצרו בלשונם). וכן אפשר לדייק מסידור רש"י סרכ"ה. וכן מורה ל' הלבוש שם ס"ב. ועוד. ולהעיר מל' היראים: להקיף בכ"י את הארון או דבר אחר זכר למקדש. וש"מ אריכות מזה בשו"ת אבני לוי ח"א סל"ו. וש"נ.

ועצ"ע אם יש מקום להקיף מסביב לס"ת ללא בימה (ראה בהגהות מנהגים טירנד מנהג של סוכות אות רט: דעיקר הסיבוב אינו אלא לסבב ס"ת שעל הבימה. ויל"ד. והכוונה כמ"ש במהרי"ל סדר תפלות של סוכות עד"ז. אבל במהרי"ל שם שביחיד א"צ להקיף שאין מוציאים ס"ת, שלדוגמת מזבח אנו מוציאים ס"ת. ומ' שזהו העיקר. ועדיין י"ל) שכן בכ"מ נז' רק ס"ת (ראה במדרש (ילקוט תהלים רמז תשג. שוח"ט הוצאת באבעי יז, ה. שם כ, ה). הובא בשבה"ל סדר חגה"ס שש"ט, ובראבי"ה סתרצ"ב וברוקח הל' סוכות סרכ"א. ועוד. וראה שער"ת

באמירת הושענות ואומרים למען אמתך (הושענות ליום א'). מדייקים לעשות היקף שלם. מסיימים אותו באמירת אות "ת". מנהגו שהש"ץ אמירתו בקול רם מתחיל מאות "ס" או "ע". באותן האותיות שאומרו הש"ץ בקול רם ואומרים תיבת "הושענא" הן בראש והן בסוף. בהשאר – רק פעם אחת. אני והו הושיעא נא. כהושעת אלם וכו' עד אין עוד. (הפסוקים כי אמרת גו', לך זרוע גו' – אומרים רק בהושענא רבה).

בשנת האבילות אין מקיפים הבימה בארבעת המינים [ויכבד מי שאין לו לולב ואתרוג שיקיף הוא]²⁰¹.

בשעת אמירת הושענות צריך ליטול הלולב מימין והאתרוג בשמאל (ובאיטר יד – להיפך)²⁰².

לאחר הושענות – קדיש שלם, שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

פתיחת הארון: אומרים י"ג מדות פעם אחת ו"רבונו של עולם"²⁰³.

מוציאין שני ספרי תורה וקורין חמשה גברי בפרשת אמור שור או כשב. אחרי גמר הקריאה, מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות]²⁰⁴ מימין לס"ת הראשון²⁰⁵, ואומר חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון²⁰⁶. ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון [שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה]²⁰⁷. המפטיר קורא בספר תורה שני בפרשת

תשעה"ג ס"א. שו"ת הר"מ מיגאס סמ"ט שנו' רק ס"ת. וראה ביהגר"א רס"י (תרס). אבל, בבכורי"י ס'י תרס סק"ב ר"ל שגם בבימה אין מקום להקיף ללא ס"ת. וכ"כ בשו"ת לב חיים ח"ב ס'י קכה. וראה בארוכה נר ציון סוכות פ"ח סס"א ואילך. וש"נ ועיי"ש שהוכיח גם מכתהאריז"ל שנו' ס"ת, ולפלא על הבא"ח וכה"ח שלא הרגישו בזה. אולם, אין הכרח דל"ש הקפה ללא ס"ת. ולאידך, ילה"ע משעה"כ (ג, ד) בכניסה לביהכ"נ להקיף התיבה ז"פ, ומיירי ללא ס"ת. והבוחר יבחר. (201) ונת' בדרשה לש"ש תשע"ט.

202) ושקו"ט בפ"י דברי אדה"ז (סתרג"א ס"ג) בזה, אם הכוונה שלא ליטול ביד א', או שלא לעשות להיפך, לולב בשמאל. ואכ"מ. בגוף ההנהגה באם מקום ליטולם בב"א ביד מימין בעת ההושענות – ראה יפה ללב ח"ב ק"א סתרג"א ס"ה (קטו, ד). חיים וברכה אות קפו. והנ"ל הבינו כן גם בד' המג"א (ואדה"ז) שאין ליטולם ביד א' בשעת הושענות – אף שלדיו יש תשובה מדויק ל' אדה"ז (שם ס"א) בכ"ז. וכ"כ לעורר ע"ז בבא"א האינו ח"א ס"ד. מעורר שינים אות קכב. וראה גם יפה ללב ח"ב סתרג"א ס"ג. ועיי"ש ביישוב אלו שאין מקפידים ע"ז כיון שצריך להחזיק הסידור יעו"ש (וכן נמסר שנהג החיד"א – לקט הקציר סל"ג סכ"ד). ועיי"ג בכבורי יעקב סתרג"א סק"א. ובמנהגי וורמייזא שהשמש אוזח הסידור עבור החזן. וברוקח סרכ"א (ועוד) כתב להדיא בשם הירושלמי שבשעת הושענות כל ישראל נוטלים לולביהן בידיהם ימנית ואתרוגיהן בשמאלית. ומ' שכ"ה הסדר בדוקא. וע"ד הקבלה שהאתרוג צ"ל בשמאל דוקא – י"ל שכה"ה גם בהושענות. וראה בשעה"כ להאריז"ל דרשו סוכות, שמשמעות רהיטת לשונו בהשקפה ראשונה משמע ג"כ כן. וזה"ל: בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הנגלה וא"צ לנענעו. גם צריך שלא להפריד כלל את האתרוג מן הלולב אלא ב' ידיו סמוכות זו לזו ומתדבקין יחד הלולב והאתרוג וגם בעת נענינוע תכונן בעת הובאת וכו'. וכן מעשה רב, כמעט בכל השנים כולם, לולב בימין ואתרוג (גדול ביותר) בשמאל, וללא סידור, ואמירת הושענות בע"פ. ולהעיר שיש מקום לומר שההידור בזה עדיף על ההידור ליטול לולב דייקא בימין, שהרי בהיפוך הידים קייל"ן שיצא יד"ח (בנוגע לנטילת לולב) ולא הביא אדה"ז דעה חולקת (רק ש"טוב" לחזור וליטול), אבל בנטיילה בב"א הביא ב' דעות ולא הכריע, ואם עשה כן, צריך לחזור וליטול. ואף שיש מקום לומר כנ"ל שבהושענות שאני (שרק בדבר של תורה יש להחמיר בכגון דא, כדיוק הל' בס"א), מ"מ, אין סברא לומר שדוקא הענין דלולב בימין גובר על הענין דב' ידים (שהרי אי"ז שייך להגדר שדבר שבמצווה צ"ל בימין, וכמפורש במג"א). לאידך, מקום לומר, שה"ט דלולב בימין מצד ריבוי המצוות וא"כ ה"ה והוא הטעם בעת הושענות משא"כ השלילה דבב"א הוא דין בנטיילה דייקא. ועוד י"ל ע"ז בזה. וגם צ"ב בנוגע להצמדה כנגד החזה – באם עדיף מהחידור דב' ידים או דלולב בימין. ואכ"מ כעת.

203) ב"רבונו של עולם" אומרים "לי עבדך בן אמתך (פלוגי בן פלוגית)" כנוסח בסיפור תורה אור. ראה שו"ת באתרא דרב ס' להקט.

204) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י או"ח סוסי' קמו. תשב"ץ קטן ס'י קפו. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרג"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש ק"ז.

ומקצת חכמים בעיניהם מתקשים לומר שאי"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב עלי'.

205) כן המנהג בכ"מ. ויש שכתבו מחמת כל פנות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין (ודלא כשו"ת משנה"ח ח"ג סכ"ה). וראה קובץ אבקת וכל ח' ח' ע' קפג ואילך שהביא מכ"מ (בכיו"ב) להניח מימין, אלא ששלל דבריהם. וכדבריו, ראה גם שו"ת ארחותיך למדני ח"ו סכ"ג. ואין דבריהם מוכרחים).

206) ואין סלקל ס"ת השני מבימה בשעת הגבהת הראשון, כנ"ל. ואף את"ל (בדוחק גדול) שלמנהגו שלאחרי הגבהת ס"ת חזרו ומניחו נמצא שלא נסתלק הראשון לגמרי בשעת ההגבהה (לפי שהיא ע"מ להחזיר מיד) – הרי עכ"פ מיד לפני שמסלקים שוב הראשון (אחרי הגלילה על הבימה) צריך לחזור ולהניח השני.

207) ארחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרג"ה. שו"ע ס' קמו ס"ח. והטעם – בלבוש סוסי' קמו. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצוות חבילות חבילות. וראה במקו"ח שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

פנחס ובחמשה עשר יום וגו'. הגבהה וגלילה לס"ת השני. הפטרה. טעה בברכת הפטורה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ב"מי שבירך" לחולה אומרים בנוסח של שבת אבל אומרים "יו"ט הוא מלזעוק"²⁰⁸. אשרי. יהללו.

מוסף לשלש רגלים. משך כל יום דחג הסוכות אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לאותו יום. טעה בתפילת מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: בבית המקדש מקריבים היום 13 פרים, 2 אילים, 14 כבשים וכולם עולות. ושעיר לחטאת. בכל יום מימי החג הקריבו כנ"ל, אלא שהפרים פוחתים מדי יום. ביום השני – 12 פרים. בשלישי – 11 פרים וכו'. [וזהו, בנוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא ביום הראשון של חג: עולת ראה (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב ראשון), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה (שחייב הקרבתו פעם אחת במשך החג – כתשלומין ליום הראשון)].

כל שבעת הימים החליל מכה לפני המזבח.

בחנוכת בית השלישי יקריב הנשיא קרבנות (7 פרים 7 אילים לעולה ושעיר לחטאת) כמפורט ביחזקאל. ברכת כהנים. אין הצבור עונים אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים²⁰⁹. עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה. יחזירו פניהם נגד פני הכהנים, ולא יחזירו פניהם אנה ואנה שנושיאת כפים אינה אלא פנים כנגד פנים. וצריך לשמוע ולכוון לברכתם.

כשואמרים תיבת יברך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשואמרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשואמרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר ענית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

אחר הדוכן לא יאמרו יישר כח כהנים עד אחר כל הקדיש תתקבל. ולכן במקום שנוהגים לומר יישר כח נכון שלא ירדו הכהנים מן הדוכן עד אחר סיום הקדיש כדי שלא יתבטלו מעניית אמן. אומרים עש זכירות.

סעודת יום-טוב

קידוש: גם בקידוש היום מברכים לישב בסוכה אחר הקידוש (ולא אחר המוציא).

אתקינו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי, בורא פרי הגפן. לישב בסוכה.

לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר ואומר בשעה שנזכר אפילו על הכוס²¹⁰. אלא

(208) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כח'קלד.

(209) ובפשוטות, לא סגי ברוב כהנים וצ"ל כל הכהנים. הארכת הניגון מכלל הברכה היא, אא"כ מאריך כהן הרבה, שאז יענה אמן מיד. (210) ואדרבה, אין לו להמתין ולאמרו בקידוש, שאין בזה טעם וצורך (ורב כהנא מסדר לה אכסא – היינו בקידוש הלילה (ולא מחמת שרוב ברכות תיקנו על הכוס, בכלבוש סקפ"ב ס"א לגבי ברכהמ"ז. וראה שאילתות שאילתא נד. מרדכי יומא סתשכ"ז, אלא) ששייכת לקדושת היום (ומה"ט נהגו הנשים לאומרה בשעת הדלקת נרות). אבל להעיר משה"ל סרפ"ה בשם הגאונים שמה שנהגו לאמרו על הכוס משום דהכי שפיר לאקרובי דעתי טפי. וראה אבודרהם סדר תפלת יו"כ ד"ה ערבית. ומצינו במז"ח מ' ש, שעלה בספק שבפסח שמה ימתין לקידוש בשש"פ. והיינו לא מחמת הכוס אלא מחמת הקידוש. ולבסוף נראה דדחוי קרי לה. (וראה נתיבות ה"ם אונסבכר מ' ש. שו"ת מנחת חן ח"ב סכ"ה. המאור גל' תיח' ע' ל). ומוכח מזה גופא, שלא תיקנו בשכח לאומרו בקידוש שיאמר על הכוס ואמרו בשוק. וראה פ' ר"י בן חכמון עירובין מ, ב שגם בכתחילה אי' צ. כוס. ורק לקס"ד בגמ' עירובין זמן בעי כוס. (וצל"ע מש"כ במור וקציעה סתרצ"ב, הביאו בבה"ל שם, דשפיר הוא למסמך זמן אכוס דסעודה למאן דלית ליה מגלה למיפק בה י"ח. וגם לדידי, התם שאני שמסדרו אמצוות היום דמשתה ושמתה. ודוגמא לדבר מש"כ בהגמ"ז חנוכה פ"ג שלא יברך שהחיינו על הראי' דנ"ח עד שישדר כולן על הדלקה שבביתו. ראה שלמי תודה שבויעות ס"כ סק"ג שחידש שלכתחילה בשכח יאמרנו על הכוס. ולא נמצא כן בשום מקום)).

וגם איכא חשש הפסק, ובפרט לפמש"כ אדה"ז סתרמ"א ס"א שברכת שהחיינו בקידוש היא בשביל מצות קידוש היום (והארכנו בדבר בקובץ מבית חיינו חו' ט ה' 2). וראה קובץ ותלמודו בירו חו' א' ע' נג.

שצריך לברך תוך הסוכה כדי לפטור גם את הסוכה.

שמחת יום טוב: עיקר המצוה ברגל שיהי' שמח וטוב לב, וכל היום חייב בשמחה וטוב לב. ואינה שמחה פרטית אלא שמחה כללית שמחוייב לשמוח ביו"ט בכל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח. וכל שמחה הראויה לאדם וכל דבר המשמחו חייב אדם לעשות ברגל, בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח באכילה ושת' וטיוול וכל דבר ששמחה היא לו. ואפילו אם כבר אכל ושתה ושמח בשמחת יו"ט כראוי, אעפ"כ כשעושה אח"כ דבר המביא לידי עצב אפילו על שעה קטנה²¹¹ מבטל בזה מ"ע של שמחת יו"ט²¹².

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעיית²¹³] יין²¹⁴ (כל יום – גם בחול המועד). אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעיית מכוס הקידוש²¹⁵. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ששה רביעיית יין בכל סעודה. **והקטנים נותן להם קליות ואגוזים** [וכיו"ב] משום שמחת יום טוב. שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר²¹⁶ ויין ומגדנות כפי יכלתו.

211 אבל להעיר מהעמק שאלה שאילתא סז סק"א: שאין מצות שמחת החג תמידית בלי הפסק אלא הוי כמו כל מצוה זמנית אכילת מצה ותק"ש שאינו אלא פעם אחד ה"נ מצוה לשמוח שעה א' ברגל. אמנם, התם קאי לענין אכילת בשר ושתיית יין (וראה גם שפ"א סוכה מה, א), ולא בעיקר החובה להיות שמח.

212 ראה סה"מ'צ להרמב"ם מ"ע נד. ידאים סרכ"ז. ר"ן סוכה רפ"ד. שו"ת שאג"א ספ"ח. חת"ס מו"ק ב, ה. שו"ת מנחת יהודה (לר"ל) בר"ה הלוי, פיערוקוב, תרפ"ח) או"ח ס"ה סק"ב. שו"ת שבה"ל ח"ה סס"ג סק"ג. ועכ"פ חייב בזה מדרבנן – כ"מ בתוד"ה עשה – מו"ק יד, ב. ועצ"ע אם הדבר מתאים לגמרי לשיטת אדה"ז – ראה שו"ע אדה"ז סרמ"ב קו"א סק"ב. שם סתק"ב ס"ז, ונת' בלקו"ש חל"ג ע' 65 ואילך. ואכ"מ.

כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו. [ומש"כ בשו"ת הרא"ש כלל כה ס"א – אינו שייך לדין שמחה, כפשוטו]. ולהעיר מביצה ד, א דרב לא מוקי אמורא על' משום שכרות, ועכ"ל שהוא רביעיית. וכן מוכח גם מקושיית מהרש"א שבהע' הבאה. וכ"מ בפסחים קח, ב ששתאן חי יצא משום שמחת יו"ט (ראה תוס' שם), ובפשוטו היינו שגם בכוס אחד יצא (שהרי ד' הכוסות הם בהפסק). ולהעיר גם מיש"ש ביצה פ"ב ס"ה, שבזמן ביהמ"ק הי' שותין בצמצום כפי צורך אכילה, או מזונ הרבה, ולא הי' שותין לרוות גופו (ראה רמב"ם אבל פ"ד ה"ו. שו"ע יו"ד ששע"ח ס"ח) כדי לשמוח ביו"ט, אבל עכשיו וכו' במה ישבח את עצמו אם לא שישתה וישבח רישו". ובפשוטו, ג"ז ברביעיית ולא יותר, אלא שאינו בא לשרות רק לרוות. ואף שישן שבתוך הסעודה אינו משכר (ראה ירושלמי פסחים פ"ה ה"ו. תוד"ה וידוע – תענית יז, א. מג"א (ושו"ע אדה"ז) סצ"ט סק"א (ס"ב)) – האני ל' במקצת עכ"פ, ויוצא די"ח שמחה. וראה שו"ת הלק"ט ח"ב ס' קכה, "דאינו משכר דקאמר התם היינו דאינו טורדו כ"כ שלא יוכל לומר את ההלל אבל לא יבצר שאין דעתו צלולה". וכדמוכח מפירוש"י ביצה שם, שהי' בתוך הסעודה. וכ"מ מזה שאינו נ"כ במנחה. וראה פירוש"י ברכות כג, ב. ובכ"מ. ולענין עבודה – מנ"ח מ' קמב. שו"ת שאג"א סי"ח. אבל ראה סמ"ק סי' קלג והגהות ר"פ שם. וראה רדב"ז ביאמ"ק פ"א ה"ג. כה"ח סי' קכח ס"ק רכח].

214 בנוגע למיני ענבים – ראה הלהב יומית אות תשל"א ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין. ובפשוטו חייב בכך גם כשאינו ערב לו, כדמוכח מסה"מ'צ להרמב"ם מ"ע נד. וראה גם יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. ומש"כ בחדא"ג מהרש"א נדרים מט, ב ענהי אלא קידושא, שבאינו ראוי לו (כר"י בר אילעי שהי' חוגר צדיעו) פטור משתיית יין – היינו כשמויקו. ובכל אופן, יכול לשתות מיני ענבים, כנ"ל.

215 ראה שיחת אחש"פ תשל"א. וכ"מ בתוד"ה ידי יין – פסחים קח, ב. [ולכאול' לא שנא משלמי שמחה שא"צ שיהא מהחולין ובא אף מהמעשר]. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. להעיר משיחת יום ב' דחה"ס תשט"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ט תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דחה"ס תשכ"ו. ליל א' דחה"ס תשכ"ט.

216 בנוגע לאכילת בשר משום מצות שמחת יו"ט, שאינה חובה אבל מצוה (מדרבנן – ראה שיחת ש"פ האזינו תשל"ח. ר"ח שבט תשמ"א. ש"פ קדושים תשמ"א. ליל ד' דחגה"ס תשמ"א), אצ"ל בשר בהמה דוקא (ששקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו. ש"פ בחוקותי תשל"ל. ליל הושע"ר תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודות ליל ב' דר"ה תשכ"ט. ושיעורו בכזית – ז"ה בכ"מ (ראה נימוקי או"ח סתק"ב. דרכי חו"ש אות שצה ובהערה שם בשם בעל ד"ח מצאנו. (וראה סדר שנה האחרונה הע' לג). שו"ת רבבות אפרים ח"א סצ"ג. וכ"ה להדיא בר"ד בעת הסעודה דיום שש"פ תשל"ל. וכ"מ בביצה יא, א. ולהעיר משו"ת אבנ"ז או"ח ס"ב. וכ"ה לענין שמחה – צ"מ פסחים עא, א ד"ה וכן תימא. שפ"א נ"ה ה, א. ועוד. וז"א לאכול בשר לשובע (ראה פירוש"י חגיגה ז, ב. וראה אבני המקום חגיגה סמ"ח. וי"ל, שזהו רק מצד אכילת קדישים), והיינו כביצה).

ויוצא ידי חובתו גם בבשר שני ימים ולילה אחד משחיטתו. (ראה הדעות בב"י או"ח סתק"ב. והעירו בזה בכ"מ לגבי שמחת יו"ט (וראה לענין עירוב תבשילין בכלבו הל' ע"ת סנ"ט ובאר"ח ס"ב) – ראה בכור שור חולין פג, א. שו"ת חו"י סי' קעה, הובא בפת"ש יו"ד ס"א סק"א. שו"מ תנינא ח"ב ס"ב. י' עד"ח מערכת יו"ט ס"א סק"ב. שם דברי חכמים סי' קל. והובא במנחת יו"ט סצ"ח סקע"ב. והנה, אף לדעת התוס' תענית ל, א וסמ"ק שהובא בב"י שם שמונים משעת השחיטה ולא משעת מליחתו, וגם לפרישה שם סק"א שגם אם הוא ללא מלח אחר ב' ימים פקעה מלעתו (ודלא כגבורת איר תענית שם שכתב איפכא שללא מלח איכא שמחה גם אכ"כ) – הרי כתבו התוס' שם, הביאו בב"י, שלדידן גם מליח זמן מרובה בכלל בשר המשמח. וכש"כ בימינו שנמצא במקרה ולא חלף והלך טעמו כלל. (אבל להעיר שבמהרש"ל על הטור שם, שאף אם אין שמחה מ"מ איכא עונג). ועוד, שגם בשהה במלחו ג' ימים יש קצת שמחה – ראה לבוש או"ח סתקנ"א ס"י. וגם י"ל

ברכת המזון כדאמתמול.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות²¹⁷, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים²¹⁸, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה **קדושה** (אכילת קדשים)²¹⁹.

מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב שהורין²²⁰.

לקיצור דיני אכילת קדשים, ראה בסוף הלוח.

מותר להחזיר לולב למים ביום טוב²²¹, ואף להוסיף עליו מים [עד מחצה²²²], אבל לא להחליף את המים. ובשבת אסור גם להוסיף²²³.

מי ששכח לעשות עירוב תבשילין בערב החג, יכול לעשות היום, ביום הראשון של החג, עם תנאי. ויש לשאול רב מורה הוראה כיצד לעשות עירוב תבשילין עם תנאי.

הנצרך לטלטל בחצירו בשבת חול המועד הבעל"ט, ושכח ולא עירב עירוב חצירות מערב יום טוב, יערב היום ומחר על תנאי. ויש לשאול רב מורה הוראה כיצד לעשות עירוב חצירות עם תנאי.

גם כשעשה עירוב תבשילין, מותר לבשל לשבת רק ביום טוב שני (בליל או יום ישישי). כמו כן, אסור לבשל מיום ראשון של יו"ט לחבירו, כמובן, כבכל יום טוב.

הלכתא למשיחא: זוקפים ערבה בצדי המזבח וראשיהם כפופים בצדי המזבח. וגוחות (מוטות) על המזבח אמה. הכהנים (וי"א גם זקני ירושלים שאינם כהנים) מקיפין את המזבח (בלולב או ערבה) פעם אחת, ואומרים: אנה ה' הושיעה נא, אנה ה' הושיעה נא. ובאים העם ולוקחים ממנה ונוטלים אותה²²⁴.

דל"ד דין אכילת בשר בסעודה המפסקת (שהוא גם מחמת שנתבטלו קרבנות וממילא צ"ל דומה לשלמים) לדין שמחה באכילת בשר ביו"ט. וגם דין שמחה באונן ל"ד לשמחת יו"ט. ובכלל, עיקר השמחה בבשר היא מחמת הסעודה דלא מיקרי סעודה בלא אכילת בשר – ראה יש"ש ביצה ס"ה. מחה"ש סרמ"ט סק"ו. ילקוט הגרשוני שם סק"ב. עשרים גרה ס"ב).

217) חל"ג ע' 62 ואילך.
218) וידועה החקירה אם המצוה רק באכילה או גם בהקרבה. ולדעת הצ"ח – הובא שם הע' 35 – המצוה להקריב פעם א' בחג. ועוד מצוה באכילה במשך החג. [וכ"ה בשיחת אהש"פ תשכ"ד. אבל להעיר משיחת פורים תשכ"ה (בסדר הקלטה) שע"פ דין קרבים כבר מעיו"ט (וקאי רק אחגיגה ושמחה, כפשוטו). ומשמע שם שמה שאצ"ל זביחה בשעת שמחה מהני גם למצות הקרבה, או דקאי כהסברא שיש רק מצות אכילה. והאריכו בדיוקים מראשונים לכאן ולכאן. ובכמה אחרונים מציינו שנקטו להדיא שיש גם מצות הקרבה – ראה בכ"ז ב"ח אור"ח סי' תקכט (הובא שם ע' 64). צל"ח שם ופסחים ע"א, א. שו"ת חת"ס ח"ז סכ"ח. מנ"ח מצוה תפח. גהות אמרי ברוך לטו"א חגיגה ו, ב. שפ"א ר"ה ה, א. חסדי דוד חגיגה פ"א ה"ה. ועוד. ולכאן נ"ל לה"ד דתרווייהו איתנהו, מרמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד, ממה שהצריך ב' הטעמים. ומצאתי בס' קול בן לוי ס"ג ד"ה ואת זה (בדפ"ו ח – קיג, א ואילך) שעמד בזה. וראה גם חת"ס שם. משנת יעבץ א"ח סמ"א סק"ו. ויל"ע במפתחות ברמב"ם פרנקל ואינו תחי' כעת. שוב עיינתי שם וראיתי שלא הביאו כלום וזלת לדי' קול לוי הנ"ל. ומ"מ י"ל שכיון שהמצוה שיהא בשר קרבן צ"ל ראוי לביאה. והיא אצ"ל זביחה בשעת שמחה. וא"ש גם הקושיא שקל"ל נאכלין בכל העיר (ראה מפתחות הנ"ל). ואכ"מ כעת].

219) עיי"ש באורך.
220) ראה בסוף הקובץ במילואים (ז).

221) והיינו שמתיר אפי' להעמיד מלכתחילה אם המים מזומנים מבעורי – ראה שו"ע אדה"ז ששל"ו סי"ח (והביאו במשנ"ב בשעה"צ סקמ"ח). וכ"מ בל' הרמ"א שם סי"א. וכ"כ בכפות תמרים סוכה בדתנו. וכ"כ הפמ"ג בא"א סקי", ודין כן מל' הרמ"א. וכן מוכח במקורו, במנהגי מהרי"ל הל' שבת סי"ט והל' לולב ס"ט. ודו"ק. וראה גם בבכ"י סתרי"ד. ושו"מ אריכות מזה בס' כרם חמד (משיח) ח"א סכ"ה.

222) כ"כ במקו"ח סתרי"ד. ערוה"ש שם ס"ב מד"ע. וצ"ע.

223) שו"ע אדה"ז ששל"ו סי"ח. וראה לקו"ש חכ"א ע' 385 (אג"ק מו' מנ"א תשמ"א) וכעני"ב באג"ק מב' מנ"א תשמ"א (נדפס באג"ק חל"ג ע' רכה). וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' לז'קעד.

224) כ"כ הרמב"ם לולב פ"ז הכ"ב. ובכמה כתי"ל ג' לה. וראה רבינו מנוח שם. ושקו"ט מזה בכ"מ. וגם בזמן הזקיפה, הנטיילה, וההקפה. ואכ"מ. וראה הנלקט בס' מנחת יוסף ברושעתיין פרק מצות ערבה.

רחיצה ביו"ט

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | לז

מים חמין

מותר להחם מעט מים ביו"ט לרחוץ²²⁵ בהם פניו ידיו ורגליו²²⁶ ביו"ט, כשרוחץ חוץ למרחץ (אבל בתוך המרחץ²²⁷ אסור לרחוץ בחמין אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד). אבל אסור²²⁸ להחם מים רבים כדי לרחוץ בהם כל גופו. ואפילו מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו²²⁹, אסור לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו הוחמו לצורך שתייה, ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר, ואפילו חוץ למרחץ אסור.

אם המים הוחמו מערב יום טוב²³⁰: נוהגים להחמיר שלא לרחוץ כל גופו **בבת אחת** ואפילו

וה"ה לענין רחיצת תינוק, שעכשיו בזמן הזה אף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים. אבל תינוק שדרך לרחצו בכל יום, מותר לרחוץ כל גופו בבת אחת אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט, שכיין שהוא צרכו של תינוק לא גזרו עליו. ומכל מקום, אסור מן התורה להחם מים רבים בשביל רחיצת כל גופו, אלא אם כן מחמם לצורך שתי' או הדחת כלי אוכל נפש, או מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ובמצאיאות ימינו, אם פותח ברו מים חמים פעם אחת בשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו (ואינו מתאים אחר כך את הטמפרטורה) מותר להמשיך לרחוץ כל הגוף.

226) ונחלקו הדעות במחמם מים לרחוץ שאר אברים, כל שאינו רוב גופו (וכ"ה בגזירת מרחצאות בשבת - אדה"ז ס"שכ"ו ס"א. ועדיין יל"ע בנוגע לדימוס לרחיצה ביו"ט שהוא משום מלאכה שאינה שוה לכל נפש. אבל כן מוכח ברשב"א שבת לט, ב, והביאו אדה"ז סתק"א ס"א "שכל אבר ואבר שהוא רוחץ הוא רוחץ בהיתר". וכן מוכרח בשו"ע יו"ד סי' קצט ס"ו. (ואף שלמחבר האיסור רק משום גזירת מרחצאות, הרי שתק' ל' הרמ"א שם. ובפרט שהמקור מדברי הרא"ש הל' מקואות ס"ז, ואיהו ס"ל בשבת פ"ג ס"ח לאסור רחיצת כל גופו ביו"ט מה"ת. אבל בשו"ת משאת בנימין סי"ה, שהביא בשו"ע שם סק"ב, כנראה פי' ברא"ש באו"א - ראה שכנה"ג או"ח ס"שכ"ו בל"גב"י סק"ב). והביא כל הדעות בכה"ל סתק"א סק"ד ובמשע"ב בבה"ל ס"ב ד"ה אבל לא. ובמ"מ זרינוני (אשכנזי) שם נסתפק בדעת אדה"ז, דשמא מש"כ אדה"ז שרוחץ בהיתר הוא רק לגבי האיסור מה"ת בחימום המים, ושמא רחיצה כשלעצמה אסורה והותרה רק בפניו יו"ד. וברשב"א כתב "שרחיצת כל גופו אבר אבר מותר דבר תורה משום דכיין דרחיצת אבר אחד צורך כל נפש ומותר לא חלקנו באברים שנאמר רגליו בלבד מותר אבל זרועו או שוקו אסור". והיינו שגם אבר אבר אינו שוה לכל נפש ומותר רק משום שלא חלקה התורה באברים. וראה קובץ יגד"ת (נוא יארק) חוברת מה ע' קח).

ואם מחמם המים בשביל אברים המותרים לכו"ע כגון לרחיצת פניו, מותר לו לרחוץ שאר אברים כל שאינו רוב הגוף. והנה ראיית לח"א שכתב להתיר לרחוץ חצי גוף ולהסירה דעתו ושוב לרחוץ חצי השני. ואין לזה שום הבנה, שכל שבדעתו לרחוץ כל הגוף ה"ז כדין אבר אבר שאסור בחמין שהוחמו ביו"ט.

227) כגון במקוה וכו'. ואפילו בביתו לא יעמוד מתחת למקלחת (שי"א שדינו כמרחץ. וכש"כ אם נאמר שהאיסור בתוך המרחץ אינו רק משום גזירת הבלנין, אלא מחשש שיבוא לרחוץ כל גופו - ראה משנ"ב סק"ט). ויש שכתבו לדייק בשו"ע אדה"ז שלשטוף - היינו מקלחת - מותר במרחץ. ודיוקא לא חזינא. וראה משנ"ב סי' תקיא סק"ט.

ומשמעות דברי אדה"ז בשולחנו שם ס"א ש"בתוך מרחץ אסור לרחוץ בחמין" דוקא, אבל רחיצה בצונן מותרת במרחץ. וכן הדין נותן שהרי טעם גזירת מרחצאות אינו אלא משום הבלנים שהיו מחמין בשבת, וכל שאין מים חמין אין חשש.

וכ"ז נחלקו בביתו, אבל ברבים כגון במקוה, אין להתיי אפילו רחיצה בצונן, כפשוטו.

228) ובלגיון האשונים אם האיסור מה"ת או מדרבנן, ונפק"מ בנוגע מים שהוחמו מעיו"ט, כדלקמן, שאם האיסור מדרבנן לא גזרו במים שהוחמו מעיו"ט ברוחץ מחוץ למרחץ (וכדלקמן). ולדינא, אף שהעיקר כסברא שהוא איסור מדרבנן, כבר נהגו להחמיר כסברא שהוא איסור מה"ת. (ויעוד נפק"מ, שלדעתו שהוא מדרבנן מותר לרחוץ תינוק שדרך לרחוץ כל יום אפילו כל גופו בב"א אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט (שכיין שהוא צרכו של תינוק לא גזרו עליו). אבל רק אם הוחמו לצורך שתי' או הדחת כלי אוכל נפש (או אם מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ובמצאיאות ימינו, שפותח ברו מים חמים פעם אחת בשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו (ואינו מתאים אח"כ את הטמפרטורה)), שאסור להחם מים ביו"ט בשביל רחיצתו בלבד. אלא שלמעשה עכשיו בזמן הזה שאף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים, גם לדעות המקילות אסור לרחוץ כי כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו רוחצו אבר אבר. ולדעות המחמירות, אין תינוק שדרך לרחוץ כל יום אסור לרחוץ כל גופו אפילו בחמין שהוחמו מעיו"ט גזירה שמא יחס ביו"ט בשביל רחיצת כל גופו. אבל מותר לרחוץ כל גופו אבר אבר במים שהוחמו מעיו"ט, כמו לגדול).

229) ראה שו"ע אדה"ז שם במוסגר. ופשוטו, שהכוונה שבאופן זה אין איסור מה"ת מחמת מלאכה שאינה שוה לכל נפש (וראה שו"ת ציץ הקדש ח"א סל"ו סק"ז), אבל נדעין אסור מדרבנן, וכמפורש לעיל שם בסברא הראשונה שאסור מדבריהם. וגם אם נאמר שלדעת התוס' האיסור רק משום מלאכה שאינה שוה לכל נפש, וליכא לגזירת מרחצאות מצ"ע, דס"ל דלא גזרינן יו"ט אטו שבת (ראה שו"ת רעק"א סי"ח). חת"ס או"ח סי' קצ"ז - הרי אנו קיי"ל" מיעיק הדין כסברא הראשונה שהאיסור מחמת גזירת מרחצאות, וממילא אסור גם בכה"ה. (ובציץ הקדש שם כתב כנ"ל מטעם אחר. וראה ציץ הקדש סל"ח).

230) וכמה מהאחרונים כתבו לצדד להחמיר שהמים שבבילע"ר דינם כהוחמו ביו"ט.

(ודעת כמה מהמקילים היא ע"פ סברת רעק"א למג"א ששכ"ו סק"ד שבלא נעשה בשבת כלל והוחם מאליו דינו כהוחמו בע"ש, וס"ל שה"נ כשנכנסים מים חדשים ומתחממים חמין כוונתו לכו"ע. (וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כא'רצד). אמנם, רעק"א כ"ה כ"ט בע"ט היהיר לרחוץ בהמשיך מע"ש צוננים לתוך חמים שיתערבו. אבל בשו"ע אדה"ז שם ס"ג כתב בהו"ש מותר ג"כ לרחוץ אפילו כל גופו ביחד באמה זו כמו בשאר חמי טבריא, ומוכח שההיתר כיון שהוא כחמי טבריא דליכא בהו"ש משום גזירת מרחצאות, ושוב אין הכרח לסברת רעק"א. וכן מוכרח במהד"ב לסר"ט ד"ה והנה ברמב"ן. וראה העו"ב שם הע' 313. ובכ"מ כתבו להוכיח מראשונים דלא כרעק"א. ויש שכתבו לחלק בין נדו"ד למים שהוחמו מאליהם, דהו"ל מעשה אף שאין כוונתו לכו"ע ו"פס"ר. ובלא"ה, י"א שנקרא כוונתו לכו"ע שרוצה שיהיו לו עוד מים חמים. ויש שדנו מדין קמא קמא בטיל. ואכ"מ. וראה שו"ת להורות נתן ח"י סמ"ב סק"ג. אג"מ או"ח ח"ד סע"ה סק"א.

כשרוחץ חוץ למרחץ²³¹. ואין לשנות המנהג²³². אבל מותר לרוחץ כל גופו אבר אבר בחמים שהוחמו מערב יו"ט.

מים צוננים

נתפשט המנהג במדינות אלו שלא לרוחץ כלל בשבת אפילו בצונן, וכן ביום טוב²³³. אבל מותר לרוחץ פניו ידיו ורגליו בצונן²³⁴. המצטער בצער גדול²³⁵, כגון שסובל מזיעה יותר מהרגיל, או פריחה וכיו"ב, מותר לו לרוחץ במים צוננים (או במים פושרים שהוחמו מערב יו"ט²³⁶), כל שאינו מרגיש החמימות ואין דרך בני אדם לרוחץ בהן) ואפילו כל גופו. ויזהר שלא לסחוט שערו.

סבון

אסור להשתמש בסבון מוצק ביו"ט. אבל מותר להשתמש בסבון נוזלי²³⁷ שלא במקום שיער (מחשש סחיטה²³⁸).

מקוה

כמו בשבת, גם ביו"ט לא ישב במקוה רק לטבול תיכף בכניסתו למקוה ולצאת מיד. יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (3:27 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני התיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

מבצע ד' מינים: בימי חג סוכות יוצאים עם הד' מינים ברחוב וכיו"ב מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצוה זו.

אול"צ ח"ב שבת סל"ה. תשועה נ"ח ס"ב ס"א. שבה"ל ח"א סוסי" נח (אלא שחזר בו אח"כ ע"פ רעק"א הנ"ל – ראה שם ח"ג סל"ג סק"ג. ועוד)). ולמעשה, אין להקל בכל אופן, כיון שלפעמים נשתמשו כבר במים חמים בהתחלת החג, ובשעה שבא להתקלח יוצאים מים חמים שהוחמו ביו"ט. ולכן כתבו אחרוני זמננו, שאין להקל שלא יבואו לידי מכשול, ויש להחמיר לדון בכל מים שבבילע"ר כדין מים שהוחמו ביו"ט. (ויש חששו בדבר מטעם אחר כששכנסים מים חדשים הרי בישול מים אלו אינו בגדר או"ג ושוה לכ"ג, והו"ל כמשיירי או"ג, אף שלמעשה רוח"ה מתירים לו בפניו ידיו, וכן להדחת כלים, ולא חשו בדבר. ואכ"מ. ועוד יש לפקפק, שכוין שאין מתקלחים במים ורותחים, הרי בפתיחת הברז ולמפתוחה הנכונה, מתערבים הצוננים עם החמים, ומבשל כעת המים ביו"ט. אלא שבוז איכא למיסבד להתיר מחמת הפגת צינה כהערה הבאה, או"י איפכא שה"ז בגדר הפגת הרותחין ולא בישול הקרים, אלא שלפ"ז צריך לפתוח תחילה ברז מים החמים, מה שאינו שייך בד"כ כשיש רק ידית אחת).

231) נסתפקו אחרוני זמננו בנוגע לרחיצת כל הגוף בימינו אם אפ"ל שהוא בגדר "אינה שוה לכל נפש". וראה בארוכה אצלנו בלוח לראש השנה השתא במילואים אות ו.

232) אמנם, מקום לומר שבמקום צער יש להקל כדעת הרמב"ם ולרוחץ כל גופו בבת אחת במים שהוחמו מעיו"ט חוץ למרחץ – ראה בארוכה בשו"ת דברי יציבי ח"ז לקוטים והשמטות ס"ד. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' כג"צ. וש"נ.

233) ראה פמ"ג סתק"א בא"א סק"ח. וכן מוכרח במג"א ס' קח סק"ע ובמחא"ש שם. וכנ"ל להדעות שאין לטבול גם ביו"ט כשאינ בעלה בעיר (להטעם שהוא משום המנהג שלא לרוחץ בצונן).

234) ואפילו כל גופו אבר אבר, ויזהר שלא יסחוט שערו.

235) ראה שו"ת באתרא דרב ס' כג"צ. וש"נ.

236) כדעת אדה"ח במהדו"ב סרנ"ט ד"ה והנה ברמב"ן שכל שהופשרו בשבת אסור, אפילו במי הנהר בקיץ, או בחורף כשעמדו קצת בבית (ע"פ טור יו"ד ס' קפח. ב"י פרישה שם. אדה"ח שם סק"ח. וראה הע"ב בשו"ע אדה"ח הלכות הטמנה בביאור המהדו"ב הע' 312 ואילך). וראה שו"ת מחזה אברהם סנ"ט ד"ה אך בגוף. תפארת צבי ס"ט.

לאידך, בהופשרו מע"ש משמע קצת בדברי אדה"ח שכל שאינו חם השי"ב הותר (ראה קצוה"ש דלקמן. העו"ב שם הע' 314. וראה גם משנ"ב ששכ"ו בשעה"צ סק"ח וסק"ט). אבל ראה קצוה"ש ס' קלג סק"א שמדברי האחרונים משמע שאפילו אין היס"ב מיקרי חמין. ובהכרח לומר כן, שהרי ברותחין (כשיעור שכריסו של תינוק נכוית) אא"פ לרוחץ (בית מאיר יו"ד ס' קצז). ולמעשה, יש להקל באופן שבפנים, שחום המים הוא רק להפיג צינתם.

וראה שו"ת חכ"צ ח"א ס"א. שו"ת זרע אמת סע"א ד"ה וכעת. פמ"ג סתק"א במ"ז סק"ה. שו"ת רעק"א ח"א ס"ז ד"ה אולם יצא. חת"ס או"ח סי"ח ד"ה ומיהו. א"א מבוטשאטש ששכ"ו במהדו"ת. קיצור שו"ע ס' קסב ס"א. דע"ת ס' תקיא ד"ה ומ"ש. ערוה"ש ששכ"ו ס"ג וס"ו. תה"לד ס' שכו סק"ג. שו"ת משנה שכיר מהדו"ת או"ח ס' קיח סק"י. אג"מ או"ח ח"א ס' קכו ד"ה ועיין בערוך השולחן. שם ח"ד סע"ד רחיצה סק"א. מנח"י ח"ד סמ"ד סק"ו. אול"צ ח"ב סל"ה ס"ג. תשועה נ"ח ס' ר"א ד"ה ובעיקר. ואף שכמה מהנ"ל דרכו בשיטה אחרת בכל עיקר איסור רחיצה פושרין, עכ"פ ללמד יצא בגדר פושרין כשהוחמו בע"ש. ועוד להעיר שגם לדידהו שבד"כ מתחממים המים קרים תחילה ואח"כ מתאים המידה שיהיו פושרין, נמצא שחייבים תחילה ביו"ט מים לצורך רחיצת כל גופו. ויש להאריך. ואכ"מ.

237) יש המחמירים להוסיף מים קודם שבת. אבל אם הסבון נוזלי ונשפך במהירות, מותר לכו"ע. וראה שו"ת באתרא דרב ס' ד'קטז.

238) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' ל'תתקפט.

לכתחילה יברך מי שיוצא כעת ידי חובתו. ומי שאינו יודע לברך, יכול אחר לברך עבורו גם אם כבר יצא ידי חובתו. אין לאנשים שכבר יצאו ידי חובתם לברך עבור נשים²³⁹.

אין לברך על מצות לולב באם לבוש בכפפות²⁴⁰.

לצאת מצות נטילת לולב צריך לאחוזו²⁴¹ את הד' מינים ביד. ולפי כמה דעות צריך גם להגביה²⁴². ביום הראשון (ויש להחמיר גם ביום השני) – מצוות צריכה כוונה, וצריך לידע שמקיים מצוה²⁴³. כל היום כשר לנטילת לולב מנץ החמה ועד צאת הכוכבים. אחר שקיעת החמה, נוטל ללא ברכה²⁴⁴.

מותר לטלטל הלולב ומיניו בלילה.

מנחה: קרבנות, אשרי ובא לציון, תפלה לשלש רגלים. לדוד ה' אורי. עלינו.

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג עד צאת הכוכבים בשעה 6:53. ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי אסור²⁴⁵.

אין להוציא בשר וכדומה מהמקפא ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג²⁴⁶. כשמבשלים עבור יום הראשון, יש לוודא שהמאכלים מוכנים וראויים לאכילה – ויש שהות לאוכלם – בו ביום לפני שקיעת החמה (6:11).

239) וגם לא לומר עמה כל הברכה מלה במלה, כיון שאינה חייבת בברכה.

240) ראה הנסמן בשו"ת אתרא דרב סי' יתשטו.

241) אם אווזו הד' מינים באופן שלא יפלו, אפילו אחר אווזו עמו – לכמה דעות ה"ז אחיה המועילה למצות נטילת לולב.

242) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' לא"לו.

243) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' י"ג.

244) וראה בארוכה אצלנו בלוח לפורים בנוגע לקריאת מגילה של יום הפורים בבין השמשות.

245) ראה שו"ע אדה"ז שיי"ט סי"ח. טשכ"א סי"ו. סתנ"ה סי"ד. סתנ"ט סי"ב. וראה בפמ"ג סק"ג בא"א סק"א (נסתפקנו). דע"ת למהרש"ם סתמ"ד סי"א (מסתבר להקל. אבל מש"כ כן בדעת הפמ"ג, צ"ע – ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"א). ובעוד כ"מ, נסמנו לקמן. שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סע"ו (אפשר דשרי וצ"ל – אפשי דש"י כעת).

ולהעיר משו"ת נוב"י מהדו"ת סמ"ד ששבות דשבות במקום מצוה הותרה רק בשבות קרובה ולא רחוקה (והיינו לא רק בשבות גמור (ככב"מ דלהלן) אלא אף שבד"ש). וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ ח"ב סוסי' קצז. וכ"מ בט"ז סתנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שש"ז סק"ח. וראה א"ר סתנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ר סרנ"ב סק"ב). סרע"ו סק"י. בכורי"ש. ערוה"ש שם ס"ג. וכו"פ בחיי"א כלל קמח סי"ח. אבל להעיר מעיקרי הד"ט סי"ד סק"צט כשלא ימצא גוי למוחר. וראה גם שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סק"ד. ונבדעת המג"א – ראה סתנ"ה סק"א (ופמ"ג שם). סרנ"ב סק"ד (ואדה"ז שם סי"ג ופמ"ג שם. תהל"ד שם סק"ד) וסק"ב בסופו. סרע"ו סק"ח. סתנ"ה סק"ד (ואדה"ז שם סי"ב). ועם היתר משום שבות בביה"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סק"ב. תק"י סק"ג (ובפמ"ג שם). סתק"ז סק"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש ששל"א סק"ה בכוננת מג"א שם. תהל"ד שש"כ"ה סק"ט בסופו בכוננת מג"א שם סק"א. וראה שו"ת רב פעלים חו"ד סי"א מש"כ ליישב. ועו"ל – ראה מהר"ם בריסק שם]. וראה שו"ת כת"ס או"ח סי' קטז. מנחת פתים יו"ד שש"כ. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב. (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר או"ח סרמ"ד סק"ד ד"ה ולפמ"ש י, ד). משנ"ב סרנ"ד סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, התיר במיזי דפלוגוא). שם שש"ג סק"ו. שם ששל"ג סק"י ויא. סתנ"ה בשע"צ סק"ב. וקצת ראי' מאדה"ז שש"ו סכ"ב שנו' הטעם שאין דוחין איסור מפני הספקו, ומשמע דהא לא"ה שרי משום שבד"ש. וראה מ"מ וציונים לשם. וראה בארוכה מילואים לשו"ת דברי רננה סכ"ו, והביא להקת אחרונים בד"ה. והעיר שם שראב"ה ה"ל עירובין שש"צ"א (בראב"ה השלם – ע' שלו). ואפשר, דשאני התם שתודחה המצוה. ויש להעיר בשו"ע אדה"ז שש"ז סי"ג השמיט מלת "בשבת" שבשו"ע שם סי"ה (ובדעת המחבר בשו"ע – ראה מור דקא"א מילתא). מעט מים ס"ה. פתה"ד שם סק"ו. עיקרי הד"ט ומחה"ש הנ"ל. הגהות רעק"א רס"י תרנה. מאמר"ש שם. גזע ישי מערכת א"ס קפא. סנ"א. תורת שבת שש"ז סק"י. שו"ת כת"ס שם. (ושניהם – תו"ש וכת"ס – כתבו שמש"כ המחבר "ויש אוסרים" איכא לפרושי דקאי אהא מילתא). מעט מים עוגת אליהו סי"ג (כא, א). רב פעלים ח"א סכ"ז ד"ה ולכאורה. מהר"ם בריסק שם. ועוד. ויש שכתבו לבאר דשאני התם שבאמת הותרה רק שבות באמירה, איסור דבר דבר, לצורך חחר – ראה הנסמן בליקוטי הערות לנוב"י שם. ואפשר עוד בדעת המחבר, דשאני ר"ה דכיומא אריכתא דמיא. וגם בלא"ה – שהוא יו"ת הסמוך לשבת, ראה שו"ת שאילת שאול ח"א סמ"ז סק"ב. חקרי הלכות שווימער ח"ב סצ"ח). ושקו"ט בדעת אדה"ז כאן (וכמה אופנים בדבר, נוסף להנ"ל, דעדיף שיאמר לו ביו"ט דקיל טפי (ע"פ אמ"ב דיני שבת סי"ב ד"ה ואם. אבל בשו"ע אדה"ז סתקפ"ו ס"ד משמע להתיר גם כשיאפשר בע"א, ורק לענין נולד החמיר שם ס"ה). או שבשבת איכא נמי איסור מוקצה (ושקו"ט ב"ב מותר ב"ב שבותין כאחד – ראה שו"ת ב"צ סמ"ב סק"ג. אמרי יוסר ח"ב סכ"ז. ויש להעמיס בשו"ע אדה"ז שש"ז סי"ב שבאפשר בע"א אין להתיר אמירה ב"ב שבותין. וראה בארוכה במילואים לתהל"ד מהדו"ח לששי"ג סק"ג – ס"א). ואכ"מ.

246) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שראוי לאכילה בו ביום, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ב). ובשבת לצורך יו"ט שלאחריו – צ"ל מבושל ג"כ. אבל ביו"ט לצורך שבת מותר אם הניח עירוב תבשילין (ראה שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ג). וראה קובץ העו"ב שבעות תשע"ד. הערות התי' ונ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

ליל ששי, ליל ב' דחג הסוכות

הדלקת נרות (בסוכה, באם אפשר כנ"ל) אחרי השעה 6:53 מאש הדלוקה לפני החג. באם שכחו להשאיר אש דלוקה לפני החג, מותר לבקש מנכרי להדליק אש ביום טוב. (למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין סיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש).

אף שמותר לטלטל בחוץ נר של שמן, או נר פרפין שנהפך לנוזל, בתנאי שהולך בנחת ולא במרוצה – מכל מקום אסור להעמיד הנר במקום שהרוח שולטת אפילו אין רוח מנשב כלל. ולכן צריך להזהר שלא ילכו בנר דלוק מבית לבית דרך החצר אל הרחוב רק אם הוא בכלי, ויזהרו שיהיו הדפנות של זכוכית באופן שלא יכבה אף אם יהי' הרוח מנשב אז²⁴⁷.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טענתה בהברכה או שכחה שהחיינו – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוקו בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לתתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול²⁴⁸. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיירים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

ערבית

מעריב כדאמול.

קידוש

סדר הקידוש: אתקיננו סעודתא (ליו"ט). בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, שהחיינו, לישב בסוכה.

גם הלילה חובה לאכול כזית פת בסוכה, אבל אין חובה מן הדין לאכול בסוכה בשעת הגשם. ומי שרוצה להחמיר על עצמו אינו צריך לקדש בסוכה אלא יקדש ויאכל כל סעודתו בתוך הבית ואחר האכילה יכנוס לסוכה ויאכל שם כזית ולא יברך לישב בסוכה. וכבר הובא לעיל ע"ד

247) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' כח' תרד. ושנ"ת.

248) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון ליהרר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים, ובפרט בזמנינו. ואכ"מ. ואולי י"ל דה"ז כגוף ש"ר. וראה קצוה"ש סקמ"ו סק". [ולהעיר מקצוה"ש סקט"ז סק"י שכתב לחדש להקל בדברים קטנים מאד שא"ר לכולם. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. גם צ"ע שברעי הותר מדין גש"ר ולא מטעמו – ראה הקדמת הבי"ל לש"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז שש"ל"ז ס"ב. ובכ"מ מוכח דלא כסברא זו. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונר סי"ב. אוצר נחמד גל' ט ע' לב ואילך בארוכה. וצ"ע].

המנהג אצל חסידים ואנשי מעשה לישב בסוכה וכן לברך גם בעת הגשמים.

בראש האושפיזין: יצחק אבינו והמגיד ממעזריטש.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. [דין השוכח – ראה בהערה].

הרחמן ליו"ט והרחמן לסוכות.

עיקר הענין דשמחת בית השואבה מתחיל הלילה.

בספר השיחות תש"ג²⁴⁹ מובא פתגם אדמו"ר האמצעי, "בעת ער האט פארבריינגט שמחת בית השואבה אין גרויסן זאל. "אז דער אויבערשטער איז מזכה א נשמה פון א אידן, אז איינמאל אין זיבעציג יאר זאל ער זיין שמח בעת א שמחת בית השואבה, איז דאס כדאי" און האט אויסגעפירט "אז אמאל קען עס קומען בא א פשוט'ע ביסל משקה אן הכנה". איך האב אמאל געהערט א ביאור אויף דעם פון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. זיבעציג יאר מיינט די ימי שנותינו בהם וגו' וואס דאס איז דער ענין הברורים. א נשמה ווארט דאך כמה אלפים שנה ביז זי גייט אראפ אין א גוף און נאכדעם איז דא דער זמן ווען זי גייט צוריק ארויס פון גוף. איז אויב זי האט אויפצואווייזען, אז זי איז געווען שמח בשמחת בית השואבה איז דאס גענוג."

בסה"ש תש"א²⁵⁰: הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק איז שמחת בית השואבה תרמ"ח געזעסן עם הרה"ח ר' הענדל ור' אבא אין סוכה – בבית כבוד אמו הרבנית נ"ע – פארבראכט אין איינעם פון די אווענטן, און האט גערעדט איבער דעם מעמד ומצב פון זקני החסידים הראשונים און זייערע הנהגות אין די ימי שמחה פון שמחת בית השואבה. אין יעדער דור האט מען אלץ מברא און מסביר געווען דעם ענין פון שמחת בית השואבה, על יסוד המאמר דיונה בן אמיתי קיבל נבואתו בשמחת בית השואבה. מי האט געשעפט רוח הקודש מיט עמער, מיט טעפ, מיט פלעשער, מיט בוטלען, מיט גלעזער מיט קעלישקעס, יעדער לפי ערכו. עס איז געווען דריי עקרים: א) יעדער האט געשעפט מים חיים. ב) האט געלייגט די גרעסטע כחות מאכן די כלי ריין. ג) און מי האט מייקר געווען יעדער טראפן מים חיים און ב'טעם'ט זיך מיט דעם, וואס דער ב'טעם'ן מאכט א תשוקה אויף נאך און עס איז פועל אז די ארומיגע הויבן אויך אן וועלן און מאכן מיט די ליפן.

יום ששי, ערב שבת קודש, ב' דחג הסוכות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:53.

לעולם ישכים אדם לטרוח ולהכין צרכי שבת בערב שבת בבקר. ואע"פ שהכין בהשכמה מצוה שיוסיף גם בבין השמשות [= כלומר, קודם בין השמשות, והיינו סמוך לסוף היום קודם שילך לבית הכנסת להתפלל].

אפילו מי שיש לו כמה עבדים יש לו להשתדל להכין בעצמו צרכי שבת ואפילו מי שהוא אדם חשוב ביותר²⁵¹ חייב להשתדל ולעשות שום דבר מצרכי השבת בעצמו.

בבוקר: נטילת לולב כדאתמול, ללא שהחיינו. וכן בשאר ימי החג. לא יתנגנו גם היום לקטן קודם שיצא בו, לחוש לסברא ששאלו פסול ביום טוב שני²⁵². ויש מהאחרונים שכתב שלא ליתן לקטן גם אחרי שיצא בו, שמא יזדמן לו אחר שלא יצא. ונוגע בפרט להמשתמשים בלולב שלהם במבצע ד' מינים במשך היום. ואם נתנו לקטן, י"א שנוטלו בלא ברכה. ואם אפשר, יקח מחבירו לולב ומיניו כשרים במתנה על מנת להחזיר ויברך עליו, ואח"כ יטול את שלו ויאמר בו הלל עם הציבור.

תפילת שחרית

שחרית כדאתמול. בערב שבת, יש למהר קצת יותר משום כבוד שבת. והיינו לא בתפלה עצמה

(249) ע' 2.

(250) ע' 36.

(251) ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית.

(252) ראה בהערות לעיל ביום א' דסוכות.

שאינן למהר ולחטוף.

הושענות ליום ב'. קריאת התורה כביום הראשון.

מוסף לשלש רגלים כדאמתול.

שש זכירות.

סעודת יום-טוב

קידוש סעודה וברכת המזון כדאמתול.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שני, אפילו בירך כבר בליל ראשון, חייב לברך אימתי שנזכר עד סוף היום.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוט²⁵³.

לא להשרות הלולב במים במשך כל המעת לעת דשבת קודש, אלא אם רק החלק התחתון שרוי במים ויש שיעור מלא שאינו כבוש במים.

מבצע ד' מינים. לזכור להצניע ארבעת המינים במקום משומר לפני כניסת שבת. הלולב ההדסים והערבות אסורים בטלטול בשבת מדין מוקצה²⁵⁴, אבל האתרוג אינו מוקצה לפי שמתור להריח בן²⁵⁵.

מנחה: אומרים פתח אליהו (ואין אומרים הודו). ידיד נפש. מנחה כדאמתול.

צריך לסיים לבשל את כל התבשילים לשבת בעוד היום גדול, באופן שתהיה אפשרות לאכול מהם כבר היום, בערב שבת קודש, כי בלא זה יש איסור הכנה מיו"ט לשבת. ואם כי יש מקום להקל בשעת הדחק כשנתבשל כחצי בשולו לפני כניסת השבת – לכתחילה יש להחמיר שיתבשל לגמרי²⁵⁶. אדמו"ר הזקן מביא שנהגו מקדם להתפלל ערבית בערב שבת ביו"ט מאוד מוקדם כדי שיגמרו את כל התבשילים מוקדם.

העירוב מועיל רק לצרכי סעודה, כולל הדחת כלי סעודה והדלקת נרות ולכן אסור להכין את הטלית או הס"ת ביו"ט שיהי' מוכן לשבת במקום הנכון.

לזכור לעשות כל ההכנות הנדרשות לשבת קודש, כמו ה"בלעך" וכו', ולסדר הכל לפני כניסת

253) וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערת 7. (וראה גם בבתי"ק שנתפרסם בקובץ יחי המלך גל' תרמ"ע ע' 14: "הרי בעש"ק זה אינו כ"א בערב דסיום וכו"). אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בזה.

254) וגם ביו"ט ראשון שחל בשבת (אף שהוא לפני זמן המצוה ולכאורה ל"ש הוקצה למצוה) – ראה פמ"ג סתרנ"ח במ"ז סק"ג. שם שש"ח בא"א סק"ב. בכורי סתרנ"ג סק"א. ערוה"ש סתרנ"ג ס"ד. ובלולב, בלא"ה גם לולא ההקצאה למצוה, ה"ה כאבן שאין עליו שם כלי והו"ל מוקצה מחמת גופו. ואדרבה, רק המצוה משוי לה לכלי. וכ"מ גם בכס"מ לולב פ"ז הכ"ה (לענין לולב שא"ר לכלום). וראה ט"ז סתרס"ה סק"א ובנו"כ שם. אבל רוח"פ חלקו על הט"ז. וראה בפמ"ג פתיחה להל' יו"ט ח"ב פ"ג. צפע"ג על הרמב"ם לולב פ"ז הכ"ה. ויש שביארו מחמת הסברה שקיום המצוה עדיין איכא בשבת (ראה דרוש וחדוש לרעק"א מערכה ח לענין שופר), אף הדומנה לאו מילתא. וראה בארוכה לאיש שלום הירשמן לולב ע' קצח ואילך. שמענתא דשבת מוקצה (עטרת שלמה) ע' שח ואילך.

255) ואף שטוב להימנע מההריח בתארוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה (סדר ברכת הנהנין פ"א ה"ח) – הרי לדעת המג"א (סתרנ"ח סק"ב). רס"י תרגו. וכ"ה בחי' הצ"צ קצח, ד) שלא בשעת נטילה מותר להריח בו (אבל ל"מ כן מסתימת הל' בסדר ברה"ג שם. וכדעת החולקים. ואכ"מ). וכש"כ בשבת שבתוך החג (מג"א שם. וכ"כ בא"ר שם סק"א, אף שלדעתו אינו מברך גם שלא בשעת מצוה). אבל בפמ"ג סתרנ"ג במ"ז סק"א שלדעת הט"ז גם בשבת אין להריח בו). ועוד ועיקר, שיכול לברך על פרי אחר ואח"כ להריח בו – ראה מג"א סתרנ"ח סק"א וט"ז שם סק"ד.

ומש"כ בשש"כ פכ"ב הע' סב (וראה ערוה"ש שש"ח ס"ו). וסותר למש"כ בסתרנ"ח ס"ו. שבילי דוד כללי מוקצה סכ"ט. ובאו"א באלף המגן סוס"י תרנ"א בהגה בשו"ג. ולענין לולב שאינו פרי – פמ"ג שש"ח בא"א סק"ב בשם התו"ש שם סק"ב. חיי"א כלו סו בנשמ"א סק"ב) – הנה, סתימת הפוסקים מוכיחה שאינו, שהרי גם בזמנם קפדי. ועוד, שמזה גופא שאינו מקפיד שלא להריח מוכח דל"ה ממח"כ. ועוד, שלדעת אדו"ה (שש"ח ס"ד) ל"ש מוקצה ממח"כ ככשמל"ה. [ובודאי ל"ש לומר דדינו ככשמל"א מחמת גזירת שמוא יעביירונו, שהרי מלאכתו לאכילה ולהריח, וגם אם אינו עומד לאכילה מחמת איסור אכילה – עומד לריח שלא בשעת המצוה. ועד ש"א בשעת המצוה גופא עבידא לריח, שיש להריח בו, ראה ב"ח או"ח סרט"ז ד"ה ופירשו. (ומש"כ במג"א שם סק"ב שהוא דרך דרש – היינו שבנטלו למצוה אין לקחתו לריח, שיעקרו למצוה, וממילא יש למנוע מחמת ספק ברכה, אבל בודאי הדרך כך להריח בו).

(וגם ל"ד לשופר שאין איסור שבות בנטילת אתרוג כבשופר משום עובדין דחול). ובט"ז סתרנ"ח סק"ג (וראה הגהות חת"ס שש"ח למג"א סקע"ט) קאי בלולב דייקא. ולא מצינו בשום מקום למיסבר סברא שהאתרוג בגדד כשמל"א, וכדמוכח מזה שסתמו הדבר].

256) ראה בארוכה בלוח ליום ב' דר"ה במקומו במילואים. וש"נ.

שבת.

ידוע השקו"ט לענין טבילת טהרה לש"ק. ואכ"מ²⁵⁷.

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שביום טוב הותרה הוצאה לצורך יום טוב).

הלכתא למשיחא: כשישראל בישוב²⁵⁸, יום טוב שחל להיות בערב שבת²⁵⁹ תוקעין ולא מבדילין.

ע"ד הכנת נרות ש"ק – ראה לעיל ליל ב' דחג הסוכות.

הדלקת נרות (בסוכה, באם אפשר כנ"ל) בשעה 5:52 (18 דקות לפני השקיעה) מאש הדלוקה לפני החג. מברכים ברכת להדליק נר של שבת קודש. טענה בהברכה או ברכה "שהחיינו" – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: ממלא חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה עבור ניסוך המים של שבת.

הלכתא למשיחא: אין מוסיפים על 48 תקיעות במקדש. היום היו שם 48: בכל יום היו שם 21. ועוד 9 כבכל יום שיש קרבן מוסף. ו-12 נוספים כבכל יום מחג הסוכות. ו-6 כבכל ערב שבת²⁶⁰.

ליל שבת קודש, י"ז תשרי, א' דחול המועד

בשיחת יום ב' דחג הסוכות תשכ"ח (כבקייעות שנה זו) נתבארה מעלת קביעות שנה זו, שמימים הראשונים של חג הסוכות נכנסים תיכף ומיד, בלי הפסק בינתיים, ליום השבת קודש, ג' ימי קדושה רצופים, "חזקה". ובמיוחד – בקשר לחג הסוכות, שג' ימים אלו מתייחדים בענין השמחה²⁶¹. ובשיחת שבת חוה"מ סוכות (שלאח"ז), שכל עניני חג הסוכות קיימים גם בשבת (ראה בהערה²⁶² בפרטיות), ועי"ז – נפעלת השמחה בכל שבתות השנה, ומזה – בכל ימות החול של כל השנה.

קבלת שבת: מתחילים מ"מזמור לדוד". בבואי בשלום אומרים "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). מזמור שיר. ה' מלך. כגוונא. ערבית של שבת. יעלה ויבוא.

שכח יעלה ויבוא, או טעה והתפלל תפלת יו"ט – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

257) ולהעיר מהמשך תרס"ו ע' שפז: "כמו כן מקדושת יו"ט לקדושת שבת צריכים טבילה במקוה כמ"ש בכתבי הארז"ל".

258) כ"ה בשו"ע (וראדה"ז) או"ח סרנ"ג. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה ה"ח) מדינות ועיירות של ישראל – משמע רק כשהן תח"י ישראל. ובמע"ק שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני א"י (סנ"ד) שבי בבלי אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבלי לתקוע.

ולהעיר שבתוס' סוכה ג, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירום משום שבות במקדש, עייש"ה. ועוד להעיר שאי"ז רק בגדר הכוזה, כ"א דין תקיעות ממש, כשאר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק.

– בטעם שאין תוקעין בזמנינו – ראה כה"ח סרנ"ו סק"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"ן או"ח סי' קלז. אורה ושמחה שבת פ"ה ה"ח. ח"ו ר' גדלי' שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט סק"א.

259) והתירו שבות קל כזה משום כבוד שבת.

אופן התקיעה להבדיל בין יו"ט לשבת (דבעי שינוי משאר ערבי שבתות) – תוקע ומריע בנשימה אחת, ומ"מ מפסיק בינתיים (כשיטת רב אסי – חולין כו, ב ובפירוש"ד"ב בנשימה. וכ"מ בשו"ת תרוה"ד סוס"ל קמב. ח"י הצ"צ ר"ה פ"ד ד"ה שלש (עו, ג).

לסדר התקיעות ביו"ט שחל בערב שבת – ראה פי' קדמון ממזרים שבת פ"ה הכ"א. מרכה"ש שם. ולהעיר ממשנ"ב סרנ"ו בבה"ל ד"ה והוא.

260) בנוגע למספר שש תקיעות בחוה"מ שאין מניחין תפילין, ול"ש תקיעה לחלוץ תפילין – ראה שו"ת גידולי ציון הורוויץ ס"ד (ובהסכמה בראש הספר) ע"פ ח"י הצ"צ ר"ו"ו (בפס"ד – שנו, ד).

עוד שקו"ט בכ"מ, בנוגע לערב יו"ט (משא"כ בע"ש וערב פסח), אם תוקעים גם להבטיל ממלאכה ולהבדיל בין קדש לחול, כבערב שבת (נוסף 21 שבכל יום), וכן בנוגע לערב יו"ט האחרון, בין חוה"מ ליו"ט – ראה פירש"י חולין כו, ב ד"ה תקיעה. פיר"ח שבת קטו, א בשם רה"ג. פי' הרע"ב חולין פ"א מ"ז. ק"ג ביצה פ"ה סק"ו. שפ"א סוכה נד, ב. ועוד – נסמנו באוצר מפרשי התלמוד סוכה נג, ב. קובץ בית אהרן וישראל גל' צא. ושוב איקלע לידו שו"ת שיח יצחק ח"ב ש"ל ז"ע מכת"י, וראה שם סכ"ז מזה.

261) ועד"ז הוא בברכה בעת מסירת האתרוגים, ערב חה"ס תנש"א (סה"ש תנש"א ח"א ע' 59).

262) ובפרטיות: ישיבה בסוכה – עיקר ענינו של חג הסוכות, ואפילו נטילת ד' מינים הנמשכת ע"י שבת עצמה (עיי"ש), וכן ענין השמחה (הן שמחה של מצוה, והן שמחת יו"ט, ואפילו שמחת בית השואבה (עיי"ש. ועד"ז הוא בכ"מ)).

נהוג לאחל איש לרעהו: גוט שבת. ולהעיר משיחת ליל ו' דחגה"ס תשמ"ט שיש לפתוח בברכה, הן "גוט שבת", והן "גוט מועד"²⁶³.

בראש האושפיזין: יעקב אבינו ואדמו"ר הזקן.

יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה דהיינו בשעה שביעית אחר חצות היום, אלא לאחר שעה תוך הלילה. והכוונה לשעה בת ששים רגעים, וע"פ מה שראיתי נוהגין – שש שעות אחר חצות האמצעי. **בנוא יארק, היינו משעה 6:56 עד שעה 7:56**²⁶⁴ (שעון קיץ). אומרים שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא²⁶⁵ – בלחש²⁶⁶. קידוש לשבת. לישב בסוכה.

יום טוב שחל בערב שבת אין מבדילין שהרי קדושת שבת חמורה מקדושת יום טוב²⁶⁷.

מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת²⁶⁸ של עירוב תבשילין עד א' מג' סעודת השבת כדי לבצוע עליו, שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת. ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת, כדי לעשות בו מצות הרבה, שמניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו. [באם אינו אוכל סעודה שלישית (וכמנהג חב"ד) יבצע עליו בשבת שחרית].

הפת של עירובי חצרות [באם אין משתמשים בו לשאר שבתות השנה להתיר הטלטול] יש לבצוע עליו בשבת שחרית (ובחצאי-עיגול מוסיף אדה"ז: או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי²⁶⁹) דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת²⁷⁰.

שכח ולא עשה עירובי חצרות, הורה כ"ק הרה"ק רלוי"צ נ"ע שניאורסאהן²⁷¹ שבאם כל בני

263 ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

264 ראה אצולנו בשר"ת באתרא דרב ס' א'תתכד. ובכללות הענין שם, ס' ג'שנ.

265 ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסעודא בהדה". (וראה גם אצולנו בלוח לליל א' דר"ה אשתקד (תשפ"ד)). [וביו"ט שחל בשבת אומר אח"כ אתקינו ליו"ט בקול (ויש שכתב לדלג ולא לומר כלל נוסח אתקינו ליו"ט בקביעות שכזו)].

וכבר העירו, שבהיום יום לליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקינו סעודתא לשבת. וכן גם בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וכ"ה גם בר"ד שחרה"ס ומוצאי ויחזומה"ס תרצ"א ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאומרו. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקינו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקינו סעודתא שאחרי, ור"ל "דא היא סעודתא וכו'" [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני']. וראה בהערה למחר בקידוש היום.

[אבל יש שפ' בס' המנהגים הנ"ל, כפשטות משמעות הלשון, ש"ל לומר רק דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקינו ליו"ט בקול (ולא לומר ב"פ נוסח "אתקינו סעודתא"). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמיט בקטע אתקינו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). אלא שאי"ז עולה יפה בל' שבהיום יום לגבי שבת חוה"מ, שלא נהגו בחוה"מ לומר אתקינו דיו"ט. והבוחר יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושלום (מנהגי הרה"צ וכו' ממונקאטש) את תקיד (ובכמה דפוסים ששמו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת)].

בנוגע לזמירות לשבת – אומר שבבחין וכו' – ביו"ט שחל בשבת, וכן בשבת חוה"מ לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתנועדות דיו"ט שני כשחל בשבת. וילע"ע.

266 בלחש – כ"ה הלשון (לענין שבת חוה"מ) בהיום יום (הוצאת תשי"ז ואילך) י"ט ניסן וי"ז תשרי. וכ"ה בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הריל"ג ע"ה בהערות וצינונים לסידור עם דא"ח (בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ושבסוף קונטרס ר"ה תשי" (נדפס בסה"מ תשי" – 26 – לענין ליל ר"ה שחל בשבת): בלחשה. וראה למען ידעו (שוסטערמאן) ע' 97 שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע תיקן בכת"ק וכתב: בלחשה. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (בכמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכת"ק.

267 וראה שיחת שבת שובה תנש"א (בקביעות שנה זו) בארוכה.

268 ופשוט שכן הוא גם בנוגע לאכילת התבשיל, שיש לאוכלו בא' מסעודות השבת (ראה בשל"ה (מס' סוכה נר מצוה): וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודת שבת כגון חתיכת דג חשוב או בשר או תרנגול ומה שהחננו ה' המוכן לו לסעודת שבת שחרית או לסעודה ג'. ועד"ז בסידור אדה"ז: יקח הפת **משבת** וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או גז. וראה גם לקוטי שיחות חט"ז ע' 187 ואילך בדעת אדה"ז [ועיי"ש בל' מהרי"ל ומנהגי מהר"א טירנא]. וראה בא"ח שנה ראשונה פ' צו ס"ב. דרכי חו"ש מנהגי יו"ט סתק"ז).

269 וראה בלקוטי שיחות (דלקמן – בהערה 41 שם) טעם הספק הזה.

270 וראה בלקוטי שיחות חלק טז בשיחה ד' לפרשת בשלח טעם החילוק בין ערובי חצרות לערובי תבשילין בענין זה.

271 וכ"ה במאירי ערוכין עג, א. וראה צדיק למלך ח"ז ע' 240. וראה כת"י שנדפס אוצרות ליובאוויטש על כה, כ' מנ"א תשפ"א. והאריך בזה בס' נתיבים בהלכה ומנהג ס"מ.

החצר אוכלים בסוכה אחת בשבת, אין צורך בעירוב מפני שהם כאנשי בית אחד, והסוכה עצמה מערבת. כשאין אוכלים בסוכה אחת, יש לשאול רב מורה הוראה איך להתיר הטלטול²⁷².

לטובל פרוסת המוציא בדבש: גם בשבת חול המועד – מהיכי תיתא. ובמק"א מובא שאין טובלים. אבל בלקוטי שיחות מובא לטובל בסעודות דשבת ויו"ט.

בברכת המזון: רצה ואחר כך יעלה ויבוא. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן לשבת. ולסוכות. אין אומרים הרחמן של יו"ט.

הלכתא למשיחא: החליל [שמחת בית השואבה עם כלי שיר וכו'] אינה דוחה את השבת²⁷³.

יום שבת קודש, שבת חול המועד סוכות, י"ז תשרי, א' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:53.

אין נוטלים לולב בשבת. הלולב ההדסים והערבות הם מוקצים מחמת מצוה.

אסור להוסיף מים ללולב בשבת.

שחרית לשבת. יעלה ויבוא. הלל שלם. בשבת אין מקיפים וגם אין אומרים הושענות. קדיש תתקבל. שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

שכח יעלה ויבוא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין נוהגים בקריאת מגלת קהלת בציבור. ובלשון הרב: "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

מוציאין שני ספרי תורה. וקוראים בספר תורה ראשון – שבעה קרואים בפרשת "ראה אתה אמר אלי". אחרי גמר הקריאה, מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות²⁷⁴] מימין לס"ת הראשון²⁷⁵, ואומר חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון²⁷⁶. ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון [שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה²⁷⁷]. המפטיר קורא בספר תורה שני בפרשת פינחס "וביום השני... וביום השלישי". הגבהה וגלילה לס"ת השני.

הפטרה: מפטירין במלחמת גוג ומגוג ("והי' ביום ההוא ביום בוא גוג") לפי שמלחמת גוג ומגוג עתידה להיות בתשרי. בהפטרה: והתגדלתי והתקדשתי – ע"פ קבלה, הדל"ת בחיריק ולא בפתח. (ביחיד, יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע, והיינו – ההפטרה לפרשת ברכה²⁷⁸). חותמין בברכת ההפטרה "מקדש השבת וישראל והזמנים" לפי שכל יום ויום מחול

272) ראה בשערים מצוינים בהלכה לאאזמו"ר זצ"ל סק"ה בק"א.

273) אבל ראה לעיל הלכתא למשיחא בליל א' דחג הסוכות.

274) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י אור"ח סוס"י קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ד.

275) ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שאי"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב עלי'.

276) כן המנהג בב"מ. ויש שכתבו מחמת כל פנות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין (ודלא כשו"ת משנ"ה ח"ג סכ"ה. וראה קובץ אבקת רוכל חו' ע' קפג ואילך שהביא מכ"מ (בכיו"ב) להניח מימין, אלא ששלל דבריהם. וכדבריו, ראה גם שו"ת ארחותיך למדני ח"ו סכ"ג. ואין דבריהם מוכרחים).

276) ואין לסלק ס"ת השני מבמה בשעת הגבהת הראשון, כנ"ל. ואף את"ל (בדוחק גדול) שלמנהגו שלאחרי הגבהת ס"ת חוזרו ומניחו, נמצא שלא נסתלק הראשון לגמרי בשעת הגבהה (לפי שהיא ע"מ להחזיר מיד) – הרי עכ"פ מיד לפני שמסלקים שוב הראשון (אחרי הגלילה על הבימה) צריך לחזור ולהניח השני.

277) ארחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנ"ה. שו"ע סי' קמז ס"ח. והטעם – בלבוש סוס"י קמז. וראה בשו"ת בעי חיי אור"ח ח"ב ס"ג. ובביהגור"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקו"ח שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

278) כ"ה בר"ד משיחת ליל הושע"ר תשמ"ה. ובדוחק י"ל דקאי רק להמנהג שאומרים שמו"ת גם בע"ש שחל בחוה"מ – ראה לעיל בלוח

המועד סוכות הוא כמועד בפני עצמו²⁷⁹, אבל אין מזכירין חג הסוכות בתוך הברכה. טעה בברכת ההפטורה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יקום פורקן. אין אומרים אב הרחמים.

מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו כו', אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלהינו וכו' את יום השבת הזה ואת יום חג הסוכות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת "וביום השבת", ושל סוכות "וביום השני", "וביום השלישי"). ישמחו במלכותך, וחותרם "מקדש השבת וישראל והזמנים".

טעה בתפילת מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אומרים "ולקחת סולת"²⁸⁰. שש זכירות.

קידוש: גם בקידוש היום מברכים לישב בסוכה אחר הקידוש (ולא אחר המוציא). סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשוהו בלחש²⁸¹. אחר כך: סברי מרנן. בורא פרי הגפן. לישב בסוכה.

שיעור חומש היומי – משיביעי עד סוף פ' ברכה, סוף כל חמשה חומשי תורה. "וע"פ²⁸² הכלל אז עושין שמחה לגמרה של תורה – ווי מ'טוט עס בשמחת תורה (ווען מ'פארענדיקט חמשה חומשי תורה) – איז מובן, אז ביום זה איז דא מעין השמחה פון שמחת תורה".

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

התמיד קרב בשבת שבתוך החג בשנים עשר כהנים (התמיד עצמו – בתשעה, ושנים בידם שני בזיכי לבונה של לחם הפנים, וביד אחד – צלוחית של מים).

כל שבעת הימים החליל מכה לפני המזבח. חליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא ודוחה את השבת.

בזמן הבית, אין מצות ערבה דוחה שבת. אבל יתכן שלעתיד לבוא כשיתבטלו כל עניני גזירות יקיימו מצות ערבה גם בשבת²⁸³.

שמחת יום טוב: האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין. אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה.

מנחה: ואני תפילתי כבכל שבת. קריאת התורה (פ' ברכה). מנחה של שבת, יעלה ויבוא. אין אומרים צדקתך.

לע"ש בהערה.

(279) כ"ה בשו"ע אדה"ז סת"צ סט"ז.

ושקו"ט בדעת אדה"ז בזה – ראה בשענה"כ סכ"ה ס"ד כתב שדעת אדה"ז בסידורו אינו כן, וגם שבשו"ע רבינו דפוס קאפוסט חסר, והיא הוספת המדפיסים בדפוס זיטאמיר. וראה בשביל חיים לספ"ד ס"ד. אמנם, כ"ה בהגהות הסידור לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, בשם כ"ק אדמו"ר הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש. וראה גם בקובץ יגד"ת ירות"ו גל' ה' ע' 42.

וכ"ה ההוראה למעשה בס' המנהגים ע' 68. וראה הגהות לסידור רבינו הזקן פ"ט ס"מ. לוח התיקון לסידור תהלת ה' (נדפס בתשורה מחתונת זילברשטרומס כ"ה שבט תשע"ז ע' 49). אג"ק מכ"ז כסלו תשי"ד (נדפס לאחרונה בהוספה לשיחת י"ג תשרי תשל"ו ש"ל לקראת ימים הראשונים דחגה"ס דהאי שתא).

ולהעיר ממעשה רב בשבת חוהמ"ס תשנ"ב, שחתם רק מקדש השבת (ראה העו"ב ויצא תשנ"ב ע' 34).

(280) ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

(281) ושם נתפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 57 בהערה).

(282) הבא לקמן – מסה"ש תש"נ ח"א ס"ע 47.

(283) ולהעיר מהמענה בקשר עם שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח – נדפס בריש ס' מעייני הישועה הוצאה חדשה.

מוצאי שבת

בראש האושפיזין: משה רבינו ואדמו"ר האמצעי.

מוצאי שבת בשעה 6:50.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, יעלה ויבא. קדיש שלם. אין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש. אחרי קדיש שלם אומרים עלינו. שכח יעלה ויבוא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הבדלה: אם רוצה לסעוד תיכף להבדלה²⁸⁴ צריך לזוהר שלא יביאו לחם לשלחן קודם הבדלה. ואם הביאו צריך לכסותו במפה עד אחר ההבדלה²⁸⁵.

המבדיל על הכוס צריך ליכנס לסוכה להבדיל שם שהרי בשאר ימות השנה נכנס לביתו להבדיל שם.

נוסח ההבדלה כרגיל (עם נר ובשמים²⁸⁶). "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה ואמר "המבדיל בין קדש לקדש" ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ההבדלה על יין [דוקא] מברכים לישב בסוכה²⁸⁷.

(284) אבל אם אינו רוצה לסעוד מיד אינו צריך לכסותו.

(285) שלא יראה הפת בושותו, שהרי מן הדיו היה צריך להקדים ברכת הלחם לברכת היין כשרוצה לאכול מיד, לפי שהוא מוקדם ליין בשבח ארץ ישראל בפסוק ארץ חטה ושעורה וגו', אלא שעכשיו אינו יכול להקדימו והרי זה בזיון לו, לכן יש לכסותו.

(286) ע"ד חיוב בשמים במוצ"ש זוה"מ בכלל – כ"ה סתימת הפוסקים. ומפורש הוא במאירי פסחים קב, ב. וכן מוכח מהשק"ט בראשונים בהדס של מצוה ההבדלה בסוכות במוצ"ש (ראה אבודרהם סדר מוצ"ש. שו"ת הרשב"א סק"ז – הובא בב"י סתר"ג. או"ז ח"ב הלכות תנוכה משכ"ח. ועוד. וכ"ה בדרה"ח סצה"ס ב). וכ"כ במנהגי מהרא"ק סוכות סנה"ל. וראה בארוכה בשו"ת עולת שמואל פלורנטין סי"ב. וברוח חיים סתק"ל סק"ב הביאו, וכתב שכן הנהגו בכל תפוצות ישראל. וצ"ל שחיוב שמחת יו"ט בחוה"מ אינו משיב הנפש כ"כ כבי"ט. אבל להעיר שא"צ לחזור אחריהם כדרך חז"לים אחר המצות. וראה גם שו"ת זהב שבת סט"ז למנהגם. ולהעיר גם מלשון שו"ת הרדב"ז ח"ב סתר"ב. וראה פסקי תשובות סתצ"א הע' 11. סרצ"ז הע' 9. שושנת יעקב רפפורט סכ"ה.

ובלוח יומי לימי הפסח הארכנו בענין חובת בשמים במוצ"ש זוה"מ.

(287) וכן מעשה רב. (וראה סה"ש תרצ"א ע' 142. ושם: אלא שהי' בדעת – וכן הי' – לאכול אח"כ סעודת הערב. ובסה"ש תרצ"ג ע' 84: כיון שזהו יין, ואח"כ הרי נאכל מה שחייבים לברך ע"ז לישב, א"כ צריך שתברך, אבל בחשאי. אבל ראה בשו"ת אמרי הלכה ומנהג סי"ט, שבשנת תשל"א קיבל מענה בנוגע להנהגה שראה לאכול מזונות מיד אחר הבדלה בכלל (לסמוך הבדלה לסעודה), ובפרט בסוכות לסמוך ברכת לישב בסוכה לסעודה, האם טוב לנהוג כן – ש"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לא נהג כן, והרי מעשה רב. ואולי קאי רק אתחילתו בנוגע לכל הבדלה במשך השנה, או שהיו שינויים בזה). ולפי המסופר כן הורה גם בסוכה ב707. אלא ששם הוא בסוכה שלא אכל בה היום. אבל להעיר ממעשה רב וברבים לברך ההבדלה אחרי ההתעודות ביום ב' דחה"ס (עד שנת תש"ל).

[והאת למרות שלא יצאו כלל מהסוכה (רק למעריב, לפעמים). אמנם, נמצא תח"י הקלטה מההבדלה דמוצאי יו"ט תשכ"ג, ולא שומעים ברכת לישב בסוכה כלל, והוא פלאי. אבל נראה קצת שנחסר חלק מהקלטה. גם אפשר שהי' בחשאי כההוראה בסה"ש תרצ"ג שם, אף שכ"ז מעידים ששמעו בבירור ובקול. וראה יומן הרמיה"ה משנה ה"ל). ואולי גם היו בזה שינויים.

ולהעיר מא"א מבוטשאטש סתר"ט ס"ח: בסעודה ג' ביום א' דסוכות שחל ב"ש"ק ביבתי לישב בסוכה כי בשחרית כיונתי להדיא שלא לפטור בברכה כי אם עד סעודה ג'. וראה שו"ת מנח"י ח"ט ס' קסג סק"א בנדו"ז ממש, כשסעדו ס"ג בסוכה שבחצר ביהכ"ז ואחרי ברה"מ כולל לביהכ"ז לא התפלל מעריב וחזורים לסוכה לעשות הבדלה, שכתב ע"פ א"ה ה"ל, שנכון לכונן בהדיא בברכה שביד בסעודה הקודמת שלא לפטור בברכה רק עד שיצא להתפלל, אף שיחזור תיכף אחר התפילה לעשות הבדלה, ואז יכול לברך לישב בסוכה על הכוס של הבדלה. (וראה גם הליכות אבן ישראל פ"ל סכ"ג). ובב"ח סוס"י תרמג ס"ל יתר על כן, דאף אם לא יצא מן הסוכה כלל כל היום אפילו הכי כשהחזר וסועד חזר ומברך לישב בסוכה, דכל אדם דעתו מן הסתם שלא התה אחרת לישב בסוכה מפורטו אלא עד שעה שיהא חוזר וסועד כי אז יחזור ויברך. אבל לדינא לא קיילין הכי. ובמג"א סתר"ט סקי"ז הקשה על הב"ח דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ויכוון שלא יפטרנו בברכתו אלא עד חצות וכי יחזור ויברך בחצות, וכתב שיש לחוש לברכה לבטלה. ובאחרונים כתבו ליישב דעת הב"ח בכמה אנפי. (וגם הקשו שהמג"א חותר א"ע למש"כ בסמ"ז סק"ב דמהני כוונה בברכה כה"ג. ואכ"מ. וראה בכור"י סתר"ט סקט"ז ובתוספת בכורים שם, בכיו"ב, לברך בשווי"ט באכילת פה"כ אחרי קידוש היום, גם למ"ד שאין לברך על פה"כ, שמסתמא אין מכוונים לצאת בסעודת הלילה אלא עד לשעת קידוש היום, וכש"כ כשגם שהלילה בתפלה, שבתורה שעה אינו יכול לאכול, וגם אסור לאכול לפני הבדלה (אף שבמתפלל באמצע בהיפך כוונה שלא להוציא מה שיאכל אח"כ (ולא רק בסתמא כסברת הב"ח, ואף גם זאת, שא"ז רק באופן שמכוון להוציא בברכתו רק מה שיאכל בסעודה זו, ש"א בדעת המג"א לחלק ככה"ג בין המכוון לפטור רק עד זמן מסוים למכוון בהיפך כוונה שלא לפטור אח"כ, ומיישבים עפ"י הא דשו"ע או"ח סי' קע"ב שציינו לזה בהגהות רעק"א למג"א). וראה הנסמך באצטלו בשו"ת בתארא דרב סי' יד' תתנו, ושם סי' כא' תששא). וכש"כ כשגם שהלילה בתפלה, שבתורה שעה אינו יכול לאכול, וגם אסור לאכול לפני הבדלה (אף שבמתפלל באמצע סעודתו לדינא ל"ח הפסק. וגם בהגיע זמן הקידוש באמצע סעודתו ופורס מפה ומקדש, שנחלקו הדעות אי חשיב הפסק לברך המוציא עוד פעם – קיילין שלא לברך מספק, וכן הדין בהבדלה שאינו חוזר ומברך. אבל ראה במשנ"ב סתר"ט סקמ"ז ובשעה"צ סקצ"א שנראה מדבריו דחזי לאצטרופי הדעות דתפלה הוי הפסק, וגם הדעות שמברך על כל אכילה בפ"ע, והדעות שעכ"פ ביציאה מועטת מברך). ואף גם זאת שהפסיק ויברך בלעדי שפטר מסוכה אלא שמצות תפלה דוקא חוץ לסוכה (משא"כ בשאר מילי, וכמספק עם חבירו שצ"ל בסוכה), אפשר דגם למג"א מהני.

ובאמת, המג"א עצמו כתב בסתר"ט סקי"ז שבהולך אפילו באמצע הסעודה להתפלל וחזר צריך לברך עוד פעם לישב בסוכה, אף לדלדילי"צ צ"ל יציאה גמורה לעשות עניניו שלא לחזור אלא לתר"ו (ונתקשו בכלל בהנבנת ידעת המג"א מאיה טעם מברך שוב, ועוד שבציצית

ברכה אחרונה: מעין שלש ("על הגפן"). אומרים "זכרנו לטובה ביום חג הסוכות הזה".
ויתן לך – בלחש.

המבדיל על היין²⁸⁸ ורוצה לסעוד מיד: אם לא היה בדעתו כלל לשתות יין בתוך הסעודה אחרי הבדלה²⁸⁹, וגם אין בדעתו לברך ברכת המזון על הכוס, צריך לברך אחרי היין של הבדלה²⁹⁰ על הגפן. שכח ולא בירך לפני הסעודה, ונזכר בתוך הסעודה קודם ברכת המזון – צריך לברך תחילה על הגפן, קודם ברכת המזון. אבל אם שכח ולא בירך על הגפן, ולא נזכר עד אחר ברכת המזון – לא יברך על הגפן אחרי ברכת המזון, שברכת המזון פוטרת על היין בדיעבד²⁹¹. ואם דעתו לברך ברכת המזון על הכוס – אין צריך לברך אחריו לפני הסעודה²⁹².

בשיחת ליל הושע"ר תשנ"ב (שחל במוצאי שבת): ובנוגע למעשה בפועל, כעת הולכים מיד לחגוג את שמחת בית השואבה. ואלו שלא עשו עדיין הבדלה יבדילו קודם, ומיד לאחר מכן ימשיכו בשמחת בית השואבה ביתר שאת וביתר עוז. ובמילא יצטרכו לשאול רב בנוגע לברכה אחרונה על היין, האם צריכים לברך תיכף מיד, או שמכיון שממשיכים מיד כסעודת שמחת בית השואבה, נפטר גם היין בברכת המזון שלאחרי הסעודה²⁹³. ובכל אופן, לכל הדעות ולכל המאמרים ולכל הפסקי דינים – הרי עכשיו הוא הזמן, תיכף ומיד בזמן זה (בסיום יום השבת), שיבוא הזמן ד"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

מלוח המלכה. [בשיחה הנ"ל: "סעודת שמחת בית השואבה"]. בנוגע ברכת לישב בסוכה בסעודת הערב שלאחרי הבדלה: אם יצא מן הסוכה לאחרי האכילה ולא חזר עד לאחר שעה ושתיים, או אפילו חזר לאתרו אלא שבשעה שיצא היה דעתו לשהות הרבה חוץ לסוכה, מברך שוב לישב בסוכה על אכילה האחרונה בסוכה.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן לסוכות. ולא של יו"ט.

מפורש במג"א ס"ח סק"ח הדליכה לביהכ"נ ל"ה הפסק – ראה חמד משה סתקפ"ט סק"ב. מחה"ש שם. שבילי דוד סתרל"ט סק"ה. ויש שר"ל דקאי בין סעודה לסעודה דוקא, ולהסברא שבכה"ג גם בהפסק מועט סגי (ראה בכור"י סק"מ). אבל במג"א לא נראה שחילק בדבר. ובשו"ע אדה"ז סט"ו מפורש שגם בזה צ"ל הפסק גמור דשעה ושתיים). ולפנ"ג בא"א שם (וכ"ה במשנ"ב בשעה"צ שם) היינו אפילו בהפסיק להתפלל מנחה או מעריב (ומוכח דס"ל שאינו מחמת שינוי מקום לחוד). אלא לדלדלי אפשר שהשיעור הוא פחות מ"שעה או שתיים". אבל אפשר לומר שהוא מחמת ההפסק בהליכה ובשינוי מקום ותפלה גם יחד, וס"ל שבתפלה שפיר ה"ז היסה"ד גמור (וכ"מ בהרצאת הדברים במג"א גופא. וראה גם בחי"א כלל קמו ס"ד). והוא כדעת המג"א סי' קעח סק"ג שצריך לחזור ולטול ידיו. וגם בשו"ע אדה"ז שם ס"ז שהכריע כשאר האחרונים שחלקו על המג"א בזה – משמע עכ"פ שבהולך לביהכ"נ ואינו מתפלל בביתו חייב לטול ידיו עוד פעם (אף שלענין ברכת המוציא ל"ה הפסק). וכ"כ במשנ"ב שם סקמ"ז). אבל אדה"ז השמיט דברי מג"א הנ"ל בהולך לביהכ"נ. ואפשר שטעמו דסבר דמיירי דוקא ביציאה גמורה דשעה ושתיים, וממילא הוא כבר בכלל דבריו שלפנ"ז.

ויש להוסיף תבלין, שמצות הבדלה היא חיוב מחודש דסוכה, שבסעודה שלפנ"ז אי בעי לא אכיל, משא"כ הבדלה שמחוייב בה. ודמי למקדש שמחתי יו"ט (שנחשב שדעתו לברך), והבדיל על שולחנו דהיינו סמון לסעודה ובמקום סעודה, נחלקו הפוסקים בדבר אם התוספת (ושק"ט בזה – ראה הנסמך לעיל בדיני הדלקת נרות בסוכה בהערה לגבי ברכת שהחיינו שוב בקידוש), מחמת שאינו פוטרת חובת סוכה בלילה שמחוייב לאכול – ראה ברכת רפאל רובינשטיין סוכות ס"ד].

(288) הבדיל על חמור מדינה, מברך ברכה אחרונה בכל אופן.

(289) ואם בדעתו לשתות יין בתוך הסעודה, ואפילו אין בדעתו בפירוש לשתות יין אלא שדרכו לשתות יין בסעודה, וכגון בסוכות שמצוה לשתות יין משום שמחת יו"ט (שנחשב שדעתו לברך), והבדיל על שולחנו דהיינו סמון לסעודה ובמקום סעודה, נחלקו הפוסקים בדבר אם צריך לברך על היין שבתוך הסעודה. ויש לחוש לכתחילה שכשמבדיל קודם שקובע עצמו לסעודה – יכוון בדעתו שלא לפטור בברכת בורא פרי הגפן היין שבתוך הסעודה. וצריך לברך ברכה אחרונה מיד, ואין לו לקבוע סעודה קודם שיברך ברכה אחרונה שמחוייב בה. ובדיעבד כשלא כיוון לכך א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה, שספק ברכות להקל. ואינו מברך על יין הבדלה ברכה אחרונה כלל (שנפטר בברכת המזון כמו היין שבתוך הסעודה ששניהם הן שתייה אחת כיון שנפטרו בברכה ראשונה אחת).

ואם הבדיל על שולחנו ממש, אחר שקבע עצמו לסעודה על השולחן, פוטר היין שבתוך הסעודה לדברי הכל, ואינו מברך ברכה אחרונה על היין לפני הסעודה. (כ"ז משו"ע אדה"ז סקע"ד ס"ה-ז ובקו"א שם. אבל בסדר ברה"ג השמיט ד"ז. ונתחבטו בזה בכ"מ. וכנראה נרמז לזה בשיחה דלקמן בפנים. ולמעשה, אם מכוון בדעתו כנ"ל יצא מכלל ספק, ולא יידר, כשלא כיוון – למעשה אינו מברך משום סב"ל. וראה אצלנו בשו"ת בתארת דרב סי' יד'תנתנו בין השיטין בד"ה גם אפשר, שהצבנו ציונים בדבר).

(290) הואיל ואינו מתכוון לפתוח תאות המאכל אלא למצוה בלבד.

(291) שנפטר בדיעבד בברכת הזן שבברכת המזון לפי שהיין סועד הלב ג"כ.

(292) שנפטר בברכה אחרונה שמברך על הכוס של ברכת המזון.

(293) ראה שו"ע אדה"ז שם. סדר ברכה"נ פ"ד ה"ח-ט. שם ה"ב.

חול המועד

לטבול פרוסת המוציא בדבש: בחול המועד – מהיכי תיתא²⁹⁴.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן לסוכות. ולא של יו"ט. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שמחת יום טוב: האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין²⁹⁵ בכל יום²⁹⁶. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שמה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

בחול המועד אינו חייב לאכול פת אבל לכתחילה מצוה לאכול פת. גם בחול המועד – מצוה באכילת בשר משום שמחת יו"ט²⁹⁷.

חול המועד חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות נקיה כשאר ימי יום טוב, שלא ינהג בהן מנהג חול. ולובשים בגדי שבת ויום טוב²⁹⁸. והמבזה את המועדות (עושה בו מלאכה או שנוהג בו מנהג חול באכילה ושתייה) אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק וכו' וכאילו עובד וכו'.

דוגמאות למלאכות האסורות בחול המועד: פרקמטיא, קניות (שאינן לצורך המועד), תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תדיר), כתיבה (אלא אם צורך המועד. והמנהג לעשות בשינוי קל), הדפסה, נטילת צפרניים, ותספורת. הוצאה והבערה מותרים. אסור לבשל בכוונה בחול המועד בכמות גדולה בכדי שישאר ממנו אחר החג. כל שאסור לעשותו במועד אסור גם לומר לזכרי לעשותו.

גם מלאכות שאין בה טורח ושיהיו אסורות (לכמה דעות), אא"כ ה"ז לצורך המועד. באופן כללי הותרו רק המלאכות שהן מעשה הדיוט ולצורך המועד [אא"כ בצרכי אוכל נפש ועוד יוצאים מהכלל. ואכ"מ]. בהגדרת "מעשה הדיוט" ו"לצורך המועד" כמה פרטים וחילוקי דינים בזה²⁹⁹. ולהלן עיקרי הדברים: גם מלאכה שהתוצאה שלה היא אומנותית, מותרת אם היא מעשה הדיוט, והיינו שאינה דורשת אימון ידים וכיוון גדול. אבל כשהפעולה היא בגדר מעשה אומן אסורה גם

294 (294) ולהעיר ממעשה רב (ברבים) בהתוועדות ג' דחומה"ס תשל"ז לילידי של"ה, שטבל בדבש. וראה לקו"ש ח"ד ע' 372 בהערה.

295 (295) בנוגע למיץ ענבים – ראה הלכה יומית אות תשלא ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין. ובפשטות חייב בכך גם כשאינו ערב לו, כדמוכח מסה"צ להרמב"ם מ"ע נד. וראה גם יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. ומש"כ בחדא"ג מהרש"א נדרים מט, ב ד"ה אלא קידושא, שביאנו ראוי לו (כר"י בר אילעי שה' חוגר צדיעו) פטור משתיית יין – היינו כשמזיקו. ובכל אופן, יכול לשתות מיץ ענבים, כנ"ל.

296 (296) ובכ"מ העירו מדברי רש"י (עירובין מ, ב ד"ה מ"מ וסוכה מז, ב ד"ה מ"מ) שאין כוס של יין מצוי לאדם בחוה"מ. וכבר כתבו ליישב בכמה אנפי. וראה קובץ תשובות ח"א סנ"ז (דקאי בזמן המקדש). משנ"ה ח"ז סע"ח. וראה בפני אפרים בומבאך או"ח סי' קפב דהיינו שחזין מוסס ברהמ"ז אין להם יין אחר. והרי יוצא גם בכוס ש"ב. וראה בארוכה האוצר גל' יד. ואכ"מ כעת. ולהעיר שבכמה כת"י ל"ג הכי שם. גם י"ל שאינו מחוייב ללוות ולקנות יין. (ותלוי בהשקו"ט אם חייב בשמחה גם שאין ידו משגת – ראה אצלנו בלוח לחגה"ש תשפ"ב בענין בגדי יו"ט). ועינ"ל ובהקדם, דמוכח בכ"מ דקיי"ל ש"בחוה"מ מותר להתענות מה"ת (ראה פ"ג סתקע"ב בא"א ס"ג אלא שג"ז בפלוגתא תליא. וראה שו"ת התעוררות תשובה ח"ג שש"ס ז), ואי בעי לא אכיל. והרי חייב מדאורייתא לשתות יין משום שמחה. (ובדוחק י"ל שיכול לשתות מבערב לפני התענית שביום. אלא ש"א שהחייב גם ביום). וא"ש להדעות שבחוה"מ א"צ שיהא חציו לכס (ראה בעיה"א פסחים סח, ב). ובהכי ניחא גם בפירש"י הנ"ל דאתיא כדעות הנ"ל. אבל כשאינו עושה כולו לה' צריך לשתות יין. (ולהעיר מהשקו"ט במה שגם בליל הסדר אינו חוזר בשכח להזכיר פסח בברכת מעין שלש דאי בעי לא אכיל, אף שחייב בשתיית יין משום ד' כוסות. וליכא למימר דשאינו ד' כוסות שאינו משום יו"ט – כדמוכח בתוס' סוכה כז, א ד"ה אי ובכמה ראשונים דס"ל שרק בליל א' דפסח וסוכות חוזר אף שהאכילה אינה מחמת דין יו"ט. וכן מהדעות שבשכח ר"ח בשבת ר"ח חוזר, אף שחובת האכילה מחמת שבת ולא ר"ח. וכן בשו"ת רעק"א ס"א שנשים אינן חוזרות רק בליל א' דפסח מחמת חובת מצה אף שאינה מדיו יו"ט. איברא, שבד' כוסות אפשר בחמר מדינה ובמלא לוגמיו. משא"כ בחובת יין דחוזר"מ משום שמחת יו"ט. ולכא"ו צ"ל שבמעני"ג אין לחזור שמעיקרא נחלקו אם חייב בהזכרה). ולהעיר גם שבגמ' שם משמע שאילו ה' יין מצוי מברכים עליו שהחיינו, ומינה שבאמת חייב ביון, שהרי לא מסתבר שיש לסדר שהחיינו על הכוס בכוס של רשות.

297 (297) ראה או"ח ר"ח חוה"מ סל"ד. וכן מוכח מל' אדה"ז בשו"ע סי' תקכ"ט ס"ו–ז. וראה גם שו"ת בא"מ ח"ז ס"ג סק"ב. וראה שיחת הושע"ר תש"נ.

298 (298) ראה מג"א סי' תקל סק"א. משנ"ב שם בשעה"ז סק"ד. ניומקי או"ח שם סק"ג. ולהעיר מר"ג ד' דחומה"ס תשמ"ב בהוספות לשיחות קודש.

299 (299) ונתבאר בארוכה בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ז.

כשנעשית ע"י מי שאינו אומן, וגם כשרוב בני אדם יודעים לעשותה. בכמה מקומות מצינו שדבר שאפשר בקל בלעדיו, או שאפשר לעשותו לאחר המועד, אינו בגדר צורך המועד³⁰⁰.

בספר פלא יועץ³⁰¹: "בענין חול המועד רבים עברו, ומחמת שהותרו איזה מלאכות יותר מיום טוב נעשו כל המלאכות כהיתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מותר. והאיש הירא לנפשו ידרוש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולא יעבור".

מבצע תורה: "כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושמחים ויגיעים בתורה³⁰²".

סוכה ניידת

הרוצה לבנות סוכה ברכב, באמצעות דלתות הרכב (דהיינו שפותחים שתי דלתות, הקדמית והאחורית, והצד השני של הרכב מהווה דופן שלישי, או באמצעות שני מכוניות פתוחות אחד ליד השני, ובכל מכונית פתוחה דלת אחת), עליו לוודא פרטים אלו:

א. שחלל הסוכה הוא לפחות שבעה טפחים באורך ושבעה טפחים ברוחב.

ב. שגובה הדלתות עשרה טפחים מהקרקע.

ג. שאין ריוח שלושה טפחים או יותר מתחתית הדלת לקרקע. (וכדאי לחנות ליד המדרכה ולפתוח את הדלתות על המדרכה).

ד. שהדלתות פתוחות בצורה חזקה כך שלא ייסגרו לבד ברוח מצויה.

ה. לכתחילה אין להניח את הסכך ישר על הרכב משום "מעמיד בדבר המקבל טומאה". ויש להשים על הרכב קורות עץ לייסטים (וכדומה) ולהניח את הסכך עליהן.

ו. שהסכך קשור – לכתחילה בדבר שאינו מקבל טומאה – בצורה שלא יעוף ברוח מצויה.

ז. שאין ארבע אמות סכך פסול – גג הרכב – בין הקיר לסכך (מן הצד). ולא סכך פסול של ארבע טפחים באמצע הסוכה. אם הסוכה קטנה שיש בה רק שבעה על שבעה טפחים פוסל בין באמצע בין מן הצד בשלש טפחים.

ח. שהאוכל מונח על שולחן בתוך הסוכה (שמחוץ לרכב), או בידיו, ולא על המושב בתוך הרכב.

ט. שהסוכה נמצאת במקום שלא מפריע להילוך הרבים.

י. שהסוכה ראויה גם לשינה, דהיינו שאינו מפחד לישן שם בנחת בלילה ממורא הגנבים והליסטים.

יא. עליו להתנות שיוכל להשתמש ברכב לצרכים אחרים גם אחרי שותר את הסוכה (כדלקמן).

[אפשר גם לבנות סוכה ברכב עם גג נפתח, וכמובן יש לזהר בכל הפרטים האמורים].

מותר לעשות סוכה בחול המועד, ואפילו בפרהסיא. אבל רק במעשה הדיוט ולא במעשה אומן. ויש למעט בתפירה ובנין ככל האפשר³⁰³.

נחלקו הפוסקים בנוגע לסתירת סוכה בחול המועד³⁰⁴. ובכל אופן, גם להמתירים (ודבריהם

300) ראה בסוף הקובץ במילואים (יח).

301) ערך חול המועד.

302) ירושלמי, מ"ק פ"ב ה"ג.

303) ואם אי אפשר לבנות רק במעשה אומן, מותר גם בזה, ואף בפרהסיא. ובתנאי שביינת הסוכה היא עבור דברים שמחוייב לעשותם בסוכה, ואין לו סוכה אחרת משלו, שבאופן זה צריך לבנות רק במעשה הדיוט.

304) מדין הוקצה למצותו (ובתוד"ה אבוהון – שבת כב, א שבמספתק מעצי סוכה איכא משום ביטול מצוה. וראה מנחת פתים סתר"ח ס"ב (נדפס בהשמטות שבסוף חלק אה"ע, ובמהדו"ח – הוא במקומו) לאסור להוציא נוי סוכה אפי' בחוה"מ משום ביטול מצוה, ופי' כן ברמ"א שם. וכש"כ בכגון דא. אבל עיי"ש בששו"ע אדה"ז שם ס"ו ל"מ הכין, ביזוי מצוה, או שצ"ל עשוי' לשבעה – ראה עיקרי הד"ט או"ח ס"ב סקס"ח. שו"ת שו"מ מהדו"ג ס"ג סקכ"ח. פי' הגר"י פערלא לסהמ"צ לרס"ג עשין ו. שלחן הטהור סט"ו ס"א. שו"ת צ"א ח"ג סס"ח. להורות תנן ח"ן סמ"ג – מט. אבל לכאן יל"פ בדעת רש"י סוכה מח, א ד"ה לא יתיר (שדנו בדעתו בכמה מהנ"ל) שאי"ז רק עצה טובה קמ"ל, אלא בגדר כל ז"י עושה סוכתו קבע. ולפ"ז ביש לו סוכה אחרת לית לן בה. ובכל אופן, בנדו"ז שנבנית ע"מ לסתור

נראה עיקר), אסור להסתפק וליהנות מדפנות הסוכה³⁰⁵. ועפ"ז בסוכה נידת שדפנות המשאית משמשים כדפנות הסוכה, אין לפרק את הסוכה באם לאחרי הפירוק ישמשו הדפנות לצרכים אחרים. והעצה היעוצה – אף שתנאי בד"כ אינו מועיל – להתנות מראש שאינה נאסרת בהנאה³⁰⁶.

שמירת ארבעת המינים

המניחים הלולב במים, בחולו של מועד מצוה להחליף המים, משום הידור מצוה. במשך ימי חול המועד מחליפין ההדסים והערבות, כולם או חלק מהם, אבל אין לוקחים בכל יום ערבה חדשה.

אתרוג שהיה לו פיטמא וניטלה פיטמתו³⁰⁷, ונשאר משהו באתרוג מגולה במקום שהיה מכוסה בעובי מקצת הפטמא שניטלה, הרי זה פסול **בכל שבעת הימים**. אבל אם לא ניטל כלום מעובי הפיטמא במקום שהיא מחוברת לאתרוג³⁰⁸, הרי זה כשר. ומכל מקום טוב לחוש במקום שאפשר, שאם יש לפניו שני אתרוגים שוים בנוי והידור ובאחד מהן ניטל רק השושנתא העליונה וכל הפיטמא קיימת, יקח אותו שיש בו השושנתא. אבל אם אותו שיש בו השושנתא אינו מהודר ומפואר כל כך כמו אותו שניטלה ממנו השושנתא – יקח את המהודר ואת המפואר יותר אף על פי שאין בו שושנתא.

ניטל העוקץ והוא העץ שהאתרוג תלוי בו באילן, אפילו ניטל העוקץ מעיקרו ולא נשאר ממנו כלום באתרוג שאז נשאר מקומו גומא באתרוג³⁰⁹, כשר בשאר הימים (חוץ מיום טוב ראשון, ומספק – גם ביום טוב שני).

נחלק עלה העליון האמצעי של הלולב, אפילו נחלק בכל אורכו, כשר בשאר הימים (חוץ מיום טוב ראשון, ומספק – גם ביום טוב שני³¹⁰).

מצוה מן המובחר שלא ליטול לולב שרוב עליו³¹¹ פרודים זה מזה³¹², שמחמת שנעקרו מעט במקום חיבורם בשדרה נתפרדו זה מזה מעט³¹³. אבל אם רוב עלי הלולב תלויים ואינן עולים עם

בחוה"מ, וכש"כ כשנבנתה בחוה"מ גופא, עדיף טפי.

אבל פשוט שאין סרך איסור משום מלאכה במועד (ראה שו"ע או"ח תקמ"א ובמג"א סק"ג), שאי"ב טורח (ראה שם ס"ב) ומלאכת הדיוט היא, וכמפורש במאמ"ר הובא במשנ"ב רס"י תרל"ב בה"ל, אא"כ נאמר שאינו בכלל צורך המועד (ראה שו"ע פס"ד ה"ע קעז). ועיי"ש ענשאר בצע"ק. ותמיהני שלא הביאו המפורש בפרש"י שבת מה, א ד"ה עד מוצאי וד"ה ושיון, דליכא איסור סתירה), או בטורח טירחא מרובה. ולמעשה, בכל הפוסקים סתמו בנוגע סתירת סוכה בחוה"מ, ולא נחתו כלל לדיני מלאכה. ודוחק לומר דכולהו מיירי שצריך לעצים או צריך למקומו וכדומה. ובמקום חשש הפסד, בלא"ה אולי יש להתיר, ע"פ שו"ע סי' תקלח ס"א ואילך. ועוד יש לצרף שה"ז סתירת אהל עראי (לרוה"פ, ואכ"מ), ובד"כ גם שלא ע"מ לבנות.

אבל כשסותרו במועד בכדי למעט טרחתו לאחר המועד צע"ג להתיר – ראה גם תשובת בעל עמק התשובה (והשקו"ט מזה) בס' על הפרק (מכון אורי ישראל) ח"ג ע' תתסה ואילך.

305) אבל אין בכלל זה כשמפרקה משום הפסד ממונו, שאי"ז בגדר הנאה, שלא אסרו אלא בהנאה מגוף הסוכה. וראה באהלה של תורה ח"ב ספ"ט. על הפרק שם.

306) ובשו"ע אדה"ז סתר"ח ס"ד שבעשה סוכה בחוה"מ מהני תנאי. וראה שו"ת מנחת שלמה תנינא ס"ד. צ"א ח"ג ס"א. מן המים (אייכנשטיין) ביצה סל"ד.

307) אפילו לא ניטל כל עובי הפטמא אלא מקצת העובי נשאר מחובר לאתרוג ומקצת העובי ניטל לגמרי מן האתרוג.

308) ואפילו ניטלה כל הפטמא ולא נשאר ממנה רק גובה משהו, בענין שמקצת ראש האתרוג הוא מכוסה בעובי פטמא משהו זו, שנשתתיר כמו שהיה מכוסה בתחילה כשהפטמא היתה שלמה.

309) אבל אם נשאר ממנו כל שהוא באתרוג בענין שנתמלאת כל רוחב הגומא, דהיינו שלא ניטל כלום מעובי העוקץ במקום שהוא ממלא את הגומא, הרי זה כשר אפילו ביום הראשון.

310) וראה לעיל דיני רכישת ד' מינים בלוח לערב יו"ט.

311) ודוקא אם הוא בתוך שיעור הלולב שהוא ארבעה טפחים.

312) ופירוד מועט באופן שאינו ניכר, גם אם הוא ברוב העלים, הוא גם בכלל מצוה מן המובחר (כן מוכח בבכור"י סתר"מ סק"א).

והמידה היא כשהלולב מונח בשכיבה, שלמצוה מן המובחר צריך להיות ניכר שהעלים שוכבים זה על גבי זה, וגם אם הוא כך בזמן הנענועים. אבל מה שנואים מפורדים קצת כשמחזיק הלולב זקוף, אין חשש. ומה גם שיעקר גדר נפרדו עליו היינו מחמת ששהה הלולב על הדקל עד שנתקשו עליו כעץ. אבל בלולבים טריים מה שלפעמים נראים פרודים מהשדרה, היינו מחמת רכות העלים שגמישים הם.

אמנם, מנהגו – כנ"ל בלוח בערב סוכות – להקפיד לתחילה לבחור לולב שכל עלי הלולב דבוקים לגמרי וצמודים עם השדרה, ומחוברים בקליפה אדומה שבראש הלולב הנקרא "מאך", קארע" או פאסט", באופן שנראה כל ראש הלולב כאילו עץ אחד בלי שום פירוד.

313) ואם נתקשו עליו כעץ ונתרקו ונתפרדו מהשדרה עד שאי אפשר לכפותם ולאגדם עם השדרה ה"ז פסול. אבל אם לא נתקשו כ"כ אע"פ שכל זמן שאינם כפופים הן עומדים מפורדים ומרוחקים זה מזה, אף על פי כן הוא כשר.

השדרה אלא אם כן אוגדים אותם הרי לולב זה פסול מן התורה, ואפילו אם לא נעקרו העלים לגמרי מהשדרה אלא הן מחוברים עמו מעט, ואפילו אגד אותם עם השדרה.

נקטם ראש הלולב, היינו עלה העליון האמצעי שהוא גבוה מכל העלים, אפילו כל שהוא³¹⁴ פסול³¹⁵.

נסדק תיומת הלולב, היינו העלה העליון האמצעי, אפילו נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שנראו כשנים (כמין Y), כשר. ואם נסדקה השדרה תחת עלה זה העליון, דהיינו ממקום שעליה יוצאים ולמטה, ונתרחקו שני צידי הסדק זה מזה³¹⁶ עד שיראו כשנים, כשר בשאר הימים (חוץ מיום טוב ראשון, ומספק – גם ביום טוב שני).

הדס שבתחילה היה רובו עבות (=משולש) ואח"כ נשרו ממנו עלים, אם ברוב הקינים של אורך שיעור שלשה טפחים נשתייר בכל אחד ואחד מהם רוב שיעור עבות, דהיינו שבכל אחד ואחד מהן נשתייר שני עלים שלמים שלא נשרו, הרי זה כשר.

הדס שנקטם ראשו, דהיינו שנקטם ראש העץ עצמו שהעלים יוצאין ממנו, במקום שאפשר למצוא הדס אחר יש להחמיר כדברי האומרים שהוא פסול, אבל אם אי אפשר למצוא אחר מותר לברך עליו ולסמוך על הסברא שהדס שנקטם ראשו כשר.

ערבה שנקטם ראשה, דהיינו שנקטם ראש העץ עצמו שהעלים גדילים בו, פסולה.

נשרו רוב עלי הערבה – בשיעור ג' טפחים – פסולה. וצריך להזהר מאד בדבר זה שלפעמים נושרים העלים על ידי תחיבתם לתוך הלולב וגם על ידי נענוע. לכתחילה אין ליקח ערבה שנעקרו מקצת עליה³¹⁷ אם אפשר לו בקל למצוא אחרת שלימה שלא נשרו עליה כלום.

אף על פי שכמשו רוב עלי הערבה או שהושחרו, כל שלא הגיעו לשיעור יבישות שהלבינו פניהם כשרה³¹⁸.

יום ראשון, ח"י תשרי, ב' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:54.

בבוקר: נטילת לולב כביו"ט, ללא שהחיינו. וכן בשאר ימי החג.

שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, יעלה ויבוא. הלל שלם, באמירת הושענות אומרים אום אני חומה (הושענות ליום ג') וגם אדון המושיע (הושענות ליום ד'), אבל אין מקיפים אלא פ"א. קדיש תתקבל. שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום. קריאת התורה (1 ספר תורה. 4 עולים). חצי קדיש³¹⁹. אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש.

שכח ולא אמר יעלה ויבוא, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מוסף לשלש רגלים (בכל יום – פסוקים מיוחדים לאותו יום. טעה – ראה בטבלא שבסוף הלוח). "ומנחתם ונסכיהם" אחרי פסוקי כל יום ויום [וכן בכל ימי חול המועד].

שש זכירות.

תשלומין לברכת שהחיינו למי ששכח – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

314) אם ניכר מבלי צורך לעיין היטב. ובספק אם נקטם – כשר. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' ל'תתעח.

315) ובשעת הדחק שאי אפשר למצוא לולב אחר יש לסמוך על הסברא שאינו פסול אא"כ נקטם רוב ארכו של עלה זה העליון, ומותר לברך על לולב שנקטם מיעוט של עלה העליון. אבל אם נקטם רובו אין לברך עליו אפילו בשעת הדחק.

316) כשפתוח הרבה, ובענין אינו יכול להתחבר.

317) בכל אורך השיעור של ג' טפחים. ואם ג"ט העליונים שבערבה מכוסים בעלים, לית לן בה.

318) ובפשטות, גם בזה מצוה מן המובחר להחליף.

319) טעה ואמר קדיש אחרי שלישי, יאמר קדיש שוב אחרי רביעי – שו"ת באתרא דרב סי' ל'תתקצ. ונת' שם בארוכה (לגבי חוה"מ פסח. ואתיא בק"ו. אמנם, לסברת האג"מ או"ח ח"א סי' קא יש קצת מקום לחלק. וראה ירושלים במועד' חוה"מ ע' קכז בהערה).

שכח ולא הבדיל במוצאי יום שבת, ראה בטבלא שבסוף הלוח. שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת וזאת הברכה, בפעם השלישית.

יום שני, י"ט תשרי, ג' דחול המועד

בראש האושפיזין: אהרן הכהן ואדמו"ר הצמח צדק.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:54.

סדר התפלה – כדאמול. הושענות ליום ה', "אדם ובהמה".

יום שלישי, כ' תשרי, ד' דחול המועד

בראש האושפיזין: יוסף הצדיק ואדמו"ר מהר"ש.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:55.

סדר התפלה – כדאמול. הושענות ליום ו', "אדמה מארר".

ליל רביעי, כ"א תשרי, ה' דחול המועד – ליל הושענא רבה³²⁰

בראש האושפיזין: דוד המלך וכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע³²¹.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן לסוכות. ולא של יו"ט.

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה. ונתבאר בשו"ע אדה"ז³²² שאף שבלייל ערב יום טוב יש להקל, בהושענא רבה שהוא ליל דין יש להחמיר. [ואף שיש מקום לומר שבדיקות דם אינן בגדר הקזת דם, וכבר האריכו אחרונים בזה – מ"מ, בהושענא רבה, שהוא יום דין, יש מקום להחמיר³²³].

לאמר איש לחבירו "גמר חתימה טבא", "פתקא טבא" וכיוצא בזה – לא נהיגין כן. אבל נזכר (הענין) כמה פעמים בשיחות קודש דליל הושענא רבה.

"איתא בזהר (שאומרים בליל הושענא רבה) "ביומא שביעאה דחג . . פתקין נפקין מבי מלכא" . . מובן שגם הושענא רבה הוא אותו ענין של ראש השנה . . שיום ערבה (הושענא רבה) הוא אותו ענין כמו יום תקיעה (ראש השנה) ובשניהם "ואותי גו' ידרשוון" – ראה בארוכה שיחת ליל שמחת תורה תשט"ז. (ועד"ז בכ"מ).

באור התורה³²⁴: "יום הושענא רבה והיינו עשיית הכלי כדי להיות הקליטה בשמע"צ³²⁵. ובמקום אחר³²⁶ מביא ממגלה עמוקות³²⁷ בפי' הפסוק "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה" שחמשים יום כמנין "לך" זהו מר"ח אלול עד הושענא רבה גמר החתימה הם ימי התשובה זהו "ויהפוך" כו' "גם את" ר"ת אלול תשרי "גם את" להפך מבחי' "גם את זה לעו"ז עשה אלקים".

בספר שערי תשובה לאדמו"ר המאצעי³²⁸. "וזהו בחי' החותם הניתן לאדם בהושענא רבה לשומרו מחיצונים כל השנה והוא המגין על אור וחיות הנשמה וגם על חיות הגוף לבלתי יזק ממזיקים

(320) ע"ד ב' הנוסחאות "הושענא רבה" (בה"א – בלשון הקודש) או "רבא" (באל"ף – בלשון תרגום), ראה שיחת ליל הושע"ר תנש"א. בביאור מעלת הושענא רבה, להיותו שביעי, "כל השביעיין חביבין" – ראה שיחת הושענא רבה תשמ"ז.

(321) ולהעיר בנוגע להאושפיזי הושענא רבה, מאופן נוסף בחשבון שבעת האושפיזין (בשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשנ"ב), שבעת האושפיזין הנ"ל מתחילין מאדמו"ר הזקן. ועד"ז הוא ביומן משנת תשי"ז: היום [כ' תשרי] אחרי שחרית . . בזמן זה מסר הרחמ"א ש' חדקוב בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינט [כ' תשרי] איז דעם רבינס אושפיזא".

(322) סתס"ח סכ"ב-כ"ג.

(323) ועל דרך מה שהחמיר אדה"ז בשולחנו (או"ח תס"ח סכ"ג) לענין אחר עד"ז לגבי הושענא רבה מטעם זה.

(324) חקת ע' א'תרמו (ע"פ הזהר).

(325) וראה בשיחת ליל הושע"ר תשמ"ו בביאור הענין דהושענא-רבה כהנהגה לשמיני עצרת, ושבזמן זה מסר הרחמ"א ש' חדקוב בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינט [כ' תשרי] איז דעם רבינס אושפיזא".

(326) אוה"ת פ' תצא ע' תתקפ.

(327) אופן קז

(328) פג, ג.

רעים בגשמיות בגופו ובמומו . . . אך ע"י החותם ניצל מכל מקטרג ברוחניות למעלה על חיי נשמתו ומקטריגים גשמיים למטה לחיי גופו ואדרבה יעזרו לאדם להכניע ולהפיל שונאיו הרוחניים וגשמיים (כמו ברצות הוי' דרכי איש גם אויביו כו' וקטיגור נעשה סניגור ונהפך השונא לאויב³²⁹ כו')."

בכמה שיחות קודש³³⁰ שיש להוסיף בשמחת בית השואבה בריקודים וכלי זמר יותר מכל לילי החג, ועד להוספה שלא בערך, דכיון ש"מעלין בקודש", צריכה להיות שמחת בית השואבה דלילה זו באופן של הוספה לגבי כל הלילות שלפנ"ז. וענין זה מובן בפשטות, כי שמו של יום זה המתחיל כבר בלילה זו, "הושענא רבה", מדגיש את העילוי המיוחד דיום זה לגבי שאר ימי חגה"ס. וגודל העילוי דהוש"ר מודגש עוד יותר בתפלות הנוספות דיום זה. ובפרט ע"פ המבואר בזהר (וגם בנגלה דתורה) אודות גודל העילוי דהוש"ר, כולל המבואר בזהר שאומרים בתיקון דליל הוש"ר: "בההוא חדותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו". לאידך גיסא הרי בלילה זו, ליל הושענא רבה, ישנם כמה ענינים נוספים מלבד הענין דשמחת בית השואבה, כמו תיקון ליל הושענא רבה, אמירת תהלים והי רצון כו', מאמרי זהר וכיו"ב. ומובן שענינים אלו דורשים משך זמן, ולא עוד אלא שיש לעשותם מתוך שימת לב וכוונה כו', ככל עניני העבודה שצריכים להיות "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". ומכיון שכן, הרי במשך הזמן שצריכים להקדיש לענינים המיוחדים דליל הוש"ר, שהם ענינים עיקריים בזמן זה, ענינים שהזמן גרמא אי אפשר לעסוק בשמחת בית השואבה (כולל אמירת השיחה בנוגע לשמחת בית השואבה) שהרי ע"פ הלכה אי אפשר לחשוב שתי מחשבות בבת אחת. ולכן בהכרח לומר, שבלילה זו יש נתינת כח מיוחדת לפעול את כל הענינים דשמחת בית השואבה, כולל ההוספה דלילה זו לגבי כל הלילות דחג הסוכות, באופן דמועט המחזיק את המרובה, כפי שמצינו בכמה עניני קדושה, היינו שמשך זמן מועט בכמות ביחס למשך הזמן דלילות שלפנ"ז מחזיק את המרובה, כל השטורעם דשמחת בית השואבה בלילות שלפנ"ז ובאופן של הוספה, מעלין בקודש. ולכן צריכים לנצל את הזמן המוגבל לשמחת בית השואבה, הן לפני אמירת משנה תורה, הן בין אמירת משנה תורה לאמירת תהלים (כי אמירת תהלים מתחילה לאחרי חצות, ולכן אפילו אלו שמאריכים באמירת משנה תורה עדיין ישאר להם זמן פנוי לשמחת בית השואבה בין אמירת משנה תורה לאמירת תהלים), והן לאחרי אמירת תהלים, ולהשתדל שאיכות השמחה, שמחה גדולה ביותר, תמלא ותשלים מה שחסר בכמות השעות המוקדשות לשמחה זו ביחס ללילות שלפנ"ז, ולא רק באופן של תשלומין, מילוי החסרון, אלא גם באופן של שלימות.

נוהגים כל ישראל להיות נעורים בליל ערבה [הושענא רבה] לעסוק בתורה, כמו שנדפס הסדר, לפי שבחג נדונין על המים שכל חיי האדם תלויים במים, והיום הוא יום האחרון של החג, והכל הולך אחר החתום.

קורין³³¹ תיקון ליל הושענא רבה: כל ספר משנה תורה [חומש דברים]³³², ספר תהלים ומאמרי הזהר (נדפסו ב"תיקון")³³³.

הטעם לקריאת משנה תורה נתבאר בכתבי האריז"ל³³⁴, לפי שאז הוא זמן החותם השני³³⁵ וחותם זה הוא משנ"ה של הראשון, ומשנה תורה היא במלכות. ונתבאר שם, שהחותם הוא מן ג' מילואים של שם אהי³³⁶, ועם ג' כוללים שלהם בגימטריא משנ"ה. וקוראים אותו קודם חצות, לפי ש"עיקר הדין נידון ונגמר בחצות הראשון של ליל הושענא רבה, ואז בעת חצות הלילה נגמר החותם להחתם במלכות שבה נגמר הדין." [ויש שכתבו לפי ששם עיקר אהבת ה' וירתו].

(329) כ"ה בפנים. ולכאורה צ"ל: לאוהב.

(330) ראה שיחת ליל הושענא רבה תשמ"ב, תשמ"ג, תשמ"ה, תשמ"ח. ועוד.

(331) גם הנשים – כ"כ בשו"ת רב פעלים (ח"א סוד ישרים ס"ט). וכמדומה, אין מנהג ברור אצלנו בזה. וכונן נהוגת רק באמירת תהלים. (ולענין ממש"כ שם בסו"ד, שהקפות של הושע"ר וחבטת הערבה עושין רק הזכרים. ואצלנו, גם הנשים עושות חבטת הערבה. ואולי כוונתו רק להקפת הבימה (שבגמר ההקפות חובטין הערבה).

(332) עם טעמי המקרא (אם אינו מבלבל הכוונה) – ראה בשו"ת באתרא דרב ס' כח"ס.

(333) ובשיחת ליל הושע"ר תשמ"ג (חלקו נעתק לעיל) נזכר גם אמירת יהי רצון כו'.

(334) שעה"כ ענין סוכות דרוש ו. ועוד.

(335) חותם החיצון, במלכות, בסוד "חותם בתוך חותם", בהמשך לחתימה בניעילה דיו", חותם הראשון, הפנימי, ביסוד, לאחרי סיום בנין המלכות בעש"ת. והבא בכ"מ בדא"ח – ראה תורת חיים בשלח רלג, א. ונתבאר בדרוש מהצ"צ, בפלח הרמון ויקרא ע' רמ. וראה בסה"ש תורת שלום ע' 26.

(336) בלי הפשוטים – ק"מ, קכ"ב, ק"ל.

חומש דברים נאמר ביחד – בסוכה³³⁷, וקודם חצות. גם פרשת ברכה אומרים רק מקרא ורק פעם אחת.

"ידוע אשר בלילה – החל מצאת הכוכבים עד אחרי חצות לילה – אין אומרים תהלים לבד מראש השנה, עשרת ימי תשובה, ויום הכיפורים והושענא רבה (והושענא רבה גופא – לאחרי חצות)."

אמירת התהלים בציבור מתחילים אחר חצות הלילה (חצות בשעה: 12:41). ב-770 מתחילים בשעה 1.

אומרים תהלים בחגירת אבנט ואין מאריכין באמירתו.

אחר כל ספר מתהלים אומרים יהי רצון של הושענא רבה ויהי רצון שלאחר צאת הלבנה, אבל לא יהי רצון לשבת ויום טוב. בשנים האחרונות נהגו בבית חיינו – וכן נזכר בכמה שיחות – לומר גם יהי רצון לשבת ויו"ט³³⁸. והחיובים אומרים קדיש בין ספר לספר ובסוף³³⁹.

ביהי רצון לליל הושענא רבה שאומרים בהושענא רבה אחרי ספרי התהלים, אחרי ספר ג' נכתב: "ספר מזונות ופרנסה טובה", אחרי ספר ד': "ספר ישרים ותמימים", ואחרי ספר ה': "ספר צדיקים". וכיון שבסידורנו לא נתקבלו שינויים אלו (באבינו מלכנו), הרי גם ביהי רצון צריך לתקן כן: "ספר פרנסה וכלכלה", "ספר זכויות", "ספר סליחה ומחילה"³⁴⁰. [ולהעיר שבתהלים "יהל אור" נמצאים שינויים קלים בנוסח ה"יהי רצון" שלאחר צאת הלבנה]³⁴¹.

הגבאים מחלקים תפוחים מתוקים לכל הקהל האומרים תהלים. אכילת התפוח טובל בדבש – אחרי אמירת תהלים, בחזרתם לבתיהם, או מיד, באם אמירת התהלים נעשית בסוכה, או עכ"פ להחליט מיד ע"ד אכילתו בזמן שמותר לאכול חוץ לסוכה³⁴².

337) מנהג כ"ק אד"ש – מפי השמועה. וכ"ה בכ"מ (מנהגי חת"ס פ"ח סט"ו. משמרת שלום סמ"ה בסופו (ע"פ סוד). שו"ת רב פעלים ח"א סוד ישרים ס"ט. וראה בח"י חנה"ס פ"ו במעלת לימוד ספר דברים בסוכה דוקא).

ובפשיטות, כן צ"ל ע"פ דין, ש"כל שבעת הימים צריך לקרות וללמוד בתוך הסוכה" (אלא אם כן קורא ולמוד בבית המדרש, או אם הוא מבין ומדקדק כשלומד, שיכול ללמוד חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו מיושבת עליו. וכן בלומד מתוך ספרים הרבה, שא"פ להכין להם מקום בסוכה בלא טורח רב ויש לו טורח רב לפנותם מסוכתו בעת האכילה ולחזור ולהכניסם בעת הלימוד) – ראה שו"ע אד"ז סתר"ט ס"ד, עיי"ש הפרטים. וראה א"א מבוטשאטש סתר"ט ס"ט, להתייר קריאת משנה תורה בביהכ"ש, ה"ה בגדד מצטער להיות לבד בסוכה. ולהעיר ממשמעות שיחת ליל הושע"ר תשמ"ט שלימוד משנה תורה הוא בביהכ"נ לפני אמירת תהלים, עיי"ש שבביל הושע"ר מחברים משנה תורה עם ספר תהלים ללא הפסק ביניהם. ובהמשך: אף שבכמה קהילות בישראל נוהגים להפסיק ביניהם באכילת תפוח מתוק בדבש. ושם: "שבח"ד שנהרגים ומחמירים ביותר שלא לטעום שום דבר מחוץ לסוכה נמנעים מקיום המנהג דאכילת תפוח בין משנה תורה לתהלים, מפני גודל הטירחא דצבורא שביציאה מביהכ"נ עם ספרי התהלים לסוכה כו'.

338) ולהלן מענה לח"א עד"ד:

הביטויים "שיחות הנ"ל היו די מפורשים, וכמה מהם שמעתי בעצמי בשעתו מפיו הקדוש, בלישנא דלא משתמע לתרי אנפי, באופן שלא הי' לנו שום ספק בכוננתו הקדושה. ולדוגמא: "ביה"ד שאומרים לליל הושע"ר". ואיני יודע מה כיוון שכתבת שאין בשיחות הנ"ל כדי לקבוע בוודאות.

ג. כו"ב עדי ראי' מסרו שראו במוחש שאומר היה"ד הנ"ל. ולהעיר, שאמר תהלים מתהלים יהל אור, ושם אפשר לראות בבירור. ולכתבו "כמדומני שהרלו"צ שפירא ז"ל (שהי' החזן לאמירת תהלים) הי' מסיים בקול את היה"ד שלאחר צאת הלבנה (ואולי איני זוכר היטב) – איני יודע מה עשה הש"ץ הרש"ז ע"ה שמערלינג וכו'. ומתי התפלל הרלו"צ ע"ה שפירא בתור ש"ץ. אבל שמעתי ממר"ח שליט"א (הרחש"ב שי' ליפקער) שכן נהג מדי שנה בשנה בהיותו ש"ץ ב-770, אלא שלא סיימה בקול. הוא לא קיבל שום הוראה לעשות כן אלא שנהג כך על יסוד השיחות המפורשות וההנהגה שראו בגלוי.

ד. גם בזכרוננו שכן נהגו – כל הקהל – בשנות הנוני"ם. וכ"ה ביומנים דאז.

ה. והעיקר, שאין ברצוני לקבוע מספרות בזה, כ"א לספר דברים כהווייתן. והבחר יבחר.

ו. כגון המקום להעיר, שכמה הנהגות דהושע"ר בפרט נשתנו במשך השנים (ולדוגמא: אמירת תהלים אחר חצות דוקא, חגירת אבנט בעת אמירתו, אמירת גוט יו"ט, הזכרת האיחול ד"א גוט קוויטעל" בהשיחות, אכילת תפוח מתוק בדבש, חלוקת לעקא וכו'. ואכ"מ). ולאחרונה – בקבוץ הערות בתורת כ"ק אד"ש סוכות תשפ"ב – נתפרסמה שאלת הרלו"ג בנושא, והמענה שנאמרה בע"פ לא הועתקה בשלימות, ואינו ברור לדידי ולדכותי. וכנראה מהתוכן מוסב על ענין אחר לגמרי.

339) כפשוטו. וכן המנהג פשוט. וכ"ה גם בשיחת ליל הושע"ר תשנ"ב. וכן מעשה רב בשנת תשכ"ה ותשמ"ט. ודלא כמי שנסתפק בזה. (340) ממכתב כ"ק אד"ש. אבל להעיר שבסרט הקלטה מהושע"ר תשמ"ט נשמע די ברור כבנוסח הרגיל. וכן בתהלים אהל יוסף יצחק לא תוקן.

341) כן להעיר שביה"ד ליל הושע"ר שלאחרי ספר חמישי נדפס אצלנו "והאר פניך ונושעה" (שאינו כלה"כ תהלים פ, כ. והוא הרכבה מב' פסוקים – פסוק הנ"ל, ושם פסוק ח), ובתהלים יהל אור נדפס לנכון "האר" (ללא וי"ו).

342) ע"פ שיחת ליל הושע"ר תשנ"ב.

בליובאוויטש היו נייעורים בליל הושענא רבה. אחרי גמר התהלים נייעורים כל הלילה ועוסקים בלימוד התורה, איש איש במה שבחר.

"אף על פי שאמרו שטוב להיות נייעור כל הלילה, מכל מקום אם רואה שחבלי שינה נופלים עליו, וחושש פן לא יוכל עמוד בתפילה ועל כן שוכב לנוח מעט סמוך לעלות השחר כדי שיוכל עמוד ותהא דעתו מיושבת עליו בתפילה, למצוה תחשב לו, הכל הולך אחר החיתום להתפלל בזמנה ובכוונה שלימה ולהיות עינא פקיאח שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו." **אכילה:** אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה.

עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא-אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפני מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות³⁴³.

קריאת שמע שעל המטה: "אין ליובאוויטש איז געווען נעכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט. . ליל הושענא רבה. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט³⁴⁴. אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש³⁴⁵.

כמובן, אם הולך לישון קודם עלות השחר קורא ק"ש המטה עם המפיל, כרגיל. המדקדקים נוהגים לטבול עצמן במקוה קודם עלות השחר. הטבילה שייכת להושענא רבה ולא לתפלת שחרית. ולמעשה – לא נתפשט המנהג כן. עלות השחר בשעה 5:55 (לחשבונו 16.1 מעלות).

יום רביעי, כ"א תשרי, יום הושענא רבה

הכנה לתפלה: מה ששואל, **אם להתפלל בהשכמה כשנייעור כל הלילה**, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקריאת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה³⁴⁶.

מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' נייעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישון קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת

ובשיחת ליל ה' דחה"ט תשמ"ט שבכמה קהילות נוהגין להפסיק בין משנה תורה לתהילים באכילת התפוח משא"כ בחב"ד, עיי"ש הטעם. וראה גם ר"ד משיחת ש"פ תולדות תשנ"ב.

[שקו"ט בזה בגליוני ההערות אם צריך לטול ידיים ללא ברכה כבכל דבר שטיבולו במשקה. וכ"מ קצת באגרות קודש ח"ג ע' רט. וכן בשיחת כ"ה אלול תנש"א – נעתק בלוח לליל א' דר"ה, ראה אצלנו שם בהערה].

(343) וראה בכל ז' באג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' עה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' נייעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישון לאחר עלות, מותר לאכול קודם נין החמה.

(344) וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 ע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ע"פ כתבי האריז"ל (ראה נהר שלום (לרש"ש) לג, ג. דברי שלום (לנכדו) מנהגי בית א-ל ס"י, שם סט, ג ואילך (ובמהדו"ח – ע' 233 ואילך)) לומר פ' ראשונה מכוון בחצות. ובשיחת ליל שמח"ת תשי"ד, שכן מובא בספרים לומר כל הג' פרשיות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שבלילות הנ"ל נייעור א"צ לקרוא קשעהמ"ט כלל. וכ"ה בחמ"י חלק שבועות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקודי סי"ד. שם פ' ברכה סי"ג (וראה שם פ' וארא סי"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

(345) ספר השיחות תש"ב ע' 100.

(346) אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושייהו יקרא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א' שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם ה' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי³⁴⁷.

זמן קריאת שמע: כפשוטו, שיש לזוהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש יצא שכרו בהפסדו, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר. וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרך של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירונו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר. ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית: 6:26 ("משיכיר". ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר³⁴⁸ משעה 5:55). סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:55.

נחלקו הפוסקים³⁴⁹ אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאין לו מי שיקיצנו לקריאת שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהידוע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישון בלי לסדר מישוה שיקיצנו.

וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר על-תנאי שאם יעבור סוף זמן קריאת שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

ברכות השחר: אם היה ניעור כל הלילה צריך ליטול ידיו מיד כשיאור היום³⁵⁰. לענין ברכות "על נטילת ידים ו"אלקי נשמה" כשיניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרים³⁵¹. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשט בגדיו

(347) שם ח"ט ע' רע"ט.

(348) בבכ"מ הל' ק"ש פ"א ה"ב בשם רבינו מנוח, והובא להלכה במג"א סנ"ח סק"ג ובשו"ע אדה"ש ש"ו, שכשיש קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה שמרבים בתחנונים אחר התפלה וצריכים למהר להתפלל לכולים לקרות ק"ש משעלה עמוד השחר. ובסידור יעב"ץ הל' ק"ש ס"ג, וכן בערוה"ש סנ"ח ס"ט, ועוד, כ"כ גם בנוגע להתפללים באור בוקר ביום א' דשבועות שיכולים לקרותה מיד אחר עלוה"ש. ונראה ש"ה בניעור כל הלילה והולך לנוח לפני התפלה שתהא תפלתו בדעה צלולה, ומחמת רוב העייפות קשה הדבר להתמתן עד "משיכיר".

והנה, במשנ"ב פ"ט סק"א כתב שמ"מ צריך לזוהר בחגה"ש שלא לקרוא כ"כ בהשכמה קודם "משיכיר". ולכאורה ס"ל לחלק, דשאני כל הני"ל, שה"ז טירדא דמצוה, ודמי לאנשי משמר, והתירו להקדים רק במקום מצוה, מנהג או אנוס, משא"כ במתפלל בהשכמה בחגה"ש שיכול להתמתן, ואין להקדים כשהוא רק משום טירחת הציבור שיוכלו הציבור לילך לישון יותר מוקדם (אף שהו"ע כתב בשעה"צ סק"ה שכשיניעורים הלילה קיל טפי לגבי תפלה. וכנראה ס"ל דשאני יום ערבה שצריך להקדים עצמו להרבות ברחמים, או שניון שמרבים בתחנונים אחר התפלה, אם לא יקדימו ולכו הציבור ויבוטל התמיד. וראה משה"ק בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה ס"ד בתחילתו). וראה גם שו"ת רביד הזהב (לבעל שתילי יתים) סי"ג מ"ש"כ לבאר בכל הני"ל שהוא משום כבוד המצוה, עיי"ש. (אמנם, ברבינו מנוח גופא משמע באו"א שהוא משום זריזין מקדימין למילה וקבורה). או"י בדעת המשנ"ב, דס"ל שרק בחול שיש ביטול מלאכה התירו.

ומ"מ נראה שגם לדידי' כשיש חשש שאם ימתין עד אז יירדם ויעבור זמן ק"ש, או שיקרא ק"ש שלא בכוונה, ש"ד, דלא גרע מיוצא לדרך לעסקיו, שמשום ביטול כוונה מותר לו להקדים. ואנן קייל"ן דכל שעת הדחק כדיעבד דמי.

(349) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' כ"ח.צ. וש"נ.

(350) כ"ה בשו"ע אדה"ז מהדו"ק ס"ד סי"ג (ע"פ שו"ע ורמ"א שם סי"ג). ושם, שיטלם בלי ברכה (כפסק הרמ"א שם). והנה, בפשטות היינו ג"פ, כמו במשכים קודם עלוה"ש ונטל דיו. אמנם, בסידור סדר הנטילה שלא שרתה עליו רוח"ט כלא ו"צ ליטול ידיו כ"א כי אם פ"א לתפלה. ולפ"ז, גם א"צ ליטול מיד כשיאור היום. אמנם, למנהגנו ע"פ ההוראה בחשאי (כדלקמן בפנים) שכשיניעור כל הלילה מברכים ג"כ, מסתבר שיש מקום להקדים גם ליטול ג"פ מיד. ולמעשה, אם אין זכרוני בכ"ב, כמדומה ברור שראיתי חסידים ואנשי מעשה נוהגים כן (וזולת אם הלכו מיד לישון, שיש שלא נטלו ידיהם אז, ונטלו בברכה אחרי הקימה מהשינה).

(351) ואם עשה צרכיו תחילה או הטיל מים ושפשוף, עדיף טפי. וראה פ"ג, הובא במשנ"ב ס"ד סק"ג. קצוה"ש ס"ה ס"ב. היכל מנחם ח"ב ע' ריג.

כמו כן, אם אפשרי כדאי לאומרן לאחר השינה – כ"נ מסברא. וש"מ כע"ז במקו"ח סמ"ז סק"א לענין ברכה"ת. וכן מוכח בסידור

ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר³⁵². וכן ברכות התורה, אם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכות השחר. ברכת ציצית אינו מברך עד לאחרי זמן "משיכיר" (6:26).

ברכת התורה: צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך³⁵³. ואם ניעור כל הלילה מברך לכשיאור היום³⁵⁴.

ברכת ציצית אינו מברך עד לאחרי זמן "משיכיר" (6:26). צריכים לזוהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו.

הכנת ההושענות

נוהגים ששמש בית הכנסת (והמתעסקים בצרכי ציבור) מביא ערבה למכור כמו שהיה המנהג בזמן שבית המקדש היה קיים, ששלוחי בית דין הביאו ערבות ממוצא שבצד ירושלים.

יעב"ץ בדיני שבועות. והובא גם במנהגי חת"ס החדש פ"א ס"ג (עיי"ש במנהג חת"ס בכע"ז). וראה גם ברכת הביט שלה"ס ס"ח. שם של"ו בשע"ב סק"ז. אבל ראה שו"ת מהר"ם שיק אור"ח ס"א. וראה שו"ת מחזה אליהו פאלק ח"א ס"א וא"ל. ועיי"ש לענין הישן לפני נה"ח. וראה גם שו"ת תשוה"ג ח"ה סוס"ל קס. ומצאתי אחר"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטוטו"ד. (352) בפ"י "ולא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תתקנז. וש"ג.

(353) בנוגע להמשיך ללמוד לאחרי שעלה עה"ש ללא ברכה"ת – אף שיש מקילים (ראה תוספת חיים על חיי"א כלל ט סק"ו) (כשהולך לישון. וראה שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ו ע"ד"מ מד"ע). שו"ת מהרש"ג ח"א סס"ב (שול"ת שצריך לברך גם בניעור, אין איסור ללמוד לפני ברכה"ת. ובפרט לפני נה"ח. ועדיף לברך ברכה"ת אחר שישן ואחר נה"ח). שו"ת לב אברהם ח"א ס"ו (לענין אמירת ק"ש). ועוד – מצנינו בכ"מ שכתבו להדיא איסור (ראה כף אחת (להחיד"א) פכ"ב (לענין ליל שבועות), שאחר עה"ש יזוהר שלא יאמר שום פסוק עד שיברך ברכה"ת. והובא גם בשנות חיים (להגרא"ח ע"ה נאה) ס"א במקור"ח סק"ח. וכ"כ בבא"ח וישלש ש"א ס"ג. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סמ"ז. ושה"ל ח"י סע"ז סק"ב). וכ"ה גם בלוח כולל חב"ד (ליל הושע"ד). ולהעיר גם מר"ד ליל ב' דחגה"ש תשכ"ז ע"ד ההנהגה בליובאוויטש. (וכבר העירו שצ"ע"כ בכה"ש תרצ"ג ע' 78 שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לא אמר ברכה"ת עד שהאיר היום, וא"כ היאך למד אז פנ"ח (ראה סה"ש תרצ"א ע' 146. ועוד). ודוחק גדול לומר דקאי להדעות שעל חכמת הקבלה א"צ לברך (ראה מקור"ח סמ"ז ס"ב (בנוגע לס' דרוש רק כשיש פסוקים). ערוה"ש ס"ח. שלחן מלכים (לאנדא) ס"ז סק"ד. לקט הקמח החדש סמ"ז סק"ג. ובפרט שבערוה"ש שם כתב בדעת אדה"ז ס"ב שחייב בברכה"ת. וראה כה"ח סק"ג). וכן דוחק לפרש הטעם שה' מתוך ההרהור (וראה שו"ע אדה"ז מהדו"ב ס"א ס"ו. וראה ד"ה ידבר גו' אנכי תשי"ג. שיחת ליל שמח"ת תשט"ז. עקב תשכ"ח. מוצ"ש בשלח תשל"ד. שמות תשמ"ז. ליל ב' דחה"ס תשנ"ב), ובפרט שה' מתוך הספר (ראה מנחת אהרן כלל ה"ח. מו"ק סמ"ז ס"ד ס"ה וכתב הרד"א. פתה"א ס"ב). ועוד. אבל ראה ט"ז סק"ג. אבל אדה"ז השיטתו. וראה מקורות ועיונים להל' יומית אות רס). ואולי לאו בחדא מחתא נאמרו הדברים. ובלא"כ צ"ב בטעמא דמילתא שאמר ברכה"ת רק כשהתחיל להאיר (משא"כ בשאר ברכות השחר. ולהעיר מהחילוק שברכה"ש הן על מנהגו של עולם, אבל ברכה"ת אף שתיקנו רק פ"א ביום – היינו על הלימוד בפועל – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז. וראה לקמן מזה). ואולי מחמת שהיתה שינת ערבי. ולהעיר מהדעות ככה"ח סק"ז. וסרה הקושיא). וראה בסוף הקובץ במילואים (טי).

(354) סידור אדה"ז. והמש"ל לשונו: "כמו כל ברכות השחר" וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' אחר שיעלה עמוד השחר". אבל פשוט שהכוונה כן לעלוה"ש דוקא. ודלא כמי שרצה להעמיס באו"א. וכ"ה הלשון במג"א סתצ"ד. וראה שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"א וא"ל. והנה בשו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז הביא שהרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכה"ת מאחר ויתכוון לצאת ידי"ח אם אפשר ואם לאו יברך בעצמו. ובסידור השמיטו. ולכא"ו ה"ט שהכריע במוחלט כסידור בתרייתא. וכדעת הארי"ל בלשעון הקוונות ברכת השחר (א, ג) ופע"ח שעז הברכות פ"א. וכן הכריעו על המקובל"ה. ודרכו בספר דברי יצחק להכריע כמ"פ כדעת חכמי הפלנים. (וכ"ה בנוגע לברכות השחר בכלל, שבשו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז כתב שלכתחילה טוב להביא עצמו לידי חיוב כל הברכות אם אפשר לו. ובסידור השמיטו ג"כ).

ואף שמקום נזכר בזה "זכיון שאין זה אלא אם אפשר לא העתיקו בסידור" (ראה בכז"ב הגש"פ עם לקו"ט ד"ה קדש. ולהעיר מכע"ז בא"ק חט"ו ע' קנז. ודעת לבנון נקל לחלק בין זה ללאר עקומות בסידור שהעתיק דינים עדי"ז), ובפרט בנדו"ד שהוא רק לה"הרוצה לצאת ממ"כ סק"ב – יותר נראה כנ"ל. וגם כן בקצוה"ש לגמרי מש"כ אדה"ז סמ"ז ס"ז הביא גם שם ס"ו לגבי שאר ברכות השחר. וצ"ב החילוק. ולהעיר מהנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בכה"ש תרצ"ג (שבחה"ע הקודמת) שאין כל ברכה"ש לבד ברכה"ת כשיניעור משיתנו. כן להעיר שחלוקים הם בטעמא דמילתא שמברך גם כשלא נתחייב, שברכה"ש מברך בכ"י מחמת מנהגו של עולם, אבל בברכה"ת הטעם באו"א (לפי שדעתו לפטור רק עד לחמור או מצד ברי' חדשה, ראה בהל' הקודמת). וי"ל בפשטיות, דבשאר ברכה"ש ההידור הוא להביא עצמו לידי חיוב, משא"כ בברכה"ת שההידור לשמוע מאחר ולא לברך בעצמו. [ולהעיר מהמסופר בהקדמת ס' אור מלא, בנוגע להמדרים שבועות בבקר לשמוע מאחור]. והא א"ז קלי"ה"ש שמברך בעצמו עדיף – ראה שו"ע אדה"ז סרי"ג ס"ו. וכ"ה בכל המאה ברכות שלכתחילה אין לשמוע מאחור (ראה ב"ח סמ"ז ד"ה ומ"ש אבל. הגהות חכמת שלמה שם). כן להעיר מהשקו"ט לצאת ברכת השבח ע"י אחר – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז. ושם גם בנוגע לברכה"ת). ולמעשה, כן המנהג פשוט.

והרוצה להחמיר בדבר, ויכל לברך רק אחרי שיתנו כאור הבוקר, ראה עדי"ז לעיל לענין ברכות השחר. כמו כן יוכל לכוון בברכה"ת דיום אתמול שלא לפטור רק עד לחמור בבוקר, ובכונן דא ודאי מהני כיון שמפסיק מלימודו בינתלים (ראה הגהות ועק"א למג"א סמ"ז סק"ב), והובא במשנ"ב אבן ישראל ח"ט סס"א. ועוד). וכן אם ישן שינת קבע ביום מהני לכז"ע מנ"פ (ראה הגהות ועק"א למג"א סמ"ז סק"ב), והובא במשנ"ב סק"ב. ויש שפקפקו בה. גם צ"ע בעצם הענין, מ"ט עדיף לן לצאת ידי"ח האומרים שלא לברך בניעור כל הלילה, ומחמת זה ליכנס לבית הספק בדין שינת קבע ביום. ולהעיר שאם עלה לתורה לאחר השינה נפטר מברכת אשר בחר. וגם כשלא נתכוון לכך (ובמק"א הארכנו שגם ברכת אהבת עולם פוטרת שלא במתכוון). ומש"כ בכה"ח ס"י קלט סקמ"ז – היינו שלכתחילה נכון לכוון לכך).

מכינים בדי ערבה אגודים בטבעות מעלי לולב [ו"א שיצ"ל מלולב שלא הוקצה למצוה³⁵⁵], עבור כל אחד מבני הבית, גם נשים וקטנים (אף שמן הדין אפשר לצאת בערבה שחבט בה חבירו). ויניח למטה בית יד בלא אגד שיכול לאחוז בו בידו. שיעור ערבה זו אפילו עלה אחד בבד אחד, אבל מכוּעַר הוא להיות עלה אחד בבד אחד. על כן נהגו לעשות הוֹשְׁעֵנוֹת יפים משום זה אֵלִי ואנוהו. והאריז"ל כתב ליקח חמשה בדים כשרים כמו בלולב. וכן נוהגים. ושיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב – ג' טפחים. ונהגו להביא מורביות, ענפים ארוכים ויפים – ערבות גסות ארוכות ויפות, שיהיו בה עלים הרבה והבדים ארוכים – משום הידור מצוה, שניכר המצוה בעין יפה. כל הפוסל בערבה שבלולב (כגון יבש וגזול) פוסל בערבה זו, חוץ מנשרו רוב עליה.

משכימים לבית הכנסת. מרבים קצת בנרות. אין רגילים לעשות מלאכה של חול עד אחר יציאה מבית הכנסת. ויש שמסירין אפילו הכיס [=ארנק] של מעות (אא"כ עבור צדקה).

נהגו ללבוש בגדי שבת (ויו"ט, וכבשאר ימי חול המועד) ולא הקיטל. וגם החזן אינו לובשו. כמו כן אין משנים משאר תפילות חול המועד.

בשיחת ליל הושענא רבה תשד"מ: מה טוב ומה נעים שביום זה, שענינו מיתוק הגבורות, יוסיף כאו"א בנתינת הצדקה יותר מהשיעור הרגיל.

בשער הכוונות: "צריך ליהדר לכיון האדם דעתו במאד במאד בתפלת יום הושענא רבה ובכל מעשיו ביום ההוא כיון שעדיין יש לו תקנה אז".

שחרית: שחרית לחול, יעלה ויבוא. הלל שלם.

נרדס³⁵⁶ באמצע פסוקי דזמרה, אפילו שהה לגמור את כולו אינו צריך לחזור לראש. ואם אינו יודע איפוא עומד, יחזור למקום שבספק אם אמר. ואם מסתפק אם אמר ברוך שאמר וישתבח, אינו חוזר ואומרם.

נרדס באמצע ברכות קריאת שמע, אם שהה כדי לגמור כל אותה ברכה – חוזר לראש הברכה. ואם לא שהה ואינו יודע באיזה ברכה עומד, חוזר לראש הברכה שבודאי לא אמר. נרדס בין הברכות אינו חוזר.

נרדס באמצע קריאת שמע, אם שהה כדי לגמור את כולו³⁵⁷ – חזר לתחילת קריאת שמע. ואם לא שהה, ואינו יודע איפוא עומד, יחזור למקום שבספק אם אמר³⁵⁸.

נרדס באמצע תפלת העמידה ושהה כדי לגמור כולה – חוזר לתחילת תפלת העמידה. ואם לא שהה אבל אינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש הברכה שבספק אם אמרה³⁵⁹.

355 ויל"ע בנוגע לטבעות שהיו על הלולב, להשתמש בו לאגוד הערבות. ולכאול' ל"ש הוקצה למצותו בדבר שהוא לנוי. ושאינו סוכה שחל ש"ש גם על הנוי ש"נחשב כמותה" (כל' הרמב"ם סוכה פ"ו הט"ז. וראה רמב"ן שבת כב, א. שם מגילה כה, ב. פ' רי"ד ביצה ל, ב. ועוד. ונתבאר בשו"ת מחנה חיים ח"ג או"ח סמ"ט). אמנם, להדעה שאי"ב גדר דש"ע על הנוי (כבתוס' שבת כב, א ד"ה סוכה ועוד) – צ"ל שהוקצה רק מחמת שהוא הידור מצוה. וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה ח" סת"ב. וכ"מ גם מנרות מהדרין, שגם הן מוקצין למצוה – ראה גנת ורדים בקונט"ן גן המלך סמ"ב. אבל להעיר ממג"א סרע"ט סק"ב. שם סתקי"ד סק"ז. שו"ע אדה"ז סרס"ה בקו"א סק"א. שם סתקי"ד סכ"ה. וכ"כ להקל בשו"ת בית ישראל לנודא או"ח סי' קמו. ובכ"מ הקלו אפי' באתרוג ושאר מינים הגדולים מהשיעור שאינו מוקצה רק בשיעור שצריך למצוה, אף ש"ב משום הידור (ושלכן י"מ כך בהדעות שכולו מוקצה שהוא מחמת הידור – ראה שו"ת בי"א או"ח סנ"ט באופן הא'. תורת חסד סל"ו. ועוד).

יתכן שבא"א מבוטשאטש סוס'ל תרסד מיירי מנדו"ד, שלשונו שם צע"ק. וטעמו שם להחיר להשתמש לערבות משום מלל"ה, אלא שהחיר שישמרנו ולא יזרקנו אחרי החיבוט. וראה גם א"א מבוטשאטש סתרס"ה. וראה כע"ז בשו"ת חת"ס או"ח סי' קפד בנוי סוכה להשתמש בו למצוה. ואפ"ל שאינה הורדה מקדושה מחמת שיכול להחזירה לולב. ואולי זו גופא כוונת הא"א במש"כ שישמרנו.

356 ראה בכ"ז בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יב'קעה.

357 כל ק"ש ללא הברכות.

358 ה' עומד בוכתבתם ואינו יודע אם בוכתבתם שבפרשה ראשונה אם בוכתבתם שבתענית ראשונה או בוכתבתם שבפרשה ראשונה במה דברים אמורים כשלא התחיל למען ירבו ימיכם, אבל אם התחיל למען ירבו ימיכם אין לו לחוש שמא התחיל כן אחר וכתבתם שבדאשונה (לפי שמן הסתם קרא כפי רגילותו שהורגל שלא לומר למען ירבו עד סיום פרשה שניה). ומכל שכן אם מצא עצמו בתיבה אחרת באמצע פרשה (שחזקה שאמר כל מה שלמעלה ממנה).

359 ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תקמה.

הלל: קודם הלל, נוהגין להתיר אגודו של לולב מלמעלה. מסירים שתי הכריכות אשר על הלולב, ואין נשארים אלא ג' הכריכות המאגדים את הלולב ההדסים וערבות יחד. טעם הפשוט להסרת הכריכות הוא לפי שהכריכות מעכבים את כסכוס עלי הלולב, ובמילא גם את השמחה הקשורה בלולב. ולפי שהו"ר הוא יום האחרון שבסוכות והכל הולך אחרי החיתום, צריך להשתדל בריבוי הכסכוס וכו' והשמחה³⁶⁰. [ועוד טעם, לפי שסיבת הנענועים היא לעצור טללים רעים ורוחות רעות וכיון שעכשיו גמר החתימה מתיר אגודו כדי לנענע היטב³⁶¹].

נרדם באמצע הלל, אפילו שהה לגמור את כולו, אינו צריך לחזור לראש. והמחמיר יחזור לקרותו בלא ברכה³⁶². ואם אינו יודע איפוא עומד, יחזור למקום שבספק אם אמר. ואם מסתפק אם אמר הברכות בתחילה וסוף, אינו חוזר ואומרם.

אחרי הלל – הושענות. לאמירת הושענות – מוציאין כל הס"ת שבהיכל, כן הוא מנהג ליובאוויטש. ועומדים עם הספרי תורה ליד הבימה.

נוטלים ד' מינים ומקיפים הבימה שיש בה ספרי תורה, דוגמת המזבח, ז' פעמים (זכר למקדש, שהיו מלקטים מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופים על המזבח, והיו מקיפין את המזבח באותו היום ז' פעמים³⁶³). אומרים את כל הושענות של כל ימי הסוכות על הסדר, ומקיפים את הבימה בד' המינים (ללא הושענות), ובהקפה ז' אומרים "למען איתן". יותר טוב שלא ליטול הושענות עם הלולב. והאריז"ל הזהיר מאד שלא לחברם. וכן יש לנהוג.

אחרי אמירת הושענות של כל יום אומרים בקול פסוקים מיוחדים להושענא רבה, כמופיע בסידור. ביום ערבה מרבים בתחנונים אחר התפלה, לפי שבחג נדונים על המים והכל הולך אחר החיתום³⁶⁴.

במכתב כללי משנת תשמ"ה³⁶⁵: מדייקים³⁶⁶ בהפיוט "שערי שמים פתח ואוצרך הטוב לנו תפתח" שאומרים בהושע"ר – לחבר "לנו" ל"הטוב" – ראה ד"ה אנכי אנכי תרפ"ז³⁶⁷: ואוצרך הטוב לנו, תפתח. . . שיבואו בחסד פרטי שהוא הטוב לנו בטוב הנראה והנגלה גם למטה ממש. [ובלקוטי דבורים³⁶⁸: דער נוסח ואוצרך הטוב לנו תפתח דארף מען מאכען דעם אתנחתא נאך דעם ווארט ואוצרך, הטוב לנו תפתח³⁶⁹].

מנהג נביאים שנוטלים ערבה, זכר למקדש שהיו מקיפין המזבח בערבה שבע פעמים, מלבד ערבה שבלולב.

בשיחות קודש נתבאר הסדר שלאחרי קיום מצות ד' מינים בהושענא רבה, ולאחרי אמירת הושענות השייכים לכל שבעת ימי הסוכות, ואמירת פיוטים נוספים כו', ולאחרי כל הפיוטים והתפלות כו', עד לאמירת "קול מבשר ומבשר ואומר" ג' פעמים (בתלתא זימני הוי חזקה), שכל זה קשור עם ד' המינים, מניחים את ד' המינים על הצד (במקום מכובד וכו'), ולוקחים חמשה בדי ערבה, ובזה גופא לא אותה הערבה שבה קיימו את מצות ד' המינים, אמירת הושענות וכו', אלא בדי ערבה חדשים, כדי לקיים על ידם הענין דחיבוט ערבה, ודוקא בהם ועל ידם נפעלת העבודה המיוחדת דהוש"ר, מנהג נביאים, עם כל העילויים שבדבר, תכלית העילוי.

סדר חיבוט ערבה: מכניסים ספרי התורה להיכל, מניחים את ארבעת המינים, ואומרים קדיש

(360) ונתבאר בלקוטי שיחות ח"ד ע' 1368.

(361) ובראשונים הביאו גם הטעם להורות הלכה כרבנן שלולב א"צ אגד. ויש שכתבו להודיע שנגמרה מצותו. ובס' המנהגי הל' אתרוג סל"ח משמע שמנענעים יותר להודיע כי ניצחנו כל המקטרגים עלינו.

(362) וראה מג"א סתכ"ב סק"ט. שו"ע אדה"ז סתפ"ח ס"ג במוסגר.

(363) ראה פע"ח בסופו – הובא בלקו"ת מסעי צא, א.

(364) ולכן כתב בשו"ע אדה"ז שבינים זה שמרבים בתפלה וצריכים למהר להתפלל נהגו להקל לקרוא קריאת שמע משעלה השחר.

(365) לקו"ש חכ"ט ע' 526.

(366) בלקו"ש ח"ט ע' 564, וכן בלקו"ש חכ"ד ע' 583: כהמדייקים. אבל כנפים, כ"ה בלקו"ש חכ"ט שם.

(367) סה"מ תרפ"ז ע' כא ואילך.

(368) נט, א.

(369) וראה גם סה"מ תרצ"ו ע' 40. תש"ב ס"ע 22. ד"ה באתי לגני תשכ"ב קרוב לתחילתו. וראה גם שמועות וסיפורים ח"א ע' 159. ושם גם שהפסיק בין "לנו" ל"תפתח". וכו' גם בסה"מ תרפ"ז שם.

תתקבל. ואחר כך נוטל בידו הערבה [=אגודה של חמש ערבות, ויאחז בו בידו שלא במקום האיגוד], וחובט ה' חבטות בקרקע, כדי למתק ה' גבורות [ברמ"א הובא לנענע ההושענות קודם, אבל לא הובא בסידור]. וכל המנהגים הללו [גם] משום שמחה³⁷⁰. ודי בחבטות אלו, אפילו לא נחסרו עליה.

מנהג התינוקות לחבוט עד שיפלו כל העלים משום שמחה. אבל לפי דברי האריז"ל והמקובלים, אין מקום להסיר העלים, וצריכה להיות כשרה כמו ערבה שבלולב עד גמר החבטות.

צריך לחבוט הערבה דוקא על עפר הארץ [=רצפה] ולא בשום דבר החוצץ. אחר כך אומרים יהי רצון שנדפס בסידור.

מעשה רב: כ"ק אד"ש מפריד הערבות זו מזו בתוך האיגוד קודם החבטה, וחובט קלות על הרצפה ולא על השטיח.

גם נשים וקטנים נוהגים בחיבוט הערבות.

הלכתא למשיחא: זוקפים ערבה בצדי המזבח וראשיהם כפופים בצדי המזבח. וגוחות (מוטות) על המזבח אמה. הכהנים (וי"א גם זקני ירושלים שאינם כהנים) מקיפין את המזבח (בלולב או בערבה) שבעה פעמים, ואומרים: אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הושיעה נא.

ברמ"א³⁷¹ ובשו"ע אדה"ז³⁷² הובא המנהג **להצניע** הערבות (להשתמשות למצוה אחרת³⁷³). בנוגע לזריקתן על ארון קודש – אף שיש נוהגים כן, ונתנו טעם לדבר, הרבה פוסקים שוללים מנהג הנ"ל. ומעשה רב שלא לעשות כן. כ"ק אד"ש השאירן על הרצפה, או על הכסא, ולפעמים לקחן עמו אחרי התפלה³⁷⁴.

ערבות של הושענות, אע"פ שנזרקות אסור לזלזל בהן ואין לפסוע ולדרוך עליהן [כמו ערבה שבלולב]. ויש שכתבו שאין לזרוקן לאשפה (ויכול להכניסן בשקית נפרדת לאשפה).

אסור ליהנות מן הערבה לאחר נטילתה, שהוקצה למצותה כל היום.

שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום. קריאת התורה (1 ספר תורה. 4 עולים). חצי קדיש. אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש.

מוסף לשלש רגלים. (וביום הששי. ומנחתם ונסכיהם. וביום השביעי. ומנחתם ונסכיהם). אין כאלקיננו. קדיש דרבנן. עלינו. קדיש יתום. תהלים. קדיש יתום. שש זכירות.

לעקאה: בהושענא רבה (וכמ"פ – גם בלילות חוה"מ) נהג כ"ק אד"ש לחלק לעקאה לאלו שלא קיבלו לפנ"ז. וראה בשיחת ליל ו' דחגה"ס תש"נ: וכן יתנו לעקאה לכל אלה מהנמצאים כאן שלא קיבלו עדיין כדי שלא יהי' דוחק ביום הושענא רבה, שבו יתנו לכל אלה שייגעו בינתיים, כפי שהכריזו לפנ"ז.

סעודת יום טוב: לפני חצות (12:39) אם אפשר³⁷⁵. ועכ"פ, לפני שעה עשירית (בשעה 3:22 לערך)³⁷⁶.

(370) עוד טעמים – ראה תשובות הגאונים שערי תשובה ש"מ. וראה בזהר ח"ג לב, א. ונת' בשעה"כ דרושי סוכות ד"ח. וראה גם א"ר סתורס"ד סק"ג. בכור"י שם סקט"ו ואילך. וכן נתבאר בדא"ח, שענינו גבורות ממותקות (עי' ערבות שהן שלוחי ההשפעה – סה"ש תרצ"ט ע' 304), המשכה דרב חסד בטוב הנראה והנגלה (סה"ש תש"ד ע' 30. ונת' בלקו"ש ח"ד ע' 1367). וראה בשיחת ליל שמח"ת תשט"ז שהעבודה דחיבוט ערבה היא ע"ד תק"ש – הענין דקב"ע].

(371) בהל' הושענא רבה.

(372) הלכות פסח.

(373) ראה לקמן ביום ראשון, כ"ד תשרי.

(374) ולהעיר שהמנהג להצניע ההושענות הובא בראשונים.

(375) ראה בסוף הקובץ במילואים (כ).

(376) ואם נתעכב עד אחרי שעה עשירית – ראה בא"א מבוטשטש מהדו"ת סרמ"ט שיש להקל לכולל סעודה קבועה, "ובפרט שנהוג להתעכב באכילת הלילה סמוך לחצות", מצד האריכות בסדר ההקפות. ולהעיר גם מסה"ש תש"ה ע' 52 ("אמאל אויך געוואשן זיך צו פת").

טובלים פרוסת המוציא בדבש³⁷⁷. נוהגים לאכול "קרעפכין"³⁷⁸.

מבצע ד' מינים: בימי חג סוכות יוצאים עם הד' מינים ברחוב וכיו"ב מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצוה זו. ובישיחת ליל הושענא רבה תנש"א נזכר ע"ד השתדלות יתירה בזיכוי בני ישראל בד' מינים במשך היום דהושענא רבה, מצד מעלת היום.

אתרוג אסור לאוכלו בשביעי, שהוקצה לכל שבעה. ובחוף לארץ אסור אף בשמיני, שהוא ספק שביעי. אבל בתשיעי, בשמחת תורה, מותר לאוכלו.

מכיון שהלולב ומיני' הם מוקצים, יצניע אותן במקום משומר למשך יו"ט ושבת הבעל"ט. האתרוג אינו מוקצה לפי שמותר להריח בו³⁷⁹.

בין עצי הסכך ובין עצי הדפנות ובין גוי הסוכה אסורים גם בשמיני עצרת ואף בתשיעי שהוא ספק שמיני.

מצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יום טוב משעה עשירית (3:22 לערך) ולמעלה כדי שיאכל סעודת יום טוב לתיאבון. וכתב המגן אברהם בענין זה: לא כאותם האוכלין ושותין ומשתכרין בהושענא רבה עד שאין יכולים לקדש בלילה. [אבל לאכול ולשתות בלי קביעות סעודה אינו נמנע בערב יו"ט עד שחשיכה דהיינו עד בין השמשות].

במנחה: מאריכים בתפלה. התפלה כבכל ימי חוה"מ. לדוד ה' אורי בפעם האחרונה³⁸⁰.

בד"ה ביום השמיני שלח תשמ"א³⁸¹: "לאחרי אמירת המזמור לדוד ה' אורי וישעי מר"ח אלול עד הו"ר, שני פעמים בכל יום, נדקודת המזמור היא לך אמר לבי בקשו פני גו', האט מען זיכער אויסגעבעטן שיהי' גילוי פנימיות נקודת הלב, ובשמיני עצרת נעשים כל ישראל שמחים וטובי לב³⁸²".

אצל כ"ק אדמו"ר מהרש"ב ג"ע "הושענא רבה הי' תפלת המנחה כמו בערב ר"ה"³⁸³.

"הושענא רבה פארנאכט פלעגן אריין די גאנצע ב"ב אין סוכה צו די רביים מקבל זיין א ברכה. זיי האבן געמאכט א ברכה לישיב בסוכה, געגעסן מזונות וכו"³⁸⁴.

הכנות לחג

כתב הרמב"ם (והובא בשו"ע ובשו"ע אדה"ז): "כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו... ושמחה

(377) ושייד לענין מיתוק הגבורות – נת' במאמרי אדה"ז הקצרים ע' תנד, עיי"ש.

(378) בטעם המנהג – ראה בהערה לס' המנהגים, מנהגי יו"ב. ומועתק כאן ממענה לשואל כענין: עיי"ש בהערה לסהמ"ג שטעמו של אדה"ז באכילת קרעפלאך לא שייד להו"ר. אבל פוק חזי. ובהערה לא כתב רק שאין טעמו של אדה"ז מתאים אבל המנהג נהוג ומקובל. ואדרבה – פשוט משמעות ההערה בסהמ"ג הוא להקשות – או להעיר – שטעם אדה"ז אינו מתאים כ"כ להנהגה ולא לשנות הנהגו. וכנראה שמה"ט מציין שם לטעמים אחרים. וכמדומני אא"פ לפרש באו"א, ובפרט הלשון ע"לכאורה" הטעם ל"ש בהושע"ר. יתר על כן, מקור ההערה הוא בהערות וציונים למאה שערים. ולא במנהגי יו"ב, ונכתב כהערה להמאמר. ומתו"ד הק' משמע שבא להעיר בהמאמר, והיינו שב"צ איך להתאים הטעם שבמאמר להנהגו בהושע"ר ולא שבא להעיר על הנהגו. וגם את"ל שבא להעיר על הנהגו, עדיין אין בזה לקבוע שלא לנהוג כן. וכ"פ פשוט. ועוד ועיקר, שזכור ג"כ בישיחת שבת בראשית תנש"א.

(379) ואף עטוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה (סדר ברכת הנהנין פ"א ה"ח) – הרי לדעת המג"א סתרנ"ח סק"בא. רס"י תרגו. וכ"ה בחי' הצ"צ קצח, ד) שלא בשעת נטילה מותר להריח בו (אבל ל"מ כן מסתימת הל' בסדר ברה"ג שם. וכדעת החולקים. ואכ"מ). ועוד, שלאחר שנגמרה מצותו בהושענא רבה ואילך, אין בו ספק ברכה (ראה פמ"ג סתרנ"ג במ"ז סק"א. אבל ראה בפמ"ג סרטי"ז במ"ז סק"ד שדלהט"ז גם בשמע"צ נכון שלא להריח. וראה בכורי יעקב סתרנ"ג סק"ב). ועוד ועיקר, שיכול לברך על פרי אחר ואח"כ להריח בו – ראה מג"א סתרנ"ח סק"א וט"ו שם סק"ד. ומש"כ בשש"כ פכ"ב הע' סב (וראה באו"א באלף המגן סוסי' תרנא בהגה בשוה"ג) – הנה לדעת אדה"ז (סש"ח ס"ד) ל"ש מוקצה מח"כ בכשמל"ה.

(380) בשער הכולל פמ"ה ס"ו נתבאר שביים זה הוא סיומא דדינא ואין צריך עוד לבקשת ונפלינו אני ועמך דהיינו סולת אמירת לדוד ה' אורי ולכן גם בהושענא רבה במנחה אף על פי שכבר השלימו בשחרית כל סדר הפיוטים צריך לומר לדוד ה' אורי, עיי"ש.

(381) סה"מ מלוקט ח"ב ע' קמא.

(382) עיי"ש ע"פ המבואר בלקו"ת, ששמחים וטובי לב הוא גילוי האהבה נדקודת פנימיות הלב.

(383) סה"ש תרצ"ז ע' 189.

(384) סה"ש תש"ח ע' 52. (וראה שם גם ע"ד נט"י לפת לפעמים. ונת"ל). ונזכר ג"כ בישיחת ליל שמח"ת תשכ"ז – ועיי"ש ע"ד מנהג נשיאי בית רבי" הלצליף בהושענא. ועד"ז בר"ד מסוכות תרצ"ג. וראה גם באג"כ כ"ק אדמו"ר מהורו"צ חט"ו ס"ע סו.

כזו קלון היא להם .”

נטילת צפרנים: אף מי שנוטל צפרניו בכל ערב שבת וי"ט, לא יטלן היום במספריים או בסכיני כי אם בידיו ובשיניו. אם נטל צפרניו בערב יום טוב (או שנטלן צפרניו לפני הרגל, ובערב יום טוב לא ה' לו מה ליטול ושוב גדלו בחול המועד), מותר ליטלן היום³⁸⁵.

לטהר עצמו במקוה ערב הרגל. ראה לעיל בערב חג הסוכות.

עירוב תבשילין: כדאי לעשות תזכורת על הטלפון ובאימייל וכדומה, כי ישנם רבים ששוכחים וזו בעיה חמורה.

סדר עירוב תבשילין: כשחל יום טוב ביום ה' וביום ו' או ביום ו' ובשבת יקח³⁸⁶ בערב יום טוב הפת משבת [בשיעור כביצה] וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג [בשיעור כזית] ויתן ביד אחר³⁸⁷ ולכתחילה עדיף שיהא מישהו שאינו מבני הבית, ואפילו אם האחר אוכל משלו וסמוך על שולחנו ממש, ויכול לזכות אפילו ע"י בנו הגדול אם הוא נשוי וע"פ שסמוך על שולחנו ממש. וכשאינו לו אחר יכול לזכות לכתחילה ע"י אשתו ובנו ובתו הגדולים האוכלים משלו] לזכות על ידו לכל הקהל, ואומר: אָנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל עֲרוֹב זֶה.

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח ממקום הנחתו וחוזר המזכה ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך: בְּרוּךְ אַתָּה אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֲרוֹב.

בְּדִין יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאֶפּוּי וּלְבִשּׁוּלֵי וּלְאֶטְמוּנֵי וּלְאֶדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתִקְנָא וּלְמַעְבָּד כֹּל צְרָכְנָא מִיּוֹמָא טְבָא לְשַׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולתקן ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת".

לפרטי ההלכות – ראה לעיל בערב חג הסוכות.

צדקה: עבור שני ימי החג ועבור שבת בראשית.

ימשמש בבגדיו עם חשיכה (שלא יהיה בהם דבר מוקצה)³⁸⁸.

הכנת אש לנרות: אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה, וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט³⁸⁹. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש־מאש להדלקת הנרות לליל שמחת תורה וכן עבור הדלקת נרות שבת קודש בערב שבת.

המדליקים בפתיל צף, אם צריך להכין נקב יעשו כן לפני החג עבור שני הלילות של חג והדלקת נרות שבת קודש בערב שבת.

נר נשמה ליארציית שחל ביום טוב או בשבת בראשית, וכן אותם המדליקים נר עבור יזכור³⁹⁰, עדיף שידליקו היום בנר שדולק לשתי או שלשה ימים, שכן לכמה דעות אסור להדליקים ביום טוב (אלא אם כן מדליקים ביחד עם שאר הנרות במקום ולצורך הסעודה, או כשמדליקים בבית הכנסת אצל עמוד התפלה לכבוד בית הכנסת)³⁹¹.

תזכורת: להדליק תאורת החשמל בסוכה לפני החג. המשתמשים בשעון־שבת, יכוונו אותו

(385) וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'שלא.

(386) ביד ימין, ונותנו ביד ימינו של הזוכה. ושוב חוזר המזכה ולוקחו בימינו. ואיטר יד – ביד שמאל.

(387) ולא יאחזנו עמו.

(388) ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סק"ד.

(389) שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

(390) ואין כן מנהגנו.

(391) וראה שו"ת באתרא דרב סי' ז'תקס. ולהעיר, שמנהגנו גם שלא להדליק נר מיוחד להבדלה במוצ"ש שחל ביו"ט בכדי שיוכל להבדיל על אבוקה. (וראה שו"ת ריב"א אה"ע סי' קז).

לשני ימי החג ושבת בראשית, ובסוכה – רק לשמיני עצרת.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

סדר הדלקת נרות: מומלץ שהשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט מים או שמן בכוסית בערב יו"ט (ומותר לעשות כן, ואין חשש³⁹² גרם כיבוי בנותן מעט מים³⁹³) בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן ליל שמחת תורה.

באם הדבר אפשרי (מבחינה בטיחותית, מזג האוויר וכו') מדליקים ומברכים בסוכה (מקום האכילה) ודי בנר אחד או ב' נרות.

הדלקת נרות בשעה 5:45 (18 דקות לפני השקיעה³⁹⁴).

מדליקין הנרות בסוכה (כנ"ל) לפני הברכה כבשבת, ואח"כ מברכים שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טענה בהברכה או שכחה "שהחיינו" – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אם איחרו את הזמן, ניתן להדליק גם בחג, מאש דולקת.

ליל חמישי, כ"ב תשרי, ליל שמיני עצרת

בלקוטי תורה³⁹⁵: זהו ענין שמח"ת שאחר ר"ה ויו"כ שהוא בחי' המשכה שמחה של מצוה על כללות השנה כי מאחר שבכל השנה עושים חסרון ופגם בהארט סוכ"ע ע"י שאין מקיימים המצות כהלכתן וכאשר נמשך בר"ה ויוה"כ מלוי החסרון אז נעשה בחינת שמחה של מצוה כו'. ועוד שם³⁹⁶: כי מר"ח אלול עד יו"כ הן ארבעים יום וביוה"כ בו נתנו לוחות האחרונות כללות כל התרי"ג מצות והן מילוי כל החסרונות והפגמים בהמשכת פנימים ומקיפים מחדש וכו' [ע"י התורה נמשך מקיף היושר הכללי שמקיף בהשוואה אחת והוא ענין שמחת תורה שהשמחה של כל השנה בתורה ומצות נכלל ביום א' שהוא כללות כל השנה ומקיף זה נמשך ע"י התורה.

במאמרי אדמו"ר האמצעי³⁹⁷: זהו כל ענין שמע"צ ושמח"ת וכו' הוא ענין קליטת אור אלפי שבבחינת חכמה עילאה בלב כל נשמות ישראל בפרט בבחינת היחוד וביטול בה בתכלית בקיום מצות מעשיות בפועל ממש דוקא וד"ל ועל כן שמחת תורה שבשמע"צ השמחה הוא ג"כ במעשה ממש דוקא והוא בבחינת ריקוד בהקפה שמקיפין סביב הבימה מקום קריאת התורה בדיבור בכל השנה ובשמע"צ מקיפין סביב הבימה בריקוד ושמחה גופניות דוקא וגם ההקפות הם עם הספר תורה שהוא גשם הס"ת דוקא. . דוקא והשמחה זו היא בריקוד ועשייה גשמיות ששרשה למעלה מעלה מבחינת חכמה עילאה שרש התורה שנמשך בקריאת התורה בכל השנה.

בד"ה ביום השמיני תרצ"ה³⁹⁸: דשמיני עצרת הוא יום שמן בכל מיני טוב. . הנה כל הטוב הרוחני וההשפעה בבני חיי ומזוני שהוקצב בר"ה הנה המשכה כללית היא בשמע"צ, זהו ביום השמיני, בהיום שהוא שמן ומושבע בכל מיני טוב, והיינו דהכתיבה וחתומה טובה דר"ה ויוה"כ פ ובקור החותמות דהושענא רבה, הנה חלוקי הפתקאות בחותמי ברכות הוא בשמע"צ, זהו ביום השמיני כל השומן והשובע הנה עצרת תהי' לכם, דבעצרת יש ב' פ' הא' קליטה, והב' ל' הדרכה והנהגה, וכמו זה יעצור בעמי, וכנ"ל דהעבודה פרטית דשמע"צ היא העבודה דקבעומ"ש על כל השנה. ועיי"ש בהמשך המאמר.

(392) ראה שו"ת באתרא דרב ס' כח' תרסה.

(393) אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

(394) מט"א סתרכ"ה סל"ג. ועוד. וראה שיחת ליל ערב שבועות תשמ"מ. לקו"ש חכ"ד ע' 297 הע' 69.

(395) ד"ה אני לדודי הב' (לג, ד).

(396) בביאור לד"ה הנ"ל (לד, ג).

(397) דברים ח"ד ע' א' שו.

(398) סה"מ קונטרסים ח"ב ע' שלח.

בשיחת ליל שמח"ת העת"ר³⁹⁹: (הר"ש גרונוס אמר שנמצא בדרוש צדקת פרוזנו אשר בשמע"צ מבטלין החותם כו', ואמר אדמו"ר שליט"א: :) זהו לאחר החותם דהו"ר, דענין החותם הוא כמו שמשלחין אגרת שחותמין אותה שלא יגעו בה ידי זרים, אמנם כשהגיע האגרת למי שנשלחה לו אז יכולים לבטל החותם, ועד"ז הוא בשמע"צ שהוא בחי' לכם וממילא אז אינו צריכים לחותם⁴⁰⁰.

כו"כ שיחות ומאמרים בענינו של יום שמע"צ – נלקטו בספר לקוטי שיחות מועדים שמיני עצרת. וב'פתח דבר' לקונטרס שמע"צ-שמח"ת ה'תשי"א⁴⁰¹: בשמיני עצרת היא האסיפה דכל האורות והגילויים הכללים שנמשכים בחדש השביעי, הקליטה והעכבה בזריעה טובה בכדי שתהי' מזה צמיחה בריבוי טוב⁴⁰².

בכמה שיחות קודש נתבאר בארוכה ענין הריקודים וההקפות. **ואכ"מ**. וראה ב'פתח דבר' לקונטרס שמע"צ-שמח"ת תשי"א הנ"ל: "הזהיר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: די פערציק אכט שעה פון שמע"צ און שמח"ת דארף מען זעהר מייקר זיין, יעדע רגע קען מען שעפען אוצרות מיט עמערס און קאדקעס (חביות) בגשמיות וברוחניות און דאס איז ע"י הריקודים." [וברשימה מליל שמע"צ רצ"ה ורשא: "בשמע"צ היו מיקרים מאד את הזמן. באמת בשמע"צ הם אותן הכוונות שבר"ה." (ועד"ז – בנוגע להדמיון דר"ה ושמע"צ – בהיום יום לכ"ב תשרי (שמע"צ)). ושם בהמשך הר"ד, שכ"ק אדמו"ר מהרש"ב נ"ע שוחח פעם בשמע"צ עם אחדים כשעה וחצי, ואמר שזוהו אצלו מסירת נפש [כנראה מצד יוקר הזמן בשמע"צ], וביאר הטעם להנהגתו, עיי"ש].

בשיחת שמח"ת תש"ה⁴⁰³: די עבודה פון היינטיגן טאג – שמחת תורה – איז זינגן און טאנצען. וואס איז טאנצן? – מרגיל זיין דעם גוף נהנה צו זיין פון א דבר מצוה. אזוי איז דער גוף נהנה פון אכילה ושת'י, דארף מען אים צוגעוואוינען אויף נהנה זיין פון א דבר מצוה. און דאס איז דער טאנצן מיט די פיס, וואס דורך דעם ווערט דער גוף נתיגע מיד. דער גוף וויל דאס ניט, דער גוף מאנט זיין מנוחה, ער האט געארבעט א גאנצן טאג, ער האט אויך א סאך דאגות און איז ביי זיך צובראכן, עס ווילט זיך אים דעריבער אפרוהען און לייגן שלאפן, דארף אבער זיין די קביעות עתים לתורה, אז אן די שיעורים וואס יעדערער האט לפי ערכו זאל ער זיך ניט לייגן שלאפן. אן די שיעורים קען ניט זיין. ניט נאר וואס די שיעורים, די קביעות עתים לתורה, דארף זיין א מוז, נאר דער גוף אליין זאל דאס מאנען. מען דארף אזוי אויפהויבען דעם גוף ער זאל דאס פאדערן . . . אזוי דארף מען אויך אויפהויבען דעם גוף צו תורה און אים איינטרייען נהנה זיין פון א דבר מצוה. [ובהמשך השיחה⁴⁰⁴: דער ענין פון זינגען און טאנצען שמחת תורה איז, אז דער מענטש זאל וויסן אז ער דארף ווערן העכער. אפילו די גוטינקע, די גאר גוטינקע דארפן אויך ווערן העכער].

בשיחת שמח"ת תרס"ד⁴⁰⁵: מי דארף זיך דורך ריידען, עד עתה הי' עדיין מקיפים ראש השנה יום הכיפורים סוכות עד שמיני עצרת, שמחת תורה הוא ג"כ בכלל שמע"צ, וואס אין מקיפים קענען מיר קיין טאלק ניט וויסען . . . איך דארף אייך מוסיף זיין, אז למעלה איז אויך אזוי, אין דער צייט פון מקיפים ווייס מען נאך ניט, ער כביכול ווייס אויך ניט [וראה בהערת כ"ק אד"ש לשם], ווארום כי עמך הסליחה הסליחה, אצלך מראש השנה עד יום הכיפורים, ווייס מען דאך ניט וואס עס וועט זיך מיט עס טאן, מכח דעת עליון רעדט מען ניט דארטן איז בודאי אלץ ידוע, נאר מי רעדט בכלל . . . ווארום עס איז דאך כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, שיש דין ומשפט על האלקות שביעקב כמה גילוי אלקות יומשך לו בקיום התורה ומצוות שלו בכללות ימות השנה . . . אן זה תלוי בהעלאת מ"ן שזהו לפי ערך העבודה משנה שעברה ווי עס איז עולה זיין תורה ומצוות, אויב עס

399) סה"ש תורת שלום ע' 210.

400) ובשיחת ליל הושע"ר תשמ"ו, שמצינו בזהר ב' לשונות (אופנים) בנוגע לזמן דקבלת "פתקין טבין" ("א גוטן קוויטל") – בהוש"ר, אז בשמע"צ. והביאור בזה, שבהוש"ר ערב בשמע"צ, נפעל הענין דקבלת "פתקין טבין", והקליטה דשמע"צ היא ביחס לענינים שנפעלו ע"י עבודת ההכנה ביום שלפניו, בהוש"ר.

401) נדפס גם באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"ד ע' יח.

402) עוד אופן בשמע"צ – יחוד וזיווג. והיינו דבר חדש לגמרי, ולא רק הקליטה וכו' – נת' בשיחת שמח"ת תשכ"ה. וראה הנסמן בחו' באתרא דרב גל' ו הע' 42.

403) סה"ש תש"ה ע' 58. [ונת' בד"ה לה"ע שמח"ת תשי"ב].

404) שם ע' 59.

405) תורת שלום ע' 28 ואילך.

איז גוט וועט מען עם געבן אויף ווייטער אויך גוט . . אך אם עד סוכות לא עשה תשובה, איז בכלל ווייס מען שוין למעלה אז עס איז ניט גוט, אז זיין אלקי יעקב איז שוים מילביג (ווי מי זאגט דאס) אך עד שמיני עצרת יש לו עדיין זמן, ער קען נאך תשובה טאן . . ולכן עד שמיני עצרת שהוא עדיין מקיף יכול לעשות תשובה, אבל שמיני עצרת הוא המשכה פנימי' איז דא ווייס איך שוים. [ועיי"ש באריכות גדולה, בעבודת האדם].

ערבית: מעריב לשלש רגלים. אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום שמיני עצרת החג הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן שמחתנו וכו'⁴⁰⁶". טעה ואמר "את יום חג הסוכות הזה" או שאר טעות, ראה בטבלא שבסוף הלוח. אחרי שמונה עשרה אומרים קדיש תתקבל. ואין אומרים עלינו. האבלים אומרים משניות וקדיש דרבנן⁴⁰⁷.

איסור הוצאה ביום טוב: לפרטי ההלכות – ראה לעיל בליל א' דחג הסוכות.

"שמע"צ און שמח"ת בינאכט תיכף נאך מעריב בעפאר הקפות מאכט מען קידוש און מען פארבריינגט צוזאמען בשמחת החג און דאן געהט מען ערשט צו די הקפות⁴⁰⁸".

בשיחת ליל שמע"צ תשנ"ב: [הגבאי הכריז ע"ד עריכת קידוש בסוכה וכו', ואח"כ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]: כאשר הגבאי מכריז שייכולים לעשות קידוש – הרי מכיון שענינו מרומז בתורה: "אנא בכח גדולת ימינך" ראשי תיבות "גבאי" – **צריכים** לעשות קידוש. ובאופן שניכר בקידוש שזה קשור עם "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". ומכיון שזהו קידוש דשמיני עצרת, שאז נעצרים ונקלטים כל הענינים שלפני זה, הרי ממנו נמשכים כל הענינים על כל השנה כולה, שהיא נעשית – שנת אורה, ושנת ברכה וכו'.

קידוש: מקדשים וגם אוכלים ושותים בסוכה מפני שהוא ספק שביעי – הן בלילה והן ביום. ואין מברכים על ישיבתה⁴⁰⁹.

בכ"מ בשיחות, שבשמיני עצרת פועלים ע"י הישיבה בסוכה, שמהסוכה עושים בית, ומעין לעתיד לבוא⁴¹⁰.

אין לאכול בלילה עד שחשיכה (כיון שאין מברכים "לישב בסוכה").

סדר הקידוש: נוסח אתקינו ליו"ט. בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, ואין מברכים לישב בסוכה, שהחיינו⁴¹¹ (לפי שהוא רגל בפני עצמו). טעה בקידוש או בירך לישב בסוכה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש⁴¹². טענה ובירכה עוד הפעם – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

צריך לאכול במקום הקידוש לאלתר אחר הקידוש, שאין קידוש אלא במקום סעודה. ואם אכל

406 בדיוק נוסח זה – ראה סה"מ תרפ"ג ע' קלו. סה"ש תש"רתש"י ע' 72. שם ע' 375. 381. שיחת אחש"פ תשכ"ד. שבת בראשית תנש"א.

407 הוראת כ"ק אד"ש כמ"פ.

408 קובץ ליובאוויטש שנה א חוברת ה ע' 73.

ובנוגע לסעודת יו"ט – ראה סה"ש תרצ"א ע' 143 שהסדר שהיא אחרי הקפות. וכן בליל יום שמח"ת. ועד"ז בסה"ש תש"ב ע' 135: "טועם זיין פון סעודת יו"ט און געהן צום פאר-הקפות-פארבריינגען". וכ"ה בכ"מ. וכן מעשה רב. וראה גם הנסמך באוצר מנהגי חב"ד תשרי ע' שעא (אות מו).

409 ובמק"א א בזה"ל: במג"א (ועוד) מביא כמה מנהגים בזה. אבל לנו הוראת נשיאנו, הוא כ"ק מ"ח אדמו"ר שבשמע"צ אוכלים ושותים בסוכה הן בלילה והן ביום. ועד – שהמהדרים שגם מים אין שותין חוץ לסוכה, מהדרים בזה גם בשמע"צ.

ומה"ט נמי אין נוהגים אצלנו שלא לשהות בסוכה אחר האכילה. ואכ"מ.

410 ראה גם ר"ד בעת הסעודות ליל שמע"צ תש"ל.

ובלקו"ד ח"ד ע' 1538 שהוא ע"ד הרשות שגבוה במעלתו מהחובה, ומעלת הרשות אז עס מאכט זיס דעם קיום החוב (והובאה שם דוגמא מאמירת שיעור תהלים אחר התפלה, שהתפלה חובה ואמירת תהלים – רשות), ונותן טעם לשבח במילוי החוב. וכמו"כ ישיבה בסוכה בשמע"צ נותן טעם ועילוי בכל עניני החג, בכל ההמשכות שנמשכים ע"י המקיפים דסוכות, וזהו שמע"צ הוא הקליטה. ועיי"ש במה שאין מברכים, שמתיתוס יותר למחשבה מלדיבור, והכוונה והפועל קרובים זל"ז יותר מההתקרבות ע"י הממוצע של דיבור.

411 שכח להבדיל במוצאי שבת וזכר הלילה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

412 ראה לעיל בליל א' דחג הסוכות.

כזית מחמשת המינים יוצא בזה ידי חובתו. ולעת הצורך יש לסמוך על דברי האומרים שאפילו שתי רביעית שלימה מכוס הקידוש (ולא רק רוב רביעית) יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה. ומכל מקום אם אפשר טוב שישתה עוד רביעית שלימה מלבד רוב רביעית שיוצא בזה ידי חובת קידוש כדי לצאת לדברי הכל. ויכול לאכול אה"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר זמן. ואינו צריך לברך על הכוס קודם אותה סעודה.

אף שמצוה להמנע מלאכול שום דבר אחר קידוש קודם אכילת עיקר סעודת יו"ט דהיינו לחם שמברכים עליו המוציא, לפי שאם יאכל ממאכל אחר קודם אכילת הלחם לא יאכל הלחם לתיאבון, מותר לאכול מיני מזונות (אחרי שקידש על היין כדי שיהא קידוש במקום סעודה)⁴¹³ ולאכול לחם לאחר זמן⁴¹⁴. ומכל מקום נכון להדר שלא למלא כריסו משאר אכילות קודם סעודת הפת.

האוכלים מיני מזונות אחר קידוש, ומפסיקים ואוכלים הסעודה אחר זמן: על המקדש לשתות רביעית שלם לצאת מספק ברכה אחרונה על היין. מכסים המזונות⁴¹⁵ בעת הקידוש⁴¹⁶.

הרוצים לשתות מים אחרי קידוש⁴¹⁷ קודם סעודת פת יזהרו לשתות מים פחות מרביעית⁴¹⁸, ואם

413) ומברך ברכה אחרונה. ונתבאר בלוח יומי למוצאי עשרה בטבת אשתקד (תשפ"ד).

414) גנוסוף לזה שאין למחות ביד המקילין (כיון שמן הדין אין חיוב גמור לאכול סעודת שבת לתיאבון), הרי מותר לכתחילה לאכול פת הבאה בכיסנין שנאכלת לתענוג ולמתקה וגוררים את התיאבון ומשייכים הלב למאכל, וכן אם אינו רוצה לאכול עכשיו אלא לאחר זמן מותר לו לאכול דבר מועט אחר הקידוש (ראה בכ"ז בק"א סרמ"ט סק"ג וסק"ד). ועוד ועיקר שלפי הגהת מהר"ל עה"ג בשו"ע אדה"ז ס' קפח ס"י יוצא יד"ח סעודת שבת גם במיני מזונות.

415) ובקיצור שו"ע סע"ז ס"ז כתב שכשמקדש ביום קודם הסעודה הקבועה ואוכל פת כיסנין יש לקחת שתיים שלמות בשביל לחם משנה. (ובכמה מהדורות הוסיף עה"ג: "וכן ראיתי לנהוג אצל גדולי אחד"). והב"ד בכה"ח סע"ד סק"ד. מעורר ישנים (פרידמאן) סכ"ז סק"ד. ועוד. וראה בית ישראל טוסיג ח"ח לקיצור שו"ע שם שכן נהג גם בעל מנח"א ממונקאטש. וכן נהגו כו"כ. וכמדומה ברוך שכן ראינו במעשה רב בהתוועדות דיום הש"ק (אף שבד"כ כבר קידש לפניו, ולאידך כמ"פ שלא נטל ידיו לסעודה אה"כ).

ואף שהרבה אחרונים דחו דבריו (א"ח ספינקא סרפ"ט סק"ה דע"ת שם ס"א. קצה המטה סתר"ה סקע"ט. ברכת הבית שמו"ט ס"ג. באר יעקב סרע"ג סק"י וסרפ"ט סק"ד. בית שמואל דודו ע' זי. ועוד. ולהעיר מארחות חיים ספינקא סרצ"א סק"ה בשם מאורי אור (ח"ד עמ"ס שבת קן, ב"ד ה' ודע) שאפי' בלחם גמור כשאכל רק קצת לחולשא דליבא א"צ לח"מ), יש שצידדו כמותו.

ולכא' כש"כ לדעת אדה"ז (הביאו בהגהות מהר"ל לשו"ע אדה"ז ס' קפח ס"י) שיוצאים יד"ח סעודה בפה"כ. וראה קצוה"ש ספ"ב בבדה"ש סק"ה. וראה שו"ת דברי יציב אור"ח ס' קזו. מנח"י ח"ג ס"ג. תשוה"ג ח"א סרס"ד. חזו"ע שבת ח"ב ע' קצא.

416) ראה בארוכה בשו"ת בארתא דרב ס' ט"רצג.

417) בנוגע לדין הפסק בין קידוש לסעודה – ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' ג'קפג. וש"נ. ובארוכה – שם ס' יב'קפא. וראה שם אצלנו ממנ"א סרפ"ג סק"ג להפסיק לתפלת מוסף. (אבל יש חולקין. ואדה"ז שם ס"א השמיט ד"ר). ובפשטות לפי שהוא צורך סעודה. וכן מצינו בפסחים קב, א שלר"י שמפסיקין לשבתות אחרי קידוש מברך ברהמ"ז לפני התחלת הסעודה. וממש"כ במג"א שם להתייר ההפסק גם לאכילת פירות, משמע שאכילה בכלל אינה הפסק לפי שהיא כעין התחלת הסעודה. ובגד"ד נמי נראה שהוא גנדר צורך סעודה. וכ"מ בשו"ע אדה"ז סרפ"ב ס"ג שאין בזה חשש. וגם בליל הסדר, נוסף לאכילת כרפס והגדה ושתיית כוס שני שיל שאינו חשוב הפסק שכך תיקנו (וראה תוס' פסחים קב, ב"ד ה' רב אשי. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ג ס"כ) – הרי מותר לשתות גם באמצע הגדה מעיקר הדין. (וראה בשו"ע אדה"ז סתפ"ב ס"א. ושקו"ט מזה בקובץ העוב"ב גל' תתצב-ד. ושם ס"ג שאוכל תבשילו תחילה. וראה שבילי דוד סתפ"ב סק"א. שו"ת מגדנות אליהו ח"א ס' קמא).

וכש"כ להסביר להתייר בפחות מכדא"פ (וע"צ דמשמע במג"א סרע"ג סק"ה שהדלקת נר הליכה בטרקלין מצ"ע גם הן בגדר הפסק). ולהעיר ממנהגנו בליל ב' דר"ה לאכול הפרי חדש מיד אחרי קידוש ולברך ברכה אחרונה על הפירות ולא על היין. וראה שש"כ פנ"ד הערה ט.

וכן נהגו בכ"מ לאכול דגים בין קידוש לסעודה (ראה דברי תורה ממונקאטש מהדורא תליתאי ס"ט. דרכי חו"ש ששנ"ב. אורות מרדכי נדבורא ע' שעד. והאיש משה סולבביציק ח"א ע' קנד ובהערת הגר"ח ק. יחוד"ח חו"ב א"ח סכ"ג. אלא שיש שאכלו מזונות תחילה). ולהעיר ממנהג הקדמונים שאכלו קרימזיל, ובשו"ע אדה"ז סרמ"ט בקו"א סק"ג שאכלו מרקחת (אבל אפשר שאכלו גם מזונות, יעו"ש). וראה שו"ת פעולת צדיק ח"ב סרפ"ג (נעתק בעה"ה האלף המגן סתקצ"ז סק"ד) שנהגו לאכול פירות, ובהערה שם (מספרו עץ חיים) שאי"ב משום הפסק. אמנם, בספרו תכלאל עין חיים בסדר הקידוש (קיא, ב) יישב מחמת שאצ"ל לאלתר. וראה שו"ת אול"צ ח"ב פ"כ הערה כה.

418) לצאת מחשש ספק ברכה אחרונה – ראה שו"ע אדה"ז סרפ"ב ס"ג שכתב שברך אחריו. אבל הוא במוסגר. וראה פמ"ג בא"א ס' קעד סק"ב. בא"ש נשא ס"ב. שו"ת רב פעלים ח"ב א"ח סמ"ז.

ואף שבש"י קעד ס"ו כתב אדה"ז להלכה שלעידן שא"צ לברך על המשקין תוך הסעודה מברך ברכה אחרונה (ובסדר ברה"ה השמיט לגמרי הזהירות לשתות פחות מרביעית בחול) – אולי טעם הספק בשותה אחרי קידוש (יותר מבחול), כיון שהקידוש הוא מצרכי הסעודה וי"טפל לסעודה" וכאילו שותתו בתוך הסעודה, וא"כ כמו שברכת בפה"ג שעל הקידוש פטורת המים מברכה ראשונה, מקום לומר שגם המים נפטרים מברכה אחרונה ע"י ברכת המזון שלאחר הסעודה, כיון שגם הם בגדר "כאילו שתתו בתוך הסעודה". וראה קובץ העוב"ב הל' קידוש והבדלה (כולל צ"צ, ירושת"ו) ע' יעט בעעם ההכרעה לברך ברכה אחרונה.

שתה בשיעור רביעית מברך ברכה אחרונה⁴¹⁹. ואם שכח ולא בירך וזכר אפילו לאחר ברכת המזון צריך לברך, שברכת המזון אינה פוטרת בורא נפשות רבות אפילו בדיעבד. אמנם, המפסיק אחרי הקידוש ומברך ברכה אחרונה ואוכל סעודת פת לאחר זמן (ויוצא קידוש במקום סעודה במזונות, או רביעית יין, כנ"ל), אין צריך לזיזהר בזה (ואם שתה רביעית יין ומברך על הגפן לפני הסעודה, נפטרו שאר משקין מברכה אחרונה בברכת על הגפן, כדלהלן).

יין פוטר כל מיני משקין⁴²⁰ מברכה ראשונה שהיא שהכל נהי' בדברו, אם היו המשקין לפניו כשבירך בורא פרי הגפן, או שהי' אז דעתו עליהם לשתותם.

כמו כן נפטרו שאר המשקין מברכה אחרונה בברכת על הגפן. ואפילו אם הוצרך לברך עליהם ברכה ראשונה שהכל נהי' בדברו, כגון שלא היו לפניו כשבירך בורא פרי הגפן וגם לא הי' אז דעתו עליהם.

השומעים קידוש, שטעמו רק קצת מהיין (פחות משיעור רביעית), אין צריכין לברך שהכל על שאר משקין⁴²¹, אבל צריכים לברך בורא נפשות רבות על שאר המשקין אם שתו מהן רביעית.

שתה רביעית יין ואכל כזית מזונות מברך "על המחי' ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן"⁴²². שתה פחות מרביעית יין, ואכל כזית מזונות מברך רק ברכת על המחי'. וכן להיפך, בשתה רביעית יין ואכל פחות מכזית מזונות, שמברך רק על הגפן⁴²³. אבל המסופק אם שתה כשיעור יין (כגון ששתה יין בין כזית לרביעית), אף שמספק אינו מברך על הגפן, כיון שמברך על המחי' על המזונות שאכל כשיעור, יכלול גם על הגפן בברכתו. וכן גם להיפך אם שתה רביעית יין, ומסופק אם אכל שיעור כזית מזונות יכלול גם על המחי' בברכתו⁴²⁴.

בכלל, כשאוכלים מזונות מלחם שאינו גמור, יש להיזהר שלא יאכל מהעוגה יותר משיעור הנקרא כדי שביעה [=קביעות סעודה], שאז צריכים לברך ברכת המזון⁴²⁵. באם אוכל כשיעור של ד' ביצים של דברי מאפה שהם מזונות [=לחם שאינו גמור] ושבע מזה, [ואף אם אינו שבע מהמאפה לבד, אלא שאוכלו עם לפתן המשביע, הרי זה כאילו שבע ממנו לבדו] ונתחייב בברכת המזון מן התורה.

נשים הממתנינות לבעליהן: מי שאינו רוצה לשתות יין, יש לו לדחוק את עצמו בקידוש הלילה לשתות ממנו (ולא יקדש על הפת או על חמר מדינה), או ישמע מאחרים המקדשים על היין. כשגם זה אי אפשר, וגם אין באפשרות לשתות מיין ענבים, יקדשו על הפת (ולא על חמר מדינה).

מי שקידש בסוכה שבבית הכנסת, אין לו לקדש לאחרים לכתחילה אלא אם כן הם אינם יודעים לקדש בעצמם. ופשט המנהג להקל כשקשה להן לקדש בעצמם⁴²⁶.

419) אלא אם כן בירך ברכה אחרונה אחר כוס ברכת המזון, שאם דעתו לברך ברכת המזון על הכוס א"צ לברך כלל ברכה אחרונה על המשקין שלפני הסעודה אפילו לכתחילה לפי שנפטרים בברכה אחרונה שיברך אחר הכוס של ברכת המזון. והנה, יש שהעירו מחיי"א כלל מא ס"ג, הובא במשנ"ב סי' קעד בבה"ל לס"ו ד"ה ואפילו, דאפילו במים אם הוא צמא הרבה ואינו תאב לאכול מחמת הצמאון ושיתה מים לפני נטילה כדי שיתאב לאכול אח"כ ג"כ א"צ לברך ברכה אחרונה שהוא שייך לסעודה. וראה גם אלף המגן למט"א סתקצ"ז ס"ד. (ועד"ד יין או י"ש שלפני הסעודה שבא לפתוח בני מעים להמשיך האדם לתאות האכילה ומכלל הסעודה הוא ונפטר בבהמ"ז – שו"ע אדה"ז סי' קעד ס"ו. סדר ברה"נ פ"ד ה"א. וראה שם פ"א ה"ז). אבל הרבה פעמים מטרות השתי' היא מצד צמאון (או בקפה – שוקוק לקפאון) מצ"ע ללא קשר לסעודה, ואינו "כדי שיתאב לאכול אח"כ".

420) ראה באורך בהלכה יומית אות תשלא ובמקורות ועיונים לשם.

421) ואם לא שתו כלל מהיין מברכים ברכה ראשונה על המשקין – ראה אצלנו שם.

422) י"א להקדים על הגפן, כיון שאכילת המזונות באה מחמת היין של קידוש (שו"ת שו"מ מהדורא חמישה סי"ח. וראה תורת חיים כסופר סר"ח סקל" מטעם אחר). ואין המנהג כן. וכבר העירו ממט"א סתקצ"ז ס"ג שמפורש דלא כוותיה.

423) כן הסכמת האחרונים. וכן מוכח ממה שכתבו הפוסקים כן רק בספק אם אכל כשיעור (חיי"א כלל נ ס"ב. ועוד. וראה הנסמך בשו"ת באתרא דרב שי' ב'תלתג), ולא אשתמית חד מיניהו לכתוב שגם באכל פחות משיעור יעשה כן. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תכו (בין הדברים) מטעם אחר. ודלא כשו"ת אג"מ א"ח ח"ב סי' קט שכתב לכלול גם באופן כזה. וגם איהו הדר הוא לכל חסידיו בד"ז, כפי שהעידו משמו בס' וזאת הברכה פ"ה (במהדורת תשע"ז – ע' 48).

424) ולכאורה באופן זה עליו להקדים הודאי שהוא על הגפן ואח"כ מוסיף וכולל על המחי' ג"כ.

425) ראה סדר ברכת הנהנין פרק ב. ונת' בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770" אסרו חגה"ש תשע"ז.

426) ולא גרע מברכת אירוסין ובה"ג בעת הקידושין וכן בשבע ברכות, שאחר מברך (שלא לבייש מי שאינו יודע, שמה לא יוכל לכוןן, או משום דרך ארץ שאינו ראוי שיברך בעצמו). וכיון שמברך שאר הברכות מטעמים הנ"ל מברך גם בפה"ג. והה"ג בנדר"ד כשיש צורך שיברך

בכמה שיחות נזכר שבשמיני עצרת הוא האושפיז של שלמה המלך (ע"פ הזהר) ואדמו"ר מהורי"צ נ"ע. ובכ"מ ששמע"צ שייך ליוסף הצדיק⁴²⁷. ועוד נאמר בשיחות קודש, שהיום האושפיזין אינם אושפיזין אלא בעלי הבית. ובר"ד בעת הסעודות ליל שמע"צ תש"ל: "איר קענט זיי אלע אויסרעכענען, זיי זיינען פיינע בעלי בתים...".

הקפות: מנהג ותיקין [ותיקון] הוא לעשות יום שמיני עצרת גם כן כמו בשמחת תורה ולהקיף בליל שמיני עצרת שבע הקפות עם הספרים סביב התיבה בשמחה גדולה ולרקד לפנייהם ולרנן ולסבב עמהם בשמחה רבה. וגם כי עשה כן בבית הכנסת שלו אם הולך לבית הכנסת אחר שלא גמרו ירנן וישמח גם כן עמהם.

מנהגן של ישראל, אשר תורה הוא, לשמוח בשמחה זו (דשמע"צ ושמח"ת) יותר משמחת בית השואבה, ויותר משמחת יו"ט סתם.

בסה"ש תש"ד⁴²⁸: איצטער, אז מען וועט גיין צו הקפות, וואס יעדער איד האלט דאך די עץ חיים'ס פון תורה. די ספר תורה קען דאך ניט ארומגיין ארום בימה, ווערט ער די רגלים פון תורה, וואס דאס איז דאך דער אופן שבועה היותר גדולה בנקיטת חפצא. די תורה איז חפצו של הקב"ה כמאמר וחפצי בה. און דאס איז דער נקיטת חפצא, אז מען גיט זיך איבער צו דער עבודה במסירת נפש.

בסה"ש תש"ה⁴²⁹: בשעת הקפות מיט די ספרי תורה דארף יעדערער אויף זיך מקבל זיין דעם ענין פון מס"נ בפועל פאר תורה. . אז מען נעמט די ס"ת איז – אותי אתם לוקחים. א קאפ און א הארץ האבן ניט אלע, אבער פיס האבן אלע. שמחת תורה זיינען אלע אידן גלייך ניטא דא קיין חילוקים, איז דערפאר בשעת הקפות זאל יעדערער אין זינען האבן אויף דעם ענין פון מס"נ בפועל פאר תורה. און דאס איז שמחת תורה, אז די תורה זאל זיך מיט אונז משמח זיין.

ושם⁴³⁰: הוד כ"ק אמרו"ר הרה"ק האט אמאל געפרעגט זיין פאטער הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: וואס איז דער ענין פון הקפות? האט ער אים געענטפערט: הקפות איז, וואס מען בעט זיך ביים טאטן – אבינו שבשמים – מיט בלוטיקע טרערן, היתה לי דמעתי לחם, האב רחמנות ושבור עול הגוים מעל צוארנו. גויים מיינט דאס דעם גוף און דער נפש הבהמית. מען טאנצט מיט דער ס"ת בשמחה, מיט א אפענע קאפ און א אפענע הארץ, אבער בפנימי פנימיות גיסט זיך בלוטיקע טרערן.

אומרים י"ז (בגימטריא "טוב") פסוקי אתה הראת שבסידור, ג' פעמים [בהפסק ניגון שמחה בין הפעמים]. וממשיכים: אב הרחמים וגו' כי בך וכו'. וכמה פעמים הורה כ"ק אד"ש להוסיף פסוקים שונים. בשנים האחרונות, מנהג חב"ד שמוסיפים הפסוק 'וְהָיָה זִרְעֶךָ כְּעֵפֶר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרַכְו בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאָדָמָה וּבְזִרְעֶךָ' ג"פ [בליל ויום שמחת תורה]⁴³¹.

מבואר בדא"ח בכ"מ, שפסוקי אתה הראת הם "טעמים על השמחה" (כמו פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות) שאומרים בר"ה בתור טעמים וראיות מן התורה לעניני ר"ה). ובהתוועדות ליל שמחת תורה תנש"א נתבאר, שנוסף לכך שפסוקים אלה הם טעמים וראיות מן התורה בנוגע לעניני ההקפות, יש באמירת הפסוקים גם ענין התפלה, שעל ידה פועלים שהענינים שאודותם מדובר בפסוקים אלה נעשים בפועל ובגלוי גם במציאות, עיי"ש. בהתוועדויות שבשנים האחרונות בליל שמחת תורה⁴³² נתבאר י"ז הפסוקים ע"ד הרמז וע"פ פנימיות הענינים [נלקטו בספר לקוטי שיחות מועדים שמיני עצרת. ובספר שערי המועדים שמיני עצרת]. וראה בשיחת ליל שמח"ת תש"ז: באמת

ברכת הקידוש (מטעמים כעין הני"ל, או משום שלום ביתו, שגור ביתו משום שלום ביתו עדיף מקידוש היום, או מחמת הקושי לשתות כשיעור מהיון, שמצוה מן המובחר בין ישן). ומכיון שאינה חובה גמורה כי רבים חולקים (קו"א סתר"ב סוסק"ב) אפשר להקל במקום הצורך, וכל שעשה"ח כד"עבד דמי. ולהעיר שבלוה שמסורב לבי"ד או גבר אלים שאינו רוצה לשלם תובעים מהערב תחילה, ודמאי ללוה שאין לו ממה לפרוע. וראה גם שיחת יום דחה"ס תשכ"ז בסופה.

(427) וראה שיחת ליל שמע"צ תשד"מ.

(428) ע' 36.

(429) ע' 56.

(430) ע' 57.

(431) ובשנת תש"נ ותשנ"ב – גם בליל שמיני עצרת.

(432) ראה בפרטיות שיחות ליל שמח"ת תש"נ-נ"ב. ובכ"מ בשיחות רבותינו נשיאנו – ביאור חלק מהפסוקים עכ"פ.

האט מען געדארפט אפטייטשן אלע פסוקים (פון אתה הראת) נאר איך פארלאז זיך אויף חסידים, אז זיי ווייסן. אה ווייסען זיי! הלואי זאלן זיי מקיים זיין וויפיל זיי ווייסן.

מנהג חב"ד⁴³³ שאמירת הפסוקים קודם ההקפות היא ג' פעמים, וכיון שעורכים הקפות ג' פעמים (בליל שמע"צ בליל יום שמח"ת) אומרים פסוקי אתה הראת ג' פעמים ג' פעמים – "בתלת זימני הוי חזקה", שבזה מודגש שאמירת הפסוקים כדי לפעול ההמשכה והגילוי במציאות העולם היא באופן של תוקף וחזק⁴³⁴.

בשיחת ליל שמח"ת תש"נ⁴³⁵ נזכר (בהמשך לביאור י"ז פסוקי אתה הראת): "ומסיימים" אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים, כי כך לבד בטחנו מלך אל רם ונשא אדון עולמים". וע"פ מנהג חב"ד בשנים האחרונות מוסיפים לאח"ז הפסוק "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ונברכו בכך כל משפחות האדמה וזרעך" – שכל ענינים אלו נעשים באופן של פריצת גדר, ועד שנמשך ונפעל גם ב"כל משפחות האדמה".

ועד"ז אמר בשיחת ליל שמח"ת תשנ"ב: ומוסיפים התפלה "אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים כי כך לבד בטחנו אל מלך רם ונשא אדון עולמים". וע"פ מנהג חב"ד מוסיפים ומסיימים "וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בניגון דאמירת פסוקי אתה הראת, וכל הקהל אחריו, ג"פ: "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ונברכו בכך כל משפחות האדמה וזרעך".

אחר כך מוציאים כל הספרי תורות שבהיכל ומסבבין המגדל ז' פעמים ואומרים אנא וכו'⁴³⁶ ועוד ממזורים כפי המנהג [וכנדפס בסידור].

הלכתא למשיחא: בשיחת ליל שמחת תורה תשמ"ט נזכר שילכו להקפות ביחד עם כל האושפיזין ומשיח צדקנו בראשם, ואז ישאלו את משיח צדקנו האם לערוך שבע הקפות או עשר הקפות...

בהקפה א' וז' – מכבדים כ"ק אד"ש בהקפה.

להקפות בשמע"צ ושמח"ת בשנת האבילות – גייט מען ניט אליין נאר נאך מיט איימצען [= האבלים לא הולכים לבד להקפות אלא רק עם ליווי].

הש"צ מכריז אחר כל הקפה "עד כאן הקפה א'", "הקפה ב'", וכו'. (ונת' בשם אדה"ז⁴³⁷ שהכוונה עד כאן ותו לא (שלא יוכלו החיצונים לקבל עוד יניקה). רבותינו נשיאנו⁴³⁸ דייקו שיכריזו כן, לפי שכל עוד שלא הכריזו נמשכת ההקפה, שהיא בל"ג, וצריך להמשיכה בענינים של הגבלה). מחזירים ספרי התורה להיכל בסיום כל הקפה.

כבוד ספר תורה: חייב אדם לנהוג כבוד גדול בספר תורה ולא יניחנו על ראשו כמשוי, וישב לפניו בכובד ראש וביראה ופחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם שנאמר "והיה שם בכך לעד", ויכבדנו כפי כחו.

הרואה ספר תורה שהוא מהלך חייב לעמוד לפניו ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמולכו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם. ויש מהפוסקים שכתבו ללמד זכות, שרק בעת שמסבבים עם הס"ת סביב הבימה מחוייבים לעמוד, שזהו כמו שהס"ת עוברת, אבל בין סיבוב לסיבוב כשמחזיקין הס"ת בידיהם א"צ לעמוד דאז הוא כס"ת על מקומה. יש להיזהר כשמכבדים לאדם איזה כיבוד בספר תורה, שלא יסרב חלילה.

מנהג ישראל שהנערים נושאים דגלים בשמחת תורה בעת ההקפות⁴³⁹. ונכון שלא לקנות דגלים

433) כ"ה הלשון בשיחת ליל שמח"ת תשנ"ב. וראה ג"כ בשיחת שבת בראשית (ב) תשכ"ז.

434) התוועדות ליל שמח"ת תנש"א.

435) סה"ש תש"נ ע' 60.

436) ביאור נוסח כל ז' ההקפות – בשיחת יום שמע"צ תש"ד לתלמידי הישיבה – נדפס בקונטרס הקפות תש"ד. וש"נ.

437) בשעה"כ פמ"ה סק"ו.

438) ראה שיחת ליל שמח"ת תשל"ה.

439) והרבה טעמים נאמרו בזה. וראה שיחת ליל שמח"ת תשל"ג ותשל"ד.

שיש בהם פסוקים ושמות⁴⁴⁰. ואם יש בהם פסוקים, צריך לזהר לנהוג בהם בקדושה, ולהזהיר הילידים שלא לזרוקם לארץ וכדומה. ופשוט, שאין ליתנם לקטנים שאין ביכולתם להזהר בכך.

אין ליתן לקטנים צעצוע של ספר תורה קטן שיש בו צילום של פסוקים⁴⁴¹.

כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון: "יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו'". וכתבו הפוסקים⁴⁴², ש"לכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה כמו שכתוב גבי דוד המלך עליו השלום מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ה'. וכן כתבו משם האר"י ז"ל וזכה מקבל הארת התורה וקדושה העליונה. והעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו על ידי שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה. ואל יאמר האדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני העם כאחד הריקים שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול שהשיב לה דוד המלך עליו השלום ונקלותי עוד מזאת וגו'".

בספר השיחות תש"ד⁴⁴³ ביאור "עוזר דלים". ושם: דערפאר דארף מען נאך דעם ווארט עוזר זיך אפשטעלן, מאכן א הפסק, און דערנאך זאגען דלים. און צו די מדר' פון עוזר דלים קומט מען צו דורך טאנצען שמע"צ און שמחת תורה, אבער דער טאנץ דארף זיין מיט אן אמת, אזוי אז די תורה זאל זיך מיט אים משמח זיין.

עלינו אחרי סיום ההקפות. קדיש יתום.

משקה: כבר פורסם כמה פעמים קול קורא מהבד"צ להזכיר ולהזהיר בנידון שמירה וקיום מלא ("אין קונצן") של התקנה הידועה שלא לשתות משקה יתר על המידה, בעיקר לאלו שלפני גיל ארבעים, ובפרט לבחורים, אף שגם אלו שאחרי גיל ארבעים צריכים למעט בשתיית משקה⁴⁴⁴. ושעל המשפיעים מוטלת האחריות לחזור ולהודיע כל הפרטים בזה ע"פ המתבאר בשיחות קודש, ושהתקנה בתוקפה גם בשמחת תורה⁴⁴⁵ ושהאחריות בזה לא רק שמוטלת על כל אחד ואחד לעצמו, אלא שעליו גם לשמור על השני שלא ישתה יותר מהמידה⁴⁴⁶.

שאלות המתעוררות בהקפות ובפרט ב-770: מותר לנקות משקפיים בשבת ויו"ט אבל לא להבריכם. משקפיים שנתקעו אפילו מעט⁴⁴⁷ אסור ליישרם. נפל הבורג של ידית המשקפיים

440) שאסור לכתוב פסוקים מן התורה אלא אם כן יש בהם ספר שלם, וגם שמביא פסוקים לידי זלזול. וראה שו"ע אדה"ז סרפ"ד ס"ד. ששל"ד סי"ג. סתור"ל ס"ב. וראה מעורר ישנים סי' כו ס"ק קנג.

441) ראה מענה להר"י בראנשטיין, נדפס בתשורה לנישואי לוינון-ראזענבלום י"א שבט תשפ"א ע' 66.

וראה שו"ת בא"מ ח"ח ס"ו סק"ט: ברצוני להודיע ולפרסם דבר שמצטער אני ע"ז זה כמה. הלא כל הרואה בספר שד"ח (מערכת ד' בפאת השדה כלל ל"ח) יודע שלרוב הפוסקים לספרים הנדפסים קדושה יתירה להם, ולקצתם ומכללם המג"א דינם ככתיבה גמורה מעיקר הדיון, א"כ איך קונים ואיך רבתינו שבגולה שיחי' מעלימים עין מהדפסת ס"ת ע"י פאטאגראפיע כולה כצורתה, בצורה גדולה ובצורה קטנה, והתינוקות מטלטלים בידיהם הנה והנה לרוב בשמחת תורה, והס"ת מלא שמות קדושים ככל ס"ת הכשרה, והתינוקות קורעים לפעמים ע"י אונס או ע"י מה ששוחקים עמהם ע"י פתיחה וגלילה ולהרבה הס"ת כזה נופל מידיהם, וזה זלזול גדול שאסור ואסור להניח לעשות, אף אם פאטאגראפיע אינו כדפוס ממש. מימי אני מודקדק שלא להניח קטנים שישחקו עם ס"ת אלו הנדפסים ע"י פאטאגראפיע ואיני מניח לקנות ס"ת כזה, ופעם קניתי ס"ת כזה למתנה וכשהצצתי בתוכה וראיתי שכל השמות הקדושים נרשמים ממש בכס"ת כשרה נסגתי אחר ומאז איני מניח לקנות ס"ת כזה ואם אפשר אני מדבר על לב בנ"א שלא יקנו ולא יתנו לבניהם לשמחת תורה שישחקו עמהם הילדים, ובעה"ל הרבה תקנתי בזה אבל לא הכל, כי לא נשמע עדיין מפי שום רב דבר נגד ס"ת כזה, ע"כ אני קורא כאן כל רבתינו שבגולה שליט"א שיכריזו ויודיעו שלא יקנו ס"ת כזה וכל מי שיש לו מכבר ס"ת כזה בביתו יניחמו במקום משומר ולא ימסור אותו לבניו הקטנים ולא יניח לשחק עמו כדבר הילדים ששוחקים עמו, ומי יודע כמה רעות גורם זלזול ס"ת הזה ולא חלי ולא מרגיש וה' הטוב יכפר.

ולהעיר משיחת כ"ח מרחשון תשנ"ב. וראה אג"ק ח"ז ע' שה. ועוד.

442) סתור"ל ס"ק, והביאו במשנ"ב שם סק"א ובשעה"צ שם.

443) ע' 31.

444) שיחת ש"פ שמיני תשכ"ג.

445) ראה שיחת י"ב תמוז תשכ"ה.

446) כמבואר בשיחת ש"פ נח תשכ"ז ובשיחת ש"פ בלק תשד"מ.

447) בכה"ח ש"מ סקס"א בשם שלם הוב"ד בזכ"א אות ת: "עד שאינו יכול לקרות בהם". אבל לכא' גופא דעובדא הכי הוה, ראה מלך שלם אור"ח הל' שבת אות קמו (עח, ד) שאין סיבה לחלק בין דין מחט למשקפיים. וראה גם שו"ע אדה"ז סי' תקט ס"א ובקור"א שם סק"ב.

אבל אם ראוי ללבישה גם כך, וגם נעשה ללא טירחא כלל, מקום ההקל. והכי איכא למישמע קצת מבא"ח ש"ב פ' ויקהל סי"ב. ול"ד לקיפול בגדים - ראה ער"ז בנוגע להיתיר ביישור מגבעת, בגביע הכסף ש"ב פ"ג סק"ט.

אסור להחזירו בשבת אפילו בצורה רפויה⁴⁴⁸, אבל ביום טוב אפשר להקל להחזירו באופן רפוי. בורג שלא יצא ממקומו לגמרי אלא שהתרופף מהידוקו אסור להדקו. אם העדשה יצאה ממקומה מחמת שהבורג המחזק אותה נעשה רפוי, אסור להחזיר אותה בשבת למסגרת אפילו באופן רפוי⁴⁴⁹, אבל ביום טוב אפשר להקל להחזירה באופן רפוי⁴⁵⁰. מותר ליישר מגבעת שאינו בגדר תיקון.

סעודת יום טוב

מנהגנו לא לצרף הפת דעירוב תבשילין ללחם משנה, כי אם בסעודת שבת⁴⁵¹.

אין טובלין פרוסת המוציא בדבש.

בלקוטי דבורים⁴⁵²: שמיני עצרת און שמחת תורה דארפמען ניט קיין דבש וויילע אלץ איז שוין מוכן למעלה, אך כשיש דבש על השולחן טובלים גם בדבש.

בברכת המזון: אח"כ יעלה ויבוא. הרחמן הוא ינחילנו (ליו"ט). (ואין אומרים הרחמן הוא יקם (לסוכות)). טעה או שכח יעלה ויבוא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ע"ד לימוד שו"ע חושן משפט בשמיני עצרת וההוראה מזה – ראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ו. ויש: וואס זאל מען אבער טאן אויב בשמע"צ האט מען נישט געלערענט קיין חו"מ, ועכשיו טוען שאינו רוצה גם לשמוח הרי טענה זו בא מהלעו"ז וכפתגם ר"נ טשערנאבלער כמסופר בשיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז בשמע"צ האט ער געקוקט אין פייפער אדער געגאנגען שפאצירן, אדער געטרונקן זיסע טיי און פארביסען מיט א שטיקעלע מזונות, האט אים דער נפה"ב געלאזט צורוה, בשעת אבער ער קומט טאנצען, טענה"ט ער, היות אז ער איז א ליובאוויטשער חסיד, איז וויבאלד ער האט נישט געלערענט איז לכה"פ טאנץ נישט. האט ער צוויי ברירות, אדער עם אויך אריינשלאפען אין טאנץ, אדער אוועקגיין... און אך און וויי צו אזא מעמד ומצב. אלא מה יהי, ישתה וישכח רישו. נעמט אן הגבלות און קריכט ארויס מיט מיר צוזאמען פון די ענינים וואו מ'דארף נישט זיין, ביז אז אפילו פרסה לא תשאר שמה.

השמחה דשמע"צ מכוסה בקבלת עול – ראה בהערה⁴⁵³.

448) והמשקפיים גם אסורים בטלטול (לצורך גופם, אבל לא לצורך מקומו, וגם לא לצורך הכלי עצמו, או אפילו להשתמש אם בשביל ההשתמשות א"צ לתקנם – כ"מ דעת אדה"ז. ויש שפ"ל בדעת אדה"ז לאסור גם לצורך מקומו. ובפרט אם נשטמו ב' הידות), מחשש שיבוא לתקנם.

[וכ"ה לדעת הקצוה"ש סי' קט סק"י שגזירת כירה שנשמטה אחת מירכות' שייכת בכל הכלים שיש לחוש לתיקון. אבל בשו"ת אמרי יושר ח"א ס"ב כתב שלא גזרו רק בכירה. וגם בספסל הוא רק חומרא בעלמא, לפי שאפשר להשתמש בו גם כן ע"י סמיכה. וי"ל בטעמו שרק בדבר שדרכו בתחיבה חששו שישכח ויתקע, משא"כ בדבר שדרכו בהברגה ושאר חיבור. וראה בארוכה ביסוס סברא זו בקובץ פעמי יעקב כסולת שט"ד. שו"ת דברות מנחם סי"ג. ועיני"ל, שבמשקפיים אינו מונע עצמו מלהשתמש בהם גם כשאינו מהודק בחוזק].

אם אבד הבורג ואין לו בורג אחר מתאים, ל"א שהמשקפיים מותרים בטלטול, אבל אדה"ז לא הביא היתר זה. (ושקו"ט בטעמו. ואולי ס"ל שההיתר רק בספסל ולא בכירה, משא"כ ההיתר דישוב על"י מבעו"י דמהני גם בכירה, שפ"ז אין לחוש שמה יתקע), כמו כן אם אי אפשר לתקנו אלא ע"י אומן, או שכבר לבשם כך קודם השבת מותרים בטלטול.

כשמותר בטלטול מותר לחבר את הידיט ע"י סיכת בטחון אבל לא עם מחט או חוט ברזל.

449) ובאופן זה אסור גם לטלטל המשקפיים ו"א גם העדשה.

[אבל באמרי יושר שם כתב לחלק מסבאר שבעדשה שנפלה ל"ח שמה יתקע בחוזק שמה תישבר. וכ"כ עוד אחרונים. אלא שבזמננו ל"ש כ"כ סברא זו. וגם באמרי יושר מסקנתו לאיסור].

450) אבל אם העדשה יצאה ממקומה מחמת שהמסגרת התרחבה מעט מותר להחזירה באופן רפוי אפילו בשבת. ויש חולקים בזה. במשקפיים של חצי מסגרת, שהעדשות נאחזות במסגרת ע"י חוט, אם יצאה העדשה כמה פעמים לפני השבת מותר להחזירה אפילו בשבת.

נפל האפון [החלק שעל האף] אסור להחזירו בשבת, אבל המשקפיים מותרים בטלטול.

451) דילמא אכלי להו לפני שגמר להכין צרכי שבת. ועוד להעיר שכל שלא הכין צרכי שבת, א"ר לאכילה. ועד שיש שדנו לאסורו משום מוקצה מחמת גופו או מצותו (ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"ב לשו"ע סי' תקכו. מאמ"ר סתקכ"ז סקט"ז. שבת שמעון ביצה יז, ב ד"ה ואם. שו"ת חלק לוי סי' קלז. מנחת שלמה קמא סי' הע' 3. שש"כ פ"ב הע' סז. שו"ת מגדנות אליהו או"ח ח"א סצ"ד סק"ב). ועוד טעם, ראה מהר"י אבוהב לטור סרע"א בשם נמוק"י (ונמצא הוא לפנינו בנמוק"י ברכות לט, ב. ובעי"ז הוא במאירי שבת קיז, ב) מה שאי"ב משום חבילות חבילות, דמצות עירוב כבר אזלה לה. ועפ"ז מובן שבי"ט אין לעשות כן.

452) ע' ח.

453) ראה בארוכה בשיחת שמח"ת תרס"ד. וראה ג"כ ספר השיחות תש"ב ע' 6 שזהו ע"י התורה המחברת ב' הפכים. ובר"ד בעת הסעודות יום א' דחגה"ס תשכ"ט, שמצד מדריגת עבד נאמן בכח הקבלת עול לפעול גם ענין התענוג והשמחה.

בשיחת ליל שמע"צ בהקפות תש"ד⁴⁵⁴: שמע"צ פלעגט מען אין ליובאוויטש זוכען פון וואס צו לאכען. עס האט פאסירט אז איינער האט געזאגט דעם פסוק – פון אתה הראת – ואמרו הושיענו זייער ערנסט, האט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק געזאגט: וואס אזוי די ערנסקייט? שמח"ת איז אן אנדער ענין.

בלקוטי דיבורים⁴⁵⁵ נתבאר, שסדר הנסיעה ממצרים – רעמסס, סוכות, אתם, קריעת ים סוף. ונתבאר שם, שישנם ב' פירושים ברעמסס: א) ר"ת רע"ם ס"ס, שס"ס עולה ק"כ, שהם הק"כ צירופים דשם אלקים, סוד המקטרגים, וע"י הגילוי מלמעלה ברע"ם ורעש דקדושה מתבטלים. ב) רעמסס ר"ת רע מסס, ש"מסס" פירושו התכה וביטול, שה"רע" נתבטל. והנה, בסדר המסעות מסוכות נסעו לאתם, ומאתם נסעו לקריעת ים סוף, ורעמסס בכלל היציאה ממצרים, ואתם הוא בכלל קריעת ים סוף. וענינם בכללות הוא, דבתפלת נעילה הוא היציאה מהמיצרים וגבולים לגמרי, ובאמירת שמע ישראל הוא הרע"ם המבטל את הק"ך הנ"ל בגימט' ס"ס, ובאמירת הוי' הוא האלקים הוא מיסמוס הרע כולו, ואח"כ – סוכות [הישיבה בסוכה], ואתם (א' ת"ם) הוא התמימות (גאנץ און ערינסט) בהעבודה בשמח"ת, אז הנה באפשר לקרוע הים פון דעם וועלטיקן קאלטן לעבן.

בספר השיחות תש"ח⁴⁵⁶: זיין אויף שמיני עצרת ביינאכט⁴⁵⁷ געדענק איך מער ניט ווי איין מאָל⁴⁵⁸.

יום חמישי, כ"ב תשרי, יום שמיני עצרת

סוף זמן קריאת שמע בשעה: 9:56.

שחרית לשלוש רגלים.

בשיחת יום שמיני עצרת תרצ"ט⁴⁵⁹ (בנוגע להשאלה אם להזכיר גשמים בשחרית כששמע כבר ההכרזה): מען דארף זיך מגביל זיין אז מען זאל קענען דאווענען מיט דעם מנין. למעשה, אם שמע הכרזת משיב הרוח ומוריד הגשם קודם שהתפלל שחרית – **אם אין מתפלל במנין אחר**⁴⁶⁰, יאמר גם בשחרית משיב הרוח ומוריד הגשם⁴⁶¹.

לפעמים היו מדייקים לגמור שחרית – בשמיני עצרת – קודם חצות היום.

מצות עשה מדברי סופרים לגמור ההלל – הלל שלם – כל שמונת ימי החג (ואין אומרים הושענות). לפרטי דיני ההלל – ראה לעיל ביום א' דחג הסוכות.

אחר ההלל – קדיש תתקבל. שיר של יום (ואין אומרים לדוד ה' אורי). קדיש יתום.

פתיחת הארון: אומרים י"ג מדות פעם אחת ו"רבונו של עולם"⁴⁶².

(454) ספר השיחות ע' 30.

(455) ח"ד ע' תשסז ואילך – נעתק כאן בקיצור ובשינויים קלים.

(456) ע' 171.

(457) בנוגע למצות עונה – ע"פ הקבלה שמע"צ ושמח"ת שניהם אסורים בזיווג, אא"כ בליל טבילה. וכ"ז למי שמתחסד עם קונו ואינו בא לידי הרהור אבל מי שצירור תוקפו ובא לידי הרהור ח"ו מצוה לשמש.

(458) ושם: בשנת תרמ"ח או תרמ"ט.

(459) סה"ש תרצ"ט (מהדו"ח) ע' 341.

(460) וי"ל ע"ב באם מתפלל שחרית ביחידות ומוסף במנין אחר, או להיפך – שחרית במנין אחר ומוסף ביחידות. ומסתבר שגם בכה"ג אומר מוריד הטל בשחרית. ופשוט, שכן הוא אפילו אם אמר (עם הש"צ לתפלת מוסף) הפיוט למוסף הנקרא "תפלת גשם", שאומר אחר כך מוריד הטל בשחרית, אם מתפלל שחרית במנין אחר. [ומש"כ באו"ז הל' הזכרת גשם וטל ששצ"ח, לגבי הזכרת גשמים, שגם בשמע פיוטים של גשם מהש"צ מזכיר גשמים אפי' לא שמע ההכרזה (ואולי כוונתו שני"י שמיעת הפיוטים יודע הוא שהכריזו) – ל"ש לנדוד, דאיהו קאי להסברא שהיחיד אינו מזכיר אם לא שמע להדיא ההכרזה. ולא קייל"ן הכי. ובאמת, צ"ב בכונת האו"ז, שלא פ' כל צרכו החילוק בין ב' הדעות בירושלמי ובין היחיד לציבור, עיי"ש. ובשו"ת איש מצליח ח"ג או"ח סי"ב בהערת המלכה"ד נדחק לפרש שר"ל לחלק בין היחיד שנמצא בביה"כ"ג ליחיד בביתו. ואף שדוחק קצת הוא נ' עיקר כדבריו בדעת האו"ז].

(461) א"ג ח"ב ע' ג. וצ"ע בסה"ש שם.

יחיד המתפלל בביתו אף שלא שמע ההכרזה אומר מוריד הגשם במוסף, אם משער ששכר הכריזו. ולא מצאתי דבר ברור באחרונים אם היחיד נגדר אחר מנין הראשון, האחרון, שרגיל בו, או רוב בתי כנסיות, רוב אנשי העיר, ואם אשה נגדרת אחרי בעלה. ויש מאחרונים זמננו שכתבו לכאן או לכאן מסברא ומד"ע ללא מקור ברור. כן ראייתי מהמלקטים שחפאו דברים אשר לא כן בדברי האחרונים. והמעין בפנים ישר תחוניה ענינו אשר לא מיני' ולא מקצת'.

ולמעשה, יש להורות שבכל אופן יאמר מוריד הגשם בשחרית אם כבר הכריזו במנין א'. וראה בסוף הקובץ במילואים (כא).

(462) ב"רבונו של עולם" אומרים "לי עבדך בן אמתך (פלוני בן פלונית)" בנוסח בסידור תורה אור. ראה שו"ת באתרא דרב סי' לה'קט.

מוציאין שני ספרי תורה וקורין חמשה גברי בפרשת עשר תעשר⁴⁶³. אחרי גמר הקריאה, מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסוחו דעתן מן המצוות⁴⁶⁴] מימין לס"ת הראשון⁴⁶⁵, ואומר חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון⁴⁶⁶. ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון [שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה⁴⁶⁷]. בס"ת השני, קוראים מפטיר בפרשת פנחס ביום השמיני. הגבהה גלילה לס"ת השני.

ב"מי שבירך" לחולה אומרים בנוסח של שבת אבל אומרים "יו"ט הוא מלזעוק⁴⁶⁸.

הפטרה: ויהי ככלות – ולישראל עמו. [בספר "סדר ההפטרות" שנדפס בשנת תשנ"ה נוסף בטעות עוד פסוק בסוף ההפטרה]. בברכת ההפטרה מזכיר "שמיני עצרת החג הזה". טעה בברכת ההפטרה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אחר קריאת התורה והפטרה: הזכרת נשמות. [אפשר לומר יזכור גם ביחיד⁴⁶⁹]. מדייקין⁴⁷⁰ לאחוז בעץ החיים בעת אמירת יזכור⁴⁷¹.

יש לו אב ואם – יוצא מבית הכנסת בעת יזכור. ונהגו לסגור הדלת. בשנת האבילות נשאר בבית הכנסת, אבל אינו אומר יזכור.

מזכירים שם הנפטר ושם אמו⁴⁷².

בר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ו: מ'זאגט דאך אויך יזכור פאר די נשמות שאינם צריכים כפרה, ווי ס'איז ידוע מנהג החסידים דערמאנען אויך דעם רבי'ן דעם שווער, און אויך די רביים שלפניו פאר די וואס האבן זיי געקענט, וואס דאס טוט אויף פאר דעם וואס זאגט דאס, מ'מוז אבער אויך זאגען אז דאס איז נותן כח אויף פאר די וועמען מ'איז מזכיר, כנוסח אמירת ההזכרה.

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ח: נהוג באמירת יזכור לנדב לצדקה, באופן סתמי או גם לפרש הסכום, נהרא נהרא ופשטי'.

463 גם כשהל בחול, מפני שאז הוא זמן מעשרות.

464 מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י או"ח סוסי' קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז.

ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שאי"ל מנהג חב"ד, וכאילו מנהגו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב על'.

465 כן המנהג בב"מ. ויש שכתבו מחמת כל פנות שאתה פונה לא יאה אלא דרך ימין (ודלא כשו"ת משנ"ה ח"ג סכ"ה). וראה קובץ אבקת רובל ח' ע' קפג ואילך שהביא מכ"מ (בכיו"ב) להניח מימין, אלא ששלל דבריהם. וכדבריו, ראה גם שו"ת ארחותיך למדני ח"ו סכ"ג. ואין דבריהם מוכרחים.

466 ואין לסלק ס"ת השני מבימה בשעת הגבהת הראשון, כנ"ל. ואף את"ל (בדוחק גדול) שלמנהגו שלאחרי הגבהת ס"ת חזרו ומניחו, נמצא שלא נסתלק הראשון לגמרי בשעת הגבהה (לפי שהיא ע"מ להחזיר מיד) – הרי עכ"פ מיד לפני שמסלקים שוב הראשון (אחרי הגלילה על הבימה) צריך לחזור ולהניח השני.

467 ארחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנ"ה. שו"ע סי' קמז ס"ח. והטעם – בלבוש סוסי' קמז. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. ובביהג"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ב, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקו"ח שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

468 ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כח'קלד.

469 וראה בשו"ת באתרא דרב סי' ז'תתקס.

470 ראה סה"ש תש"ה ע' 20. אג"ק ח"ג ע' רכ. ר"ד בעת הסעודה דיום אחש"פ תשכ"ט.

אמנם, מפי השמועה במעשה רב, שבי"כ כשלא עלה למפטיר, מאז שנת תשל"ט ואילך, לא נהג זהו נשאר על מקומו. (ולפעמים גם בשנים שלפניו נשאר על מקומו), משא"כ בשאר זמנים שאמרו יזכור שעלה למפטיר.

ולכאורה פשוט ש(אף שהכוונה גם למי שלא עלה לתורה, כדמוכח מהמשך הדברים באג"ק שם –) אין הכוונה לכל הקהל, עכ"פ במקום שהעם רב, שהרי ל"ש במציאות. וגם יש בזה משום טירחא דציבורא, ולפעמים – גם אינו כבוד הציבור. ובכ"מ שהחזן מחזיק הס"ת (ראה בפמ"ג סי' קמא במ"ז סק"ג, הב"ד במשנ"ב סי' קמו בשעה"צ סק"ח. וראה סי' מטעמים פט"ו).

471 אבל מה ש"נוהגין שמי שצריך להזכ"ג עולה לתורה בו ביום" – "לא ראיתי מדייקין בזה" (אג"ק שם. ועיי"ש עוד).

472 כ"ה בסידור תורה אור. וכ"ה באג"ק מתאריך י"א ניסן תש"ט (נתפרסם בקובץ העו"ב ש"פ תשא תש"ע). וכ"ה בהערות כ"ק אד"ש לסידור תהלת ה' מהדורת תש"ז. וראה ר"ד בעת הסעודה ליל ב' דחגה"ש תשל"ו. וכ"כ בכ"ה ח"א סרפ"ד סקל"ז ע"פ זהור (ח"א לז, א). משמרת שלום קודינבו מהדו"ב סי' ס"ו. ונעו.

אומרים אב הרחמים. "אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר.

אשרי. יהללו. חצי קדיש. אין הצבור רשאים להתחיל לומר משיב הרוח ומוריד הגשם עד שישמעו מפי הש"ץ, ונוהגין שהשמש מכריז **קודם** התפלה. ולפיכך לא די כשיכריז משיב הרוח לבד אלא יאמר גם כן מוריד הגשם. מוסף לשלש רגלים.

אסור להקדים תפלת מוסף של שמיני עצרת לתפלת הצבור אפילו בביתו לפי שאסור להזכיר הגשם עד שיכריזו בצבור.

מתחילין להזכיר הגשם בברכה שניה בתפלת מוסף של שמיני עצרת⁴⁷³. והזכרה זו היא ריצוי שאלה שטרם שישאלו הגשמים בעונתם כשיגיע זמן השאלה מרצין לפניו בהזכרת גבורותיו שמוריד גשמים. וקבעו הזכרה זו בברכת מחיה המתים מפני שהגשמים הם שקולים כתחיית המתים, שכשם שתחיית המתים חיים לעולם כך הגשמים חיים לעולם.

השייכות הזכרת גשמים ל"שמיני עצרת" – מבואר בדא"ח בכ"מ⁴⁷⁴, שענין "שמיני עצרת", "עצרת" מלשון קליטה, שהאורות הנעלים שנמשכו בחג הסוכות "נקלטים" ב"שמיני עצרת" ו"נעצרים" בתוכו בפנימיות. וזהו ענין "מוריד הגשם", המשכת הטיפה ו"קליטת" הזרע.

אם לא אמר מוריד הגשם, אם הזכיר טל (אפילו לא סיים הברכה) אין מחזירין אותו⁴⁷⁵. ואם מסופק אם הזכיר טל, תולים שמסתמא אמר "מוריד הטל" כהרגל לשוננו⁴⁷⁶.

פסוקי מוסף: ביום השמיני. ואח"כ מנחתם ונסכיהם.

טעה בתפילת מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בחזרת הש"צ: תפלת גשם – אף ברי וכו'.

ברכת כהנים: אין הצבור עונים אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים. עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה. יחזירו פניהם נגד פני הכהנים, ולא יחזירו פניהם אנה ואנה שנושאת כפים אינה אלא פנים כנגד פנים. וצריך לשמוע ולכוון לברכתם.

ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברכך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים

(473) שבחג נידונים על המים, אלא לפי שהגשמים הם סימן קללה בחג הסוכות שאי אפשר לישב בסוכה בשעת הגשם, אין מזכירין הגשם עד עבוי ז' ימי ישיבה בסוכה. ובתפלת ערבית אין כל העם בבית הכנסת נמצא זה מזכיר זה אינו מזכיר ויעשו אגודות אגודות. ואין מזכירין בשחרית לפי שאסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"ץ או השמש בקול רם מוריד הגשם קודם התפלה. ובשחרית אי אפשר להכריז מפני שצריך לסמוך גאולה לתפלה.

(474) ע"פ כהתאריז"ל.

(475) הטעם: שאף שהטל אינו נעצר, מכל מקום שבה הוא להקב"ה בהזכרתו כמו בהזכרת הגשם, שכשם שהגשמים חיים לעולם כך הטל הוא חיים לעולם, שעל ידי כך מתברכת התבואה (ובכמה מקומות קראו חכמים להטל טל תחיה, משא"כ הרוח שאף שאי אפשר לעולם בלא רוחות, אינו נקרא חיים לעולם כמו גשם וטל. לכך מזכירין הטל כל ימות החמה, כדי שאם ישכחו לומר מוריד הגשם בימות הגשמים, חזקה שאמרו מוריד הטל כמו שהם רגילים בימות החמה ואין מחזירין אותן).

(476) ויש שנהגו לומר בשמיני עצרת צ' פעמים אתה גבור עד ומוריד הגשם שיכך נתרגל לשוננו לומר כהגון.

[ואף שכתב אדה"ז שטוב לחוש שלא לעשות כן לסמוך ע"ז – הרי לדידן שאומרים מוריד הטל בקיץ בלא"ה אינו חוזר ואין בזה הפסד. ואדה"ז קאי רק למנהג מדינתו שאין מזכירין טל בימות החמה. (ובברכת הבית שער מ בשע"ב סקל"ח, וכן בכה"ח סי' קיד סקס"ב, נראה יותר מזה, דאדה"ז קאי רק לענין אמירת צ' פעמים ביום ראשון של פסח אתה גבור עד מכלכל חיים ללא מוריד הגשם, שחשש לדעת השל"ה דלא מהני צ"פ רק בעיקמת שפתינו שאומר מוריד הגשם בשמע"צ, ולא בשוא"ת לומר בפסח צ"פ ולדלג מוריד הגשם. אבל פשוט משמעות אדה"ז דקאי אתרווייהו, וחושש לדעת רבינו פרץ דס"ל בכלל דלא מהני). וראה א"א מבוטשטיט סי' קיז ס"ט. הליכות שלמה תפלה פ"ח בדבר הלכה סקל"ז ובהע' 96].

אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

אחר הדוכן לא יאמרו יישר כח כהנים עד אחר כל הקדיש תתקבל. ולכן במקום שנוהגים לומר יישר כח נכון שלא ירדו הכהנים מן הדוכן עד אחר סיום הקדיש כדי שלא יתבטלו מעניית אמן. אין כאלקינו. עלינו. תהלים.

אומרים שש זכירות.

קידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי, בורא פרי הגפן. אין מברכין לישב בסוכה.

לא בירך שהחיינו בליל שמיני עצרת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין. אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים.

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שתי רביעית יין בכל סעודה.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו.

ביום טוב האחרון של חג [בשמיני עצרת] דרך בני ישראל להרבות בסעודה, ומרבים בשמחה, באכילת בשר⁴⁷⁷.

ברכת המזון כבלילה.

הלכתא למשיחא: בבית המקדש מקריבים היום פר אחד, איל אחד, 7 כבשים וכולם עולות. ושעיר

לחטאת. וזאת בנוסף למוסף שבת בקביעות שנה זו⁴⁷⁸.

(קרבנות שמע"צ והענין בזה – נת' בכ"מ בדא"ח).

שמו"ת: אמירת פרשת ברכה שנים מקרא ואחד תרגום, היום, בערב שמחת תורה⁴⁷⁹.

מי ששכח לעשות עירוב תבשילין בערב החג, יכול לעשות היום, ביום הראשון של החג, עם תנאי. ויש לשאול רב מורה הוראה כיצד לעשות עירוב תבשילין עם תנאי.

גם כשעשה עירוב תבשילין, מותר לבשל לשבת רק ביום טוב שני (בליל או יום שיש). כמו כן, אסור לבשל מיום ראשון של יו"ט לחבירו, כמובן, כבכל יום טוב.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (3:22 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

מנחה: קרבנות, אשרי ובא לציון, תפלה לשלש רגלים.

יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים יהי רצון שנזכה לישב בסוכה של לוינתן. ומנהג חב"ד שבשמיני עצרת לפנות ערב⁴⁸⁰ נכנסים לסוכה (ואוכלים או שותים דבר מה) "צו געזעגענען זיך"⁴⁸¹ [כמובן, ללא ברכת לישב בסוכה] אבל אין אומרים "יהי רצון" ביציאה מן הסוכה.

תהלוכה: בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נוהג מכו"כ שנים שבי"ט הולכים לבקר בני שבבתי-כנסיות ובתי מדרשות בכו"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבני

477) שביים זה אי אפשר בלא בשר והכל קונים, מפני שרגל לעצמו הוא וחביב עליהו – ולכן, העמידו חכמים דבריהם על דין תורה בערב יום טוב שהמעוץ קונות (וא"צ משיכה). והמוכר בהמה לחבירו בערב יו"ט צריך להודיעו אמה או בתה מכרתי לשחוט.

478) בשמע"צ יש גם תשלומין לעולת ראי' ושלמי חגיגה ושמחה למי שלא הביאם בסוכות. [אלא שאינו דוחה שבת]. וכן יש חיוב אכילת שלמי שמחה בקרבן שהביא מעיו"ט. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ד בדעת הרמב"ן שהוא רגל בפ"ע לכל הנ"ל, אפילו כשלא הי' ראוי בסוכות.

479) וטעם הדבר בפשטות: קריאת הפרשה שמו"ת, זמנה – בערב שבת, כלומר, "ערב" קריאת הפרשה בציבור. ובנוגע לפ' ברכה – מכיון שזמן קריאתה בציבור הוא ביום שמח"ת, הרי זמן קריאתה ביחיד שמו"ת הוא – בערב שמח"ת, כלומר, ביום שמע"צ – שיחת יום שמח"ת תשמ"ו.

480) ובשיחת שבת בראשית תנש"א: ברגעים האחרונים דשמע"צ.

481) ושק"ט בטעם המנהג בשיחה הנ"ל.

שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה.

ובמק"א⁴⁸²: הונהג בשנים האחרונות, אשר להקפות דשמח"ת, הולכים בחורים ואברכים, להבתי כנסיות, בכדי להוסיף (בזה שהם פנים חדשות) שמחה בבתי כנסיות [ועיי"ש בפנים]. ובאגרות קודש: הישר כח המגיע לבחורים הנ"ל (שהגיעו לתהלוכה) עוד יותר מכפי ההשערה, כי קשור ה' אצלם ביקור זה בקבלת עול ביותר, באשר צריכים היו לעזוב את ההתועדות כאן בתוכי חסידי חב"ד ואנ"ש, ולילך למשך שעות אחדות לבתי הכנסיות ובתי מדרשים, ולא זו בלבד אלא לעשות את כל זה מתוך שמחה ועליצות לב.

בשיחות קודש הובאו כמה ביטויים מיוחדים בקשר למעלת התהלוכה וענינה. וכן כמה הוראות ופרטים. להלן לקט חלקי מביטויים אלו⁴⁸³:

- "דאס איז דאך מיינע א שליחות".
- אני לא הלכתי רק אני מקנא אותם שהלכו ועל חשבון זה אומר גם אני לחיים. ובהזדמנות אחרת: אני לא הלכתי רק ה' לי תאוה ללכת ולכן על חשבון זה אומר לחיים.
- רבותינו נשיאנו שמו הדגשה מיוחדת על עניני רגל שבנשמה, ועד לרגל כפשוטו – ענינים שעושים ברגל.
- ע"י עלי' לרגל יזכו להגילוי של והדריך בנעלים, וכן הוא בכל מצוה שעושים ברגלים, ובפרט כאשר משתתפים בתהלוכה שיש בח טרחה יתירה ומהלך גדול.
- ההליכה למקום רחוק לשמח יהודים בשמחת מועדים לשמחה פועלת מאטו רגלין ברגלין, שעיי"ז מקימים השכינה מנפילתה, ועיי"ז מגביהים כל סדר השתלשלות, ועד לביאת המשיח שעליו נאמר ועמדו רגליו על הר הזיתים, כיון שביאת המשיח תלוי בעבודת הרגל.
- אלו שהלכו בתהלוכה ופעלו שמחה אצל הזולת, ועד שרקדו כפשוטו, יתקיים אצל ההולכים שלימוד התורה שלהם יהי' באופן מופלג למעלה מכל ענינים ארציים, וכן יהי' קיום המצוות שלהם באופן כזה.
- תבוא עליהם ברכה, ואצל כולם יתקיים ענין הליכה באופן דילכו מחיל אל חיל – עלי' שלא בערך מדרגה הקודמת, וברכה שבאין ערוך שיהיו מהלכים כל השנה בעלי' מחיל אל חיל.
- אשרי חלקם בזה ובבא. אשרי חלקם וגדול זכותם.
- ההליכה כשלעצמה היא ענין גדול.
- שלא יחשבו שהעיקר הוא המקום שהלכו משם והמקום שיגיעו לשם, אבל הדרך בינתיים הוא רק בהכרח, והיינו שנצרך לזה כדי להגיע ממקום למקום, על זה אומרים שמכל פסיעה ופסיעה נברא מלאך.
- יתכן שמקום זה ממתין מששת ימי בראשית שיהודי יעבור כדי לילך לדבר מצוה ולקיים רצון ה'.
- אין לחפש תירוצים להשתמט מהליכה לתהלוכה.
- לא שיעשה זה מחמת גזירה שגזרתי אלא מתוך שמחה ובאופן של שירה.
- שיהי' באופן דמתניחם חגורים לבוא בזמן ניט פארשפעטיקן.
- זכות מיוחדת לההולכים רחוק.
- המטרה לשמח יהודים, ולעוררם בעניני יהדות, כולל חיזוק האמונה בביאת המשיח.
- בכל מקום שמגיעים יש לומר חסידות, ויש לומר ענינים קלים.
- אין להסתיר שבאים בשליחות הרבי. יש לדבר בהרחבה ולא להתפעל, אך להיזהר שלא לפגוע.

(482) לקו"ש חי"ט ע' 578.

(483) רובם משיחות קודש ע"פ רשימות השומעים בלתי מוגה. חלקם נמצא בקונטרס "התהלוכה". וראה עוד שם.

אין להוציא בשר וכדומה מהמקפאי ביום ראשון להפסיד עבור יום שני של חג⁴⁸⁵. כשמבשלים עבור יום הראשון, יש לוודא שהמאכלים מוכנים וראויים לאכילה – ויש שהות לאוכלם – בו ביום לפני שקיעת החמה (6:01).

ליל שישי, כ"ג תשרי, ליל שמחת תורה

בשיחת יום שמח"ת תש"ה⁴⁸⁶: שמחת תורה זיינען תרעין פתיחין. עס זיינען אפן די שערי אורה שערי ברכה שערי הצלחה. אלע שערים זיינען אפן. און דאס נעמט מען מיט תורה".

בשיחת שבת בראשית תשמ"ו: כאשר נכנסתי פעם לכ"ק מו"ח אדמו"ר והצעתי להו"ל קונטרס של מאמרי חסידות לקראת שמח"ת⁴⁸⁷ – נענה כ"ק מו"ח אדמו"ר, והשיב, כשבבת-שחוק על שפתיו: "שמחת תורה" "וועט מען זיך אוועקזעצן" ללמוד מאמר חסידות?! ... ואעפ"כ, בנוגע לפועל – "האב איך אויסגעפירט", וכ"ק מו"ח אדמו"ר נתן מאמר חסידות על מנת ללמוד בשמח"ת, ואכן היו כו"כ שלמדו את המאמר בשמח"ת! ואין לתמוה על כך שבתחילה היתה קס"ד באופן אחר וכו' – שכן גם אצל נשיא ישראל ישנם ענינים שנפעלים ע"י אתעדל"ת, אף שבתחילה היתה קס"ד באופן אחר. עיי"ש בהמשך השיחה.

בסה"ש תש"ט⁴⁸⁸: שמחת תורה איז די עבודה פון קלאפן מיט די פיס און קלאפען מיט די הענט, און א גאנץ יאהר איז די עבודה קלאפן (ארבעטן) מיט'ן קאפ, ניט בלויז עפענען דעם מאמר, נאר אריינקלאפן דעם מאמר אין קאפ.

הדלקת נרות **אחרי השעה 6:44** (בבית ולא בסוכה) מאש הדלוקה לפני החג. (למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין סיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש). כדאי לסדר תזכורת שלא ישכחו להדליק נרות מחמת שינוי הסדרים הרגילים (תהלוכה, הקפות מוקדמות לילדים ב-770, קידוש בביהכ"נ וכו').

לידיעת האורחים: אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק (אלא שאם הוא סמוך על שולחן אחרים נעשה כבני ביתם ויוצא בהדלקתם. וכן גם כשאינו סמוך על שולחן אחרים, אם מדליקים נר בביתו משלו אינו צריך להדליק במקום שמתארח⁴⁸⁹). בשמחת תורה שהרבה אוכלים ברחבת בית הכנסת ואינם סמוכים על שולחן מי שמדליק, אם אין בביתם מי שמדליק משלהם, חייבים בהדלקת נרות בעצמם. וישתמשו בביתם בדבר מצרכי אכילה לאור הנר.

אף שמותר לטלטל בחוץ נר של שמו, או נר פרפין שנהפך לנוזל, בתנאי שהולך בנחת ולא במרוצה – מכל מקום אסור להעמיד הנר במקום שהרוח שולטת אפילו אין רוח מנשב כלל. ולכן צריך להזהר שלא ילכו בנר דלוק מבית לבית דרך החצר אל הרחוב רק אם הוא בכלי, ויזהרו שיהיו הדפנות של זכוכית באופן שלא יכבה אף אם יהי' הרוח מנשב אז⁴⁹⁰.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טענתה בהברכה או שכחה שהחיינו – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

485) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שיהא ראוי לאכילה בו ביום, אחרי שיופטר, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ב. וראה קובץ העו"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

486) סה"ש תש"ה ע' 59. ונת' בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 380 ואילך. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשי"ב.

487) ובשיחת שמח"ת תשל"ל, שהמדובר במאמר החלצו (שי"ל לקראת שמח"ת תש"ט, ליום מלאת יובל שנים לאמירת המאמר).

488) ע' 286.

489) כיון שיש לו שלום בית במקום שמתארח בו ע"י נרו של בעל הבית, וגם מצות הדלקת נרות הוא מקיים במה שמדליקים נר בביתו משלו בהדלקת נרות. וכ"ז כשאין לו חדר מיוחד, שכשיש לו חדר מיוחד במקום שמתארח ובעה"ב אינו משתמש שם, צריך להדליק ולברך בחדרו.

490) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' כח'תרד. ושנ"ת.

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוק בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתקועו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול⁴⁹¹. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיירים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה⁴⁹². בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגרם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

יש אומרים שבדיעבד יכול להשלים שנים מקרא ואחד תרגום [של שבתות השנה] עד שמחת תורה⁴⁹³ שאז משלימין כל הצבור את כל התורה וטוב לחוש לדבריהם שמי שעבר ולא השלים בזמנה יש לו להשלים עד שמחת תורה שנים מקרא ואחד תרגום.

ערבית

שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. ואין אומרים עלינו. האבלים אומרים משניות וקדיש דרבנן⁴⁹⁴. פרטי דיני קידוש בביהכ"נ – ראה אתמול בליל שמיני עצרת.

אוכלים בבית ולא בסוכה. אם רוצה לאכול בסוכה בתשיעי, צריך לעשות בה היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה, שלא יהא נראה כמוסיף, ומה יעשה להכירא? מכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם כדי להכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה. [ואין הכוונה שנפסלת בכך, אלא ר"ל שעושה בה היכר לפוסלה, שאינו יושב בה בתורת סוכת החג⁴⁹⁵].

491) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון לזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים, ובפרט בזמנינו. ואכ"מ. ואולי י"ל דה"ז כגוף ש"ר. וראה קצוה"ש סקמ"ו סק"י. [ולהעיר מקצה"ש סקט"ז סק"י שכתב לחדש להקל בדברים קטנים מאד שא"ר לכולם. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. גם צ"ע שברעי הותר מדין גש"ר ולא מטעמו – ראה הקדמת הבי"ש ל"ש"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז סש"ז ס"ב. ובכ"מ מוכח דלא כסברא זו. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונג ס"ב. אוצר נחמד גל' ט ע' לב ואילך בארוכה. וצ"ע].

492) והנה, יש שכתבו להקל שבדברים קטנים שא"ר לכולם ואין להם חשיבות אין דין מוקצה – ראה קצוה"ש ס' קטז בבדה"ש סק"י. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. וצ"ע שברעי הותר מדין גש"ר ולא מטעמו – ראה הקדמת הבי"ש ל"ש"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז סש"ז ס"ב. וכן בכ"מ מוכח דלא כסברא זו. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונג ס"ב. אוצר נחמד גל' ט ע' לב ואילך בארוכה. ואכ"מ עוד.

493) קודם התפלה שחרית של שמחת תורה. ומ"מ אם לא השלים קודם התפלה יש לו להשלים כל היום, גם אחרי שהציבור מתחילים לקרוא בראשית.

ויקרא על הסדר, ויתחיל מפרשה ההסירו. אבל בדיעבד אם הקדים פסוק או פרשה המאוחרת יצא.

494) הוראת כ"ק אד"ש כמ"פ.

495) וראה בשבחת ליל שמח"ת תשי"ב, שמה"ט הורידו הסכך לפני החג (ע"פ הוראה).

והעירני ח"א שהלשון בגמ' (סוכה מט, א). וכו"ה בשו"ע סתרס"ו) "ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכול בה בתשיעי", ומשמע קצת שאין לאכול בסוכה אפי' ע"י היכר אלא כשאין לו מקום אחר לאכול, ומודגש גם במשנ"ב סק"ג (לענין שמע"צ בא"י). אבל לדידי פשוט כביעתא בכותחא כנ"ל. ובאמת, מפורש כן ברבינו מנחם (סוכה פ"ו ה"ד). וכן קיבלת מאמוז"ר ז"ל שטבעט כל דהו מותר לישב בשמח"ת בסוכה, כיון ש"סוכתו עריבה עליו". ואף שלא נזכר בשאר פוסקים, וגם שצ"ב קצת ל' הגמ' – העיקר, שפשוט שאין להוציא דין מדיוק חדש שלא נז' בפוסקים וכו'. וכמפורש בכללי הפוסקים. ואדרבה, על המחדש והמחמיר להביא ראי'. וגם מילתא בטעמא הוא, שבאם ניכר שאינו מכוון לשם סוכה, מאי איכפת לן שיכול לעשות באו"א. ובנוגע להדיק – לפענ"ד אין הדיוק מוכרח, ושערי תל' לא ננעלו. ומהם: שלפ' הב"ח – באם מוריד כליו באמת א"צ היכר נוסף. ועוד כמה פ' בדבר, ולדוגמא שרק באין לו מק"א התירו לו לפחות ולקלקל ביו"ט. ועוד כיו"ב. ואכ"מ עוד. ועכ"פ ברור מסתימת הפוסקים שגם לכתחילה מותר לישב בסוכה בתשיעי כשאינו מכוון למצוה וכשאינו נראה כמוסיף.

בספר השיחות תש"ד⁴⁹⁶: אחד מהמסובים הציע להעומדים מסביב השולחן שאחד מהם יאמר קידוש ויוציא את האחרים, ואמר כ"ק אדמו"ר [מוהרי"צ נ"ע]: דער "שהחיינו" וואס מען מאכט אין קידוש שמח"ת, איז דאס אויף תורה, און ביי תורה איז ניטא דער ענין פון מוציא זיין, והלואי שכל אחד יפקיע את עצמו⁴⁹⁷. ובספר השיחות תרצ"ו⁴⁹⁸, שלכן אומרים – באופן כזה – התיבות "סברי מרנן" בחשאי כדי שלא להוציא.

בסה"ש תרצ"ז⁴⁹⁹: שמחת תורה מאכט מען א ברכה שהחיינו, די ברכה שהחיינו איז דאך ניט א ברכת התורה, די ברכה איז אויף דער שמחה מיט תורה, היינט שמחת תורה דארף מען מייקר זיין דעם זמן, אלע כ"ד שעות און אלע רגעים. מ'דארף מקבל זיין עול אז אין משך פון די שס"ה ימים פון יאר, לא יראה ולא ימצא א טאג אן תורה⁵⁰⁰.

בסה"ש תש"ט⁵⁰¹: אויף דעם קידוש פון שמח"ת האבן מיר אמאל געהערט אז דאס איז לעילא מכל הפירושים, דער "ולעילא" פון נעילה (חסידים זאגען דאך ניט "לעילא ולעילא" – נאר בלויז צו נעילה) דעהערט זיך אין דעם קידוש פון שמח"ת. אזוי ביי קידוש איז דאך דא א מוציא און א יוצא, וואס דער מוציא דארף מכין זיין מוציא זיין, און דער יוצא דארף מכין זיין לצאת, דאס מיינט אז בידע דארפען האבען דעת, אבער קידוש פון שמח"ת איז העכער דערפון, יעדער דארף נעמען דעם סידור און זאגען די ווערטער פון קידוש און מאכען שהחיינו אויף די תורה.

ובכמה שיחות נזכר שאע"פ שע"פ דין אין שאלה בדבר, מ"מ מצד החביבות שבדבר צריך כל אחד לקדש לעצמו. ולכן, בנוגע לפועל כשצריך להוציא ידי חובה יש לעשות כן. [ובשיחת ליל שמח"ת תשל"א: אעפ"כ דארף מען זיך רעכענען מיט די מציאות, אז עס זיינען דא אזוינע וואס ווייסן ניט פון דער שיחה, און מצד איזה סיבה שתהי' קען דאך זיין אז זיי וועלן טרינקען און זאגן לחיים אן קידוש, איז דערפאר, ניט קוקנדיק אויף דעם וואס די שיחה איז טאקע א שיחה, און מ'דארף איר זען פאלגן, פונדעסטוועגן וויבאלד די מציאות איז אזוי, זאל אימעצער מאכן איצטער קידוש, און האבן בדעה מוציא זיין די אלע וועלכע האבן נאך ניט געמאכט קידוש, עיי"ש⁵⁰²].

התוועדות: "תיכף נאך מעריב בעפאר הקפות מאכט מען קידוש און מען פארבריינגט צוזאמען בשמחת החג און דאן געהט מען ערשט צו די הקפות"⁵⁰³.

ובשיחת ליל שמח"ת תשל"ו שזמן ההתוועדות – בין מעריב להקפות – הונהג ע"י רבותינו נשיאנו⁵⁰⁴. [וכן נהג כ"ק אד"ש בכל השנים].

בשיחת ליל שמח"ת תשל"ג הוזכר לנצל ההפסקה שאחרי ההתוועדות לאמירת שנים מקרא ואחד תרגום (פרשת ברכה).

בספר השיחות תש"ב⁵⁰⁵: אין ליובאוויטש איז געווען דער סדר, אז נאכ'ן מאמר חסידות וואס מען האט געהערט שמע"צ פלעגט מען דאוונען מעריב און מאכען קידוש, טועם זיין פון סעודת יו"ט און געהן צום פאר-הקפות-פארבריינגען.

אושפיזין: בשיחת ליל שמח"ת תשמ"ח נאמר: לאחרי שישנו ענין ה"אושפיזין" במשך שבעת ימי הסוכות, ולאחרי שניתוסף גם מעלת הקביעות ד"בעלים" בשמע"צ – הרי זה נעשה באופן

(496) ע' 32

(497) ונת' בארוכה בלקו"ש ח"ט ברכה-שמח"ת.

(498) ע' 16

(499) ע' 196

(500) עיי"ש בפרטיות. וראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ו. ועוד.

(501) ע' 281.

(502) ובשיחת ליל שמח"ת תשכ"ד שנסתנו העתים והטבעים בענין זה. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשל"ב. וראה שיחת ליל שמח"ת תשמ"א בטעם מנהג כ"ק אד"ש בשנים האחרונות שלא לעשות קידוש בהתוועדות.

(503) וראה לעיל בליל שמע"צ בהערה שסעודת יו"ט היא אחרי הקפות, עיי"ש.

(504) וכן בשיחת ליל שמח"ת תשל"ט: ס'איז דאך דא דער מנהג וואס איז אינגעפירט געווארן דורך כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו צו מאכן א התוועדות בליל שמח"ת קודם הקפות אלס הכנה צו הקפות.

וראה בשיחת ליל שמח"ת תשל"ו שם, ע"ד החילוק דהשמחה בהתוועדות להשמחה שבהקפות, יעו"ש.

(505) ע' 135.

ד"לעיני כל ישראל" בשמח"ת . . ובסגנון האמור – בקריאה דשמח"ת – "לעיני כל ישראל", שזהו החידוש שניתוסף בשמח"ת גם לגבי העילוי דשמע"צ (מעלת ה"בעלים" לגבי ה"אורחים") – שרואים באופן גלוי את שייכותם של האושפיזין הנ"ל לכל ישראל.

נוהגין במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורות שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורות הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב והכל משום שמחה.

סדר הקפות כדאיתמול.

"ההקפות בפעם השני' (בליל שמח"ת) מנהגן להיות בשמחה גדולה יותר מבפעם הראשונה (בליל שמע"צ), כי כאשר השמחה היא באותה המדה שבהקפות הקודמות, בלי הוספה וריבוי, אינה שמחה בשלימות, כיון שנתיישנה".

בד"ה אתה הראת תשל"506: בשמח"ת השמחה היא גדולה ביותר, הלוך ורנן, וכדאיתא בסידור שגם אם עשה כן בביהכ"נ שלו אם הולך לביהכ"נ אחר שלא גמרו ירנן וישמח ג"כ עמהם, ואדרבה – מזה מובן שצ"ל אצלו הוספה ועילוי בשמחתו, שהרי צריך לשמוח שמחה אמיתית (כשמחתם), ומכיון שאצלו כבר ה' השמחה לפנ"ז, הנה בכדי שישמח עכשיו שמחה גדולה ואמיתית הוא דוקא אם יוסיף בשמחתו שתהי' באופן נעלה יותר . . ועד"ז בהקפות של כל אחד בעצמו, מכיון שמנהג רבותינו נשיאנו – שאחריהם נלך עד ביאת גואל צדק – הוא שעושים הקפות ג' פעמים [היינו בליל שמע"צ, בליל שמח"ת, וביום שמח"ת], מובן שמפעם לפעם צ"ל עילוי בשמחת ההקפות, דמעלין בקודש, וגם בבחי' המקיפים שבהקפות – מפעם לפעם נעשה עילוי שלא בערך.

בשיחת יום שמח"ת תשכ"ו: ראינו בהנהגת רבותינו נשיאינו, שביום א' (שמע"צ) היתה השמחה בהגבלה, הן בנוגע לזמן, והן בנוגע לניגונים וריקודים, ואילו ביום ב' (שמח"ת) היתה השמחה גם הגבלות. ועד"ז בכמה שיחות קודש. אבל ראה בשיחת יום שמח"ת תשנ"ב שבשנים האחרונות גם השמחה דשמיני עצרת היא באופן דפריצת כל המדידות וההגבלות ממש.

בספר המנהגים – חב"ד: המנהג בבית הרב למכור פסוקי אתה הראת ולכבד בפסוק ראשון ואחרון, ולפעמים פסוקים נוספים את כ"ק האדמו"ר [וכן הוא בשנים האחרונות בליל שמע"צ. ובליל יום שמח"ת – בפעם הא' – כל הפסוקים]. בליל שמחת תורה ההכנסה היא לטובת ישיבת תו"ת וביום שמח"ת ההכנסה לטובת המוסדות מל"ח ומחנ"י [קופת רבינו].

בשמחת תורה מותר לרקד בשעה שאומרים קילוסים לתורה משום כבוד התורה. (ומנהג חסידים שנוהגים לשורר לספוק ולרקד גם ביו"ט ואפילו אם חל בשבת).

יש למחות ביד מקצת ההמון הנוהגים ביום שמחת תורה להבעיר מיני נפט שקורין פלווי"ר דאף שהם מתכוונים לשמחת היום מכל מקום שמחה זו אינה שוה לכל נפש ואסור להבעיר בשבילה ביום טוב⁵⁰⁷.

בהתוועדות יום שמח"ת תשמ"ג נאמר: הענין ד"כתר תורה" מודגש בזה⁵⁰⁸ בקשר לשמח"ת: "ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרן לס"ת בכתר דילי". ומכאן תשובה לאלו המתחכמים להסיר את ה"כתר" מספרי התורה לקראת הריקודים עם ספרי התורה בשמח"ת מפני החשש שמא יפול ח"ו ה"כתר" מהס"ת, כי בזהר מפורש שעיקר הענין ד"כתר תורה" שייך לשמח"ת דוקא, ומשמח"ת נמשך ענין זה על כל השנה כולה⁵⁰⁹.

נהגו בכל תפוצות ישראל לחלק מיני מתיקה בשמחת תורה מטעם שעושים סעודה לגמרה של תורה, ומיקרי צורך בית הכנסת. ומובא בפוסקים, שבשמחת תורה נוהגין לפזר פירות והבנים מלקטים ונותנים לסלים ולקופות, דכיון שמשום שמחה עושין לא הקפידו.

506) בהנחה בלתי מוגה. היתכן נמצא גם בקיצור (במוגה) בסה"מ מלוקט ח"ד ע' לד.

507) וראה בשו"ע אדה"י סתק"ד סכ"א שהתירו גרם כיבוי לצורך מצוה. וראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ו.

508) ח"ג רנו, ב.

509) וראה בסידור יעב"ץ. ועוד.

אחרי הקפות: עלינו. קדיש יתום.

קריאת התורה בליל שמחת תורה⁵¹⁰ – אין מנהגנו כן. [הנמצא בבית הכנסת במקום שנהגו לעלות לתורה בברכה, ישתמט בדרכי שלום מלקבל עלי' לתורה]⁵¹¹.

סעודת יו"ט

בברכת המזון: יעלה ויבוא. דין השוכח – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הרחמן ליו"ט אבל אין אומרים הרחמן לסוכות.

בספר השיחות תש"ד⁵¹²: אלע ווייסען אז אין שמחת תורה'דיקע קרשעהמ"ט איז זאגענדיג שמע ישראל דארף מען מקבל זיין אויף זיך די מסירה ונתינה אויף הרבצת תורה מיט מס"ג בגופו, רוחו ונשמתו, און דאס דארף זיין גאנצער מהות.

חלוקת משקה ולימוד הניגונים: משנת תשט"ז עד שנת תשכ"ד, אחר סעודת יו"ט אחרי ההקפות בליל שמח"ת, לימד כ"ק אד"ש ניגונים וחילק משקה למי שקיבל ע"ע להוסיף (או להתחיל) בלימוד החסידות.

יום ששי, ערב שבת קודש, כ"ג תשרי, יום שמחת תורה

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:56.

לעולם ישכים אדם לטרוח ולהכין צרכי שבת בערב שבת בבקר. ואע"פ שהכין בהשכמה מצוה שיוסיף גם בבין השמשות [= כלומר, קודם בין השמשות, והיינו סמוך לסוף היום קודם שילך לבית הכנסת להתפלל].

אפילו מי שיש לו כמה עבדים יש לו להשתדל להכין בעצמו צרכי שבת ואפילו מי שהוא אדם חשוב ביותר⁵¹³ חייב להשתדל ולעשות שום דבר מצרכי השבת בעצמו.

שחרית לשלש רגלים. נשיאת כפים בתפלת שחרית (משום דשכיחא שכרות). הלל שלם. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

הקפות: אתה הראת ג"פ, כבלילה. ההקפות – שלש פעמים וחצי⁵¹⁴. אבל גם אז אומרים כל סדר הקפות [בכל חצי סיבוב אומרים פסוקי הקפה אחת]. ואין מכריזים "עד כאן הקפה א' וכו'".

בנוגע לאותם המקדשים בשעת ההקפות וכו' ב, לפני תפלת מוסף⁵¹⁵ – מותר לטעום אחר תפלת שחרית קודם תפלת המוסף, דהיינו אכילת פירות (וכן שאר מאכלים כיו"ב) אפילו הרבה כדי לסעוד הלב ופת (ולכמה דעות – גם מזונות) כביצה ולא יותר, ובלבד שיקדש מתחלה וישתה רביעית יין או יאכל כזית מחמשת המינים אחר הקידוש מיד. במקום שיש שומר (או רבים האוכלים ביחד), יש מקום להקל לאכול יותר.

דיני שכור בתפלה ושאר דיני שכור פורטו בלוח יומי לפורים דאשתקד.

י"ג מדות פ"א ורבש"ע⁵¹⁶ בעת פתיחת הארון לקריאת התורה.

(510) שיש מקומות שבלילה קורים בספר תורה הנדרים (הפרשיות שרגילים לנדור עבורן כסף, ויש שקורין פ' ברכה).

(511) ושק"ט בזה וכו' ב' אם מותר לעלות ולברך במקום שלא נהגו משום ברכה לבטלה, ויש שהביאו ראי' ממנהג להוסיף קריה"ת לחתן ב' ואברהם זקן, שלא חשו משום ברכה לבטלה. ולהעיר משו"ת הצ"צ שעה"מ ס"ח. ואף שלכתחילה אין לעשות מעשה להוציא ס"ת ולברך "בכל עת שייסכימו עשרה מישראל" (כדעת המקילים), מקום לומר שבמקום מנהג, וכשכבר קראו לו לעלות, ואיכא משום כבוד התורה וכבוד הבריות שאני. וילע"ע. ולכן, ראוי שלא להיכנס לבית הספק, וכבפנים.

(512) ע' 39.

(513) ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית.

(514) ונת' בסה"ש תש"ג ח"א ע' 57.

(515) וזהו הטעם לברכת כהנים בשחרית, כ"ל. אבל ראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ו: נוטלים ספר תורה חגורה במפה ועטופה במעיל, ועורכים הקפות בשמחה גדולה – למרות שעדיין לא עשו קידוש, כך שאי אפשר לתלות זאת במצב של שכרות, שהרי הקפות הם בסדר התפלה, ובזמן התפלה אסור להיות במעמד ומצב של שכרות, ואעפ"כ, רוקדים בשמחה גדולה ביותר. ולהעיר גם מא"ג ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' ער.

(516) ב"רבונו של עולם" אומרים "לי עבדך בן אמתך (פלוני בן פלונית)" כנוסח בסידור תורה אור. וראה שו"ת באתר דרב ס' לה'קט.

מוציאין ג' ספרים בשמחת תורה שצריך לקרות פרשת וזאת הברכה ובראשית ופרשת המוספים. נהגו להרבות הקרואים לספר תורה, כדי לזכות כולם – כל הציבור – בעלי' לתורה ביום סיומה, וקורים פרשה אחת [פרשת וזאת הברכה עד מעונה אלקי קדם] הרבה פעמים⁵¹⁷ להספיק לכולן⁵¹⁸ ואין איסור בדבר, לפי שיש אומרים שמותר לקרות עולים הרבה בפרשה אחת שחוזר וקורא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך, ואין בזה חשש ברכה לבטלה. ובשמחת תורה סומכים על סברא זו. בפועל, המנהג כעת ב-770 שקוראים רק פעם אחת, ושכמה עולים יחד בכל עלי'.

בספר השיחות תש"ג⁵¹⁹: היינט איז שמחת תורה. שמחת תורה איז למעלה נעמט מען צו דעם עין הרע כח. בכל השנה קענען קליפות וסט"א מעורר זיין ח"ו א עין רעה, אבער שמחת תורה איז מאיר דער ברכת הוי' לישראל בגילוי. דערפאר זיינען א אב ובניו עולה ביחד צו דער תורה און מיט די שמחת תורה טענין קען מען ממשיך זיין גאר פיעל, השפעה מרובה לישראל בכלל און לעוסקים בתורה ועבודה בפרט.

עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה כדי לחנכן במצות קריאת התורה. ואפילו תינוקות קטנים קוראים להם לעלות לתורה משום חיבוב מצוה ולחנכם לתורה. [בד"כ, כל הנערים עולים לחמישי – "ולדן אמר", ואחד עולה אתם, עומד על גביהם, ומברך אתם ברכת התורה, שמקריא להם הברכה, והם אומרים אחריו מלה במלה]⁵²⁰.

כתבו הפוסקים שלא יפה עושים בשמחת תורה, שקודם הקריאה נוטלים ספר תורה מבית הכנסת לקרוא במקום אחר כדי שכולם יעלו לתורה, ויצא שכרם בהפסדם וראוי למחות בהם. וכל שכן שאסור להוציא ספר תורה לרחוב.

חתן תורה: העולה לפרשת "מעונה" נקרא "חתן תורה". ונהגו למכור פרשה זו ופרשת בראשית [חתן בראשית] בדמים מרובים. וראוי שיהיו הקונים מוכתרים בתורה או עכ"פ מגדולי הקהל. החתן תורה והחתן בראשית והמפטיר יכולים להיות כולם כהנים. מי שעלה לחתן תורה לא יעלה לחתן בראשית באותו ביה"כ. [ויש שהקלו בזה. ואין נוהגים כן]. אבל, מי שעלה כבר בפ' וזאת הברכה עד "מעונה", עולה לחתן תורה או בראשית.

אחרי קריאת חמישי ["ולדן אמר" עד "ובגאותו שחקים"] כנ"ל, אומרים [הגבאי] מרשות לחתן תורה. וקורין לו "מעונה" עד הסיום. אין נוהגים לפרוס טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית⁵²¹.

בקריאת התורה נוהגים לעמוד בפסוק האחרון, בסיום התורה.

בסיום הקריאה מכריזים כל הקהל (אנשים, נשים וטף) בקול רם ובשמחה "חזק חזק ונתחזק", אשר הכרזה זו מורה על התוקף של בני ישראל בכל עניני התורה ובאופן של חזקה.

גם העולה לתורה אומר "חזק חזק ונתחזק". אמירת העולה לתורה "חזק חזק ונתחזק" – לא

517 ומי שבא באיחור ולא שמע קריה"ת בפעם הראשונה, מסתבר שאינו יוצא יד"ח קריה"ת (להסברא שהיא חובת יחיד) בשמיעתה אח"כ, כיון שאין ששה המחוייבים שכולם כבר שמעו בראשונה.

[ואף שיש להנדין, שמוזה גופא שהתירו לחזור ולקרוא עכצ"ל שג"ז חלק מהקריאה וממילא מוציאו מדין ערבות – אינו מוכרח. אבל להעיר מהסברא בשו"ת גו"ר או"ח כלל ב סכ"ב ד"ה ועל צד, שאפילו כבר יצאו כולם יד"ח הקריאה לב ב"ד מתנה שאם יצטרך איהו יחיד או יחידים מהם לעלות וקורא בקריאה שכבר שמעה עם הציבור מ"מ לגבי הך יחיד או יחידים שקוראה פעם שנית שוויה רבנן עליה כחובה וכאילו עדיין לא שמעה בצבור. אלא דנדחק בזה, שהרי אינה חובת היחיד וליכא ציבור. ולבסוף לא הונח לו כ"כ בזה].

518 אחרי שסיימו כבר כל הקריאה לגמרי וגם החזירו ספר תורה, אין להוסיף יותר על הקרואים. וראה שו"ת באתרא דרב ס' לא'קעו. וש"נ.

519 ע' 12.

520 ברמ"א הובא שקורים להם פרשת המלאך הגואל וגו'. וכן בלוח כולל חב"ד הובא מנהג העולם שאחר קריאתם פורשין טלית על הנערים ועל שאר העומדים אצל הבימה ואומרים המלאך הגואל. בכמה שיחות קודש נזכר שבליובאוויטש אין נוהגים כן, אבל התוכן טוב והענין ברוחניות נפעל מעצמו. [ובשנים הראשונות הורה כ"ק אד"ש כמ"פ לומר (או לנגן) המלאך הגואל עם כל הנערים בהתוועדות יום שמח"ת או שבת בראשית].

521 ליענין אהל – ראה שו"ת אב"ז או"ח סרכ"ב (ע"פ שו"ע אדה"ז שש"א סמ"ח). תהל"ד שש"ו סק"ט. קצוה"ש סק"כ בבדה"ש סק"א. שו"ת צ"א ח"י ס"ד. חט"ז ס"ח. יבי"א ח"ז ס"ה. ועוד..

חשיב הפסקה, כי הוא שייך לקריאת הסיום. וגם הוא [העולה לתורה] אומר, כי נוסחא שלנו היא "ונתחזק".

לא יסירו הספר תורה הראשון עד שיניחו הספר תורה השני (הנגלל לפרשת בראשית). הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. ואומר מרשות לחתן בראשית.

חתן בראשית: בהתוועדות שבת בראשית תשד"מ נזכר שבמשך הזמן נקבע שהנשיאים היו עולים לחתן בראשית⁵²².

בקריאת פרשת בראשית, נוהגים שהקהל אומרים בקול רם פסוקי "ויהי ערב ויהי בוקר" וכן פרשת ויכלו, והש"צ [הבעל קורא] חוזר אותם.

אחרי הקרואים בב' ספרים הראשונים מניחים ס"ת השלישי אצל ס"ת השני⁵²³ ואומרים חצי קדיש קודם המפטיר, להפסיק בין קריאתם לקריאת המפטיר שקריאתו אינו אלא בשביל כבוד התורה [אבל קודם הקריאה בספר ב' אין נוהגים לומר קדיש]. מפטיר בפרשת פינחס: ביום השמיני. הפטרה: ויהי אחרי מות משה.

במקום שיש רק שני ספרי תורה, קורין בראשון וזאת הברכה, ובשני – בראשית, ולמפטיר – חוזרין וקורין בראשון. ויגללו הס"ת הראשון למפטיר בשעה שאומרים מרשות לחתן תורה. ואם אין להם רק ס"ת אחד, אזי אחר השלמת התורה, בעוד שאומרים מרשות לחתן בראשית יגללו לפ' בראשית. ואחר קריאת בראשית, יאמר קדיש מיד. ואח"כ יגללו למפטיר.

אחר קריאת התורה [והפטרה וברכותי] אומרים [בניגון וריקוד] שישו ושמחו (כמ"ש בסידור). אשרי. יהללו. חצי קדיש. ומתפללין מוסף לשלש רגלים כדאתמול. (ואין הכהנים נושאים כפיים, כנ"ל. והש"ץ אומר או"א ברכנו וכו').

אין לאחר תפלת מוסף יותר משבע שעות על היום דהיינו שעה אחר חצות והמאחר כל כך נקרא פושע. ואעפ"כ יוצא ידי חובתו מפני שזמנה כל היום. ומכל מקום כשהאיחור אינו מחמת עצלות ח"ו אלא כתוצאה מהאריכות בסדר התפלה כמו בשמחת תורה (או תפלה באריכות בכלל) נוהגים להקל לאחר תפלת מוסף.

אם שכח ולא התפלל מוסף מתפלל עד שחשיכה, והיינו עד צאת הכוכבים. אבל אם שכח ולא התפלל עד שחשיכה, אין לו תשלומין.

קידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי. בורא פרי הגפן.

סעודת יו"ט כדאתמול. ברמ"א כתב: קורים יום טוב האחרון שמחת תורה לפי ששמחים ועושים בו סעודת משתה לגמרה של תורה. ברכת המזון כבלילה.

הרוצים לאכול או להתוועד בסוכה לעת המנחה, ושכחו לפחות מהסכך מערב יום טוב, ומאיזה סיבה שתהי' לא שייך להכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם – ראה בהערה⁵²⁴.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שמח"ת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

522 ועיי"ש בטעם הדבר. ושלפנ"ז היו בזה שינויים. ונזכר כבר בהתוועדות שמח"ת תשכ"ח. שבת בראשית תשל"ב.

523 אבל אינו צריך להניח ספר תורה הראשון.

524 באם אי אפשר, יש לסמוך על הסברא שאם כולם כבר אכלו בלילה וביום של שמחת תורה בביתם ולא בסוכה, מותר לאכול בצהריים או במנחה של שמחת תורה בסוכה (ראה בא"ח ש"א ברכה סט"ז. ומציין לעיין בבכור"י. וכוונתו למש"כ בסתרי"ו סק"ז, שאם כבר הכניס כלי מאכל בלילה יצא וא"צ להניח אותן שם כל היום וכל הלילה. והנה, בבא"ח כתב רק בגוונא שאכלו כבר בלילה וביום. וצ"ע אם בדוקא הוא, שבמג"א סתרי"ח סק"ב שבאכל חוץ לסוכה אחת ליכא חששא. וכ"ה בב"ח ססי' תרי"ו וסי' תרי"ח. וראה גם בכור"י סתרי"ח סק"ד וראה גם סתרי"ח סק"ד. ויש לחלק, הדתם מיירי בשמיני ספק שביעי, משא"כ בתשיעי שבדאי אינו בכלל המצוה. אמנם, כ"ה גם בירושלמי סוכה פ"ד ה"ה שבסוכתו עריבה עליו מקדש בליל יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו. אלא שבפ"מ פ' בירושלמי שם דבפלוגתא תליא, והפוסקים לא הביאו דברי הירושלמי לדינא, ובבבלי נזכר רק לפסול הסוכה. (ואולי תלוי גם אם הוא לצאת ידי הבריות שלא ייראה כמוסיף, או שהוא לעשות היכרא גם לעצמו שלא יהא לשם מצוה). ומה שבבכור"י הני"ל משמע דבהיכר בלילה לחוד סגי – אולי יש לחלק בין היכר דגו וקערה להיכר דאכילה בבית.

וראה קובץ שערי הוראה חו' כא' ע' קנה. הגש"פ שמחים בצאתם ע' רמג ואילך. שמחת תורה ורשנר סכ"א.

שיעורי חת"ת: שיעור חומש – שישי דפרשת ברכה עד סיום הסדרה עם פירש"י (בפעם השלישית). בכ"כ שיחות קודש⁵²⁵ נזכר ללמוד השיעורים דחומש פ' בראשית, ביום שמח"ת [ובקביעות שנה זו – עד שביעי ולא עד בכלל], שבעצם שייכים הם ליום שמח"ת⁵²⁶.

בשיחת שבת בראשית תשמ"ו נתבאר הטעם להשינוי בזה מהנכתב במורה שיעור. ושם, שאין כל סיבה לדחותם בגלל ש"מצות היום בשמחה" – "מאחר דמפסיק ומבטל בלאו הכי". ופשוט שאין הכוונה שלימוד השיעורים בפ' בראשית יהי' על חשבון השמחה והריקודים – ח'ו למעט בשמחת היום, כי אם בזמן שמפסיק ומבטל בלאה"כ, הנה במקום לעסוק בעניינים אחרים, ילמד את השיעורים דפ' בראשית⁵²⁷.

ידוע השקו"ט לענין טבילת טהרה לש"ק. ואכ"מ⁵²⁸.

כיון שקביעות שנה זו היא באופן ששמח"ת הוא ערב שבת בראשית, צריכים ביום שמח"ת להעביר את פרשת בראשית.

בשיחת ליל שמח"ת תשח"י (קביעות שנה זו): ובכן, אלו שהעבירו כבר פרשת וזאת הברכה בשמע"צ – צריכים להעביר עתה רק פרשת בראשית, ואלו שלא עשו זאת בשמע"צ צריכים להעביר עתה ב' הסדרות: וזאת הברכה ובראשית.

ברשימה מחורף תרצ"ה: "הצ"צ" ה' מאריך בהעברת פרשת בראשית. באמרו: ווי מען שטעלט זיך, אזוי גייט עס". ובשיחת ש"פ בראשית תשי"ב: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שבשבת בראשית ה' הצמח צדק נוהג להאריך בהעברת הסדרה, באמרו הטעם, "ווי מען שטעלט זיך אזוי גייט עס". כמו כן סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שהצמח צדק ה' נוהג להעביר הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום, עם פירוש רש"י ופירוש הרמב"ן, פסוק בפסוק. – אלא שלא פירש אם ה' נוהג כן בשבתות כל השנה או בשבת בראשית בלבד [ועיי"ש ברשימה הנ"ל]. ובכל אופן, האריכות בהעברת הסדרה הו"ע השייך לשבת בראשית, מטעם האמור, שנוגע לאופן העמידה על כל השנה בתנועה של התרחבות והתפשטות⁵²⁹.

מנחה: אומרים פתח אליהו (ואין אומרים הודו). ידיד נפש. קרבנות. אשרי ובא לציון. מנחה לשלש רגלים.

צריך לסיים לבשל את כל התבשילים לשבת בעוד היום גדול, באופן שתהיה אפשרות לאכול מהם כבר היום, בערב שבת קודש, כי בלא זה יש איסור הכנה מיו"ט לשבת. ואם כי יש מקום להקל בשעת הדחק כשנתבשל כחצי בשולו לפני כניסת השבת – לכתחילה יש להחמיר שיתבשל לגמרי⁵³⁰. אדמו"ר הזקן מביא שנהגו מקדם להתפלל ערבית בערב שבת ביו"ט מאוד מוקדם כדי שייגמרו את כל התבשילים מוקדם.

525 וגם בסה"ש תרצ"ו ע' 14. סה"ש תש"ה ע' 61.

526 אף שמפורש ב"מורה שיעור" דלימוד שיעורי חת"ת, ש"בשמחת תורה לומדים פרשת ברכה, החל מהפרשה של אותו היום מהשבוע עד סיום הסדרה. . באסרו חג דסכות לומדים מהתחלת הסדרה בראשית עד אחר פרשת היום שעומדים בו". וכ"ה גם בכמה שיחות. ובסה"ש תשי"ד (כשמח"ת חל בע"ש) ע' 44: "במשך פון ליל ש"ק און מארגען שבת א גאנצען טאג".

527 עיי"ש באריכות, ש"שיעורים אלו שייכים בעצם ליום שמח"ת, אלא שמפני קוצר הזמן דשמח"ת – שכל רגע ורגע צריך להיות מנוצל למצות היום בשמחה – דחו לימוד שיעורים אלו ליום שלמחרתו. ובכן, לאחרי שנוכחתי לדעת שבין המתוועדים ישנם עשרה (עכ"פ) שלא ניצלו כל רגע ורגע ממש עבור "מצות היום בשמחה", שכן, היו רגעים מסויימים במשך המעל"ע דשמח"ת שבהם הפסיקו ב"מצות היום" כדי לעסוק בעניינים אחרים (כפי שהדבר ניכר על פניהם...). הנה מכיון שמפסיקים ומבטלים בלאה"כ. . באתי בהצעה שילמדו את השיעורים דפ' בראשית (שבעצם שייכים הם ליום שמח"ת) ביום שמח"ת עצמו, שכן אין כל סיבה לדחותם בגלל "מצות היום בשמחה" – "מאחר דמפסיק ומבטל בלאה"כ".

וראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ח. ושם: כל זה למרות שדורשים לשמוח בשמח"ת לשיר ולרקוד מתוך שמחה אמיתית שזוהי עבודה גדולה ומעייפת כו', ובפרט כאן בברוקלין שבדרך כלל לא נותנים מנוחה לא לאכול ולא לשתות ולא לישון כו', ואעפ"כ כיון שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואינו מבקש כו' אלא לפי כחן הרי בודאי ישנו הכח הדרוש לעשות זאת בפועל. [נו"פ מש"כ בסה"ש תש"ה הנ"ל, ועד"ו בשיחת יום שמח"ת תשכ"ה, העיקר בנוגע לשיעור היומי הוא ששי דפרשת ברכה, ששי דפרשת בראשית. וראה גם בשיחת יום שמח"ת תשמ"ו הנ"ל].

528 ולהעיר מהמשך תרס"ו ע' שפז: "כמו כן מקדושת יו"ט לקדושת שבת צריכים טבילה במקוה כמ"ש בכתבי האריז"ל".

529. עיי"ש עוד. וראה ג"כ שיחת ש"פ בראשית תשכ"ה.

530 ראה בארוכה בלוח ליום ב' דר"ה במקומו במילואים. וש"נ.

העירוב מועיל רק לצרכי סעודה, כולל הדחת כלי סעודה והדלקת נרות ולכן אסור להכין את הטלית או הס"ת ביו"ט שיהי' מוכן לשבת במקום הנכון.

לזכור לעשות כל ההכנות הנדרשות לשבת קודש, כמו ה"בלעך" וכו', ולסדר הכל לפני כניסת שבת.

מצוה על כל אדם שיממש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשיכה, שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שביום טוב הותרה הוצאה לצורך יום טוב).

הלכתא למשיחא: כשישראל בישוב⁵³¹, יום טוב שחל להיות בערב שבת⁵³² תוקעין ולא מבדילין.

ע"ד הכנת נרות ש"ק – ראה לעיל ליל שמחת תורה.

הדלקת נרות (בשעה 5:42 – 18 דקות לפני השקיעה) מאש הדלוקה לפני החג.

שכחה להדליק נרות פעם אחת ביום טוב, תדליק מכאן ולהבא נר נוסף (על מספר הנרות שהיתה רגילה להדליק עד עכשיו) בכל יום טוב, אבל אינה צריכה להדליק נר נוסף לכבוד שבת⁵³³.

מברכין "להדליק נר של שבת קודש". טעמה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

התוועדות: בקביעות כזו, נהגו אצל כ"ק אד"ש מאז ומקדם⁵³⁴ להמשיך ההתוועדות דיום האחרון של חג [ובנדוד"ד – שמח"ת] לתוך הלילה. בשעתו נהגו⁵³⁵ שהקהל יצא יד"ח קידוש, ע"י שפרסו מפה וקידשו. בשיחת יום שמח"ת תשד"מ, הורה כ"ק אד"ש שלא לפרוס מפה ולקדש מפני הבלבולים שהיו בענין זה⁵³⁶. ובשיחת יום שמח"ת תשמ"ח (בהמשך להנ"ל) הורה להכריז ע"ד הזהירות שלא לאכול ולשתות לאחרי השקיעה, מכיון שלא פורסים מפה ומקדשים⁵³⁷. ובהמשך הדברים נאמר: מדובר אודות דין מפורש בשו"ע, ובמילא, מחובתם של הרבנים וכיו"ב להזכיר ולעורר, שמכיון שאין פורסים מפה ומקדשים (לאחרי שפסקו לנהוג כך בחב"ד), יש להזהר שלא לטעום מאומה לאחרי השקיעה, לפני קידוש... ומכיון שכן חייב כל א' לעורר ולהזכיר להנמצאים מסיביו שהדין בשו"ע הוא כך וכך.

מאז ראש השנה תנש"א נדחית ההתוועדות דסיום ומוצאי יו"ט ליום השבת שלאחריו. ובשיחת שבת שובה תנש"א נזכר שההתוועדות לא התקיימה מחמת סיבה. ובקשר לזה, הנה, בשיחת ליל ו' דחגה"ס תנש"א נאמר, שבקביעות כזו מתעוררת שקו"ט בנוגע להתוועדות דמוצאי שמח"ת [שהוא בליל שבת], וכדי לצאת מכל הענינים וספיקות ו[דין] פורס מפה וכו', הרי הדבר הכי פשוט הוא לדחות את ההתוועדות [ליום השבת שבהמשך ובסמיכות לשמח"ת]. אבל בנוגע לרוחניות הענינים, מובן שהענין צריך להעשות בשלימות [בזמנו במוצאי שמח"ת]. ואדרבה, מכיון שמיד לאחרי זה נכנסים ליום השבת⁵³⁸.

531 כ"ה בשו"ע (ודאדה"ז) או"ח סרנ"ו. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה ה"ח) מדינות ועיירות של ישראל – משמע רק כשהן תח"י ישראל. ובמעיר"ק שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני א"י (סנ"ד) שבני בבל אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבל לתקוע.

ולהעיר שבתוס' סוכה ג, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירום משום שבות במקדש, עייש"ה. ועוד להעיר שאי"ז רק בגדר הכרזה, כ"א דין תקיעות ממש, כאשר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק.

– בטעם שאין תוקעין בזמננו – ראה כ"ה סרנ"ו סק"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"י או"ח סי' קלז. אורה ושמחה שבת פ"ה ה"ח. חי' ר' גדליה שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט סק"א.

532 והתירו שבות קל כזה משום כבוד שבת.

אופן התקיעה להבטיל בין יו"ט לשבת (דבעי שינוי משאר ערבי שבתות) – תוקע ומריע בנשימה אחת, ומ"מ מפסיק בנייתיים (כשיטת רב אסי – חולין כו, ב ובפירש"י ד"ב בנשימה. וכ"מ בשו"ת תרוה"ד סוסי' קמב. חי' הצי"צ ר"ה פ"ד ד"ה שלש (עו, ג)).

לסדר התקיעות ביו"ט שחל בערב שבת – ראה פי' קדמון ממצרים שבת פ"ה הכ"א. מרכה"מ שם. ולהעיר ממשנ"ב סרנ"ו בבה"ל ד"ה והוא. 533 ראה צדדי הספק והשקו"ט בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א' שפא. ועיי"ש בטעם ההכרעה כפנינים.

534. עד לר"ה שנת תנש"א.

535. אבל כ"ק אד"ש עצמו לא נהג בזה – ראה שיחת יום שמח"ת תשי"ז. יום ב' דר"ה תשכ"ד.

536. ועד"ז לפני"ז מאז יום שמח"ת תשל"א.

537. ועד"ז בשיחת יום ב' דר"ה תשמ"ח.

538. ובהמשך הענין, נתבאר ששבת פועלת ומוסיפה שלימות בכל הענינים, ונזכר הענין דתק"ש ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת,

בברכת המזון, כשלא אכל כזית אחרי שקיעת החמה (כיון שאין נוהגים לפרוס מפה ולקדש, כנ"ל) אומר יעלה ויבוא והרחמן ליו"ט. אבל אינו אומר רצה ולא הרחמן לשבת⁵³⁹.

שבת קודש, כ"ד תשרי, שבת בראשית, מברכים חשון, אסרו חג

"יום היארציית דאמי זקנתי רחל ה"ד אשת הרה"ג וכו' וכו' ר' מאיר שלמה יאנובסקי ז"ל (ניקוליעב). – כמה שבועות בסיום חדשי הקייץ – כמה שנים הייתי בניקוליעב וטפלה בי וכו'"⁵⁴⁰.

בסה"ש תש"ד⁵⁴¹: דער היינטיגער שבת איז א משולש: שבת, שבת בראשית און אסרו חג, עיי"ש.

בלקוטי דבורים⁵⁴²: הערט אידן מען קאן נאך אראיינכאפן תשובה טאן, ראש השנה שרייבט מען, און יום הכפורים שרייבט מען אונטער, הושענא רבה נעמט מען ארויס די פתקי חיים, און ביז שבת בראשית גייען זיי נאך ניט ארויס פון היכל⁵⁴³.

עוד ע"ד שבת בראשית וענינה – ראה בהערה⁵⁴⁴.

בשיחת שבת בראשית בסעודת הלילה תש"ה⁵⁴⁵: שבת בראשית פלעגן אמאל חסידים שטארק פארברענגען⁵⁴⁶. ובשיחת יום שמח"ת תש"ז: דעם שבת בראשית דארף מען זיין פרייליך א גאנצן שבת, פארבריינגען א סאך און זיין פרייליך. ובנוסח אחר שם: שבת בראשית גייט אויף ניט צופוס. מ'דארף פארבריינגען א גאנצן מעת לעת בשמחה. (וראה שם בהמשך הענין ע"ד שלילת משקה, אש זרה).

ובסה"ש תש"ב⁵⁴⁷ (הועתק בחלקו בהיום יום⁵⁴⁸): פרשה בראשית איז א פריילעכע סדרה. . איז די כללות הסדרה א פריילעכע און עס איז שבת בראשית, אין אלע קהלות ישראל איז ששון ושמחה, מען האט אנגעהויבן די תורה פון דאס ניי.

קבלת שבת: מתחילים מ"מזמור לדוד". בבואי בשלום אומרים "בשמחה ובצהלה"⁵⁴⁹. מזמור

ששבת בעצמה "תוקעת בשופר", שהתורה פועלת הענין דתק"ש, ואז התק"ש היא בתכלית השלימות שלא בערך לתק"ש שעי"ש האדם. ושמינין זה הוא גם בשנה ששבת באה תיכף אחרי ר"ה, שפועלת שלימות בכל ששה ימים שלפני, שכולם הם באופן ד"ויכולו" ושלימות עם כל הפירושים שבדבר. ועד"ז הוא בחג הסוכות, שהן ימים הראשונים, והן ימים האחרונים חלים ביום החמישי וביום הששי, ומיד באה – שבת שלאחרי זה.

(539) וראה שיחת שבת בראשית (הב') תשד"מ בטעם העדר אמירת הרחמן לשבת בשמח"ת (משא"כ ב"ה דשנה הנ"ל, עיי"ש).

(540) סה"ש תשנ"ח ח"א ע' 63 בהערה.

בלוח לשנת תש"ז עם הגהות בכת"ק, נרשם לכ"ד תשרי: "בערל". וכבר הוער, שבכת"ק משנים מאוחרות יותר נרשם רק היארציית דוקנתו (וכמ"ש בתש"נ), ושהלוח דתש"ז קרוע בתאריך כ"ה אלול. ואכ"מ.

(541) ע' 44.

(542) ח"ד ע"ד תשיא, ליל שמח"ת תרצ"א.

(543) ובשיחת שבת בראשית תשי"א שאף שמעלה זו שייכת לר"ה, יוהכ"פ, הושע"ה ועד לשמע"צ ולא לשבת בראשית – יתרך קושיא זו אליהו הנביא. וראה בר"ד בעת הסעודות דליל שמע"צ תשל"א.

(544) ראה סה"ש תש"ה ע' 5-64. סה"ש תשי"א ע' 59. לקו"ש ח"א ע' 1. ח"ב ע' 449. ח"י ע' 190. ח"כ ע' 556 (ושם: "אין לדייק בשינוי הל' בלקו"ש הנ"ל, כי בהם הובא תוכן הפתגם (כי אין ידוע הל' בדיוק)). וראה גם שיחת ש"פ בראשית תשנ"ב (בסה"ש תשנ"ב ח"א ע' 43). וש"נ.

(545) סה"ש תש"ה ע' 64.

(546) דיוק הלשון בזה נת' בשיחת שבת בראשית תשכ"ז.

(547) ע' 30.

(548) ג' חשון.

(549) לענין אמירת "בשמחה ובצהלה" – בכ"מ (פ"ח שער השבת פ"ח בהגהות מהר"י צמח. מ"ח מס' ליל יו"ט פ"א – הובא בהגהות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לסידור תורה אוו. מחברת הקודש שער השבת (מהדורת צילום מדפוס קארעץ – כ, ב), וראה ח"י ח"א פ"ה. ועוד) וזכר רק יו"ט (או חוה"מ) שחל בשבת. ועצ"ע ביו"ט שחל בע"ש. אמנם, באגרות הרמ"ז ס"י משמע להדיא שגם בכה"ג אומרים "בשמחה". וכ"ה בהגהות הרמ"ז לזהר (הובא במקדש מלך – זח"ב ב, קג, ב): שתיקן הרב לומר בלכה דודי כשחל יו"ט להיות בע"ש גם בשמחה ובצהלה. ועדיין "ל דקאי התם במתפלל ומקבל שבת מבע"י דוקא.

והנה, בהשקפה ראשונה ה"ז בדומה למה שמתחילין ממזמור לדוד, אף גם כשכבר פנה יום, כמנהגנו. ולהוסיף, עפמ"ש"כ בקצוה"ש (דלקמן) דה"ט שמדלגים לכו ורננה ביו"ט שחל בע"ש ובשבת, כיון שא"א אז "ברנה", ורננה ורנה אחת היא (וגם בחלק משאר המזמורים נמצא ל' כזה). ולפ"ז, בא זה ולמד ע"ז, שכמו שמתחילין ממזמור לדוד גם משחשיכה (למנהגנו), ה"ה גם בנוגע לאמירת "בשמחה", דהא בהא תליא (אבל עיי"ש מש"כ לחלק בניהם).

אלא, שבלוח היום יום כ"ד תשרי (קביעות ש"ז) לא נזכר עד"ז. (אלא שלא נז' שם גם שמתחילים ממזמור לדוד, ואולי כיון שזנ' כבר בשבת שובה. ואכ"מ. לאידך, אמירת "בשמחה" נכפל כמ"פ בלוח).

ואכן, ראה במט"א סתר"א ס"יא שאומרים ברנה ובצהלה (במוצאי ר"ה שחל בשבת, למנהגם שבר"ה שחל בשבת אומרים "בשמחה").

שיר. ה' מלך. כגוונא. ערבית של שבת.

המנהג ב-770 שבתפלות שבת בראשית משלב הש"צ ניגוני תפלות לימים נוראים, שמע"צ ושמח"ת. וכן (בשנת תשכ"א – כקביעות שנה זו) היתה הוראה שהש"צ יתפלל בניגון של יו"ט.

ביומן משנת תשל"ד (כקביעות שנה זו): "אחרי התפלה כשיצא כ"ק אדמו"ר שליט"א מביה"כ התחיל לנגן "ופרצת" בניגון של "ושמחת". בהתוועדות דשבת בראשית (הא') ביאר כ"ק אדמו"ר שליט"א הטעם ע"ז⁵⁵⁰. אמנם, בשנת תשד"מ (כקביעות שנה זו) התחיל לנגן "ושמחת" אחרי התפלה. בשנת תשמ"ח (כקביעות ש"ז) התחיל לנגן ניגון הקפות לאביו כ"ק הרה"ח הרלו"צ נ"ע. (בשנת תנש"א – כקביעות ש"ז) בהתוועדות שבת בראשית (הב') הורה לנגן "ושמחת".

שלוש עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא. – כרגיל.

יום טוב שחל בערב שבת אין מבדילין שהרי קדושת שבת חמורה מקדושת יום טוב⁵⁵¹.

מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת⁵⁵² של עירוב תבשילין עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו, שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת. ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת, כדי לעשות בו מצות הרבה, שמניחין זה הכרח לחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו. [וראה לקמן שזהו הטעם בפשטות להמנהג לעשות התוועדות בזמן סעודה שלישית בקביעות זו].

הפת של עירובי חצרות [באם אין משתמשים בו לשאר שבתות השנה להתיר הטלטול ולא אכלוהו בשבת חוה"מ] יש לבצוע עליו בשבת שחרית (ובחצאי-עיוגל מוסיף אדה"ז: או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי⁵⁵³) דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת⁵⁵⁴.

בשיחת שבת בראשית בסעודת הלילה תש"ה⁵⁵⁵: שבת בראשית פלעגן אמאל חסידים שטארק פארברענגעני⁵⁵⁶. ובשיחת יום שמח"ת תש"ז (כקביעות שנה זו): דעם שבת בראשית דארף מען זיין פרייליך א גאנצן שבת, פארבריינגען א סאך און זיין פרייליך. ובנוסח אחר שם: שבת בראשית גייט אויף ניט צופוס. מ'דארף פארבריינגען א גאנצן מעת לעת בשמחה. (וראה שם בהמשך הענין ע"ד שילת משקה, אש זרה).

ועוד שם: פ"א בלויבאוויטש ה' הקביעות של שמח"ת כמו השתא (שמח"ת בערב שבת קודש), האט דער טאטע פרייטאג נאכט פארבראכט א גאנצע נאכט.

וראה בקצה המטה שם), לפי שכבר יצא יו"ט. וצ"ע אם כוונתו במתפלל משחשיכה דוקא, או כיון שכבר הזכירו קבלת שבת בלכה דודי (ומ"מ מתחילים ממזמור לדוד, כיון שאז עדיין אינו בגדר "יצא יו"ט". וכ"כ לפרש בדבריו בקצוה"ש סעי' סק"ג בסופו. אלא שלדעתו אומרים בשמחה כשמקבלים שבת מבע"י).

אולם, זאת מצאנו ממנהגנו (בנוגע לקדיש יתום לבעל יאצ"ט בערב שבת), שהקדיש שלאחרי מזמור שיר שייך (גם) ליום הששי (ספר המנהגים 27 ובשוה"ג. אג"ק ח"ג ע' כ. שיחת ש"פ וארא תשי"ז. וכ"ה בנהג כצאן יוסף ע' קנו. וראה שו"ת תשובה מאהבה ח"ב סרכ"ט סק"ח. ועוד). וכ"ה גם כשמתפללים משחשיכה. וי"ל ע"ד תחנון בסליחות ער"ה, גם כשהאיר השחר. ואולי יש לחלק. [ולהעיר מהשקו"ט בשיחת שבת בראשית (הא') תשל"ד (חלקו הובא להלן) בנוגע לניגון "ושמחת" אחרי התפלה, כיון שאינו יו"ט].

– י"א, שב770 נהגו מאז בכגון דא לומר "בשמחה". וצ"ע. אמנם, כמדומה ברור שכן נתפשט המנהג בכ"מ. וכ"כ בפשטות בלוח "התקשרות" בכ"מ. ומשם – בס' הלכות ומנהגי חב"ד. וכ"ה בלוח דבר בעתו שכן נוהגים בכל מקום. וכן הורה ירידנו הרה"ג רלו"צ שליט"א ראסקין בהשטמות לסידור רבינו הזקן ע' לה (ובמהדו"ח – במקומו הע' 106).

550) ושם, שנתגורר ספק באם לנגן "ושמחת" לאחרי קבלת שבת, אחרי התפלה, כיון שמחד גיסא רוצים להמשיך עניני היו"ט ביום שלאח"ז, ובפרט – כשחל בשבת, ולאידך, אצל בן חמש למקרא אינו מתקבל לומר "ושמחת בחגד" ביום שלאחרי, כשכבר אינו יו"ט. ולכן עלתה ההמצאה לנגן באופן הנ"ל, עיי"ש בארוכה. [ולהעיר שכן נהג גם בשבת בראשית תשל"ה אחרי תפלת מנחה. וכן באדר"ח חשון תשמ"א אחרי מנחה].

551) וראה שיחת שבת שובה תנש"א (כקביעות שנה זו) בארוכה.

552) ופשוט שכן הוא גם בנוגע לאכילת התבשיל, שיש לאכול בא' מסעודות השבת (ראה בשל"ה (מס' סוכה נר מצוה): וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודת שבת כגון חתיכת דג חשוב או בשר או תרנגול ומה שחננו ה' המוכן לו לסעודת שבת שחרית או לסעודה ג'. ועד"ז בסידור אדה"ז: יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג. וראה גם לקוטי שיחות חט"ז ע' 187 ואילך בדעת אדה"ז [עניי"ש בל' מהרי"ל ומנהגי מהר"א טירנא]. וראה בא"ח שנה ראשונה פ' צו ס"ב. דרכי חו"ש מנהגי יו"ט סתק"ז).

553) וראה בלקוטי שיחות (דלקמן – בהערה 41 שם) טעם הספק בזה.

554) וראה בלקוטי שיחות חלק טז בשיחה ד לפרשת בשלח טעם החילוק בין ערובי חצרות לערובי תבשילין בענין זה.

555) סה"ש תש"ה ע' 64.

556) דיוק הלשון בזה נת' בשיחת שבת בראשית תשכ"ז.

ובסה"ש תש"ב⁵⁵⁷ (הועתק בחלקו בהיום יום⁵⁵⁸): פרשה בראשית איז א פריילעכע סדרה . . איז די כללות הסדרה א פריילעכע און עס איז שבת בראשית, אין אלע קהלות ישראל איז ששון ושמחה, מען האט אנגעהויבען די תורה פון דאס ניין.

אלו שעדיין לא קראו פ' ברכה שמו"ת, ישלימו זאת עכ"פ לא יאחר מהלילה דמוצאי שמח"ת, דמכיון ש"הלילה הולך אחר היום" הרי לילה זו שייכת עדיין לפ' ברכה שקראו ביום שמח"ת (ועד"ז הוא בנוגע לשיעורי חת"ת דיום שמח"ת)⁵⁵⁹.

יום שבת קודש, כ"ד תשרי

אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התוועדות.

סוף זמן קריאת שמע: 9:57.

קריאת התורה: פ' בראשית. לחמישי מסיימים בפסוק: ואחות תובל קין נעמה (פסוק כג). לשישי מתחילים מפסוק "ויאמר למך לנשיו" (פסוק כג).

יקום פורקן.

בשו"ע אדה"ז הובא שנוהגים שלא לברך בה"ב בשבת שבתוך תשרי אלא ממתנינים לשבת הבא. מברכים חודש חשוון. נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש. מולד חודש חשוון: יום ששי בשעה 4:05 (אחה"צ) 141 חלקים.

ראש חודש מרחשוון ביום הששי וביום השבת קודש הבא עלינו לטובה.

אין אומרים אב הרחמים.

בעת ההתוועדות דשבת בראשית, נהגו ב-770, כהמנהג בכ"מ, למכור המצוות השייכות לבית הכנסת. ובשיחת ש"פ בראשית תש"נ⁵⁶⁰: ידוע המנהג בכ"כ קהילות בישראל שבשבת בראשית "מוכרים" המצוות השייכים לבית הכנסת – עליות לתורה, הגבהת וגלילת הס"ת, פתיחת הארון, וכן הזכיות ד"גנר למאור" ו"יין לקידוש ולהבדלה", וכיו"ב⁵⁶¹.

בשיחת שבת בראשית תש"נ נזכר ע"ד הנהוג שמכירת המצוות ע"י הגבאי הוא בחבישת שטריימל, והטעם בזה⁵⁶².

בשיחת ש"פ בראשית תשמ"ו (כקביעות שנה זו): גם לאחרי הדיבור אודות לימוד השיעור דפ' בראשית ביום שמח"ת [ולא באסרו חג – ראה בפרטיות לעיל ביום שמחת תורה] – ישנו לכה"פ יהודי אחד (או שנים) שלא למדו שיעור זה, לא בשמח"ת, ולא באסרו חג, עד עצם היום הזה! ובכל אופן, ישלימו שיעור זה מיד לאחרי ההתוועדות (או אפילו באמצע ההתוועדות – במקום לישון...), ומכאן ולהבא – בודאי יקפידו על לימוד השיעורים דברי יום ביומו. והתווה חזקה שהדברים יפעלו פעולתם, ומה גם שפאילו על הספק – כדאי לדבר ולהאריך בזה, כולי האי ואולי כו', שכן אילו היו מדברים רק דבר שבטוחים שיבוא לידי מעשה בפועל – ה' משך זמן ההתוועדות קצר יותר!...

אסרו חג: כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתייה דהיינו שמרבה קצת באכילה

(557) ע' 30.

(558) ג' חשוון.

(559) שיחת יום שמח"ת תשמ"ו.

(560) סה"ש תש"נ ח"א ע' 83.

(561) ועיי"ש באריכות בטעם המנהג. וראה גם שיחת שבת בראשית תשל"ב. תשכ"ה. ונת' בכמה שיחות.

[ההיתר ע"פ גנלה, ראה שו"ע אדה"ז סש"ו סט"ז (בכלל). וראה מהר"ק שרש ט. מהר"ל הל' סוכה. ועוד. ונתבאר גם בשיחת ש"פ בראשית תשנ"ו. וראה בלקו"ש ח"א ע' 2 ההוראה בעבודת ה'].

(562) ובאו"א – בשיחת ש"פ בראשית תשמ"ח. ושם: ויה"ר, שמכירת המצוות תה' בהצלחה רבה ומופלגה, הצלחה שתבטא בממון רב עבור בית-הכנסת. והעיקר – שבקרב ממש נוכח לזמן שלא יהי' צורך במכירת מצוות מכיון שיהי' ריבוי כסף וזהב . . . באופן ד"אשפוך". ואז יהי' גם ענין הציבור בתכלית השלימות – "קהל גדול", כולם יחדיו, הן אלו שלובשים "שטריימל" בגשמיות והן אלו שלובשים "שטריימל" ברוחניות – ישובו הנה, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, ולבית המקדש, ובאופן ש"לא יעכבן המקום כהרף עין".

ושתיה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ואין מתעניין תענית יום שמת בו אביו ואמו ואיסור זה אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח. בשנה זו, בלא"ה חל בשבת קודש⁵⁶³.

הלכתא למשיחא: לענין חלוקת לחם הפנים בקביעות שנה זו, ראה משנה סוכה פ"ה מ"ח. רמב"ם תמידין ומוספין פ"ד הי"ג ובהשגות הראב"ד.

מנחה: קריאת התורה (פ' נח). מנחה של שבת. אין אומרים "צדקתך".

מנהג העולם (והובא הענין בשו"ע אדה"ז⁵⁶⁴) שמתחילין בשבת זו לומר ברכי נפשי וט"ו שיר המעלות. אבל בסידור רבינו הזקן לא הובא כלל⁵⁶⁵.

בלקוטי שיחות⁵⁶⁶ נכתב: "ראה לעיל בפנים השייכות דעירוב תבשילין לסעודה שלישית דוקא [ייש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת]". ונת' בארוכה בהתועדות⁵⁶⁷, שזהו טעם בפשטות להתועדות בתור המשך לשמח"ת בזמן דסעודה שלישית דשבת בראשית הסמוך לשמח"ת (שחל ביום ועש"ק).

בספר המנהגים חב"ד⁵⁶⁸: "לפנות ערב נוהג כ"ק אדמו"ר שליט"א ליטול ידיו לסעודה, בה אומר מאמר דא"ח. ברהמ"ז, ערבית, הבדלה, חלוקת כוס של ברכה."

אחר מנחה – התועדות. נוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים פת (לפחות בשיעור "כביצה"). בשנים האחרונות (מאז שמח"ת תש"ג) נהגו (ע"פ הוראה) שמנגנים ניגוני רבותינו נשיאנו ומזכירים אותם לפני כל ניגון.

בהתועדות שבת בראשית תנש"א נאמר: בדרך כלל לא נוהגים בחב"ד ליטול ידים לסעודה שלישית, מצד מעלת הזמן ד"רעוא דרעוין" שקשור עם בחי' התענוג הבלתי מורגש, מלבד בזמנים יוצאים מן הכלל נוטלים ידים לסעודה שלישית – כבנדו"ד, שההתועדות דשמח"ת שחל בשנה זו ביום הששי, נערכת בזמן סעודה שלישית דשבת בראשית. ועיי"ש בהסברת העילוי בזה.

יש להחמיר כסברא שצריך לבצוע על שתי ככרות שלמות, ואפילו סועד פעמים הרבה צריך לכל סעודה לחם משנה, אלא אם כן אין לו שנים שאז לא יפחות מככר אחד שלם⁵⁶⁹.

בספר השיחות תש"ד (אחש"פ בסעודה)⁵⁷⁰: "עס איז א מנהג אום שמח"ת און אחרון של פסח צו זינגען דעם ניגון פון שפאליער זיידען "האפ קאזאק", דארף מען אים יעצט זינגען"⁵⁷¹.

בספר המנהגים חב"ד: "כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג, אשר בעת ההתועדות של שמח"ת, מזכיר

563 ולהעיר שבכמה שיחות מודגש הענין דאסרו חג כשחל בשבת. וצ"ע אם יש מקום להרבות באכילה ושתיה, וע"ד ר"ח שחל בשבת (להדעות מוסיף באכו"ש – ראה שכנה"ג, א"ר ועוד או"ח סתי"ט. וראה שיחת ש"פ ויקרא תנש"א). ולהעיר שעפ"ד המג"א סתי"ט בכגון דא דיש למשוך סעודה שלישית לתוך הלילה, א"ש המנהג דהתועדות בזמן סעודה שלישית. ולהעיר מיום טובו (לב"ש, וגם ב"ה עשו כדבריהם) בעצרת שחל להיות בע"ש.

564 (564 סרצ"ב ס"ו. סת"ל ס"ב).

565 טעם להמנהג – ראה בלבוש או"ח סתרס"ט. וע"ד החסידות – לקו"ש חל"ז ע' 12 ובהנסמן שם.

566 חלק טז ע' 191 בשוה"ג.

567 שבת בראשית התועדות ב' – המשך לשמח"ת – תשח"י.

568 ושם הוא בנוגע ליום ב' דר"ה. אלא, שעד"ז הוא ביום שמח"ת.

569 ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"א ס"ז – בנוגע לשבת. ובפשטות, כ"ה גם ביו"ט – ראה כה"ח סתקב"ט סקכ"א. שש"כ פנ"ה הע' ו. שו"ת שבט הקהתי ח"ב סי' קיז. דברי שלום ח"ה סי' ק. וכ"מ קצת בערוה"ש סרצ"א ס"א. ואולי איכא למישמע הכי גם מל' המנהיגי ע' קנב. וכן מל' המ"מ שבת פ"ל ה"ט. וכן מעשה רב. ודלא כמשמעות המשנ"ב סתקב"ט סק"ט. אבל ראה שו"ת בעל שבה"ל (ועוד) בס' זכור לאברהם רזונפלד ח"ב סל"א סמ"ט.

570 ע' 116.

571 וראה גם שיחת שמח"ת פר"ת (תורת שלום ע' 236). ונת' הטעם בר"ד בעת הסעודות ליל אחש"פ תשכ"ז. וראה גם שיחת אחש"פ תשל"ל [וכן נהגו כו"כ שנים בהתועדות דשמח"ת או שבת בראשית. וראה בשיחת שבת בראשית תשכ"ו השייכות ל"ועיקב הלך לדרכו"]

ע"ד⁵⁷² השתתפות כל אחד ואחת במגבית "קרן השנה"⁵⁷³. בשנה זו, תורמים סכום במספר 355. כשנמשכה סעודתו עד שחשיכה אפילו כמה שעות בלילה מזכיר רצה בברכת המזון לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום [כמובן, רק באם לא קרא ק"ש או הבדיל בתפלה או על הכוס]. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מוצאי שבת בשעה 6:41.

כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.

בכ"מ, ע"ד הכרזה הנהוגה בליובאוויטש מלפנים בשלהי שמחת תורה, שמתחיל עתה הסדר ויעקב הלך לדרכו. ובכמה שיחות קודש, שכמה מדרגות ב"ויעקב הלך לדרכו", ובמוצאי שבת בראשית, נוגע להכריז עוד הפעם⁵⁷⁴.

ערבית: משיב הרוח ומוריד הגשם (החל ממוסף של שמע"צ). אתה חוננתנו (אין אומרים ותן טל ומטר לברכה עד הלילה לפני 5 לדעצמבער, בשנה זו – ליל חמישי, אור לד' כסלו). ויהי נועם. ואתה קדוש. עלינו.

בלקוטי שיחות (בשיחה לנשי ובנות חב"ד)⁵⁷⁵: דער רבי דער שווער פלעגט ווינטשן עס זאל זיין א געזונטער ווינטער. ווינטש איך אייך בלשון הרב – אייך, אייער מענער און קינדער – א געזונטן פריילעכן און גליקלעכן ווינטער, א גוטן תמיד. ובמק"א: "א געזונטער ווינטער און א פריילכער יאר".

הבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל כבכל מוצאי שבת. ויתן לך. מלוה מלכה.

בשיחת יום שמח"ת פר"ת⁵⁷⁶: רשב"ץ ה' אומר, אז אלול הויבען אן די יונגע הענדעלעך אויך קרייען אז זאלן זיי קרייען, אין אלול אין תשרי, אבער נאכדעם הויבט זיך אן דער ויעקב הלך לדרכו, דארף מען וויסען, אז מען זאל ניט אנהויבען מיט מדריות גבוהות ונעלות נאר מיט נידעריגע מדר' דוקא וכו', עיי"ש בהמשך השיחה.

בפתח דבר לקונטרס שמע"צ-שמח"ת תשי"א: "ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אשר אחר שמחת תורה מתחיל הסדר ד'ויעקב הלך לדרכו" הוא דרך הוי', דרך התורה והמצוה. וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בענין שמע"צ ושמח"ת, אז אף א יריד קויפט מען אייך די סחורה, און קומענדיג אהיים – במשך ימות השנה – פאקט מען עס פאנאנדער און מען הייבט אן טאן דערמיט וואס מ'דארף טאן. כן הוא בכל אחד ואחת מישראל בחודש השביעי שהוא משובע בכל טוב נותנים להם ולנו "סחורה" במה להתפרנס כל השנה כולה, אבל צריך לפתוח האמתחות, פאנאנדער פאקען און טאן מיט דער סחורה וואס מען דארף."

בלקו"ש⁵⁷⁷: "בחתימת ימי המועדים – ר"ה, יוהכ"פ, חה"ס, שמע"צ ושמח"ת – ואיש הישראל צריך להכנס בימי החול ונוסף על זה – בימי החול דימי החורף, כחצי שנה בלא רגלים, הרי צריך הוא לקחת עמו "צידה לדרך" – כחות והמשכות אשר יתנו לו היכולת כי בקיימו הציווי "ויעקב הלך לדרכו", יוכל ללכת לבטח דרכו, אף כי כל הדרכים בחזקת סכנה. ולזה הוא: ביום השמיני עצרת – אסיפת וקליטת כל ההמשכות כלליות של חדש תשרי. בשמח"ת – התחלת ההתגלות וההמשכה, אשר על ידי זה נקל יותר להביא לפועל טוב, במשך כל ימי השנה, את כל ההחלטות טובות חדש תשרי." ועיי"ש עוד.

(572) וכן מזכיר ע"ד שמירת שיעורי חת"ת, וכינוס תורה.

(573) ונת' בלקו"ש ח"ב ע' 654 ואילך. הטעם להדיבור בזה בשמח"ת ולא ב"ה (אף שזמנו מתחילת השנה) – בכדי שהנתינה תה' מתוך שמחה וטוב לבב – ראה שיחת יום שמח"ת תשי"ט.

(574) וראה לקו"ש ח"ב ע' 269. ועוד.

(575) לקוטי שיחות ח"ב ע' 580 (משיחת מוצאי שבת בראשית תשי"ד לנשי ובנות חב"ד).

(576) תורת שלום ע' 239.

(577) ח"ט ע' 393.

בד"ה להבין ענין שמח"ת תשל"ח⁵⁷⁸: בחי' יום אחד דיוהכ"פ ודשמח"ת פועלת און פירט אן מיט אלע ימי השנה (מתחיל מאסרו חג), שבכל פרטי עשיותיו (בכל מעשיך ובכל דרכיך), ניכר אז ער איז אט ערשט געקומען מיום אחד דיוהכ"פ ודשמח"ת. וענין זה הוא במשך כל השנה כולה, דאף שכבר עברו כמה וכמה ימים שבועות וחדשים מיוהכ"פ ושמח"ת, אעפ"כ ההתעוררות דיום אחד אינה נחלשת כלל ובתקפה עומדת, מכיון שבאחי' שלמעלה מענין ההתחלקות והשינויים, בחי' אני הוי' לא שנית . . אשר מתוך שמחה וטוב לבב תהי' מיד לאחרי שמח"ת העבודה דויעקב הלך לדרכו גם בנוגע לעניני הרשות . . שבכל יום ויום, הן בימי החול ועאכו"כ בשבת ויו"ט (כולל גם ר"ה ויוהכ"פ), זיינען דורכגענומען כל עניניו, הן ענינים הכללים והן ענינים הפרטים, בנקודה העיקרית והפנימית דפנימית ועצמות הנשמה, שהיא קשורה בפנימיות ועצמות א"ס ב"ה . . ומכיון שזה בא משמחת תורה, ששמחה פורצת כל הגדרים, למעלה ממדידה והגבלה, הרי זה פורץ ומבטל כל הגדרים וההגבלות דגלות הפנימי, וכן הגדרים וההגבלות דגלות כפשוטו...

יום ראשון, כ"ה תשרי

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומן להטבילן ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל⁵⁷⁹ אבל בקביעות שנה זו, דוחים טהרת הכלים עד אחר השבת מפני כבוד השבת (שהיו הכהנים צריכין להתעסק איש בביתו בצרכי שבת).

בר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ג: לאחר שעברו כמה ימים (ימי חג הסוכות, שמע"צ ושמח"ת) שבהם אין מקיימים מצות תפילין בפועל – גדולה ביותר התשוקה והרעבון לקיום מצוה זו, דהנה, אע"פ שבהכרח לומר שגם בשבת ויו"ט וחוה"מ ישנו ענין התפילין ברוחניות, כי ח"ו לומר שבימים אלו יחסר ענין נעלה וחשוב ביותר, וכמארז"ל "יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות" היינו שהאות דתפילין, והי' לאות על ירך, נפעל מצד עצם ענינם של השבתות וימים טובים . . אעפ"כ עצם העובדה שבמשך כמה ימים אין מקיימים מצוה זו, במעשה בפועל מעוררת תשוקה גדולה ביותר לקיום מצוה זו. וכידוע סיפורי החסידים אודות ר' לוי"צ מבארדיטשוב . . שלאחרי חג הסוכות וחג הפסח (ויש אומרים גם לאחרי חג השבועות) ה' ממתין ומצפה בקוצר רוח ("ער האט זיך קוים דערווארט") עד שיאיר היום, מפני גודל תשוקתו וחפצו לקיים מצות תפילין! וכל זה – למרות שהענינים הרוחניים דמצות תפילין נפעלו גם בימים טובים. ומאחר שמספרים לנו סיפור הנ"ל, מובן שסיפור זה צריך לשמש לנו הוראה בעבודת ה' . . מסיפור הנ"ל למדים אודות גודל התשוקה לקיים מצות תפילין לאחר יו"ט.

ובר"ד משיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב: מתכוננים עתה להנחת תפילין לאחר הצפי' וההתאפקות ("וואס מ'האט שוין אפגעווארט און זיך איינגעהאלטן") וכידוע הסיפור בזה אודות ר' לוי יצחק מברדיצ'וב שציפה בכליון עינים ("וואס ער האט שוין אויסגעקוקט") להנחת תפילין לאחר ההפסק בזה, ואף שאי הנחתה היא ע"פ הלכה, הרי, איך שלא יהי', לא היתה הנחת התפילין במעשה בפועל! שהיא כוללת את כל התורה ומצוותי' . . שעצם ההכנה להנחת התפילין מביאה את הגאולה האמיתית והשלימה מהר יותר, ובאופן עמוק יותר, נעלה יותר ורחב יותר, שאז יקויים "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" בתכלית השלימות⁵⁸⁰.

אין אומרים תחנון (והוא רחום וכו') – בשני וחמישי), למנצח יענך, ותפלה לדוד וכו' עד סוף תשרי.

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

שכח ולא הבדיל במוצאי שבת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יש ליזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת

578) סה"מ מלוקט ח"א ע' רסב ואילך.

579) וראה לקו"ש חל"ז פרשת מייני באורך.

580) ונזכר הסיפור גם בר"ד בעת הסעודות ליל ב' דחה"ס תשל"א. מוצאי זאת חנוכה תשל"ה. ולהעיר משיחת מוצ"ש וארא תשל"ט.

וראה סה"ש תרפ"ט ע' 45.

הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")⁵⁸¹.

עצי הסכך אחר שעברו ימי החג, מותר להשתמש בהן לכל מה שירצה, ונכון ליזהר שלא להשתמש בהן תשימש בזיון, ואין צריך לומר שאין לפסוע עליהם.

בנוי סוכה, "לכאורה כדאי להוסיף בו אזהרה לשמור על קדושתו – ובפרט לשלול בהחלט הרגיל בהנהגות בנוי סוכה (לאחרי חה"ס בפרט)".

בשו"ע אדה"ז כתב: יש נוהגין לשרוף את החמץ בערבה שחבטו אותה בהושענא רבה לפי שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת ויש נוהגין לעשות היסק מערבות הלולב בפי התנור בשעת אפיית המצות⁵⁸². בפועל, הסכך היו שורפים במרחץ – אחרי [ובסמיכות ל] חג הסוכות. לולב והושענות – שורפים אין א מיטען מיטוואך, ולא לשריפת החמץ⁵⁸³. ואפשר לזרוקם לאשפה בצורה מכובדת (כגון בעטיפה וערימה נפרדת משאר האשפה)⁵⁸⁴. וראה בהערה⁵⁸⁵.

כינוס תורה: בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים ובכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחרי ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה) . . וכפי שכבר הכריו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"נ וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא זה ממקומה – שיתקיים למחרת וכו', "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום.

בהתוועדות יום שמחת תורה תשמ"ז נאמר: ישנו ענין נוסף . . בקשר ל"כינוס תורה" שמתקיים באסרו חג דשמח"ת, במכ"ש מעריכת "כינוס תורה" בכל המועדים, שהרי בשמחת תורה מודגש במיוחד ענין התורה עד ל"כתר תורה". ובשיחת שבת בראשית תנש"א: יש להזכיר גם אודות המנהג בשנים האחרונות לערוך כינוס תורה באסרו חג, ונת' שם בהמשך השיחה השייכות לגאולה.

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי התונה המתקרבים ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעניני החתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשיספרתי כל זה בכנס תורה דחה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיום הכנס?

בספר השיחות תש"ט⁵⁸⁶: החג יש לו תשלומין כל שבעה, אין ליובאוויטש שבליובאוויטש פלעגט מען פארבריינגען נאך שמח"ת אלע נאכט ביז ראש חודש.

581 ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (י"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

582) ונת' בלקוטי לוי"צ ח"ב ע' רצו.

583) סה"ש תרצ"ג ע' 85. אמנם, לפעמים ראינו מעשה רב לשרוף בעת ביעור חמץ, וגם יש שקיבלו הוראה כזו בקשר ללולב הנמסר להם מהקודש.

584) ראה שו"ת באתרא דרב סי' א' שעב.

585) וראה שו"ע אדה"ז סרצ"ו ס"ו ובלקוטי שיחות ח"ט ע' 569 ע"ד ההשתמשות בהדסים של מצוה לבשמים במוצאי שבת. 586) ע' 286.

יום שני, כ"ז תשרי

בשנת תש"נ: "דין נצח", שנפסק בבית המשפט אשר "המלך אינו מעיד" [מיומנו של א' התמימים: ב-770 הגיעה הבשורה בערך בשעה 12. הריל"ג הודיע מיד לכ"ק אד"ש, וכ"ק אד"ש שאל האם הקהל אומרים לחיים? וענה: בחיוב. כ"ק אד"ש שאל אותו: מיט הגבלות אדער אהן הגבלות. וכשענה הריל"ג שכאו"א עושה כפי שמרגיש, אמר לו כ"ק אד"ש: ס'איז טאקע א שנת נסים, אבער ס'זאל זיין מיט הגבלות. כ"ק אד"ש ירד לתפילת מנחה (בסירטוק משי כרגיל בשנה זו ובמגבעת חדשה) ב-15:3, כאשר הקהל שר בהתלהבות דין נצח. כשהגיע למקום תפילתו הסתובב לעבר הקהל ועודד את השירה בידו. בחזרת הש"ץ שרו את הקטע של "שים שלום" ועודד את הניגון בידיו הק'. בסוף התפילה שר הקהל את הקטע של "אל תירא" ו"אך צדיקים" ובסופו המשיך לדפוק על העמוד למשך זמן לאות אשר ימשיכו בניגון "כי אלקים". מיד באותו לילה אחרי תפילת ערבית, והשיחה שלאחריה, התקיימה התוועדות גדולה. בהמודעות ע"ד ההתוועדות ב-770, נזכר ע"ד ההוראה שיהא עם ההגבלות הידועות].

הלכתא למשיחא – נספח

אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל⁵⁸⁷.

קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים].

מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים (שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן [מכלים אחרים]).

נותר ולינה

צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו⁵⁸⁸.

אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשיגח שלא יותר.

לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים.

מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן⁵⁸⁹].

שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בט"ו תשרי, עד סוף יום ט"ז תשרי, ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו).

הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה.

כלי מתכת שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. **וכלי חרס** צריך שבירה. **בכלי זכוכית**, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. **ובכלי פלסטיק** ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

קצת דיני אכילת קדשים⁵⁸⁷

זהירות מטומאה

כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל⁵⁸⁸.

י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואיך שיהי', בודאי צריך לזהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה.

באם נמצא בבית כלי שהי' באהל המת, אפ' הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בבגד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה. ניתן לישוב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים סתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים.

אכילת קדשים

אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה.

אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים. מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו.

עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע - בכביצה).

אשה בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים]. **קטנים** פטורים מאכילת שלמי שמחה.

587 פרטי דיני חשיטת, הקרבת והכנת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים - כמה וכמה דעות, ולפעמים - שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתירן ספיקות, ולכשיבאו - משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים - (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

588 לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה - ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג. ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז. הנמק שאלה ס"ל סק"ד. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) סו"פ מצורע בישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א סו"פ 5) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"נ כא.

589 ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר - רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א - בקובץ הללו עבדי ה' - הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחגה"ש תשע"ה (ב-770) שקו"ט במי שלא הכין חרדל לשלמי, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בגחלת של מתכת למתקן ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שווה לכל נפש.

590 לגבי הרוטב - ראה בהערות לוח יומי דפסח השתא בדיני קרבן פסח.

591 במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אליך", משמע שמצות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן.

מילואים

מילואים א (הערה 10)

וכן הוא גם במקום ובאופן שבלא"ה פטור משינה בסוכה (כמקומות הקרים או מטעם אחר עד"ז – ראה לקמן ע"ד מנהג חב"ד בזה), ראה לבוש סתר"מ ס"ב. ודברי הלבוש הועתקו להלכה במג"א סתר"מ סק"ז, ובשו"ע אדה"ז שם. ומכלל דהכי ס"ל, וכפמ"ג לקמן. (אבל ראה הגהות יא"פ למג"א סק"ו דלקמן. בכור"י סק"א וסק"ב. אלא, שגם בדעת ה"א"פ צ"ע אי מיירי רק במקומות קרים או גם בשאר אופנים שפטור משינה. אבל בכור"י מוכח דבכל גווני מיירי. וכ"כ בשו"ת אבנ"ז דלקמן).

[ושקו"ט במה שגוף עשיית הסוכה במקומות הקרים אינו בכלל סוכה שאינה ראוי' לשינה – ראה בה"ס האגודה סוכה פ"ב ס"ח (כט, א). מג"א סתר"מ סק"ו. הגהות לכו"ש שם. פמ"ג בא"א סק"ו. וראה מח"ש שם, בכור"י סק"ו וצ"ע שסותר למש"כ בכבור"י לדעיל). חיי"א כלל קמו ס"ט. ערוה"ש ס"ט. שו"ת זר"א דלקמן. אבנ"ז או"ח סת"פ. ועוד. וראה בעני"ז מג"א סתר"מ סק"ח [לענין סוכה שא"ד לישן עם אשתו. ומינה, שבאופן שראוי מצ"ע לית לן בה. וכן פ' בערוה"ש שם ס"ד ככוונתו, עיי"ה. ועצ"ב בהגדרת הענין. וילה"ע מזה במש"כ בשע"ת סתר"מ סק"א בסוכה קטנה של ב' שותפין ש"כ"א ישן בלילה אחר. וראה גם שו"ת שו"מ רביעאה ח"ב סכ"ט. ושוב י"ל קובץ מגדל אור חו' יא. וראה מש"כ שם. ולכא"נ 'נ שכשהסוכה ראוי' לשינה אלא שאינו נוח לו ומתבייש לישון (כבסוכות ציבוריים וכדו') לית לן בה, שהרי ראוי' לשינה בעצם. ועוד איכא בעושה, ששם במקום צורך, אף גם הוא ה"ל ישן בה (וכנראה במש"כ שיושבים בכע"ז במטוס). ודוק בל' המרדכי "שאינו יכול לעשות בה כל צרכיו וכו' בלא צער" ובל' הרמ"א "שאינו יכול וכו' בנחת בלא שום צער". (וגם הרמ"א נקט תרווייהו "שמצטער בשינה או שאי"פ וכו'). ט"ז שם סק"ט. וראה הנסמן בקובץ העי"ב חגה"ס תשע"ה.

ודוחק ליישב הנהגת המקילים ע"פ דעת שו"ת חכם צבי (או"ח סת"ד) ודעמי' החולקים על פס"ד זה, וס"ל שאצ"ל ראוי' לשינה, שהרי הדבר נפתח בדברי הראשונים כמלאכים (וראה גם הגה"ס סוכה יא, א. שו"ת בית הלוי ח"ג סנ"ג סק"ב. אבנ"ז או"ח סת"ט-פ. ולהעיר מתור"ד סוכה יא, א), וה"ו ע"כ ספק ביטול מ"ע דאורייתא, וחשש ברכה לבטלה. ועוד ועיקר, דאנן בתר אדה"ז גרדיין.

אמנם, דעת הפמ"ג שם שבמקום שא"ב בע"א מותר. וכ"ה באגודה שם. וראה גם שו"ת שמו"ן ורקח תליתאי סכ"ד (והועתק גם בהגהות מעיר"ק לשו"ע סתר"מ ס"ב. אבל בכבור"י שם שזה דוחק). [וכ"ה גם כשגוף השינה בסוכה אינה שתהי' מצערתו (כבמנהג חב"ד)]. אלא, שד"ז אינו מתאים תמיד במציאות. ועיקר, שפשוט בכוונת הפמ"ג דמיירי רק במקומות הקרים שבאמת ל"ש לעשות בא"א, וגם בזה צ"ל ראוי' לשינה לולא הצניעה, מש"כ בנדון שיכול לעשות סוכה אחרת שבקמ"א או לאכול בסוכה אחרת. וק"ל. וילה"ע מזה בנדון לעשות בניגוד שישנו במצב סכ"ג, בזמן גזירות השמד ה"ל. וכן בניגוד לסוכות המתקפלות להולכי דרכים (נוסף להשקו"ט בגדר פטור הולכי דרכים בכלל) באופן דל"ש כלל לעשות בא"א. וילע"ע.

ויש שכתבו להתיר באופן שאחידים לא איכפת להו לישן – ראה שו"ת זר"א ס"א, והו"ד בשע"ת סתר"מ סק"ז. בית שער"י או"ח ששל"ו. אר"צ או"ח סצ"ח. משנ"ב בשע"צ סקמ"א. וראה שו"ת תשוע"ז ח"ב ס"ו סק"ה. אבל בשו"ת הרמ"א סכ"ט משמע שלא כדבריהם, ושגם אם רק הוא מתיירא לישון אינה כשירה לאכילה. והעיקר ודבריו בנוגע להפכו – כשהוא אינו מתיירא – המג"א סתר"מ סק"ז ואדה"ז שם ס"ה, כבפנים. וכ"כ להלכה בפמ"ג סתר"מ במ"ז סק"ה ובה"ש סק"ב, והב"ד בשע"צ שם. וכן משמע קצת מד' המג"א סתר"מ שם, דלא מהני שראוי' לשינה למי שאינו נשוי (בהכ"ז שגם בשו"ת זר"א שם). (וכן, שכל פשוט ד' המרדכי סוכה פ"ב סתש"מ, הגמ"י סוכה פ"ו ורמ"א סתר"מ ס"ב, דקאי בהמשך לכללות דין מצטער שתלוי בכא"א בעצמו, עיי"ה

בלשונם. והוכחת השע"צ מעובד דרב אחא בר אדא (סוכה כו, א) [וכבר קדמו בשו"ת רז"א שם] – יל"ד בקל, ראה רא"ש סוכה פ"ב ס"ב. ושו"ר עד"ז בשו"ת דברי שלום מזרחי או"ח ח"ה סל"ג. וראה במילואים שם ע"י תע ואילך.

אלא, שבכ"מ כתבו להתיר ביש לו סוכה אחרת לשינה (מקו"ח שם ס"ד. בכור"י סק"ג. וכ"כ בשו"ת חכ"צ שם. אלא, שמדבריו מוכח שהבין דעת החולקים עליו לפסול ככה"ג. וכד' השואל בשו"ת מים רבים סנ"ג). אמנם, לאו דוקא שד"ז שייך בכל האופנים במציאות (ונוסף לזה, ד"ז שנוי במחלוקת – ראה שו"ת מים רבים סנ"ד. זר"א שם בסו"ד).

והארנונו מזה בדורשה לש"ש תש"פ. ונת' שמשמעות דורשין בד' הראשונים ובשו"ע אדה"ז, שאי"ז מצד החפצא הסוכה שאינה בגדר סוכה ככה"ג (וכ"מ במלחמות סוכה ג, ב. ולהעיר גם מביהגרי"א סתר"מ ס"ד), אלא מצד דין ישיבת סוכה (ועיקר ד"ז נ' בהמשך לדיני מצטער, ולא בדיני עשיית הסוכה). שבה"ג אי"ז בכלל עושה סוכתו קבע (ראה עד"ז בשו"ת שמו"ן ורקח שם. ובאופן דומה בשו"ת אבנ"ז שם (אלא שר"ל שבמקום צינה א"צ שתהי' ראוי' לשינה מה"ט. ויל"ד). וראה גם ערוה"ש שם). והיינו, שבמצוות ישיבה בסוכה ב' פרטים: הישיבה בפועל, ועשיית סוכתו קבע (וברמב"ם סוכה פ"ו ה"ה וה"ו חילקם לתרתי בבי. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתר"מ ס"א וס"ד (ואכ"מ כעת)).

ואת"ל הכי, י"ל שגם כשלא נעשה באופן ה"ל יכול לבודך. [והוא **ענין** ש'ל הגאונים (ראה שבה"ל סתש"מ). שעי"ת סת"ט. ועוד] בניגוד לסוכות ביה"כ. וש"ר עד"ז בהערות המהדיר למחז"ל מהד' גולדשמיט סוכה סל"ה הע' 6. וכן מצאתי לכמה חוברי חיבור שדרכו עד"ז. ויובן עפ"י ההידור שעל כאו"א לעשות סוכה בעצמו (ראה בהערות הקודמות) והיינו מצד חובת עשייתו סוכתו קבע. וזהו גם גדר ההידור שלא לשתות חוץ לסוכה, לאשווי' לסוכתו גדר בית דירה. וראה גם קובץ מורי' תשרי תשע"ז ע' רי ואילך. ובמק"א כתבנו בעני"ז בההיתר לפנות בעת הגשמים, שזה גופא מגדרי מצות הישיבה. ולאידך, מנהג החמיר לאכול בסוכה גם בעת הגשמים (מש"כ במש"כ בסוכה). כיון שלא נפקע גדר דירה וישיבה. ואכ"מ. ולהעיר, שיתירה מזו מציונו דעת ר"י (ותולדות אדם וחוה נכ"ב ח"ב) שמדריך בעת הגשמים נכשיר המכרות על מנשהמ"א.

ומה"ט ד"ז תליא רק במקום עשיית סוכה מתחילה, מש"כ בנו"ל הצער אח"כ, ומובן ג"כ בשו"ת הרמ"א שם, והב"ד במג"א ובשו"ע אדה"ז, שמש"מ א"צ שתהא ראוי' לכלי עשייתו. וא"ש גם שבא"פ בע"א לית לן בה. ומ"מ, אכתי יש מקום לקיים ולכלכל העי' דל"מ אפי' כשעשה ב' סוכות. ולפענ"ד כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מינה. ואכ"מ עוד.]

מילואים ב (הערה 13)

במענה לשאלה במקור המנהג (וכן בהחדוש שבמנהגו): בהקדמה, שמנהג ישראל לא להקפיד במחיצה שלימה בדופן רביעי. וכ"כ בה"ס תר"ח דלקמן.

והנה ברמ"א סתר"ל ס"ה שנהגו לעשות מחיצות שלימות (ובלקו"ש ח"ב ע' 417 וכן בספר המנהגים ע' 65 בניגוד למנהגו לעשות ד' דפנות מציון ה"ל"ג – ראה להלן).

והנה, בל' הרמ"א אפ"ל שהכוונה שלא ע"י לבדו וצוה"פ. וכ"כ במשנ"ב שם סכ"ח. אכן, במ"ב הביא בשם הלבלב, לפי שאין הכל בקיאין בדין פרוץ כעומד. אבל בכללו לפנינו סמ"א ליתא. וכן בהגהות ד"פ על הסמ"ק סצ"ג מוכח שהכוונה שאין בקיאין בדין ב' כהלכתו ושלישית טפח.

והנה, במהר"ל לית סוכות כ' ונוהגים לעשות ד' מחיצות כתיקונו ואף אם די' בבי' וטפח. אלא שמדי בהמשך לזה כ' שמונת לעשות מחיצות ע"י לבדו. וממילא לא מסתבר שהמנהג בא להחמיר שלא לסמוך על לבדו. וצ"ל, שאין לעשות פרוץ מרובה ע"י צוה"פ, כ"א מחיצה שלימה ע"י לבדו. וכן יל"פ גם בד' הלבלב. וא"ש מש"כ

הרמ"א בשמו, ולפי"ז בעומד מרובה סגי.

ומ"מ, בלא"ה כ' בהלכות הר"צ גיאות, והובא במשנ"ב שם, שלמצוה מן המובחר יהיו ג' דגנות שתומות מכל רוחות' ולא יהא פתוח רק מקום הפתח.

ויתר על כן, במהרה"ל הנ"ל לעשות ד' מחיצות. (ועוד שם שנהגו שעושים עיגול כעין שאר פתחים, וכדלקמן). וכ"ה בדרשות מהר"ש (רבו) סרס"ז. והרצאת דבריהם שג"ז רק מחמת שאין בקיאות במחיצות. (אבל ברמ"א אין הכרח לזה. אלא, שלאחמ"כ כ' הרמ"א ענין נוסף ממנהר"ל שג' מחיצות שלמות עדיפי מד' שאינן שלמות. אבל ל"ב שיש להדר לעשות ד' מחיצות (כבמהר"ל). ובד"מ סק"ג מוכח כן, שכת"ש שמהרה"ל הג"ל היינו מש"כ הכלבו הג"ל. ונמצא שתרומתו מיירי מג' מחיצות שלמות. וזאת ועוד, שד' הרמ"א קאי אמש"כ ב"י שבג' מחיצות א"צ צוה"פ. ונמצא דמיירי רק מג' מחיצות. וראה גם בד"מ הארוך סק"ג. אבל להעיר, שבכלבו בהמשך לזה הביא שנהגו העולם ולעשות ד' מחיצות מסדינים. אבל ל"ג שלם הרמ"א שם מורה כן, שבאמת עדיף לעשות ד' מחיצות, ורק כשאין לו כדי צרכו עדיף ג' שלמות, עיי"ש).

ותירה מזו, מצאנו עדיף הכי משום כעין תדורו – ראה בתוס' ר"ה כח, ב ס"ה ומא. (וראה יריאם ס' תכא. חינוך מצוה שכה (וראה מנ"ח שם).) ראב"ה סוכה תרו. מ"י שם ס"ב וס"ג. טו"ז סק"ד. וראה שו"ת אפרקסתא דעניני ח"ב ס"ח פ"ח).

וכ"ה בשל"ה מס' סוכה נר מצוה, שהביא ד"ז משום סוכה נאה ומצוה מן המובחר וקיים כעין תדורו. וראה גם שו"ע אדה"ז סתר"ט ס"י שנהגו לעשות ד' מחיצות. ומקורו מד' המג"א סתר"מ סק"א. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתר"ב – בנוגע למה שעשה דופן רביעי למצוה מן המובחר בעלמא. וראה פמ"ג סוסי' תרמג במ"ז סק"ד. ולפ"ז, טעמא דמילתא – משום נוי בעלמא (וה"ט שנוהגים להוסיף צוה"פ, וכן מש"כ במהרה"ל שיהא עיגול) אבל ה"ז הירוד בדיון תשובו כעין תדורו, כעין ביתו. ובישית שמחת תשמ"ב הובא ד"ז בתור דוגמא להידור שהיא הוספה בכללות קיום המצוה.

וכבר העירו מפ' הרשב"ם ב"ב ע"ב, א ד"ה סוכה. [ולהעיר מחק נתן זבחים לו, ב (לפי אופן א') עשה צ"ל ד' דפנות. והירי לעת"ל הלכה בכ"ש. ויומנתק רשב"ם הנ"ל].

וראה של"ה תולדות אדם בית הגדול (לו, ב). ועוד. וראה גם לקו"ד ח"ד ע"ד 1536. ובישית י"ג תשרי תש"נ: כבר נהגו ישראל לעשות סוכה שלימה מד' דפנות. וראה שיחת ליל ד' דחגה"מ תש"נ. שיחת שמחת ביה"ש תשי"ז. שמחת ביה"ש תשי"ז. ש"מ אלול תשל"ד. סה"ש תש"ד ע" 95. ראה סה"מ תרח"ץ ע' סו וע' עה ואילן בטעם שבדופן הד' סגי במעט, לפי שהוא כנגד אות אחרונה דשם הוי'.

וע"ד הסוד – ראה לקוטי לוי"ץ הערות לזהר פנחס ע' תכו. (ושם, שגימטריא דד"פ דופן ב"פ מנצפ"ד). וראה גם שו"ת אפרקסתא דעניא הג"ל. [וראה סה"ש תש"ח ע' 231 וע"ד ד' הדפנות של חסדישען סוכה].

ולהעיר שלפעמים ה"ז לעיכובא – ולדוגמא, לש"י המג"א רס"י סתר (וראה גם בהוספת פס"ד להצ"צ סתר"ל ס"ב) בסוכת שתי או ערב לחוד. ועוד כיו"ב. [וראה זה פלא, בשיחת מחרת יו"כ תשמ"ט, שפחות מד' דפנות הוא רק בדיעבד].

מילואים ד (הערה 16)

וראיתו למי שפקק דלא אמרין לבד וגוד אסיק בהדי הדדי. וליתא, ומפורש הפכו בטושו"ע סתר"ל ס"ט: אפילו הגג גבוה הרבה (ושם מיירי בלבד בסכך בדופן, וכש"כ בלבד בדופן לחוד. ואכ"מ. ויש מי שכתב לדייק בפמ"ג סתר"ל במ"ז סק"א, שרק בלבד לקרב הסכך לדופן, שהרי אא"פ שלא יהא ריוח כלשהוא בין דופן לסכך אמרין דופן עקומה בהדי לבדו, אבל כשהמחיצה עצמה זקוקה ללבד להשלימה ל"א גו"א ולבדו. ואין הדברים

מוכרחים בדבריו). ועוד, שהרי מרא דהאי שמעתתא דלא אמרין תרי הלכתא, הר"ן (סוכה ד, א – לענין גוד אסיק דופן עקומה, ולפי"מ שביארו כמה אחרונים בדעתו – ראה שו"ת רע"א ס"ב. ועוד), כתב להדיא להכשיר בכה"ג – ראה ר"ן סוכה טז, בסוגיא דמחצלת. (ועוד דלהר"ן גופי' א"צ לגו"א כלל בגבוהות י"ט, כיון שזהו הכשר מחיצה מצ"ע – ראה שם. וראה שו"ת הרב"ז מכת"י סע"ו. ערו"ל סוכה ו, ב. בכור"י סתר"ל סק"ב. ועוד שכתב הר"ן (ב, א) דל"ש גו"א בסוכה כלל ורק בשבת. (אלא שיש לחלק בין הנידונים. ומה מובן גם בד' המשנ"ב סתר"ל סק"א בשם הריטב"א (סוכה ד, ב), דל"א גו"א ולבדו כשאין מחיצות ניכרות, ולאידך שם סקמ"ד, דאמרין גו"א במחיצות שאין מגיעות לסכך ואפי' הרחיק הסכך פחות מג"ט. וכ"ה בריטב"א גופא, בסוגיא דמחצלת (טז, א), דאמרין לבדו למטה בדופן ואח"כ גו"א. וראה בכור"י בתוספת בכורים סתר"ל סק"ב. מקראי קודש ס"ז בהרי קודש הע' 3).

ואת"ל בדעת הר"ן ובפי' שיטתו דל"א דר"ע וגו"א והוא מצד תרי הלכתא, צ"ל שרק בד"ע ס"ל הכי, שבזה צריך גו"א (ושל"ז ל"ש לומר שהכולל נעקם. ועו"כ ליישב בכמה אנפי, ושהלבד הוא למטה וגו"א למעלה, ושגבנו"ד א"ז תרי הלכתא הזקוקים זל"ז).

והעיקר לעניינו, שגם רעק"א עצמו כתב הן בשו"ת הג"ל, ומפורש יותר בהגהות למג"א סתר"ל סק"א, דלענין דינא לא קיילין הכי. (אבל להעיר שבמכתם ומיארי סוכה טז, ב משמע קצת דתרי לבדו בדופן וגו"א לא אמרין. ויל"ד).

מילואים ד (הערה 119)

והנה, בבכור"י סתר"ל סק"י ובתוספת בכורים לשם כתב, שאם יש לסוכה שלש דפנות גם ללא הדופן עקומה, מותר להכניס הכל תחת דופן עקומה, אם יכול להכניס תחת הדופן מבלי שיעבור תחת תחת דופן. ויש שנסתפקו בדבר (בכמה אנפי) – ראה פת"ז של סק"ב. תקון משה, הובא באר"ח ספינקא שם סק"ד. קובץ ת"ת תלפיות חכ"ח חשוון תר"פ ע' טז. וראה הגהות שורת השולחן ס"א. ועוד. ולהעיר גם מדיון נוי סוכה, שבבעה"ט סוף הל' סוכה כתב שאסור להסתפק בניו סוכה מן הצד, היינו כשהוא בדופן עקומה. וראה גם פני יהושע (סוכה י, רע"ב. שעה"מ סוכה פ"ו תי"א). שו"ת היכל של תליתאי ס"ב. (ויש גם החמיר גם בניו שמחוץ לסוכה אם נראה שם). אבל ראה הגהות חכמ"ש סתר"ח ס"ב. והעיר מזה לגו"ד בישו"ת מגדנות אליהו ח"ד בגליונות לשו"ע נצרך להכשיר הסוכה. ולכאן תלוי גם גבדו דופן עקומה, אם הדופן נעקמת ובאה למקום סכך הכשר, ונמצא שהוא חוץ לסוכה, או שהעיקום הוא למעלה במקום הסכך. ואכ"מ.

אמנם, במאה שערים להר"ן גיאות ע' צט (והעיר מזה לעניינו בשמנת יעקב שם סק"ב. וראה גם שו"ת תשוה"ל ח"א סע"ה) מפורש שאם מתערב מקום הבישול בסוכה מכוונו הוא, ולא יעשה כן, וכל שכן אם נראה בה בית הכסא, אבל אם אין נראה בה מקום הבישול ולא בית הכסא ולא אפילו מקצת מהם, אע"פ שיש בה פתחים מנכניס מהם לשם כעירה. ומדבריו נראה שאם במחיצה מפסקת לא סגי אם נראה בסוכתו. (ומה שבכ"מ נתפשט להקל כשהמטבח שבבית נראה לתוך סוכה – בימינו שהרגילות כן גם בביתו לית לן בה). ועוד שדברי הבכור"י א"ש רק להטעם משום ביזוי מצוה, אבל בכלי אכילה הטעם משום שישבו כעין תדורו, ומאי איכפת לן אם הוא במקום שאינו נצרך להכשר הסוכה, שאין דרך לדור כן. וכש"כ לפמ"ש"כ במלחמות ובראב"ד על הר"ף סוף סוכה שהטעם לפי שפוש של אדם קצה בהם ודילמא שביק לה נופיק. וגם בעיקר בסברא צ"ב, שאפי' בדפנות שא"צ להכשר סוכה נגזר עשהה דפנות שלמות אם עשה ארבעתן בסתם שלא מירש על איזה דופן כוונתו להכשר סכה ועל איזה דופן כוונתו לעשותו דופן רביעי למצוה מן המובחר בעלמא היר כל הדפנות מוקצות למצוה הסוכה וחל עליהם קדושת הסוכה. (וראה פת"ז מש"כ לחלק לגזר וסאך בספק. ובשו"ת לבי"מ בליקוטי תשובות ס"ב

בנפשו לומר תיבו אושפיזין וכו'. ובישמה ישראל ליום ב' דחווה"ס, שגראה כחוצפא יתירה מקוץ חמומר ב"ד מלוכלך ומנושם כ"כ להזמין שולחנה ז' רועים הקדושים. ועיי"ש מה שמבאר בזה. ובגדלת מרדכי מאליק לסוכות ד"ה הטעם, שאיך יכולת להזמין אושפיזין לסעודת אדם רק אם יקשר מחשבתו בכל יום להמדה הנמשכת מאושפיזין ההוא].

והנה, בר"ד משיחת ליל א' דחה"ס תשנ"ב שמהנהגו שאין אומרים בדיבור רק במחשבה. וכו"ה בר"ד משיחת ליל ב' דחה"ס תשנ"ג. וכ"מ בר"ד משיחת ליל ב' דחה"ס תשל"א בעת הסעודה. אמנם בא' ההנחות מר"ד הנ"ל, שגם במחשבה אין אנו נוהגין. ונרשם שם שצ"ע. ונראה דמבשבתא היא, וסותר קצת לכללות הביאור שם, ובשאר ההנחות לא נמצא. ועצ"ע שלא שמענו גם שנהגו להזמין במחשבה. ואולי חילוק בדבר, שאף שאין מזמנים במחשבה, אבל תוכן העניין נמצא במחשבה.

[ולהעיר מר"ד משיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ז (מסרת הקלטה) שאף שלא הביאו אדה"ז בסידורו, בדאי התנהגו בעצמו ע"פ הזהר, ורצה שירקו מהנהגות, ועד ש"נלכה באורחותינו נס"ו]. ולכאורה אין הכוונה כפשוטה לגבי ההזמנה בפיו, שהרי נת' בכ"מ שאין כך מנהגו. וי"ל. ובנהגה שבתורת מנחם רשמו שרצה שכולם יתנהגו כמותו. ואינו].

מילואים 1 (הערה 129 א)

וכ"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס גם בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), וכמפורש בשו"ת תשובה מהאבה ח"ב סרל"ט (לגבי ליל פסח - אף שברכת שהחיינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ז ברכה לבטלה. וכבר כתב עדי"ה בהגש"פ המרבה לספר (קרלסרווא, תקנ"א) לבנו על הקרבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בייכרה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתק"ד ס"ק קפב. ועוד. [אבל להעיר מאלפסי זוטא ר"ה ספ"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ שמקדש לעצמו והואיל וברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמ"ש כ' אדה"ז בשו"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה בזמן לימון". ולהעיר מ"מלקו"ש חל"ז ע' 15 הנ' 12 דחה"ז כאן צ"ע - אף על חדש עפ"ז חובת שהחיינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הדה"ז. [ולהעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והגשים בהדלקת נרות, וכמ"פ נחית למנינא במספר הפעמים שאומרת שהחיינו בחגי חודש השביעי. וכיו"ב. ואכ"מ].

מילואים 2 (הערה 129 ב)

וראי' לדבר משהחיינו בליל הסדר, דמהני גם לאכילת מצה וכו' (ראה אר"ח הנ"ל ברכת טע"ג. אבודרהם ברכת המצות ומשפטיהם. ברכ"י רמ"י ח' בשם מהר"י מולכו. שו"ת תשובה מהאבה ח"ב בהערות לשו"ע אר"ח שם. ושקו"ט בזה בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מציא מצה. אג"ק חט"ו ע' מ), ולכמה דעות אפשר לקדש מבע"י. וגם למ"ז שצריך לקדש בלילה - א"י מחמת שהחיינו. וראה כע"ז דמברך"ש שו"ע סקכ"ב לגבי קידוש בסוכות מבע"י, וימקו"ש שם משום שעת עש"י. ויש להוסיף גם מחמת הדעות שישנה למצות סוכה גם מבע"י (אף שחובת כוית דליל א' ודאי אינה עד שתחשך. ואפשר שגם בבכור"ש ס"ל הכי, דאלת"מ מ"ט ה"ז כשעת עש"י, ומ"מ ס"ל דמברך"ש שו"ע סקכ"ב ברכה - וראה ברכת רפאל דלקמן. וראה ט"ז סתרס"ח סק"א. מג"א סתרל"ט סק"א. ונחלקו בכוננת המג"א - וראה מט"א סתרס"ה סמ"ג ובאלף למטה שם. ויגד משה סט"ו סק"ג. ועוד. ובכמה מספרים דלקמן. ולכאורה במג"א מוכח שבבילי שני גם במקדש מבע"י ש"ד. וראה פמ"ג שם. והוא דלא כהבנת מט"א. וי"ל. וראה גם מג"ח מ' שג. קבא דקושייתא ספ"ו. דברי יחזקאל ברשטיין ח"ב סמ"ה סק"ד. שו"ת אר"צ ח"ב ספ"א. מוע"ז ח"ב ס"ט. ברכת רפאל רובינשטיין סוכות ס"ד. הלכות ליל הסדר

סוסק"ג (והובא בקצה המטה למט"א סתרכ"ה סק"ב) כתב להתיר כשעשה מקדוש ב' דפנות וטפח, ואח"כ הוסיף דופן רביעית. וראה תה תלפיות שם). וראה בכל הו"ל קיבוץ קול התורה ח' פט. אגודת ישראל זלטניק ח"ב פ"י בעינים סק"ב.

מילואים ה (הערה 122)

ובגוף העניין, הנה אף שבזח"ג ק"ג, ב, דרב המנונא סבא אמר "נזמן לאושפיזין" [ובטעם ההזמנה כדיבור, - ראה מק"מ לזהר שם בנייהו על תקו"ז תכ"א - ח"א ע' טו] - לא נתפרש שם שכן צריך כאו"א לעשות. ואדרבה, מ'ל' הזהר משמע קצת שזו ההנהגה ראו' רק אליו, ולא נהגו שאר התנאים בכך.

ולהעיר, שהעניין הזמנת אושפיזין בפה כהוראה כללית, אף שישודותו בהררי קודש, והובא אצל כמה מקובלים (לראשונה בס' יש שכר דיני סוכה ס"ה, והו"ד בשל"ה ריש מס' סוכה בנר מצוה. יסוד יוסף פ"ו. היכל הקודש פצ"ט ע' שכו). אור צדיקים סל"ח ס"ב. ובמאור החיים לבעל אוה"ע ח' כב: שתיקנו לומר תיבו אושפיזין. מורה באצבע ט"ט סרפ"ט. סידור יעב"ץ ש"ח פ"א אלקים ליל א' סוכות. מט"א סתרכ"ה סמ"ב. ועוד. וביסושה ש"א פ"ג אף הוסיף בשם "מבואר בספרים", שאם לא יזמין בפיו לא יבואו. אבל לא מצינו כדוגמתו בשאר האחרונים. וד"ז נזכר רק לגבי הזמנת כסא לאלוהו בברי"מ, א"א, והובא בסידורים השונים לכל נפש, וגם בסידור הארז"ל - לא בא זכרו בכל הראשונים כולם (כמובן), וגם לא נמצא בסלת נקי' בשמונה עשרים, וכן בשאר תהאריז"ל, כפע"ח (ואדרבה, בפע"ח שער הסוכות ספ"ג נזכר רק שטוב להדליק ז' נרות כנגד ז' צדיקים הבאים, וכלל לא מעיני הזמנתם). ועוד. וכן במשנת חסידים לא הובא כלל. [ובשונה מאמירת "רא היא סעודתא וכו'" בסעודות ש"ק, ענ"ז מהנהגת רב אבא (וי"ג רב המנונא סבא), ומקורו מהזהר (ח"ב פה, טע"ז ואילך. ולהעיר מוח"ב מז, טע"א: מאי וקראת יוזמין לי' וכו' כמה דמזמין אושפיזא לביתו), אבל נזכר גם כפע"ח שער השבת פי"ד ובמ"ח ליל שבת פ"א מ"ד ועוד. וכש"כ בנוגע אמירת הפסוק אשרי תבחר בסדר המילה ואמירת "זה הכסא וכו'", שמקורו מהזהר (ח"א צג, א. שם צד, ב), אבל הובא לדינא כפשוטו - ראה שו"ע יו"ט סרס"ה סק"ב, ט"ז שם סק"ב]. וזהו בניסוף ל"ה שבזהר הובא כהנהגה כללית "דבעי בר נש לתקנא וכו'", ובנוגע "אשרי תבחר" כהנהגת "חסידי קדמאי". וראה סה"מ מלקוט ח"ה ע' רלג].

ואדרבה, שתיקת שאר המקובלים מזה (ובפרט אלו שהביאו עובדא דרב המנונא סבא מהזהר) משמע דלא שמיעא להו. ובטור ברקת סתרל"ט סק"ח נזכר להזמין ע"י לימוד התורה בסוכה, וש"הזמנה זו יותר מקובלת אצלם מן הסעודה הגשמית". ובכלל, הנוסח שביסודיים - כנראה מקורו מח"י ושערי ציון וכו'. (ועוד נוסחאות תיקוני בונמשך הדורות, בנוסח שבסידור יעב"ץ, ונוסח שבס' יסושה"ה שם, ונוסח המגיד מקאנונין בס' תפלה למשה, ונוסח צלאנו וכו', ונוסח הבא"ח בלשון חכמים סל"ח). ובכ"מ לא נהגו בזה כלל - ראה לדוגמא ליקוט מהר"א מזידיטשוב הנהגות אות רבג. וכן אצל חכמי אשכנז, כידוע. (ויש שנהגו כן רק לגלי יו"ט - כ"מ בשלחן גבוה סתרמ"ג סק"א). וראה ביתו נאוה קודש ח"ג ע' תתמו). ושוב מציאתו שהדבר מפורש בתורתו של הרמ"ק - ראה בפ"י אור יקר על הזהר שם, שאצל רב המנונא ה'י' מזמנים בפיו, ואצל שאר כל אדם בישיבתו בסוכה לבד הוא מזמנים. ונראה שמפרש כן בל' הזהר שם "ינינא לבני עלמא", שהם צריכים "למחיה למסכני". ואדרבה, בזהר שם נתפרש בחומר העניין דהזמנת האושפיזין אם "לא היב לון חולקתון" ע"י תנינה מסעודתו לעניים.

[וראה באור המאיר דרוש לסוכות ד"ה א"י אסרת אעלה, שרב המנונא אמר נזמן לאושפיזין לשלול מ' שעימד בסוכה הגשמית שאינה מלגוא שאין כוחו יפה להזמין אושפיזין עילאין כי בהיאך אנפין יזמין ועמידתו בחוץ ולא קישט עדיין בעבה מדותיו וכו' וידע אנוש בנפשו איך שהוא רחוק ממדות ז' אושפיזין ואיך ימצא פיו

אשכנזי שתע"ב ס"ב ע"ב 39. אליבא דהלכתא גל' צד ע' צד. אבני שי' אלבום ס' קכה. שלמי תודה סוכות ס"ג וספ"ו. ודוק בלישנא בלקו"ש ח"ט ע' 58 ע"ב 26 בסופה). ויש לחלק, שבקידוש סתמא דמילתא הכונה גם למצות סוכה, משמ"כ בהדלקת נרות. ולהעיר מכיו"ב, במה שמברך שוב שהחיינו בליל ב', דשהחיינו ליל א' גרע משעת עשי' לפי שנתכוון בליל א' להי"ט ושמא הוא חול (כלבו הל' לולב סע"ב. אר"ח הל' סוכה סל"ט. רבינו מנחם סוכה פ"ו ה"ב. וכע"ז בבית מאיר סתרמ"א). ואכ"מ.

וראה בכ"ז שו"ת ישכיל עבדי ח"ח ס"ב סקל"ו. יגל יעקב אר"ח סל"ט. שבה"ח ח"ג סס"ט. להורות נתן ח"ג סכ"ד סק"ב ואילך. מנחת דוד ראזענבערג ח"א סע"ג ואילך.

בארחות חיים מספינקא סתרמ"א בשם ח' בן אייר (סוכה מו, א - ב, ג), והובא בדברי השו"א ישכיל עבדי שם (אלא שהמשיב לא תפס שהכוונה לאר"ח מספינקא), שכה"א אפי' כשבירכה שהחיינו בהדלקת נרות בביתה, עיי"ש טעמו. וצ"ע. וכש"כ בליל ב' שכבר בירכה שהחיינו על הסוכה.

מילואים ח (הערה 140)

ראה מט"א שם, ובאלף למטה שבכפאוהו לאכול ה"ז רק דרך עראי ולא בגדר קביעות. אלא, שלפ"ז ל"ש כ"ז בהעדר הכוונה לחוד, ורק באנסוהו. אבל כשאכל ללא כוונה יצא כמו במצה שכן נהנה, וי"ש. וכן בסידור עמודי שמים דיני ליל א' ס"ב. משנ"ב ס' ס' בבה"ל ס"ד ד"ה ויא'.

אמנם, כבר האריכו לחלק, דהתם שאני שהמצוה באכילה, ואילו כאן המצוה בגוף הישיבה, והאכילה היא רק שתאהי בצורך קביעות (ראה הלך בתה' - וגם אם נאמר שהמצוה באכילה עצמה, הארי מנדי המצוה בשוכה בדיקא. ובסגנון אחר, שהלכה הכוונה נחשבת ככוונה, אבל הוא מתעסק לגבי הסוכה וה"ז כאלו ככוונה בבית). ומש"ה ל"ש בלא כיון לא יצא (ראה מש"כ להסתפק בזה שו"ת תורת חסד או"ח סמ"ט סק"ג. והכי מטו בה משמ"ל דהגר"ח מנריסק). והבדקם שבטעמא דמילתא שבמצוות ש"ב הנאת הגוף יוצא בלא כוונה, לפי שכשאינו לו כוונה ה"ה מתעסק, וגדר מתעסק שייך רק כשהמצוה היא מעשה, אבל כשמהות המצוה היא לא המעשה כ"א האכילה, כיון שעל כרחו נהנה כבר קיים המצוה (כ"מ בשו"ע אדה"ז סתע"ה ס"ח. וכן בהנהגת אדורייתא כלל כד. ברכת שמואל קידושין ס"כ. וראה הלכות ליל הסדר (אשכנזי) לשי"ע אדה"ז שם. ואמטו להכי, בנד"ח גערד המצוה אינה האכילה אף שבפועל נהנה הוא ל"ש לומר שיצא ללא כוונה. וכבר העירו (ראה תורת חסד שם. ובגד תכלת ס"ב ע' צח. ועוד) מירושלמי סוכה פ"ב ה"ז: בשנתן דעתו, ובקה"ע ופנ"מ ובפי' טוב ירושלים לשם. (אבל בכ"מ פי' ביר' הנ"ל באו"ח - ראה גלוני הש"ס ירושלמי מועד אות צח. וכן בתורת מיכאל סוס"ד. וראה נעם ירושלמי - באו"ח. ועוד אופן - בצפע"ל הנ"ל סוכה פ"ו ה"ב. קונ"ש השלמה ב, א). וכ"מ בפמ"ג סתרכ"ב במ"ו סק"א (שבכוונה לצאת יצא, ומשפט בדלא"ה לא סגי. ואולי קאי למצות ישיבה בסוכה בכלל) ולא לגבי אכילה. ולהעיר מרה"ה כח, ב' הישן בשמיני סוכה בכלל ועל תפס למעשה גרע בשמתחילתה על מילת ותי כסוה"ס (לימוד א' לחגה"ס - ד"ה וזהר). ועיי"ש שהביא בשם ס' זובח תודה (בהקדמה - ג, א) במעשה שהי'. והובא גם בזכר דוד מ"ג פתח"ו ובבית שמחה ס"ד סק"ג וברמל"ח פ"ב ס"ג. ועוד. וכע"ז מסופר בקונטרס שארית ציון (קרבנול) שבסו"ס שה"ג ח"ב מערכת מ סס"ג. וראה גם בשו"ת בית שערים או"ח סשל"ה. שו"ת מנח"ש תנינא סוס"ה.

וגם בעמודי שמים כתב למעשה שיחזור ואיכל בכוונה (ומשמע קאי גם באוכל שלא בכוונה, ולא רק באנסוהו לאכול כבאלף למטה שם). ועוד, שהכוונה דובר בלצי"מ ולענינו הכבוד וכו', ודאי לאו בהנאה תליא (ואל שלרוה"פ אינה מעכבת. וגם הב"ח ל"כ רק שלא קיים המצוה "כתקונה", ולא שמעכבת. וראה פמ"ג ס"ה בא"א סק"א. שם סתרכ"ה בא"א סק"א. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 214 הע' 31. וראה יתירה מזו, בגד בתכלת להר"ו והוטנר - נדפס

בשלחן מנחם ח"א סל"ח - ע' קכא. ולהעיר מאג"ק ח"י ע' קי). ומ"מ בכיון לצאת יד"ח מצות סוכה ולא מצות ליל ראשון א"צ שאין צורך המצוה ישיבה בסוכה תיטני בכוונה זו לחוד, בדיעבד עכ"פ. ואם המצוה באכילה דוקא, הדרנין לסברא שיצא שכן נהנה. ויל"ע לסברת החי"א כלל סח ס"ט שבניכר לפי הענין שנעשה לשם מצוה סגי, ה"ג מוכח מתוך מעשיו שרוצה לאכול בסוכה דוקא (אלא שאי"ז מוה"ל להכוונה דעניי הכבוד וכו'). ויל"ד, שמא אכל שם לשם צל וכדומה. ואכתי י"ל שמתוך דברו לישב בסוכה ינכר שנעשה לשם מצות ישיבה בסוכה (אף שאין ינכר שאכל לשם מצות לילה הראשונה). ולהעיר ממחרש"א סוכה מו, א - לגבי עשייתו לשמה (לב"ש). וכבר העירו ממג"א סתפ"ט סק"ח שבברכה גופא לא סגי. וראה בשו"ת פת"ח ב' אר"ח ס"ז. ואכ"מ.

עוד ראיתי לדון, שכיון שהמצוה היא בקביעת דירתו ולא במעשה האכילה א"צ כוונה, שחובת כוונה היא רק בדברים התלויים במעשה, וכאן המצוה גוף קביעת הסוכה לדירתו, שידמה כאלו היא ביתו. ולכאו"ל ל"ש לומר כן לגבי ליל ראשון, שיש מצוה פרטית לאכול בסוכה.

מילואים ט (הערה 147)

יש כתבו לחוש בלילה הראשונה שלא להטיל הכוזה בדבש, אך אכילת הכוזה מצוה וקאתי טעם דרשות ומבטל טעם המצוה - ראה שו"ת יד אליהו גרולר פסקים סכ"ג סק"א. וראה בית השואבה דינים הישיבים לערב חגה"ס (פ"ו ס"ג ס"ד). ומטו בה הכי גם משמ"ל דהגר"ח מנריסק. (וי"א בשמו להיפך). והפוסקים דחו בדיהם, שאין המצוה רק על צורך הישיבה ולא במהות האכילה. וכמו שפשוט שמו"ת לאכול לחם חמץ וכן לחם שלא נאפה לשמה וכיו"ב. ובסגנון אחר שהמצוה בגוף האכילה, ובקביעות סעודה, ולא בטעמו. ויש להוכיח שרק במצה (ובק"פ) גוף המצה היא המצוה, מהם שרק במצה צריך שישאר טעם בפיו בסוף הסעודה, מש"א"כ בשאר אכילות דמצוה, כתרנ"מ וקדשים (ראה גם עד"ז צפע"ג חומ"צ פ"ז). וכש"כ את"ל שהחובה היא הישיבה בסוכה, והאכילה היא רק לאשווי לה גדר ישיבה (או שכן למדנו מגו"ש דט"ו ט"ו). אבל האכילה עצמה אינה החפצא דמצוה (ראה גם ד"מ סתול"ט סק"א). וכ"ה בכמה הראשונים שהמחזה בגוף הישיבה ולא באכילה. ובכ"מ כתבו לתלות בפ' מהרש"ל ומהרש"א סוכה כז, א בטעם תשלומין לסעודות ליל א' בליל יו"ט האחרון לר"א. אמנם, לר"א שאני לדלד"ל ודאי עיקר המצוה הוא האכילה ולא הסוכה - ראה גם שם תוד"ה חור. שו"ת שאג"א ס' קב. ואכ"מ. ואף למאי דקיי"לן להחמיר לכתחילה שלא לאכול מבפני"ש שתהא אכילתו לתיאבון - אכתי יש לחלק, שאין המצוה בהחפצא וטיבול הפת אלא בגוף האכילה).

ובכלל, אין טעמו מובטל טעם הלחם (אף את"ל שלא רק מרור מחמת מרירותו מבטל טעם דמצוה. וראה שו"ת שו"מ שתיתאה סמ"ח). והרי יוצא במצה מתובלת - מנחות כג, ב. בתוד"ה אתי - פסחים קטו, א, שהוא תיבול מועט. ועכ"פ כ"ה באוכל יותר מכו"ז, ראה מקו"ב פ"ב סק"ב ע"פ תוס' במנחות שם. וראה תוס' וזבח ע"ה, א, שם ע"ה, א. וכמו שמו"ת - וצריך - לטבל מצה בחרוסת לדעת הרמב"ם, וכן ק"פ בהרד"ל. ובפי' רבינו מנוח שטובל בחרוסת משום לפתן. ובמארי פסחים קטו, א, שהידור לטובל לטבל אחר שכן דרך אכילת המצוה. ובמארי כתב שם, שכל שכן דרך אכילתו לא בו ביטול. וכ"מ ברבינו מנוח שכל שבא לפת אין בו ביטול. ויל"ל בפשטות, שפלתן טפל ובטל לפת. (ול"ד למרור שאינה טפלה למצה). וכ"כ בר"ן פסחים קטו, א - לענין מרור בחרוסת. וראה הגהות מהר"ם ונשבורג פסחים קי"א, א, בפי' התוס' שם ד"ה אע"פ. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ס' א'תרצב. אלא, שאדה"ו נקט לעיקר כהדעות שאסור לטבל מצה בשאר משקין - ראה שו"ע אדה"ז סת"ס ס"ב ואילך. סת"ס"ב ס"ח. סתע"ה סוס"י. וכן במרור בחרוסת - ראה סתע"ה ס"ב. איברא שמשלונו בסתע"ה שם "יש למנוג" מוכח שאינו מעיקר

סה"ש תרצ"א ש. ר"ד תרצ"ג ש. וראה בשו"ת הנ"ל. וע"ד דברי המאירי סוכה כו, א, שיין בצירוף עם פירות ומקמתה היו קביעות. וכן בישועות יעקב סתר"ט סק"ב, באוכל פחות מכביצה ושותה וכן ברבך מזון. וכע"ז מצינו בראשונים – בשב"ל ססד"מ, ותניא רבתי והאגור – שבשו"ט ה"ז קביעות. ולהעיר משע"ת סתר"ט סק"ה, באוכל פה"כ אחרי קידוש היום (גם לדעת אלו שפסקו בברכת לישב בסוכה על פה"כ), שכיון שאוכלו בתורת סעודה המחוייבת לקידוש עושהו קבע. ור"ל עוד, עפמ"ש"כ לבאר בבכורי"י ושע"ת שם, וכ"כ ביריעות האהל (על אהל מועד ח"ב שער סוכה ולולב תניח א סק"ו ו"ד) אינרא – לב, א, שמה שמברכים רק בשעת האכילה הוא רק ממנהגא, לפי שנהגו כדעת ר"ת, אבל מן הדין מברך בכל פעם שנכנס לסוכה, ומשו"ה כל ששמה אכילה וקובע א"ע לזה יש מקום להקל לברך לישב בסוכה. והובא מנהג זה לברך בהבדלה בכ"מ (ראה לוח א'). שו"ת שלמת חיים סשנ"ט. שיש"כ פ"ח הע' קג. הליכות שלמה פ"ט ס"א. שו"ת מנח"י ח"ט סי' קסג. רבבות אפרים ח"א סתכ"ח. שם ח"ג סתכ"ז. ובשם הגרמ"פ בסוכות לשבו פסק ע"ו רט. וכ"כ ברשומות שיעורי הגר"ד ס. שו"ת שבה"ל ח"ו סמ"ב סק"ב. ובאמת, כ"ה כבר ברבינו מנוח סוכה ו, י, אבל לדעתו מברך גם על שינה וטויל).

אלא, שלאחרונה התפרסם בתשורה (לחתנות ארפא-ענגעל, ח' תמוז תש"פ). דף השלמות לס' המנהגים, גם אישור להדפיס אם ההדפסה לא תתעכב, ושם הועתקה (ככל הנראה) שיחה הנ"ל, אבל בשינוי עיקרי, שהושמט המדובר שם – כמובן מהמשך הענין – בנוגע לקידוש היום, ובה"ל: "גם על שתיית כוס רביעית יין בסוכה מברכים לישב בסוכה, כי היין עושה קביעות". ומצויין שם בהערה "משחיית כ"ק אדמו"ר (מהור"י) נ"ע, מהנהגת אביו כ"ק אדמו"ר (מהור"ש) נ"ע". וממילא מובן לקוראים שכ"ה בכל רביעית יין (ולא רק בקידוש והבדלה). ומסביר – טובאי יש חלק.

ואולי בהשלמות לס' המנהגים הכוונה רק בשותה רביעית מחמת מצות שמחת יו"ט, ודמאי קצת לקידוש ולהבדלה. וג"ז דוחק. ועצ"ע. ואת"ל הכי, יתכן לומר לפ"ז, שר"ב בשיחה, שבסוכה"ב יש שאלה"א אם ג"ז גברו קביעות מחמת חשיבות המצוה.

[אבל אין לומר, שיברך לישב בסוכה בכל שתיית רביעית בסוכה, גם כשכבר איש מצות שמחת יו"ט כל ביום, כיון שגם רביעית זו י"ב משום קיום מצות שמחת יו"ט עוה"פ (ויל"ע בזה. ונפק"מ לנודר מין הרשות, או לשתיית בן סו"מ) – דא"כ אודא לה הך דינא שפבסוקים שאינו מברך על היין, ותו, שבאינו קובע א"ע לשת"י פטור מסוכה בכלל. שאינו דהורא קושיא לדוכתה, במה שנו"ב בשיחה למחרתו, שישנה שאלה בשתיית כוס"ש"ב.

וח"א רצה לטעון בפני, שאכן נתחדשה שם הוראה שמברכים לישב בסוכה על כל שתיית רביעית יין, ושאינו כוס"ש"ב דמירי בפחות מרביעית. אבל הדברים לא מסתברים, נוסף לכל ה"ל, שכן אם בכגון דא אין מקום לשאלה כלל לחייבו בברכה. ושבו טען הנ"ל, שיתכן שלפעמים ה' רביעית. אבל לדבריו, שבשיחת יום א' דהח"ס באותה שנה נתחדש בכלל לברך על רביעית יין, שוב אין זו שאלה, שהרי באותם פעמים ה"ו דאי (א"כ"ב תאמר בדוחק שבדוחק, דהא גופא השאלה – שאינו יודע את האו חא רביעית. אבל הלשון אי שמשמך כן כלל). דוחק לומר שר"ל שכיון שיש חשיבות בשתיית כוס"ש"ב, מרביעית (ובדומת דעת הראשונים שחייב בסוכה באכילת שבת גם כשלא אכל יותר מכביצה, שאכילת שבת קובעת בכיתו. וכ"ה באכילת כזית בלילה הראשונה), משא"כ בכוס של הבדלה דמירי בשותה רביעית דוקא (שהיו אין לשנות יותר מכזית יין, מחשש ספק ברבך אחרונה), ובכגון דא נתחדש אצלו לברך בכל גוויי מחמת גוף שתיית רביעית יין – בנוסף לזה שללהב פטור מסוכה כל שאינו קובע א"ע לשת"י, וכש"כ שאין לו לברך, כמדומה ברור שלא מצינו כיו"ב בשום דוכתא, לחוש בשותה פחות מרביעית אפי' בקובע א"ע לשתות (אף שבשו"ע אדה"ז – בנוגע לעצם החובה לישב בסוכה, כלה"ל – לא נתפרש להדיא שבחובה לרביעית). וראה גם בכור"י סתר"ט סק"ד. שו"ת שבה"ל ש"פ].

הדין בכה"ג. וראה בס' הלכות ליל הסדר (אשכנזי) שם. וכ"כ בענינו בצל"ח פסחים קח, א ד"ה רב ששת. וכ"כ במט"א סתר"ט ס"א. א"ה א"ה מבוטשטשט מהדורת שם. שו"ת כת"ס או"ח ס' קיט. ערך י ש סתר"ט. קצה המטה סתרי"כ סק"צ. וי"ל, דאדרבה משום תשבו כעין תדורו יאכל כדרך אכילתו בטיבול, וראה הליכות שלמה פ"ט סק"ז דאדרבה מעליותא איכא בהכי, משום חיובו מצוה ושמחת יו"ט. ושם, שהרובא החמירי בדבר יאכל אח"כ עוד כזית שלא בטיבול.

[וכש"כ וק"ו, ש"כ"ה בד' הפמ"ג סתר"ט בא"א סקט"ו ובמ"ז סוסי' תרמג ובס'י קפח בא"א סק"ט, שלא ללוש במי פירות, ושלא תהא החלה מתוקה – שלא הוב"ד ברוב הפוסקים, ולא נתקבלה דעתו להלכה, ומעולם לא שמענו שיעשו פחות לסוכות ללא שום וביצים, והוא רק במצה שצ"ל לחם עוני. ומוכח כן גם ברין סוכה כז, א, בהחידוש דמצות אכילת מצה בפסח וכזית בסוכות לגבי חובת סעודת יו"ט בכלל, שמד"ן יו"ט יוצא אפי' במצה עשירה, ובסוכות מד"ן יו"ט אפשר לאכול עד כביצה חוץ לסוכה. ומוכח שבסוכות אה"ג דאפשר בעשירה. ועד"ז הוא בריטב"א שם. וראה גם עיקרי הד"ט או"ח סל"ב ס"ד. ועוד.

ולהעיר, שכמו"כ יש שהמירוי (נ"פ הנ"ל) שצ"ל "שלו" כבמצה. ועפ"ז, שקו"ט בנוגע לאורח אם קונה מנתו. אבל ראה בלוח לפסח כמה צדדי קולא בנוגע לאורח אפי' במצת מצוה, וכש"כ בנדר"ז].

מילואים י (הערה 156)

בנוגע ברכת לישב בסוכה על היין: הנה, בכ"מ מפורש שמנהגו לברך לישב בסוכה גם בקידוש היום. וכ"ה גם בס' המנהגים ע' 67. ועוד. ועד"ז ישנו ההוראות (בכ"מ) בנוגע לברכת לישב בסוכה בהבדלה. ומאידך, בשיחת ב"ב ז' דחגה"ס תרצ"ט, ע' 301, מוזכר להדיא בנוגע לכוס של ברכה שלא לשתות באם לא אכלו, מחמת השאלה על ברכת לישב בסוכה בשתיית יין, והכנסת בשו"ע אדה"ז, ובסגנון דומה להנכתב בשו"ע אדה"ז (ונעתק בפנים). ומובן, שכונתו שם בפשוטה, שמברכים לישב בסוכה רק ביין קידוש (וגם הבדלה כלל), משא"כ בשאר שתיית יין, שיש בזה שאלה.

והנה, שיחת כ"ק אדמו"ר מהר"י צ"ע בנושא, מיום א' דחגה"ס תרצ"ט, שיה"ש תרצ"ט ע' 295, בנוגע לברכת לישב בסוכה בשעת קידוש היום, ולא על הפת, מב"כ כ"ק אדמו"ר מהור"ש נ"ע שהיין עושה קביעות. ונראים הדברים, ובהקדמה, שהמדובר ברשימת השומעים ולא הנהגה כלל, שלא בא להדש לברך על יין בכלל, וממילא יסתור המובא בשיחה ביום למחרתו, ליל ב, וזא לומר רק שמברכים בקידוש היום, כמובן גם מהמשך הלשון. וכדעת כו"ט פוסקים (ואכ"מ), וכנ"ל מס' המנהגים, וכהמנהג בחצרות כמה חסידים. וה"ל לפי שנוסף לזה ששתיית קידוש היא יין של מצוה, ומצותה אחשבי' (ובפרט בשבת שו"א שגם אכילת שבת קובעת), עוד זאת שאלה צ"ל במקום סעודה וגם אסור לטעום קודם קידוש וממילא ה"ז כהתחלת הסעודה.

וגם בנוגע להבדלה – אף שאצ"ל במקום סעודה, אבל מ"מ דומה במקצת לפי שגם היא גברד יין של מצוה, ונחשבת קביעות (ראה בשו"ת אמרי הלכה ומנהג הפרד"ן סי' ט), וגם אסור לטעום לפני, וממילא ה"ז כהתחלת (אפשרות) הסעודה, וברט"ל כשכדעתנו לאכול מיד אח"כ (ראה סה"ש תרצ"א ע' 142. סה"ש תרצ"ג ע' 84. אבל ראה המענה שנדפס בשו"ת אמרי הלכה ומנהג שם). וגם כשאין בדעתו לאכול מיד, הא גופא שיכול לאכול מהני להחשיבו קבע. (וי"ל מעין ובלבד לבר: מש"כ בבכורי" סתר"ט סקט"ז, לברך בשו"ט באכילת פה"כ אחרי קידוש היום, גם למ"ד שאין לברך על פה"כ, כיון שמסתמא אין מכוונים לצאת בסעודת הלילה אלא עד לשעת קידוש היום. דדן מינה ואוקי בארתי. ומ"מ, התם שאני שהלילה מפקיט – ראה תוספת ביכורים שם. וראה בשו"ת יב"א ח"א ס"ד סק"ט מה שכתב לדחות דברי הבכורי" וי"ל).

ונהגו במנהג זה ג"כ בכמה חצרות חסידים, וכנראה גם מחמת צירוף היין וההבדלה הם יחד (משא"כ במבדיל על השכר – ראה

על אתר, דחוקה דרבה חזקה גמורה, ובדאיכא ס"ס ל"א דהיכא דאפשר לברורי מברוינו. ועוד כמה ישובים. ויש לחלק. והעיר בזה בבבא בתרומה. ולאיידך, כשמקיים המצוה "א שמברך ול"ש ס"ל. ואכ"מ כעת. [ולעירי שלש"ת כת"ס או"ח קכח, בהקנה לקטן שהגיע לעונת הפעוטות (ביוט"ד) ונטלו אח"כ, חוזר ונטול בברכה].

ועוד ילח"ע שגם בקטן שהגיע לעונת הפעוטות דעת הרשב"א וריטב"א גיטין סה, א שביש לו אב (או אפטרופוס), וכש"כ בסמוך על שולחן אביו, אינו מקנה. [וגם בגדול בסמוך על שולחן אביו יש לדון. וראה מחנ"א זכ"י ב בסופו. שו"ת שבה"ל ח, קנב. אשרי האישי לב, יט. הערות הגריש"א ב"מ יב, ב ד"ה תיפוק. וראה קובץ עיונים במשפט דלקמן ע' קמ אילך]. וכ"ד המרדכי גיטין תיג, והובא בד"מ חו"מ י"ג, ו בפרישה שם, שביש לו אב המפנימו או אפטרופוס אינו יכול להקנות גם בהגיע לעונת הפעוטות. וכ"ה בריטב"א סוכה מו, ב בעניינו. וכ"ה בשו"ת חו"מ רלה, ב וברמ"א שם [לענין אפטרופוס] ובתנ"ה משה"א י (שיש לו אב). ולא מצאתי חולקים להדיא שם. וראה שם. וזולת בריטב"א שם שכתב שהוא רק "לדעת מקצת החכמים", וכן במאירי סוכה מא, א ד"ה התבאר בפי' הירושלמי עיי"ש. וצ"ע שסותר למש"כ במאירי ב"ב קנה, א ד"ה הקטן בתחילתו. ואפשר שבסוכה מייירי ביש לו אב ובבא בתרומה (מפנינו), אף שש"כ סתימת הדברים הן בחו"מ והן בדיני לולב (ובפרט ששקוט לענין חינוך הן בשאלו, שהיא מצוה המוטלת על האב), ואכן לפלא שבשו"ע גנו"כ סתמו הדברים לענין אב שהוא מילתא דשכיחא. ועמד בזה על ש"כ מן שאול קטן ד"ה ועיין ספר. ובערו"ת רלה, א; תיקנת לקטן יתום. וגם הסברא נותנת כך, שהאב מינוהו מהשמים על בנו (ראה חי' חת"ס כתובות יא, א ד"ה דניחא (הב')). וראה גם ס' העיקרים להגר"ש איגר ערך ארבע מינים אשכול ד. שו"ת משכנתו יעקב או"ח קנט בסופו. מנח"א סה. וסוסי"ל סה. אבן שיראל ת. מז. ומזה צ"ל קצת על ס"ס הג"ל שבפוסקים לענין חזקה דרבה. ויש להאריך עוד. ואכ"מ.

[ואכתבי יש לצדד להאומרים שקטן שיש לו אפטרופוס אף שאין מקחו מקח מתנתו מתנה (ראה ר"ש כתובות ו, כג בשם ר"ח ורה"ג. ובפתי"ח חו"מ רלה, ב שכן עיקר). ועכ"פ באפטרופוס שלא נתמנה ע"י האב או ב"ד (ראה שו"ת מהריט"ץ א. ח. ונימא בדוחק שש"כ גם באביו בעצמו). וגם להחולקים (וכותותיהו – כ"פ בשו"ע ורמ"א שם, גם בסמוכים אצל בעה"ב וגם במתנה), כש"ש חשש דילמא טעין קטן בדעתו י"א דמהני (ראה פת"ש שם. אבל הרבה חולקים. וראה הגהות רעק"א שם). ועכ"פ, כשהוא מדעת האפטרופוס מהני. איברא, שבמרדכי שם מוכח, דביש לו אב גרע שאין מתנתו מתנה אף שבאפטרופוס מתנתו מתנה. ותו, שברשב"א וריטב"א מפורש גם בנדוד לנבי לולב, אף ששאלו ה"ז מדעת האב. אבל נראה דבהא לא קיילין הכי, ראה שו"ע חו"מ שם כשהוא מדעת האפטרופוס, ולכאן ה"ג כשהוא מדעת האב. וכ"כ בעניינו בכת"ב מהר"ש שיק, נדפס בס' זכרון לחת"ס ע"י קצב ובקובץ משמחי לב ב ע"י לו. וכ"ה בחי' הגרי"מ גודרון נדפס בקובץ בנתיבות הים טו ע' כא. וצ"ע שלא העיר מרשב"א ריטב"א ומרדכי הג"ל. וראה חוט שני נושאים שונים ע' נד. וכ"ה בכ"מ. (ומסברא, אפשי דל"ז, שביש לו אב לא יתקנו לו קנין כלל, דליכא טעמא דביד חייו, ואין לו די להקנות, ורק באפטרופוס שמה"ת (ראה מערכות דברי אמת ערך אפטרופוס אות א) ידו כיד היתומים (ראה פני' קדושין מ. א. שיעורו הגר"ש רובסקי ב"ב ב, קצ). שיכול למכור בנכסי קטנים, יכול גם לבייש מקחו ומתנתו. וצ"ע). ואחר העיון, לא בירא כ"ז, שאפשר שיש לו אב או אפטרופוס לא יתקנו לו קנין כלל, ואין מתנתו מתנה, והא דמהני מדעת האפטרופוס – ה"ט לפי שהאפטרופוס בעצמו הוא המקנה (ויול"ע בהו). אבל בלולב של קטן, לא מהני דעת האב או האפטרופוס להקנותו לאביו (וצ"ע בשו"ת מנח"א שם). ואפשר שעדיין י"ל שבכח האב בעצמו להקנותו לעצמו. וצ"ע אם נכ"ו הדבר לומר כן. אמנם בתקון סופרים לתש"ץ יג כתב כי האי

ומסתבר יותר להעמיד הדברים כמתאימים לשולחן ערוך, ולא להדש הפכו, והרי ד"ז גופא ובסגנון כסוכה נזכר בשולחן ערוך בריו. ונמצא שחדש שהמנהג בפועל שמברכים על רביעיית יין הלוח – אין בדידיו רק רשימת הרול"ג הג"ל ע"ג הבנתו.

[ולעירי, שגם האחרונים שכתבו לברך על היין – מייירי בקביעות, והיינו בשת' מרובה ובני חבורה וכדומה (ראה בענין זה במחזור ויטרי סוכות שער"ט. סידור רש"י סרס"ג. אור ורוע ח"ב סש"א. ר"ן. לבוש. ב"ב סתר"ט. מ"א שם סק"ה. פרישה שם משנ"ב שם סקי"ג. ועוד. וכ"כ אדה"ז בשו"ע ס"ב וסט"ו, שרק קובע א"ע לשנות יין בסוכה חייב בסוכה (אבל אינו מברך מחמת שטפלה לאכילה. ואם הוא בסוכה שלא אכל בה מן הדין חייב לברך, אבל נכון שלא לקבוע א"ע בסוכה שלא אכל בה היום וביד ע"ל לישב בסוכה, מחמת שיש מקפקין על הברכה, וכבפנים). ולא מציינו למי שיאמר שבכל רביעיית חייב, רק הריטב"א סוכה כז, א, והובא בשו"ת סתר"ט סק"ב ובה"ל ד"ה ויין. וצ"ע"ק שלא חשש לדבריו רק בשו"ת בחבורה ובשת' מרובה. ובדעת הרמב"ם – ראה המכתם סוכה כז, ו. רבינו מנוח שם].

ואף שככל הנראה קיבל הריל"ג הוראה להדפיס כן כהשלמה לס' המנהגים – בפועל לא נדפס ואין אתנו יודע עד מה. וספיקו להקל. ועכ"פ, גם את"ל להקל בקובע א"ע לשנות יין, והיינו בשת' מרובה או בחבורה ובסעודות מרעים, שחייב מן הדין לישב בסוכה (ואולי גם בשתיית רביעיית יין מחמת מצות שמחת יו"ט), קשה להתיר לברך בכל שתיית רביעיית איזה שיהי', כשאינו קובע א"ע לשנות, שלדינא טעור מסוכה, ולהורות כדעת יחיד (הריטב"א) שלא נמצא כדוגמתו בפוסקים, וגם לא נתפרש להדיא בשום מקום שכן מנהגו כולל ב"ב הג"ל. וגם שם מקום בודוק גדול לפרש בא"א, כעין הג"ל או כיו"ב).

[ולעירי שבהתועודיות וכדומה, שכמדומה שיש שנהגו לברך על רביעיית יין, וכן נהגו כמ"פ בהתועודיות שהיו ביום ב' דחגה"ס ב-770, ונסף לזה שהוא בחבורה, ומעיקר הדין מברך כבה"ס בסוכה שלא אכל בה (אלא שנוכח שלא לקבוע רק בסוכה שאכל), עוד זאת שבל"א מקום לברך בסוכת חבירו – סוכה שלא אכל בה היום וביד לישב בסוכה – גם מחמת גוף הטילוב בסוכה, כדעת אדה"ז בזה, ולכוון בברכתו גם על הטילוב, וראה יומן הראאל"ג ליל א' דח"ס תש"ד. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' טז'תקסא].

מילואים (הערה 175)

ואחד הרבנים שילח"א העיר לנו תחת אחד השיחים (והיא לו נדפסה לאחמ"ב), ששתיקת כל הפוסקים שלפניו משמע קצת שלא ס"ל לחוש לזה. וכתב שכן יש להוכיח מקושיית הט"ז סתר"ז סק"א בל' הטושו"ע "אביו חייב לקנות לו לולב", ולא כל הגמ' "חייב בלולב", דל"ה הפמ"ג הל"ל בפשטות דמייירי בחו"ל שחייב לקנות לו לולב בכדי שיוכל לצאת יד"ח ביוט"ש. ור"ל בטעם שהקלו בזה מחמת ס"ס אי שאול פסול ביוט"ש (נוסף להספק מחמת ויט"ש גופא שבאחרונים), ומחמת ש' הר"ן שקטן שהגיע לעונת הפעוטות מקנה.

ומצו"ב מה שכתבנו אליו (עם הוספות) להעיר בדבריו כדרכה של תורה:

בסברתו משום ס"ס – כ"כ בשו"ת אבני צדק או"ח פו. וראה כע"ז בפירות האיל ד' מינים תרמט, כג. אבל להעיר מד' הפמ"ג עצמו תרמט במ"ז י' דלא לזלוולב"י. (אבל ראה בכו"י י"ב). וכ"כ גם בעניינו בחזון עובדי' סוכות ע' שצט. וכדרכו בכגון דא. אלא שהוא ספק בתרו גופי ביוט"ש ובקטן. וראה כע"ז שו"ת מכתם לדוד או"ח יז ד"ה ושוב ראיתי למגן. גם בנדוד"א איכא חזקת חיוב ולכמה דעות ל"ה ס"ס לקיים מצוה. גם ל"ה להוציא ממנו. וי"ל ועוד, שאין עושין ס"ס לכתחילה. גם ר"מ פמ"ג בא"ב י"ג לענין חזקה דרבה. והב"ד ופסק כוות' בככו"י י"ט. (אלא שבאחרונים כתבו כמה טעמים להקל (וראה גם שו"ת כת"ס קצט, הובא בה"ל

שיאף אינו יכול להשאל סו"ס ה"ז בהסכמתו ונותן רשות וא"ז גזל (שו"ת שו"מ רביעאה ח"ב סוסי' קצא. ובאו"א - שם תליתאה ח"ג סי' קלו. וראה שו"ת אס"ד ד' מינים סוס"כ לפקפק במש"כ ליישב בתחילת דבריו שם). עונג יו"ט סי' קיא. נחל יצחק סצ"ו. עטרת ישועה סוסי' לד. אג"מ או"ח ח"ב סק"ז. ועוד. ובכ"מ מצינו גדר נתינת רשות ולא שאלה. וראה ח"י רא"ל מאלין ב"ק סי' ס סק"א). בהגיע לעונת הפעוטות ודאי לית לה בה, שהרי תיקנו לו קנין משום כדי חייו (וראה גם שו"ת שם במדרגן מקני וסני בהכי. וכוונתו כמובן כשהגיע לעונת הפעוטות), זולת מחמת הסברא שרק באין לו אב וכדומה.

מילואים יב (הערה 181)

ומש"כ בפמ"ג סתרמ"ג ב"מ"ז סק"א שלא לברך ביום ב' (ובברכת הבית שניג' בשע"ב סקי"ז סתם כוונתי) - צע"ג שלא ביאר דבריו. וסותר ד"ע בסתרמ"ד בא"א סק"א שהב"ש הלבוש ומג"א לדינא. וגם דמאי שנא מחנוכה, הו"ע כ"כ שם סתרמ"ד ב"מ"ז סק"ב (אף שיש לחלק). וראה גם בדע"ת סתרמ"ד ס"א ובמש"כ סתרמ"ב בשע"ה צ"צ סק"ד משה"ק עליו. וראה גם בבכ"ח סתרמ"ב סק"ג שהעיר על הפמ"ג שאין כן דעת הפוסקים. ובעץ השדה סתרמ"ד סק"ד, אף שהכריע שלא לברך כפמ"ג (ולא העיר מכל הנ"ל), הכריע שביו"ט שני עכ"פ מברך.

ויותר נראה שבפמ"ג כ"כ בדרך הערה וקושיא על הא"ד, דמשמע מיני' שבכה"ג אינו מברך, ולא לדינא. ואדרבה ציין "ועי' במג"א ושם יבואר", ולכא' היינו בא"א הנ"ל. ולהעיר שבל"ה כמה גירסאות וט"ס בפמ"ג ש (שכתב "אם נטל זמן" וצ"ל "וא"ל לא נטל"). ובהמשך "וא"ל נטל לא ביום הראשון" וצ"ל "הא נטל ביום הראשון". אבל יש שקיימו גי' הנ"ל, וכתבו לבאר שבלא נטל ביום ראשון יצא ברכת זמן דלולב בברכת זמן שבלל ב' משא"כ בשכח לברך - ראה בארוכה קובץ הבאר גל' יט ע' מ. והוא מחודש. וראה מה שהעיר עליו בקובץ זכור לאברהם שנת תשס"ב ע' תרכט). ואכ"מ.

[ול"ד לסוכה שנסתפק בזה בפמ"ג סתרמ"ג בא"א בתחילתו, כשישב כבר בסוכה, אבל באופן שבידך כבר על היר"ט בביתו, יעו"ש (וראה ירמב"א סוכה מ, ז, שהביא פלוגתא (דבר) - דשאני סוכה שחייב בה תמיד, משא"כ בלולב דמיפקסי מימי מילות, ראה שע"ה צ"צ הנ"ל. ולהעיר שבכונן סתרמ"ג סק"ב פסק לגבי סוכה לברך ומדמה לה ללולב. ולהנ"ל חלוקים הם. ואנן קייל"ז שבבידך שהחיינו על ראי' או אכילה ראשונה מברך בשני' ללא שרי"מ. ואכ"מ. והעירנו היא) שמשברא אפ"ל איפא, דבחנוכה באמת כל הימים חדא מצוה היא (למחצית צ"ג מהדר"ת נט, ג. לקו"ש חכ"ג ע' 243 ובהערה 8), ומה"ט מברך ברכת הזמן על המצוה כל שלא גמרה, כמו בברכת הזמן על יו"ט שמברך אימתי שנזכר אפי' בשוק. וכ"מ קצת בפרישי' שבת כג, א ד"ה כל יומי. וברייטב"א ורבינו פרח' שם מפורש יותר שכולם כמו מצוה אחת. ועי"ז הוא בס' הפרדס ענין ברכת סוכה ולולב רפי"א. וראה פ"ח סתרמ"ג סק"ב. (וראה בב"ח רס"י תרעו ובט"ז שם סק"א ובמאמר"ד שם סק"ג שנראה קצת שפיי' ברש"י שמברך על היום ולק על המצוה). והה"ל בלולב (אלא שכלם ב' ה"ז ק"ד מדרגין ומקנת ריב"ז. ואכתי"פ ח"א דתיקנו ענין דאורייתא, כאילו חדא מצוה היא). ולפום סברא הדין, הה"ג שיוכל לברך על הסוכה אח"כ. אבל בשע"ה צ"צ שם קאתי עלה מאידך גיסא. וכו"ה בפשטות].

מילואים יג (הערה 184)

הנה במג"א שם כתב על דברי הרמ"א שם סי"ב, בנטלן אחד אחד ושח ביניהם שצריך לברך על כ"א בפ"ע - דלדידן דקיי"לן שבשופר אינו מברך כן מפורש בריב"א סוכה לד, ב שאע"פ שהפסיק ושח (ולהעיר שכן מפורש בריב"א סוכה לד, ב שאע"פ שהפסיק ושח בין מין למין אי"ז הפסק כבשופר. וראה שו"ת הלק"ט ח"ב סר"ז). אמנם שוב כתב ליישב בדא"מ, יעו"ש. וראה בפמ"ג בא"א בבאיור תירוצו משום ס"ס. וכבר העירו בזה דלא אתיא ספיר למ"ד שבס"ס

לישא "הקטן שמכר מטלטלין וקיים האפטרופוס דבריו קיימין שניון שלא באפטרופוס היה יכול למכור". ומשמע שהקטן עצמו מקנה. ויל"ד. וילנ"ע. והאריך בקובץ עיונים במשפט א' ע' קלו בהע'. שם ע' קמה. שם ע' קמז. וראה אמרי סופר סוכה מו, ב. משא המלך אברג'ל תרנח, ח].

אבל לפענ"ג פשוט שאין הכרח מדברי הט"ז, די"ל עדיפא מינה משני באופן שמתאים גם לבני אה"ק. או דס"ל שכן גי' הטור בברייתא, וממילא משני באופן שמתאים לבני א"י. ועוד ועיקר ש"כ"ה ויזע"ל, וראה דארעא דישיראל. ומוכרח גם מזה שהפמ"ג עצמו ל"כ כן ביישוב ל' הטושו"ע. והביאו שלא במקומו בס'י תרנח. אלא שקושטא קאמר הפמ"ג דלדידן באמת חייב לקנות. ותו לא.

[ובכוונת המחבר דאירי בחו"ל דוקא - כבר כתב כן האג"מ בשו"ת או"ח ג, צה. וקדמו בשו"ת המאירי לעולם יח. שו"ת התעוררות תשובה ג, תמו. ודבריהם תמוהים כנ"ל שהמחבר הוא מבני א"י. ובשו"ת התעוררות תשובה שכן מצינו סוגיין מהמחבר בכ"מ. וצ"ע. אלא שבתור איכא לפרושי הכי. ואפ"ל שהמחבר נגדר אחר לשון השו"ת. וביטור זמן, שאין הכרח שחייב לקנות, שהרי י"ל כהעצות באחרונים - להתנות (כבביכורי יעקב תרנח, יח. אבל באבני צדק שם, שא"צ תנאי. וצ"ע ד"כ לשתרי מה"ט גם ביום א' קודם שיצא. וי"ל), ועוד ועוד המועילות גם ליוט"ד. ובפמ"ג גופא שם ט כתב עצה שישקט (אלא שפקפק בזה). וראה עוד עצה בשו"ת קול יהודה לג. ואין הכרח בדעת הטושו"ע אי ס"ל הכי או לא.

ובגוף הענין, להעיר, שדבריו הפמ"ג - כ"כ גם בא"ר ודייק הכי מדברי הלבוש. ודבריו הובאו בכמה אחרונים, כולל בבכור"י, חיי"א, קיצור שו"ע ומשנ"ב וכו'. ורא"ל לדחות דברי הפמ"ג והא"ר בגילא דמחטא.

ובאמת, עדיפא הו"ל להקשות שביוט"ש שהוא דרבנן אפטר לקנות בקנין דרבנן. וכ"כ כמה אחרונים (שו"ת אורין תלתיא כ, הביאו בשו"ת כללים מערכת ל כלל קמא, יד בתחילתו. קול יהודה שם לא. ובשו"ת מנח"י ב, לד בארתי עלה מטעם אחר, וי"ש. וראה גם מחזה אברהם או"ח קמד). וי"ל שאין לסמוך לקנות בקנין דרבנן ביוט"ש מה"ט, דל"פ בין יוט"ר לשני, דלא לזלוזלו וצ"ל לכס דאורייתא. ולהעיר, שבשו"ת הרשב"ש קמו הוכיח שביוט"ש יוצא בגוול מזה שיוכל ביוט"ש. ומובח עלה מחלוקים אכן א"פ. כן להעיר מסברת המשאת משה או"ח ד ד"ה ומידי שקטן בכלל א"י לקנות לולב דלית ב' משום כדי חייו. והוא מחודש. ובאמת, כבר כתב בס' המכריע נד שמתנתו מתנה רק במידי דממונא משא"כ כאן.

ומשמעות הפוסקים שבכ"מ בדלית ברירה שמכו על מצות חינוך בשאול. ע"כ דבריו להרב הנ"ל.

הוספה לא"ח: ודע ש"א שאפי' בשאר הימים בחוה"מ אין לצאת בלולב של קטן, או שניתן לקטן, עכ"פ בלא הגיע לעונת הפעוטות, שכיין שאינו יכול להקנות, אינו יכול להשאל (ראה מנ"ח מ' ס סק"י. אמ"ב חו"מ טועין ונטעין סל"ח ד"ה ועיין. שו"ת מהר"ל ישיקין קו"א ס"ה ס"ק קלו ד"ה אך זה ה"ל. מרומי שדה קדושו רפ"ב. ועוד. וראה ברכת שמואל ב"ק סמ"א), והו"ל שואל שלא מדעת שדינו כנוול, שפסול ב' בשאר הימים (ראה שו"ת שו"מ תנינא ח"ב ס"ט. עמק הלכה לה"ד זבא וולף מויטל בסוף האו"ח. חזו"א הא"ע ס"ד סק"ח. שם חו"מ ליקוטים ס"ג סק"ח). ועפ"ז יומתק יותר הנהגת רבינו שלא ליתן לקטן במשך כל החג, אם יתנו לו במתנה ע"מ להחזיר בשאר הימים (כמנהגנו), לא רק מחמת ההידור, אלא מחשש גזול.

אלא שלמעשה סתימת ושתית הפוסקים שאין לחוש לזה. וכדמוכח מזה גופא שנזכר רק לחוש ביום הראשון (או ביוט"ש לבני חו"ל). ולכך העיר מזה בעמק הלכה ובחזו"א שם, ואג"מ דלקמן. אלא שלדעת השו"ע (סתרמ"ג ס"ה) אין פסול גזול בשאר הימים. ומ"מ הדיוק עומד ע"פ דעת הרמ"א שם. ולדעת הרבה פוסקים יכול להשאל (מחז"א שומרים ס"ג הב"ד בהנהגות ריע"א חו"מ סצ"ו לרש"י). ועוד. והעירו מהטור שם. שטמ"כ ב"ק קו, ב בהע' שה"ח. וראה הנסמן בשו"ת המנחה למ"ח שם). והעיקר,

ומברך שוב על הפריעה, צריך לברך שוב שהחינו, ומי שקרא חצי מגילת אסתר והפסיק באופן שצריך לחזור ולברך וממשיך לקרוא ממקום שפסק האם יברך שוב שהחינו. וציון שכבר העיר מזה בשו"ת לבושי מורכי אורח סי' קסט. ומ"מ, בדברי רבינו משולם, מתברר דהכי דינא.

מילואים טו (הערה 197)

במשנ"ב סתפ"ח סק"ב כתב שלא יצא. אמנם, בדברי מחודשים. ואדרבה, בטור שם וכן בסתר"מ מוכח שבגוף הדלוג אין כאן חשש, רק מחמת נוסח הברכה להמברכים בל' "לגמור", לדעת מהר"ם. וכש"כ להרא"ש שהביא בטור שם שאין לדקדק בנוסח הברכה. (וכ"ה בפרישה סתפ"ח סק"א שאף אם יארע שדילג תיבה או שתים אין ברכתו לבטלה. ואיזה קאי גם לאלו שמברכים לגמור.) וכן הוכיח מזה בשו"ת מעט מים סניג'. (אבל מש"כ שם לדמות לפסוקי"ז – צ"ע שבהלל מפורש שאין לדלג. ואנו קיימין השתא רק לאחר מעשה, ובמי שדילג רק תיבה אחת, אם יצא.) ושבשעה"צ שם סק"ג נדחק בזה. ומה שתל"ש שפ"י דברי הטור, שדעת מהר"ם שגם במגילה אין מקדקיך באתיותי' – אינו מעלה ארוכה, חדא שאינו עולה יפה עם דעת הטור הרא"ש ושאר הראשונים. ועוד, שזהו רק לענין שינוי המשמעות ולא בדלוג תיבה. וכש"כ שאין לפרש בדבריו שר"ל דקאי להדעה שגם בדילג תיבה אין במגילה, ועוד שהעיקר חסר חסר. וכוננו לומר שביטור מיירי במי שלא דקדק בקריאתה. אבל הפקיע ל' הטור מפורשו, שכתב להדיא דקאי בחשש שיחסר תיבה אחת. ועוד, דמאי שיאטו"ד דשינוי משמעות התיבה לנוסח "לגמור". וכן קשה, שאם באמת יצא יד"ח"ל בלא דקדק בקריאתה, מדוע לא יברך לגמור, שכן ה"ז בגדר הלל בשלימות. ועוד אחת היא לנו, דלדברי המשנ"ב דמשקין למגילה לכל מילי, הא אין קייל"ן גם במגילה שלא יצא כה"ג במפסיד המשמעות. (ובאמת ילה"ק לאידך גיסא, שמנין לנו ללמוד הלל ממגילה בהקל גם בה שלא לדקדק באתיותי', דשאני מגילה שמקולי אגרת שנו בה.) [ואולי י"ל שמדברי הטור ליכא לאוחר, דקאי בחשש וספק שמא ידלג, ואמטו להכי כתב שמברך לקרוא ליכא למיחש, לפי שספיקו לקולא, משא"כ במברך לגמור, שאין לו בירך מחמת הספק שמא ידלג. אמנם, בודאי ידילג אכתי איכא למימר שלא יצא. אלא שנוסף לזה שבשעה"צ לא רמז כלל לפי זה, גם בדברי הטור רחוק הוא ממשמעות דבריו. וגם בעיקר הענין – ילה"ק מבה"ל סתכ"ב ד"ה ודמוקס, שבספק טעה בהלל יש לו להחמיר מחמת ההקל גם בה שלא לדקדק באתיותי', וראה שו"ת שאג"ר רס"י טט]. ובכלל, שאני מגילה שלא יצא בחיסור תיבה דכתבי בה ככתבם ולשוונם, וכמפורש ברמב"ן מגילה י, א. ואילו הלל דתפלה לברכות, ונתקן בתורת שירה. ומפורש הפכו בפמ"ג סתפ"ח במ"ז סק"א. וכ"מ בשו"ת נוב"ר סמ"א שגם בדילג הלל שייך עולה שם הלל. ומוכח נמי במג"א סתכ"ב סק"ג: אם ידילג פסוק אחד (ולא כתב בדילג תיבה). וכן מפורש גם בר"ד בעת הסעודות ביום ב' דחג הסוכות תשכ"ט.

ויש להוסיף, שאם נאמר שבדילג תיבה לא יצא, הרי בשימיעת הלל מהניצ"ל ועניתי ראשי פרקים (וכפי שנהגו גם היום אצל יוצאי תימן), איכא למיחש שמא יפנה לבו לדברים אחרים כבברכות ק"ש. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 232 הע' 29, שמה"ט הבקיאים אמרו עם הש"צ. ולכא"ל לא מחמת שמעכב בלא שמע תיבה או שתים, וכמו בברכות ק"ש שאינו מעכב, אלא שראוי לשמוע כולו. וגם לפעמים יפנה לבו ויחסר ענין שלם.

ואף שוב"מ קצת בתוס' בברכות טו, א ובאגודה ברכות פ"ב סמ"ד, ועוד – נראה דקאי אק"ש ומגילה, או שבאם רוצה לחזור יפה על הסדר, ולא קאמר אלא להשוות לענין זה שאין לקרוא למפרע. ועכ"ז כתבנו לחזור עוד הפעם, מטעם אחר, שלא לגרוע בתקנת אמירת הלל. (וא"ש הא דקיי"ן שבטעה חוזר. ובלא"ה איכא למימר דקאי בטעה ודילג פסוק כבמג"א הנ"ל, או ענין שלם ככה"ע בהא.) וגם בפמ"ג שם כתב שאם אומר לקרוא לגמור אם ידילג באונס יצא א"ע"פ שמחויב לגמור כולו." [צ"ע בכוונותי

אינו מברך – ראה שו"ת מנח"י דלקמן. גם אכתי לא נתבררה דעת המג"א למסקנא לענין דינא, אם התירוף שכתב בדא"פ הוא רק ליישב דעת הרמ"א, ולי' לא סבירא הכי. ובהמשך דברי המג"א בעובדא דר' משולם, כשלא ה"י בו ערבה, כתב ש"לדין א"צ לברך אא"כ שח בינתיים". אלא שכ"כ בדעת השו"ע, ואין הכרח בנוגע לדעתו הוא. אבל בבאה"ט סק"ג כתב שהמג"א "העלה דא"צ לברך אא"כ שח בינתיים". (ואפשר, שבעובדא דר"מ כגשם שח גרע טפי, כנראה לקמן.) ובפמ"ג שם בסו"ד כתב שספק ברכות להקל, ונשאר בצ"ע. אבל נראה ברור כוונת הפמ"ג, דלא קאי בדין שח בינתיים בטעמו אחד אחד, שבה אפשר ודע"ל שמברך, וקאי רק אסו"ד המג"א בעובדא דר"מ, וס"ל שאינו מברך על כאו"א בפ"ע (אא"כ בשח). וכ"ה בכבו"ר דלקמן משמו. ובשו"ת מנח"י ח"ד סי' סס"ד התיק בשם הפמ"ג שלהלכה אינו חוזר ומברך. ולא הרגיש דקאי רק באתרייתא. וכבר העיר בזה בור סופרים ענף עץ אבות ס"י – ע' קלו. גם בשולחן תמיד לולב ס"ד ס"ז נראה שהבין בדעת מג"א לברך שוב בשח. וכ"פ בברכת הבית שנג' ס"ו. אמנם, ככה"ח ס"ק קכב נראה שתפס בדעת המג"א שלא לברך בשח. וציון ללהקת אחרונים שנקטו לדינא שלא לברך, משום סב"ל.

ומ"מ, כ"ז רק במי שנטל אחד אחד ושח ביניהם. אבל בעובדא ידן גרע טפי, שנטל אדעתא שיש בו ערבה ונתברר שאין שם. ובהצטרף ג' שחח בינתיים נראה שמתברך שוב. שכיון שבידן אדעתא שיש בו ערבה, ושוב הפסיק בדיבור, ה"ז כהיסח הדעת מהמצוה (משא"כ בנטלן אחד אחד אף בשח, שדעתו על הכל). וכ"ז דעת החיד"א, שלמרות שנטל אחד אחד פסק בברכ"י שק"ט שלא יברך שוב בשח בינתיים, מ"מ כשה"ל אחד חסר או פסול פסק בשו"ת יוסף אומץ סוס"ב לברך שוב בשח. וכ"ז בכה"ח ס"ק קכג-ד. וראה שו"ת יבי"א ח"ח אור"ח סנ"ב. חסד לאברהם יצחקי ח"ב סוס"ז.

וכש"כ נתברר שיש בו ערבה פסולה, דגרע טפי – ראה במחה"ש שם שכתב לחודש שגם למג"א שא"צ לברך כשלא ה"י בו ערבה, כשהיתה הערבה פסולה מברך. אלא שבמחה"ש נשאר בצ"ע. וכ"כ חלק בבכור"י סק"מ"ד. וראה רז סופרים שם.

מילואים יד (הערה 187)

אמנם, מצינו בכמה אחרונים שנקטו בהפסק בדיבור שאינו חוזר ומברך שהחינו (ולא רק בנרות חנוכה ובמגילה מחמת צירוף הדעות שמברך גם על עיצומו של יום. וגו' צ"ע), דלא גרע משעת עש"י – ראה ושמע מעשה ח"א ע' קצה בשם הגרשי"א לענין שופר. שלמי תורה פורים י' ריג בשם הגר"ק לענין מגילה. ואוצר הברכה הופמן ע.צה. שושנת ישראל קרו סוכות פ"ב הע' כג.

וידידנו הגר"י וקסשטוק שליט"א האריך להוכיח מהא דקיי"ן שאם אכל בלילה הראשון בבית, כשאוכל אח"כ בסוכה צריך לחזור ולברך שהחינו. ובשו"ת הב"ב סי' קבל (ועוד) חולק מחמת דברי הרא"ש סוכה פ"ד ס"ב, דזמן דרגלים שמברכים בלילה על הכוס אינו פוסט לולב שעדיין לא הגיע זמן. ומינה שלולא זאת יכול לפטור גם כשאין המצוה פנינו. ואאפ"ל, דשאני מי שאוכל בבית שאנוס מקליים המצוה, והו"ל כאילו לא מיטי זמני' (כאופן הב' בא"ד סתרמ"א סק"ב. וכ"ה בשו"ת שבו"י ח"א סל"ב), שמפורש בשו"ת תרומ"ה ס"ז פ"ה בטעם שבידו גשמים בליל הראשון אין לו להתחיל סעודתו בבית ולגמור ולאכול כזית בסוכה, לפי שצטרך לבחור עוד פעם, כששבידו זמן בבית לא יצא א"ל זמן דסוכה, וגורם ברכה שא"צ. ומוכרח שגם כשחייב לאכול בסוכה, לא נפטר בברכת הזמן שאינו זמן קיום המצוה. וצ"ל, בישום קושיית הב"ח (כאופן הא' בא"ד). שכונות הרא"ש לרבותא, שגם אם הולב לפניו אינו פוסט דשאני לולב כיון דמפסיק לילות מימים. ומצא, דדין ברכת שהחינו שיש לברך דיוני כדן ברכת המצוה לכל ליל דבר.

ובאמת שצ"ע, והעירוי לזה ידידנו בעל פניני הלכה שליט"א, שכיון שחלה שהחינו על שאר המינים, מ"ט מברך שוב שהחינו, והלא הכל מצוה אחת, והיכן מצינו ורבה על כל חלק מהמצוה בפ"ג, וכי מצוה שהחינו על המצוה, ומל וכל פרע, והיסיח דעתו

אדה"ז סתרי"ט ס"ח דמשמע שבברכת לולב שבביהכ"נ עדיף שש"צ יבדך משום ברוב עם, אף למש"כ בסרי"ג שבעשרה שעושין מצוה כאו"א יכול לעצמו]. והבוחר יבחר.

מילואים יז (הערה 220)

רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ה – ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגזרו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו טומאה (שם). מטמאי מו"מ פ"א ה"ב), וכנראה הטעם כיון שזוהרו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה מאירי ופי"ה הר"ש סירליאו שקלים שם מ"א) (לענין רוקים הנמצאים בירושלים). ובמאירי שם מ"ב (לענינו), שהוא מקום מוזחזח בטהרה. ועד"ז כ' בפסחים ע, א: אין כאן חזקת טומאה בירושלים שהטהרה מצויה לכל. וראה גם (לענין אחר) לקו"ש ח"ז ע' 24) – לדעת הרמב"ם, בסנינים לשחיית קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים (ובמאירי (שם ושם) פ"י באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסנינים טהורים ביו"ט גם לשחיית חולין. ואדרבה.

והנה, ברמב"ם שמצא הסנין בירושלים. ועיי"ש בראב"ד ובנו"כ. ויל"ע בדעת הרמב"ם, דמוקי לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ לירושלים חזקתם טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש העתיד סי' קכא אות ג-ד), הובא בלקו"ש ח"ז ע' 25 הערה 48. ובקל"ש שם נראה כנוטה לסברא זו. וכ"כ בלקוטי הלכות חגיגה כו, א בז"ת ד"ה ויאסוף בשרי הרמב"ם, וראה שיח יצחק חגיגה שם. ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיי"ש. ויתכן שבסוד"ד נטה קו משבטא (זו) שהדיון שכל ישראל חברים הם ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ז קאי גם על כלים (כמפורש שם).

[ולהעיר ולשונו כאן, "שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין", ולא התנה שיהיו דוקא בירושלים. (משא"כ לפ"ז, במצא ב"ד ניסן, שפי' דקאי בירושלים). וכמו"כ ילה"ע, דמשמע קצת, שד"ז הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסנינים הנמצאים, ולפי"ז אין הטעם משום שבדאי הטבילו לצורך שחיטה, וכמו"כ בפיה"מ שם (וכבר העיר בכס"מ מעש"כ הרמב"ם כאן לפירוש ר"א, לפי של"ג על כלים הנמצאים ביום זה) – שרק ב"ד ניסן אמרו כן, שצריך להטביל סניניו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש למימר הכי. אבל ממשניות סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאירי שם, שגם ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל].

(ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם שאפי' בירושלים במצא ב"ג שונה ומטביל, וכמו"כ הראב"ד בבירור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דלא מייירי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב בטבילה. והכרח מזה, שגם בירושלים גזרו על סנינים הנמצאים חוץ מהנמצא ב"ד וביו"ט. וא"כ אפ"ל, שלענין זה – קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכא"ז ל, דאף שגזירת כלים הנמצאים הוא בפשטות מחשש שפצלו מצ"ח (וראה אפיקי מים טהרות (מיטלמן) ס"ב סק"א, בשלילת ד' הח"א טהרות ס"ק"ד דמייירי ברובם חסדים). וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מיעוט זבים), מ"מ חמירי מכליו של ע"ה בענין זו, שלא אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים רק בכלים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף שא"צ לברר בפועל), וכאן מייירי בכלים הנמצאים (בשווקים וכו'), ויש לחשוש שמא בזב או במת נטמאו (שם ה"ד), שהרי לא כאו"א יכול לטהר עצמו. [נכנסו רוקים הנמצאים בירושלים, שאף שבאמצע הדרך טהורים מה"ט גופא, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאין, כיון שההטביל ברגל – והיינו, מי שנשאר טמא ואינו יכול לטהר (פיה"מ שקלים שם מ"א) – מועטים ופורשים לצדי הדרכים (משנה שקלים שם. רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ח)]. (ואף שלשונו במטמאי מו"מ פ"א ה"ב משמע קצת דשוו אהדדי (כלים של ע"ה) וכלים הנמצאים) – יל"ד. ובלא"ה דברים לחלק ביניהם (ולהפ"ך,

שא"כ שעדיין מחויב לגמור כולו מה שייך לומר שיצא. ואולי ר"ל שמעיקרא ה' מחויבי לגמור כולו, אלא שבדיעבד דיבילג באונס יצא. ועו"ל, דקאי לענין הברכה, שא"צ לברך שוב, אפ"ש שמ"מ עליו לגמור בשלמות]. וראה גם בשו"ת שבה"ל ח"ז דלקמן שמ"מ לא קיים תקנתם לגמור כולו.

ורשום אצלי שדנו בזה בשו"ת שבה"ל ח"ז ס"ב. שם ח"ח סל"ט סק"ב. חזו"ע תוכה ע' רבי. זה השולחן סתפ"ח. שואלין ודורשיין ח"ד סכ"ד. הריי קדם ס' קפ. ורשימות שיעורים סוכה על דש. והנה, במג"א סתכ"ב סק"ח שאם שמע מהש"צ יצא אלא שמוטב לומר בעצמו בנחת. וכבר כ"כ בסדה"י בענין כוונת הלב ואגידתו ד"ה אחר, הובא במקו"ח שם. והטעם, שאף ששוכ"ע לפעמים אינו מכוון ולפעמים הש"צ מאריך בניגונים.

מילואים טז (הערה 199)

ויש שהגדו בזה, והבאנו סברתם בהלכה יומית אות תשכו. ודעביד כמר עביד, ומ"מ נראה יותר שאין ספיקם מוציא מידי ודאו. וגם למה שכתבו שהנענועים הוא מעיקר המצוה (וראה בהערות לעיל) – לא כו"ע מרודו בהכי. וגם בזה, בכ"מ מוכח דהיינו בנענועים בכלל, (ולכמה) לא בנוגע לנענועים בהלל (וראה ריטב"א סוכה לז, ב. ראב"ה סוכה סתפ"ג. ועוד). וגם את"ל הכי (ראה הנמ"י לולב פ"ז סק"ה. סק"ס. וכן בל' המחבר סתפ"ב ס"א. לבוש שם ס"ב. ואכ"מ) – משמע כוונת רב' דהיינו רק כשלאנו מונעין בשעת נטילה (וכ"מ בל' הרמב"ם לולב פ"ז ה"ט ואילך. וכ"כ בכוונת הרמב"ם בערוגת הבושם הראשון (ח"ב ע' קעה). וראה גם בעיה"ט ח"ב מב, ד: עיקר נענוע בהלל הוא אלא מי שאין לו לולב בשעת הלל מנינע בברכה. אבל בדעת המחבר דוחק לומר כן – ראה גם סתפ"ג ס"ח). ועוד זאת, דיתכן שההו"ד הוא לולב בלולב (ראה שו"ת תשב"ץ ח"ב ס"ה) (לענין אחר). ולהעיר, שסברא לומר שהלולב גופא מחייב גוף אמירת הלל – ראה פסחים ק"ז, א: אפשר ישראל נטלו לולביהו וכו'. וראה משנת יעב"ץ מועדים ס"ב. ואכ"מ). ומהייר מתיי שד"ז גובר על הלל בצבור. ובפרט את"ל שאמירת הלל בצבור (שהיא מצוה מן המובחר – שו"ע אדה"ז סתפ"ח ס"ג) היא מגדרי גוף המצוה (ואכ"מ). [ומה גם באופן שמצד אמירת הלל ביחידות, לא יספיק לשמוע קריאה] או להתפלל מוסף בצבור]. ולהעיר מ"ב סתפ"ג בשם רש"ל שא"צ לקנות ד"ל שישכיל מצא בשל אב. וגם בט"ז סתפ"ג סק"א ובמשנ"ב שם בבה"ל ד"ה אביו, שלמדה טובה בעלמא, אם ידו משנת, יקה לולב לקטן לנענע בהלל. וראה שו"ת אורנין ליתאי ס"כ שלמעשה לא נהגו לקנות לקטנים. וראה שו"ת אג"מ או"ח ח"א ד"ה תשו"ה ח"א שפ"ה. וידוע שבכ"מ מצד היוקר גם הגדולים לא נענוע בהלל. וכן מוכח במטה יהודה עיי"ש

סתפ"ג סק"ב, והובא בבה"ח שם סק"ה, עיי"ש. ושאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך, שכן נהגו בכ"מ. וכש"כ שיכול לנענע בהדו וכו', רק שאין אצלו לולב בשעת הלל. ומפורש במנהגים דבי מהר"ם מרוטנברג: לאחר הלל אז מברכים כל הקהל על הלולב. ובמאירי (סוכה לז, ב ז"ה או"ע): ועכשיו נהגו להקל ולסמוך על נענוע שבעת הברכה, וכש"כ במקומות שאין הלולב מניין שבהם מניין ברויה, ומפני שהנענוע בקריאת הלל אינו אלא מנהג, ומ"מ ראוי לתלמיד וכו' כל שאפשר לו ברוח וכו'. וכן בערוגת הבושם הנ"ל: שאין לולב ביד כאו"א בקריאת הלל כמו עתה שאין לולב רק ביד ש"ז אלא כל אדם מוליד ומביא ומנענע בשעת נטילה. וראה זה פלא, בהיכל הברכה אמור כג, מ (באוצר החיים): מצוה לנענע בהלל ויוצאין בנענוע הש"צ.

ועוד להעיר, שלדידן שמברכים על לולב קודם התפלה ולא "בשעה הראוי' אלו. . קודם הלל" (כל שעה"כ) וכן וכן מקפידים בהפסק וכו' – עכצ"ל שהנענוע בהלל ממייירי מצוה היא ואינו ענין לגוף המצוה (וראה קובץ תשובות סק"ט"ד ד"ה ואמנם. ויש מוציאים בהלכה לאזמור"ז ס' קכט סק"טו). ולהעיר גם מא"מ מבוטאטש מהדו"ת סתפ"ג ס"ח. שו"ת דברי מלכיאל ח"ז ס"ד סק"ג. וראה בשו"ת תשוה"ז ח"ז ס"ב מד"ע. [ולהעיר מהסברא של"ש חיוב נענוע בהלל רק בצבור – שמועת חיים ערכין ס"ט]. ולהעיר משו"ע

שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"א שם ס"ח סק"א).

ומ"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. (וצ"ע מ"ז מרוקים הנמצאים, שבצדדים ע"כ פ"ט טמא. ולהעיר ממאורי פסחים יט, ב שגם בכלים הנמצאים, באם מוצאים מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינהו אדם לשם, טמאים. ונראה שפ"י כן משא"כ בפסחים שם בגוייתא". וצ"ע דבמ"ג קאי לר"מ דוקא).

ואף שעה"ה אין בקיאין בדיני טומאה (ראה פיה"מ כלים פ"י מ"א. מטמאי מו"מ פ"י ה"א) ובפרט בטומאת היסט (מטמאי מו"מ פ"ג ה"ד) וכן אין יודעין הלכות טבילה וחציצה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לזה ל"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאין ונזהרים, ורק מדרבנן חיישינן למיעוטא, וברגל ל"ג לחוש לה. (ולדוגמא לדבר: דין טומאת מד, שבבבלי סתם של ע"ה חוששין שמא טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פ"א ה"ב. שם פ"ב ה"א), ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פ"א שם). וראה לקו"ש שם ע' 23). וכן במכירו שאוכל בתרומה (פ"ב שם). וכל גזירות חכמים הם כן, ולדוגמא, שמחד גיסא ע"ה מטמא גם בהיטת (לדעת הרמב"ם. ובמק"א הארכנו. ואכ"מ), ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאין בטומאת היסט, ורק כשנמצא לבד ל"ח השגחה (פיה"מ טהרות פ"ז מ"ב). ולהעיר מתפא"י טהרות פ"א (בבבלי סק"ד) שאשת ע"ה נאמנת לפעמים]. ויומתק יותר להנות' בלקו"ש שם ע' 25, שברחל כל גדר ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה – כ' חשון תשמ"ו – נת' בזה, שהוא מעין **דוגמת** ("כעין דאורייתא תקור") הדין דטומאה הותרה בציבור).

וברבא"ד (הנ"ל) כ' שחוק לירושלים יש לחוש משום מגעות עוברים ושבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין לפרש בכוננתו דחיישינן לגניעת נכרים – דלשונו ל"מ כן. גם ל' למיירי בישראל החשווד על הטהרות יותר מע"ה, שעה"ה רובם נזהרים מטומאה מדרבנן גזרו, משא"כ במי שלמטה מדרגת ע"ה.

מילואים יח (הערה 300)

ומצו"ב מה שכתבנו בנזחא בזה בענינה לא' הרבנים שליט"א: בקיצור נמדין ממש, הנה הלכות מועד עקורות ואין למדות זו מזו. ובכל אופן מצינו כמה הגדרות בפוסקים שלא כל דבר שהוא מעשה הידיוט הותר כשנהנה במועד. (ולהעיר מפמ"ג תקלא, מ"ז ב בגזירת גילוח גם משום מלאכה שאינו יפוי כ"כ. ובנוב"י קמא יא גם נסתפר כבר קודם הרגל שאינו צורך כ"כ). וכש"כ ביש בו טירחא כגון פינוי חצר אפילו מכעורה לנאה. וכשאפשר באר"א או שאין הדרך כך – ראה מו"ק ט, ב, בתכשיטים לזקנה שאין דרכה כך. ואף דלא קייל"ן הכי – ראה מור וקציעה וערוה"ש תקמו בבחורה ולאיש. ואולי התם קאי גם לפי שנתלת שהיא מעשה אומן, ראה תורת האדם. וכן מצינו בתורת האדם מו"ק ה, ב לגבי עשיית נברכת שאפשר לכבס בלא הבריכות. וברית"א מו"ק ה, א – לא לחטוט בור לשתי' שיכול ליקח מבור של רבים. ונתוס' הרא"ש מו"ק י, ב להעיר ונקמה למרפסת רק ג' טפחים. ובשו"ע תקלו, א בצרכי רכיבה רק אם לא ניסה ברגליו. ובמג"א תקמד, ה – בתקנון מרחץ דאסור שאפשר שלא במרחץ ובשעה"צ שם ה, דהיינו גם במעשה הידיוט. שו"ת חיים שאל, ב, מג להגי' ולתקן ס"ת של יחיד אף שחייב לקרוא בשלל כל שאפשר בשל ציבור. שעה"צ תקיא, י לבקע עצים לחתיכות קטנות שאפשר לשלל בל"ז. והמנהג לשנות באגרות שלום ובפוסקים לחוש שאינו צורך המועד – ט"ז תקמה, לב ומג"א כא וערוה"ש יג (אבל במשנ"ב שם לב שהוא חשש מעשה אומן). א"ר תקמד, ו לבנות פספל לצורך קריאה ליל הושע"ר אף שבימעה הידיוט. שלחן עיני שטיים תופ"ג, שרק אם אין לו מה ללבוש הותר תפירת בגד חדש. ואולי שם טירחא גדולה וקרוב הוא למעשה אומן. וכע"ז במג"א תקמא, ח ופמ"ג שם ולבושי שרד שם ושב"ב שם יג שאסור לתפור לקטן לבירת שאפשר לכרוך בשיראין. (ראה ד"ה א"ר שם, שרבי"ש

רכו מיירי במעשה אומן ושאין להתיר משום כבוד הבריות). וכן מצינו יש שהחמירו בקיפול טלית. ואולי ה"ט דהחומרא בציילוס.

וכבר כתבנו שכן יש לבאר מש"כ בא"ר תס, ו בשם אמרכל שלא לצייר בדפוס בלחם – שאינו נשום מעשה אומן, אלא שאינו צורך המועד.

והנה, במו"ק י, א: כיון דאפשר לממלייה במאני לא טרחינן. וכתבו התוספות – משמע דאין מותר אלא לצורך המועד. ולכא' כוונתם. ובראשונים משמע בכמה אנפי אם ההיתר משום דבר המועד משא"כ באופן שאפשר את אותו צורך בלי המלאכה. ואמנם, לא יקיל"ן הכי לדינא. וגם התם הוא משום טירחא. וברמב"ן שם שההיתר לסרג משום מעשה הידיוט. ובדעת האוסר צ"ל משום טירחא.

ולהעיר בדברי התוס' דמשמע דסק"ד שהותר גם שלא לצורך המועד. ואולי כהשיטות שמלאכת הידיוט מותר שלא לצורך המועד. ובראשונים משמע בכמה אנפי אם ההיתר משום דבר האבד, ולפ"י משמע שהוא מעשה האומן, או משום צורך המועד או מכשירי או"ב – ראה רא"ש מו"ק א, יח. (שהוא דה"א. ואולי רק בש"י ר"מ אמרה, שהרי לר"י הותר רק ממתחין ולא מסרגין. ועכצ"ל דלא ס"ל דהוי דה"א. ואולי משום טירחא יתירה. וכ"ה בפ"י הר"ש בן היתום. וכ"ה בנשמ"א ק"א, א. וצ"ע אם הוא דה"א ולצורך המועד מדוע אסור במקום טירחא. ובשיטה שם משום עובדין דחול. וצ"ב). ר"י הובא בב"י תקמא, ב. ריטב"א שם (מחמת הצורך לישון). רמב"ם יו"ט ת, יג (שהובאו בהדי דיני מכשירי או"ב). ולפ"י הותר גם במעשה אומן לדיד' לר"י. וצ"ע הא דשוין שאין מפשילין. ולר"ש בן היתום נשום מ"א משום טירחא).

עוד דוגמא להמדובר לעיל – מג"א סוס"י תקלג שמספק לא טרחינן.

ויש שהגדירו שהוא כשאין צורך לעשותם דוקא במועד, או שנשאת התוצאה אחר המועד, ונראה שייקרו משום אחר המועד.

במש"כ בנוגע לתלישת עשבים לזכר תהה"מ – הרי למבי"ט א, רג אכן הוא צורך המועד. ו"מ גם בשו"ע דקאי לצורך בית הקברות לדבר הנאה בגדר צורך.

ומש"כ מדין גבשושית – הרי מפריע להליכה. ובראשונים שהוא בכדי שלא יכשל במועד.

ומש"כ בשם האג"מ בתקיעת מסמר – הרבה חולקים על הרמ"ם. ויש שביאר דל"ד לגבשושית שמכוננו בבית, וכאן הוי יפוי יתר. ובלא"ה, שם חשש שישכשל כנ"ל כן מצינו להתיר לאפות פת נק' גם כשיש הדראה. ואיסור שר חדש רק משום הערמה ולא בעצם.

והאריכו בכ"ז בכמה מלקטים בדיני חוה"מ. וראה גם בשמירת המועד להלכתו. וגם אנו בעניותין הארכנו פעם בזה בדרשה בחוה"מ 770.

מילואים יט (הערה 353)

ומה שכתבו בכ"מ מסברא, בכללות בגדר דחובת ברכה"ת, שאין איסור ללמוד לאו ברכה"ת כ"א חובת ברכה – להעיר מל' אדה"ז בסידורו (נעקת כחא בפנים. וראה אצלנו במקורות וגיונים להל' יומית אות תרב, ובמה שהובא שם משיחת אחש"פ תשל"א). ועד"ז הוא במשנ"ב סמ"ז סק"ב. ועוד. ולהעיר מל' המדרש בדב"ר פ"א"ו: אין מותר לו לקרות עד שלא יברך. וראה גם שו"ת שלמת חיים סמ"ח. כו"ל לה"ע שלפענ"ד מוכרח כן גם מהמענה להרב העכט (נדפס בתשורה העכט כסלו תשס"א. ליקוט מענות תשמ"ו ע' 144). ואכ"מ.

ובלא"ה, סברא זו כשלעצמה אינה מועילה, דסו"ס יש כאן חובת ברכה ואין לעשות מצוה ללא ברכה, וכדין ערום אל יתרום. [אלא שמקום לומר שכיון שבפועל מברך אה"כ לית לו בה. אבל להעיר

שדעתנו לפטור יום וילנה, שמקום לומר שבכאן דעתו לפטור גם על זמן שאחר עלוה"ש. וראה תה"ד סמ"ז סק"ח. ועוד להעיר, שגם לסברא שהייעור כל הלילה אינו חייב בברכה, היינו רק כשלא הסיח דעתו מללמוד, כמ"ש אדה"ז להדיא, ולא כצ"ע גמירי ניהו. ואכתי איכא למימר, שגם לדידן שנתחייב בברכה"ת, חיוב הברכה מצד בריה חדשה (ראה גם שיחת יט"ב ו"ש"פ וישב תעט"ז) הוא על הגברא ("כמו כל ברכת השחר" - ל' אדה"ז בסידורו. וז"ה גם בשו"ע שלו סמ"ז ס"ז: "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אות על פי שלא נתחייב בהן"). וראה מה שבביארנו בזה בעניותין במקורות להל' יומית אות שעו הנ"ל, אבל עדיין יכול ללמוד על סמך ברכתו מיום שלפנ"ו. עוד יש לצרף באומר תהילים מדין תחנונים (ראה א"א מבוטשטש סמ"ז ס"ט - נדרו"ד), ובאמירת מנין המצות, ללא טעמי ההלכות. ולחד מ"ד א"צ לברך לתלמוד מנין המצות (ברכות יא, ב. ועיי"ש ברי"ף. וראה גם במקורות ועיונים הנ"ל).

ויש המביאים ראי מההנהגה בעת ההתוועדויות (דפורים וכדומה) שנמשכו עד אור הבוקר, או מאמרי צה"ש לפנות בוקר, וקשה לה"ר מכל כ"ב, ובפרט - באופן של ידיעת השליחה, ובהעדר ידיעת כל פרטי הדברים על בוויין, ואין למדין הלכה מפי מעשה. ולפום ויהטא, בעינינו ביומנים ובלוחות כמה שנים נראה שכמ"פ הי' לפני זמן עלוה"ש הנקוב בלוחות, ואדרבה - ניכר שלמרות האריכות נגמרו בהגשם סמוך קאתנין לעלוה"ש, ולא אח"כ. ועוד זאת, שכמה שיטות ישנן בזמן עלוה"ש (והארנו במק"א ואכ"מ בבירור זמן עלוה"ש לשיטת אדה"ז). ובלא"ה, גם את"ל דלא ככל הנ"ל, ההת שאני משום ביטול ת"ת דרביש, ופשוט שאינו להוכיח מזה. (והעיר ח"א ממשנה שהגש"ש שבאו לתמדין וא"ל שהגיע זמן ק"ש, ומדוע לא אמרו שצריך לברך ברכה"ת, ובפרט להגי' שעסקו בהל' הפסח. ובפרט שגם סיפור יצ"מ ככלל ת"ת. (אבל בכ"מ הגי' שאמרו הגיע זמן עה"ש), וגם איך קרה הדבר הזה שנכשלו בלימוד ללא ברכה"ת. ולהנ"ל ל"ק שה"ת דרביש, נוסף לזה שאפשר שכונתם הייתה שהגיע זמן סמוך לעלוה"ש. ובלא"ה אפשר באמת שאמרו ברכה"ת (או שיצאו יד"ח בשמינה מאחר למאן דאית לי הכי)).

ולהעיר, שגם את"ל כמקילים, צ"ע הסברא להקל ולא לברך, שע"כ לא מצאנו אלא באנוס וא"ל לברך, אבל כאן הרי ברכה לפניו, ואמרינו לי' זיל וברוך, ולא להשתמט מקיום מ"ע דאורייתא (לכמה דעות). וגם למקילים, היינו רק כשהוא באמצע לימודו שיש כאן גם דררא ביטול תורה, וגם באופן שהרבה טעלים לפניו, מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה, וקמן שטבל כבר במקום וכדומה. ועוד ועיקר, שהרי אפשר בהרהור, ולכא"ה משום ביטול תורה. אבל כולי האי א"צ להחמיר, לבטל מלימוד התורה בזמן עלוה"ש הכי מוקדם. וק"ל.

ומה שעדיין יל"מ, האם כדאי למשת ולברך ברכה"ת רק אחרי שניעור משניתו לצאת דעת הסבורים שבישן שינת קבע ביום מחוייב בברכה"ת (שבפשוטו כ"ה מעיקר הדין אלא שהמנהג אינו כן), וכן שהייעור כל הלילה אינו מברך רק כשישן לפנ"ו. ואף גם זאת, שגם למה שנהגו שלא לברך בשינת קבע ביום, מקום לומר שכ"כ רק בישן שינת קבע בלילה, שלגבי שינת הלילה ה"ז בנדר שינת עראי (ולהעיר מחי' הרא"ה ברכות יא, ב בטעמא דמילתא שאינו מברך על שינת היום, שביום לאו זמן שינה היא. ועד"ה הוא בשבה"ל סוס"ה). אבל בנייעור כל הלילה שאנו, ששינת היום היא שינת קבע על פי שהפוסקים סתמו בזה. (וכן גם נפרש ששינת היום אינה היסח הדעת גמור, הכא שאני. ותלוי בטעמא המנהג שלא לברך בשינת היום. וכן ל"ל סברת המג"א שם שדעתנו שלא לפטור עד למחר, שבישן אח"כ דעתו שלא לפטור עד אחרי שינתו, ראה מהרש"ג שם. ותוספת חיים שם. ועוד. ועוד זאת, שלסברת רעק"א שבהע' הבאה, בנייעור כל הלילה וישן ביום שלאחריו, ממנ"פ מברך). ולאידך, נכון שיקרא ק"ש קודם שינתו, ואין לקרוא ק"ש ללא ברכה"ת לפני, ובפרט שגברת אצלנו במק"א (נדפס בס' זכרון תפארת איש) שק"ש אינו מנדין תחנונים וחיוב בברכה"ת לכו"ע (ולא נחלקו בגדר ק"ש רק לענין קריאתא אחר ברכת האבת

ממנ"ג א"ח ס"ח במ"ז סק"ט. ועוד, דלא מהני מה שיברך אח"כ, שהרי ידו שיקעיק א"ע, וכל תיבה ותיבה מצוה באנפי נפשה היא (משא"כ בשאר מצות ש"ב שיהו שהברכה חלה גם למפרע לפי שמצוה אחת היא - ראה לבוש ס"א). או"י בדעתם, דלית לן משום ערום לא יתרום בברכה"ת, שהוא בגדר ברכת השבח לדעתם (ראה שו"ת מהרש"ג שם. ועוד). אבל בלק"ש ח"ד ע' 148 הערה *6 (וראה גם בהמשך הסיחה) שבברכה"ת יש גדר ברכת המצוות (נוסף לזכר על בן גוף נתינת התורה, מעין ברכת הנתינה. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעו). וי"ל דחמיר טפי משאר ברכת המצוות, שהברכה שייכת לגוף המצוה, והברכה נכללת בגוף מצות ת"ת, והיינו שהברכה היא דין וגדר בלימוד התורה ולא משהם דין ברכה קאתנין עלה, ומעכבת המצוה. וראה שו"ת דבר אברהם ח"א סט"ז סק"ז. ובארובה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב הנ"ל. ואכ"מ). ולהעיר מאג"ק ח"ט ע' שצ בטעם אמירת ברכה"ש בבית, מחמת שכמא זמן בין הקימה לביאה לביה"כ, ובינתים א"פ שלא יבטא דבר תורה.

ועוד יל"ע, והוא העיקר כאן, מ"ל החינוך מ' תל: כל שקרא בתורה בשחרית קודם שיברך הברכות המתוקנות בתורה ביטול מצוה דאורייתא. ומ' להדיא דלא מהני מה שיברך אח"כ, והוא מעוות לא יוכל לתקון. וראה בדברי חמודות עהרא"ש ברכות פ"א סק"ט, בפ"י "שלא ברובה תחילה" - דש"מ שהיו מברכין אלא שלא הקפידו שלא ללמוד כלל קודם שיברך אבל כשלא לימוד לידם למדו ואח"כ כשזכרו היו מברכים על הלימוד שאח"כ ואפ"ה קפיד קרא וקאמר ע"ז אבדה הארץ. ועד"ה או"ב רס"י מ"ז: בתחילת עסקם בתורה בכל יום. (ולפ"ו אפשר שגם אותם שצידדו שאין איסור ללמוד ללא ברכה כנ"ל, מיידי במקום שא"פ לברך מאיה סיבה, או במקום ספק, שאין לימנע ממצות ת"ת מחמת ספק ראהו ע"ד"ש בשו"ת גור"ר ס"ד לענין הישן שינת קבע ביום, שלא ראינו מי שנמנע לברכה מפני הספק שלא יוכל לברך. אבל ראה שו"ת גור"ר ס"ג. וי"ל, דמצות ת"ת שאני שמחוייב בה תמיד ואין לבטל הימנה מחמת ספק בברכה, דאלת"ה הא ע"ז קאי הך דלא יברכה בתורה תחילה).

אשר, שיש המצדדים לקולא מכמה טעמים אחרים, שבספק אם עלה השחר יכול להקל, והרי כמה דעות בזמן עלוה"ש (אבל ראה בא"ח שם). ויש שהפליגו בדבר שעד נה"ח בספק קאי. ובא"א, שכיון שנתפסקו הפוסקים אם חייב ברכה"ת בנייעור כל הלילה, יכול לסמוך בענין זה על המקילים. אבל שו"ת ר"ל להסברא שאין איסור עצמי בלימוד ללא ברכה"ת. אבל ל"ל אידך, ובמאוסיה הוא רק מחמת חיוב הברכה וכשא"י לברך (מחמת ספק בזמן עלוה"ש, או בגוף החיוב) ליכא איסורא. וראה שיחת אחש"פ שכל"א. ועדיין הדברים תלויים ועומדים מהשקול"ט אי קייל"ו טבל"ה בברכה"ת, שלכמה ביעות ה"ז מה"ת, ונפסק"מ בספק אם בירך ברכה"ת אם חייב לברך (והארנו בזה במק"א. ואכ"מ). ועוד איכא בגווה, דאיכא להנזר בסברא הנ"ל, דליכא איסורא שא"י לברך, ד"ל ד"מ סברא הנ"ל למ"ד דברכה"ת דאורייתא, וכדמוכח מבע"פ שמברך לאחריו כ"ז שהוא דאורייתא, כ"ז החינוך הנ"ל. ולחגיגי ממאירי ברכות ב, כ"ד ה"ה יש בטעם שלא חייבו לבע"פ להרהר בברכה"ת לפני ק"ש].

אמנם, יל"ע בדעת כמה מהמקילים, דס"ל מעיקר הדין שבייעור כל הלילה פטור ממברכה, ורק בבדי לצאת ידו ספק כתבו שיש לשמוע מאחר להתכוון לצאת. ואמטו להכי, שכאן מי שיוציאנו, לכי כי האר לא החמירו עליו ולבעל מדברי תורה, ושפיר יכול להמשיך בלימודו. אמנם, לדידן שקייל"ו לעיקר שמברך ועד כדי כך שלתחילה נוהגים בשופי לברך בעצמו, והו"ט שדינו כרכות השחר (לפי שמעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום וילנה, או מצד ברי חדשה, ובלקמן), צ"ע להתיי להמשיך ללמוד בריחו. ובפרטיות יותר, שכיון שדעת אדה"ז (סמ"ז ס"ז) כשיטת ר"ת, שרק עלוה"ש מחייב בברכה"ת (ואלא דס"ל בדעת ר"ת שגם המשכים לפני עלוה"ש מברך מיד), ואילו שינת קבע ביום וגם נמלך אינו מופסיק כלל, ממילא מוכרח לברך מיד (משא"כ בשיטת המג"א דס"ל שבייעור כל הלילה חובת הברכה בעלוה"ש היא מחמת

כ"כ בזה אפי' בסעודת פורים (ראה סה"ש קיץ ת"ש ע' 37. וכן נמסר בהנהגתו הק'. ולהעיר ממאג"ח ח"ה ע' רזו. וראה ר"ד מיר"ד ח"א"ש תשי"ד). וכפ"נ – בדא"פ עכ"פ – מרוב הטירדות בצרכי הכלל ועניני קדושה וכו'.

ובנוגע להשקו"ט בכוננת הרמ"א – אין הכרח לכאן או לכאן. וכבר מילתנו אמורה, מ' המג"א שנהגו להשתכר בהושע"ר (ובכלל – בכל סעודת יו"ט מפורש ברמב"ם שו"ע"ר אדה"ז דשכיחא שכרות, ולשכן חייבים ב"ד להעמיד שוטרים וכו'. והרי חייב לקבוע סעודתו על היין ולשמוח ביו וכו'. ואף דבהושע"ר יש רק מצות שמחה ולא עונג – כבר נהגו לקבועו כמו יו"ט. וראה פנ"י סוכה לח, א. מגדול עוז שביתת יו"ט פ"ב ה"ג. שו"ת קול אליהו ח"א סי"ג. ועוד. ובמכ"ש משבת – ראה עירובין סא, א. אבל ראה לבוש או"ח סצ"ב. אבל אדה"ז ששמינו (שם). וכ"ה המציאות לדאבונו בכ"מ הכנהה לשמע"צ ושמח"ו. וד"ל.

ואף שיש להגזיז בהכ"ל ואין הכרח נגזרו – מ"מ יש ראי' להסוברים שבפורים המנהג לאכול לפני חצות – כמפורש בש"חיות קודש. ולהסוברים שהטעם משום קביעות סעודה כנ"ל. וגם להסוברים שהטעם משום שכרות – הוכח שכ"ה להדיא בנוגע ליו"ט בכלל והר"ר בפרט. ומה"ט לא כתבנו שיש להחמיר וכי"ב, כ"א "אם אפשר". אבל במקום הצורך, ומשורת הדיון, הרי יש שכתבו להלקל גם אחרי שעה עשירית. וכ"מ קצת בהמובא בסה"ש תש"ה – הועתק להלן – שנהגו בבית הרב להיכנס לסוכה לפנות ערב בהושע"ר, ולפעמים אכלו פת].

מילואים כא (הערה 461)

והרי באומר מוריד הגשם יוצא לכו"ע (באה"ט סי' קיד סוסק"א. הגהות רעק"א שם. משנ"ב שם סק"ב. ועוד. וכ"מ קצת מהמנהג שבמג"א שם סק"א ו"ח. ואכ"מ. לאידך, גם אם לא הזכיר גשם יצא יד"ח כיון שאמר טל), ואין כאן בית מייחוש.

והרי יש מורים שגם אם מתפלל במנין אחר ה"ה נגזר אחר מנין הא', ודינו חלקי בהו ותו לא. ובסגנון אחר, ממש"כ בפוסקים שאומר מוריד הגשם בשחרית אא"כ מתפלל במנין אחר, מ' קצת שכל שאינו מתפלל עם המנין השני לא סגי, אף ברגיל להתפלל עמו כדומה, דאל"ה עדיף הול"ל, וק"ל.

ועוד איכא בגוהו, שיעקר הדיון שיעקר גשמים קודם הכרזה הוא רק שלא יהא אגודות אגודות, ובאמת ראוי להזכיר בשחרית, אלא שאא"פ להפסיק להכריז בשחרית, אבל כל הכריזו כבר במנין א' י"ל דל"ש לגבי היחיד דין אגודות אגודות (וראה גם מחזה"ש סתפ"פ שם כע"ז. ואפי' במעריב מצ"ע ראו להזכיר לולא הטעם דלית עמא תמן. ולכן בדיעבד אינו חוזר אם הזכיר גשמים, כנ"ל).

ולכא"פ אה"ז דמיא לקבלת שבת שנגזר אחר רוב אנשי העיר (שו"ע אדה"ז סרס"ג סי"ט במוסגר. ולהעיר, שבשו"ע אדה"ז מ' קצת שהעיקר ביהכ"נ שרגיל להתפלל בו אלא שהענין הקבלה דרוב העיר אלים להפקיע הקבלה מחמת הרגילות. ואולי נפק"מ במחצה על מחצה. גם יל"פ בדעתו דתרוויחו לקולא, שאם בביהכ"נ שרגיל לא יקבלו שבת אינו נגזר אחר רוב העיר שיקבלו. ובאמת, וא"כ ב"מ ש"נ להתפללו הקהל עובתי ונגזר היחיד (לענין הפס"ט, אבליות, הזכרת יעו"י בברהמ"ז, אכילת סעודה שלישית בשבת, איסור בשר ויין מ"ח מ"א, איסור בשר ויין בשבת בששתתעיים) אם ה"ה כשיש ב' ביהכ"נ בעיר. ובפשוטות, גם בזה אין ביהכ"נ הא' נגזר אחריו ה"ה. ולהעיר ממג"א סי' תקנא סקכ"ו. וכן הבינו במחזה"ש ועוד בכוננת המג"א. אבל ראה בלבו"ש וגליון מהרש"א. וראה זית רענן לשתילי זתים שם סקכ"ז. ועצ"ע כשאינו מתפלל בביהכ"נ בתר מאן גירי. וראה משנ"ב סתקנ"א בשעה"צ סקכ"ו. ויל"ע בדעת אדה"ז. ולכא"פ תלוי גם אם היינו שלא לפרוש במציבור (מצד הגברא) או שנעשה לילה (החפצא). וראה גם בשעה"צ שם סקכ"ז עפ"ד הפת"ש. ויל"ע ע'.

לאידך, לא מציינו להדיא בד"ד דין גרידה, ואדברה – היחיד אינו

עולם שצ"ל "נוראת ברכה לשם עסק התורה" (שו"ע אדה"ז סמ"ז סי' ו') ו"ק"ש ותפלה לא חשיבי לימוד לענין זה" (כל' הבי' שם). והחושש שישתכח בשינה, נכון שיברך ברכה"ת מיד ויקרא ק"ש, ולתור שא"ת יכוון אח"כ באהבת עולם לצאת ברכה"ת למ"ד שמברך על שנת היום.

מילואים כא (הערה 375)

ומועתק כן ממענה לשואל לענין: הענין דאכילת הסעודה לפני חצות – שייך למש"כ כמה מהפוסקים שאף שמותה מעיקר הדיון לקבוע סעודה עד שעה עשירית (וכש"כ כשזמנה קבוע) יש להחמיר להקדים לעשות בשחרית מפני כבוד שבת. ואף שאדה"ז לא הבייא – הרמב"א בהל' פורים סתר"צ"ה (אלו ש"מ בדבריו בא"א). וד' הובא ה"נ"ל הובא אצל כמה אחרונים במקומו בסרמ"ט. וגם נזכר בשיחות קודש בנוגע לסעודת פורים. ודון מינה ואוקי באתרין. וכש"כ בסעודה גדולה דהושע"ר. ומובא בפוסקים דשכיחא שכרות בסעודה זו. ולהעיר ממש"כ בערוה"ש בסרמ"ט. אלא שדבריו ע"צ שיהי מצוה בדבר.

ובפרטיות יותר: הנה בפ"ד הרמ"א נחלקו בשתיים: פ"י מלת שחרית – חצות או שעה עשירית (ראה הגהות יא"פ וביהגר"א לשם); האם ה"ז דין רק בנוגע לפורים. והנה, ידוע מכ"מ שאא"פ להוכיח דעת אדה"ז ממה שהשיטת פרטי דינים (ואכ"מ בזה), וכש"כ דבר המובא שלא במקומו בשו"ע גופא. והיה גם הרמ"א הבייא רק בהלכות פורים, ובסרמ"ט לא נז' מאומה מזה. וה"ה והוא הטעם בדעת אדה"ז (שלא הגיעו לדינו הל' פורים שלו). ויתירה מזו, דאדברה כש"כ הוא מדעת הרמ"א. ואיך אפ"ל בדעת אדה"ז שמוהשמינו ר"ל ולפרש בהרמ"א דס"ל ג"כ מחומרת ה"ב"ח). כאן יותר מהרמ"א, והרי הרמ"א עצמו – לפי הנראה מפשוטות דבריו (וכ"מ מל' המג"א ועוד) – לא ס"ל כלל להאי דינא שמצוה להימנע מלקבוע סעודה משעה ' והלאה בסעודות שזמנן היום. (אלא שבמנוה"ט ר"ל ולפרש בהרמ"א דס"ל ג"כ מחומרת ה"ב"ח). ואעפ"כ כתב הרמ"א שהמנהג לעשות הסעודה בשחרית. וכש"כ וק"ו בש"י אדה"ז שהחמיר טובא. ואם בנוגע לפ"ד הרמ"א – הנה אף שהגהות יא"פ מ' קצת שמפרש כוננתו לשעה עשירית (וג"ז יש לדחות שאין הכרח שכוננתו לפרש ד' הרמ"א), בכ"מ כתבו שכוננתו לחצות. וכ"ה פשוטות משפמות דבריו. ויתירה מזו, שבד"מ כתב להדיא בבוקר. ועוד זאת שכשם שבד"ח והמג"א שכתבו שעה עשירית – כתב המשנ"ב ד"לאו דוקא הוא" והכוונה לחצות אף שצ"ב קצת) – וה"נ שיל"פ כן בד' אדה"ז. וק"ל. ואל תשיבוני, ואי"ל להרמ"א (לחמירי כ"כ – דנוסף למש"כ חלק מהאחרונים דפורים שאני דשכיחא שכרות, עוד זאת ועיקר) דז"פ שאין כוננת הרמ"א מדינא כ"א ממנהגא. וי"ל בטעם המנהג בכמה אנפי: ש"י הרבא"ד שהוא איסור מדינא; בב"ח (מקורו דהמג"א ואדה"ז שמצוה להימנע מלקבוע לאחר שעה עשירית) כ' שאנשי מעשה נזהרים מחצות. ועוד ועיקר, שבדבר שהוא מנהג קבוע לרבים – זמן סעודת פורים (משא"כ שאר סעודות שהן כרצונן איש ואיש) נהגו לקבועה לכתחילה בבוקר מפני כבוד השבת, אף שאי"ל מדינא כלל. (ואי"ל בדוחק ע"כ ש"כ ה"ק' בשיחה לדקמן, שאף שצ"ל לפני חצות אין לדייק על השעון – את"ל שהרושם דייק בההעתקה – ש"ל שאינו הכרח נגזר. אבל מחומרתא שחטר קצת בהנהגה, כי הלשון אי"מ כ"כ בהשקפה ראשונה). וא"ש כהנ"ל והכל על מקומו יבוא בשלום.

ובכל אופן, איך שלא יהי' הפ' בכ"ז, בלוח כולל חב"ד מפורש בנוגע לפורים שהמנהג לעשותה לפני חצות, למרות ד' אדה"ז הנז'. ובשיחות קודש (שחית ש"פ תצוה תשלו"ז. ש"פ משפטים תשמ"א) נז' כן ג"כ בפשוטות. וא"כ עכצ"ל כנ"ל.

וגם בקצוה"ש סס"ב בבה"ע ש"ק"ש שר"ל ולחלק בין סעודת פורים לשאר סעודות – גם הוא נזהר בלשונו בכותבו ש"מסעודת פורים אין ראי' כ"כ, וש"מ"מ פשוט דכל מה שמקדימה יותר עדיף טפי", ושי"כ המנהג להקדים הסעודות (היינו שאר סעודות) כל מה אפשר". (לאידך, מעשה רב כמ"פ שרבותינו שייאנו לא נזהרו

נגרר אחר הציבור ותליא בשמיעה מהש"צ (מג"א סתפ"ח סק"ד - למנהג שהציבור מזכיר בתפלת מוסף ורק הש"צ פוסק מלהזכיר) רק שהכרות הש"צ מועלת גם למי שלא שמיע. (כמפורש בשו"ע סי' קיד ס"ב ובשו"ע אדה"ז שם סוס"א. וראה פמ"ג בא"א סק"ה). ועצ"ע.

ותו, שבשאר דינים הנ"ל כשהתפללו הקהל ערבית, אין הדר בישוב שאין שם מנין נגדר אחרי הציבור, ורק בענינו מצינו שגם הדר בישוב מזכיר גשם רק אחרי שהזכירו בקהילות. (ובפשטות כ"ה גם לענין אמירת מוריד הטל (וראה בלוח יומי לפסח עד"ז)). ומוכרח, שאין הנדונים שוים זל"ז.

ולכאוף מקום בראש לחלק יתירה מזו בין דין הזכרת גשמים, דאיכא איסורא להתחיל להזכיר לפני שהכריזו, והוא בכדי שלא יהא אגודות אגודות בהזכרה (ראה בטור בשם הראב"ד), וממילא עליו להתנין מלהזכיר עד שמתפללים בקהילות [ואולי איכא למשמע מהדא, דלא סגי כשרק מנין א' הכריזו], משא"כ בהפסקה שהיחיד רשאי להפסיק קודם הציבור (וי"א שגם לרבים מותר וראה בב"י), ול"ח בכה"ג לאגודות אגודות, ומה שצריך להפסיק אחרי שהציבור הפסיקו (ושצריך לחזור כשהזכיר גשמים) הוא מדין סימן קללה. אבל משמעות הפמ"ג בא"א סק"ב שלא לחלק. וראה גם בקיצור שו"ע רס"י יט.

קיצור דיני שכחה וטעות

מחג הסוכות עד מוצאי שבת בראשית תשפ"ה

הדין	נזכר/ה	טעות
הדלקת נרות		
ליל יום טוב		
אומרת "להדליק נר של יום טוב"	תוך כדי דיבור	אמרה "להדליק נר של שבת קודש"
חוזרת ומברכת: ^א	לאחר כדי דיבור	
אומרת "להדליק נר של יום טוב"	תוך כדי דיבור	אמרה "להדליק נר של שבת ושל יו"ט"
חוזרת ומברכת: ^ב	לאחר כדי דיבור	
מכוונת בשעת קידוש	-	שכחה ברכת שהחיינו
ערב שבת חול המועד ושבת בראשית		
אומרת "להדליק נר של שבת קודש"	תוך כדי דיבור	אמרה "להדליק נר של יום יו"ט"
חוזרת ומברכת: ^א	לאחר כדי דיבור	
אומרת "להדליק נר של שבת קודש"	תוך כדי דיבור	אמרה "להדליק נר של שבת ושל יום יו"ט"
אינה חוזרת ^ב	לאחר כדי דיבור	
אינה חוזרת ^ג	-	בירכה שהחיינו
קידוש		
ליל יום טוב		
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר הנוסח של שבת
חוזר ומברך בורא פרי הגפן ^א וקידוש	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר הנוסח של יום טוב עם ההוספות של שבת
חותם "מקדש ישראל והזמנים" ^ב	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	לא הזכיר שם החג
חוזר ומברך בורא פרי הגפן ^א וקידוש ^ב	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
אינו חוזר ^ג	-	לא אמר "זמן שמחתנו"
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר "זמן חרותנו" או "זמן מתן תורתנו"
אינו חוזר ^ד	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	

1. כל זמן שהנרות דולקות.

2. ונכון שלאחר שנהנית מן האור תאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

3. אבל אם חתם "מקדש השבת" וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן^א).

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס קיא

הדין	נזכרה/ה	טעות
מברך מיד	משך החג	שכח ברכת שהחיינו ⁴
אינה חוזרת ⁵	-	בירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש
ליל שמיני עצרת ושמחת תורה		
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר "חג הסוכות הזה" ⁶
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר בחר בנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ומברך בורא פרי הגפן ⁷ וקידוש	לאחר שסיים הברכה ⁸	
ליל שבת חול המועד ושבט בראשית		
אומרו על כוס בתוך הסעודה ⁷	לאחר שהתחיל בורא פרי הגפן	שכח לומר "ויכולו"
חוזר ל"אשר קדשנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר קידוש של יו"ט
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר קדשנו" ⁹	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ומברך בורא פרי הגפן ⁷ וקידוש	לאחר שסיים הברכה ⁸	
בשבת חול המועד: יצא ואינו חוזר. בשבט בראשית: חוזר ל"אשר קדשנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר הנוסח של יום טוב עם ההוספות של שבת
חותם "מקדש השבת"	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חתם "מקדש ישראל והזמנים"
חוזר ומברך בורא פרי הגפן ⁷ וקידוש	לאחר כדי דיבור	
אומר "למדני חוקיך" וחוזר ומברך בורא פרי הגפן ⁷	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	
חוזר ומברך בורא פרי הגפן ⁷	לאחר שאמר "שהחיינו"	אמר שהחיינו
ברכת לישב בסוכה		
בסוכות		
חוזר ואומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה"	תוך כדי דיבור	השמיט "אשר קדשנו במצותיו וצונו"
חוזר ומברך כתיקונו	לאחר כדי דיבור	
מברך שוב לישב בסוכה קודם האכילה ¹¹	-	בירך לישב בסוכה כשהמכסה פרוט על הסכך
אומר "למדני חוקיך" וחוזר ומברך ברכת המוציא לחם מן הארץ ¹⁰	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	בירך לישב בסוכה בקידוש, ושעה ובירך עוד הפעם לאחר ברכת המוציא
פוסק וחוזר ומברך המוציא ¹⁰	לאחר שאמר "אלקינו"	

4. אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב.

5. אם מסופק, אינו חוזר.

6. לאחר כדי דיבור. אבל תוך כדי דיבור אומר "מקדש השבת" ויצא.

7. אבל אינו מברך בורא פרי הגפן. אלא אם כן שבשעה שבירך על כוס של קידוש היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.

8. אבל אינו צריך לחזור ולקדש, או לחזור ולברך שהחיינו. וגם אם נזכר לפני שהתחיל לשתות מהיין, אינו חוזר ומברך בורא פרי הגפן. וכן הדין בנוגע לברכת לישב בסוכה על הפת.

קיבל | לוח יומי, הלכה למעשה – תשרי חלק ב' תשפ"ה

טעות	נזכרה	הדין
שכח לברך לישב בסוכה	באמצע סעודתו	מברך מיד ⁹
	לאחר סעודתו	מברך מיד ⁹
בשמיני עצרת		
טעה ובירך לישב בסוכה	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	ממשיך ואומר לישב בסוכה
	לאחר שאמר "אלוקינו"	אינו חוזר
בשמחת תורה¹⁰		
טעה ובירך לישב בסוכה	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	אומר "למדני חוקיך" וחוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ^{11 ט}
	לאחר שאמר "אלוקינו"	פוסק וחוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ^{11 ט}
ברכת המזון		
ביום טוב ובחול המועד		
אמר רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר
שכח יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר ליעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	ביו"ט: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ¹²
		בחול המועד: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ¹³
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יו"ט: חוזר ומברך ברכת המזון ¹⁴
בסעודות נוספות ביו"ט¹⁴, בחוה"מ ובפורס מפה ונמשך סעודתו למוצאי יו"ט: אינו חוזר ¹⁵		

9. בעודו בסוכה.

10. ובשמיני עצרת לבן ארץ ישראל.

11. או ברכת המוציא על הפת.

12. כנוסח שבסידור: **ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג הסוכות / שמיני עצרת החג הזה ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים.**

13. כנוסח שבסידור: **ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג הסוכות הזה ואינו חותם.**

ובשבת חול המועד, אם שכח גם רצה מברך: **ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג הסוכות הזה ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים."**

14. לאחר שיצא י"ח בשתי סעודות של פת בלילה וביום.

טעות	נזכרה/ה	הדין
אמר "ביום ראש החודש הזה" או הזכיר חג אחר ביעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	ביו"ט: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ¹²
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בחול המועד: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ¹³
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יו"ט: חוזר ומברך ברכת המזון
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו" (כבנוסח התפילה)	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ואומר "ובנה ירושלים" ¹⁴
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים" ¹⁵
	לאחר שסיים "המחזיר שכיתנו לציון"	חוזר לתחילת ברכה שלישית ¹⁶
בשמיני עצרת ושמחת תורה		
אמר "חג הסוכות הזה" ¹⁷	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	אינו חוזר ¹⁴
בשבת חול המועד		
אמר יעלה ויבוא לפני רצה	קודם שאמר ביום חג הסוכות הזה ¹⁷	פוסק ואומר רצה ואחר כך יעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא
בכל שבת		
שכח רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לרצה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	קודם שקיעה: חותם הברכה ומברך "שנתן שבתות" ¹⁸
		לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן שבתות" ¹⁹ ²⁰
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	חוזר ומברך ברכת המזון ²¹
		בסעודה שלישית: אינו חוזר ¹⁸

15. אם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא.

16. ונכון באם אפשר שיבקש ממי שלא בירך שיוציאו בברכת המזון (ואף כשלא קבעו יחד)¹⁹.

17. ואפשר שגם בזכר אחרי שאמר "ביום חג הסוכות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.

18. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת".

ובשבת חול המועד, אם שכח גם יעלה ויבוא מברך: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג הסוכות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים".

19. אבל בשבת חול המועד אם שכח גם יעלה ויבוא כולל שתייהם בברכה אחת כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג הסוכות הזה ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים"²⁰.

20. אם טעה וסבר שיע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.

21. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב²¹.

טעות	נזכרה/ה	הדין
מעין שלש		
שכח ולא אמר "רצה" או "זכרנו לטובה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"זכרנו לטובה"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא ²² ואינו חוזר ²¹
טעה וביקר בורא נפשות על היין או מזונות	-	חוזר ומברך מעין שלש
תפילת העמידה – ערבית, שחרית ומנחה		
ביום טוב		
התפלל ברכות אמצעיות של חול	לאחר שאמר רק "אתה" ²³ של ברכת "אתה חונן"	ממשיך "בחרתנו מכל העמים וכו'"
	באמצע ברכה ²⁴	גומר אותה ברכה ומתחיל "אתה בחרתנו" ²⁵
	לאחר שהתחיל רצה	פוסק ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים ¹⁰ וממשיך להתפלל ממודים עד סוף התפילה
	לאחר שהתחיל "מודים", קודם ססיים ²⁶ כו' "יהיו לרצון" השני ^{27כח}	חוזר ל"אתה בחרתנו" ²⁸
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹

- 22.** אפילו ב"על המחיל" על פת הבאה בכיסנין וכדומה²². אבל מי שאין לו פת ויוצא סעודת יום טוב או סעודת שבת במיני מזונות, חוזר ומברך "על המחיל".
- 23.** וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה כגון "חו" - או "חונ" - שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.
- 24.** ואפילו אם נזכר תוך כדי דיבור²⁴. בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול.
- 25.** אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אתה בחרתנו ונזכר אחרי שגמר הברכה לא יחזור.
- 26.** ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"אתה בחרתנו"²⁶.
- 27.** ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"אתה בחרתנו"²⁷.
- 28.** אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו".
- 29.** והסיח דעתו מלומר תחנונים.
- 30.** וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "יהי רצון". שיבנה וכו'³⁰.
- 31.** אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין³¹. ואם טעה במנחה בשמחת תורה ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית במוצאי יו"ט מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדבה³².
- ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפילה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תשנ.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס קטו

טעות	נזכרה/ה	הדין
התפלל כל התפילה של חול ³²	-	הזכיר יו"ט: יצא
	-	לא הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב
	-	ספק אם הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב
	בשחרית: אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף אינו חוזר ^א	
התפלל של שבת	באמצע ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו" ^{לכ}
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית, קודם שסיים ²⁶ כז "יהיו לרצון" השני ²⁷	חוזר ל"אתה בחרתנו" ²⁸
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁸	חוזר ³⁰ לראש התפילה ^{33:1}
	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף אינו חוזר ^א	
הוסיף ההוספות של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית אינו חוזר ³⁴ ל ^ב	
התפלל תפלת מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שחתם הברכה	בשחרית: מסיים התפילה ועולה לו למוסף, ואח"כ חוזר ומתפלל שחרית
		בערבית ומנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו" ^{לד} ומתפלל תפלת ערבית או מנחה
הזכיר שם חג אחר	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם שסיים ²⁶ כז "יהיו לרצון" השני ²⁷	חוזר ל"אתה בחרתנו" ²⁸
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹
לא הזכיר שם החג	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף אינו חוזר ^א	
	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם שסיים ²⁶ כז "יהיו לרצון" השני ²⁷	חוזר ל"אתה בחרתנו" ²⁸ ח
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁸	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹
	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף אינו חוזר ^א	

32. ואם מסופק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

33. ואפילו הזכיר של יו"ט ביעלה ויבוא לא יצא.

34. אם חתם "מקדש ישראל והזמנים". וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש" ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר ל"אתה בחרתנו".

קטן לוח יומי, הלכה למעשה – תשרי חלק ב' תשפ"ה

הדין	נזכר/ה	טעות
בשמיני עצרת ושמחת תורה		
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אמר רק "חג הסוכות הזה" ולא הזכיר "שמיני עצרת" כלל
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
מבקש מהש"ץ להוציאו בתפילתו בתפילת ערבית וכן כשהפסיד מלשמוע תפלת הש"ץ: חוזר ומתפלל	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
אינו חוזר ^ט	-	לא אמר "זמן שמחתנו"
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אמר "זמן מתן חרותינו" או "זמן מתן תורתנו"
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"		
אינו חוזר	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
חוזר ל"והשיאנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו"
מסיים "מקדש ישראל והזמנים"	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ל"אתה בחרתנו" ²⁸	לאחר שחתם "המחזיר שכינתו לציון", קודם שסיים ²⁶ כז "יהיו לרצון" השני ²⁷	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
חוזר ל"אתה בחרתנו" ²⁸	קודם שסיים ²⁶ כז "יהיו לרצון" השני ²⁷	מסופק אם אמר "והשיאנו" או המשיך "ותחזינה" ³⁵
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
חוזר ל"והשיאנו"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"
מסיים "מקדש ישראל והזמנים"	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	
חוזר ל"אתה בחרתנו" ²⁸	לאחר שחתם "בונה ברחמי", קודם שסיים ²⁸ כז "יהיו לרצון" השני ²⁷	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
בחול המועד		
חוזר ל"יעלה ויבוא" וממשיך "ותחזינה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	שכח ולא אמר יעלה ויבוא
אומר יעלה ויבוא קודם מודים	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	
חוזר לרצה ³⁸	קודם שסיים ³⁶ כז "יהיו לרצון" השני ³⁷	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³⁹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
אינו חוזר	בשחרית: לאחר שהתפלל מוסף	

35. אם אינו מתפלל מתוך הסידור.

36. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"רצה"¹⁰.

37. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"רצה"¹⁰.

38. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה".

39. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין^{לא}.

הדין	נזכרה/ה	טעות
חוזר ל"אתה חונן" ⁴²	קודם שסיים כ"ו "יהיו לרצון" השני ⁴¹	התפלל של יום טוב
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³⁹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
חוזר ל"ותחזינה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אחר "יעלה ויבוא" אמר "והשיאנו"
מסיים "המחזיר שכינתו לציון"	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ל"רצה" ³⁸	לאחר שחתם "מקדש ישראל והזמנים", קודם שסיים כ"ו "יהיו לרצון" השני ³⁷	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³⁹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	מסופק אם אמר "והשיאנו" או המשיך "ותחזינה" ³⁵
חוזר ל"רצה" ³⁸	קודם שסיים כ"ו "יהיו לרצון" השני ³⁷	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³⁹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"
חוזר ל"ותחזינה"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	
מסיים "המחזיר שכינתו לציון"	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	
חוזר ל"רצה" ³⁸	לאחר שחתם "בונה ברחמי", קודם שסיים כ"ו "יהיו לרצון" השני ³⁷	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³⁹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
שבת חול המועד		
פוסק מיד ומתחיל של שבת ¹²	באמצע ברכה אמצעית	התפלל של יו"ט
הזכיר שבת : ⁴⁵ אינו חוזר ¹²	סיים ברכה אמצעית, קודם שסיים כ"ו "יהיו לרצון" השני ⁴⁴	
לא הזכיר שבת : חוזר לתחילת ברכה האמצעית של שבת ⁴⁶		
ספק אם הזכיר שבת : חוזר לתחילת ברכה האמצעית של שבת ⁴⁶		
חוזר ³⁰ לראש התפילה של שבת ⁴⁷	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
הזכיר שבת ויו"ט : יצא	-	התפלל כל התפילה של חול ⁴⁸
לא הזכיר שבת ויו"ט : חוזר ³⁰ ומתפלל של שבת ⁴⁷	-	
ספק אם הזכיר שבת ויו"ט : חוזר ³⁰ ומתפלל של שבת ⁴⁷	-	
אינו חוזר ⁴⁸	בשחרית אחרי שהתפלל מוסף	

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב) תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' כה'תשנ.

40. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צור") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"אתה חונן"¹².
41. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"אתה חונן"¹².
42. אם נזכר לאחרי שאמר השם בחתימת א' מהברכות, אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה חונן".
43. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צור") פוסק באמצע הפסוק וחוזר לתחילת ברכה האמצעית של שבת¹².
44. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר לתחילת ברכה האמצעית של שבת¹².
45. בין אם הזכיר של שבת רק בחתימה בין אם הזכיר בתוך הברכה ולא בחתימה.
46. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת הברכה האמצעית, "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר לתחילת ברכה האמצעית של שבת.
47. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין⁴⁸. ואם טעה במנחה ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית במוצאי שבת מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדב⁴.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב) תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' כה'תשנ.

קית לוח יומי, הלכה למעשה – תשרי חלק ב' תשפ"ה

הדין	נזכר/ה	טעות
בערבית: ממשיך "קדשת.	לאחר שאמר רק "אתה" ²³ של ברכת "אתה חונן"	התפלל ברכות אמצעיות של חול
בשחרית: אם יודע ששבת היום - ממשיך "ישמח משה". אם שכח ששבת היום - גומר הברכה ומתחיל "ישמח משה".		
במנחה: ממשיך "אחד וכו'"		
גומר אותה ברכה ומתחיל ברכה האמצעית ⁴⁸	באמצע ברכה ²⁴	
פוסק ומתחיל ברכה האמצעית	לאחר שהתחיל רצה	
אומר יעלה ויבוא קודם מודים ⁴⁹	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	
חוזר לברכה האמצעית ⁵⁰	קודם סיים ⁴³ כ"י "יהיו לרצון" השני ⁴⁴	
חוזר ³⁰ לראש התפילה של שבת	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁵	
בשחרית אחרי שהתפלל מוסף: אינו חוזר ⁴⁵		
בשמיני עצרת ושמחת תורה		
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אמר רק "חג הסוכות הזה" ולא הזכיר "שמיני עצרת" כלל
אומר למדני חוקין, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
מבקש מהש"ץ להוציאיו בתפילתו	לאחר סיים ברכה אמצעית	
בתפילת ערבית וכן כשהפסיד מלשמוע תפלת הש"ץ: חוזר ומתפלל	באמצע ברכה אמצעית	התפלל של יו"ט
פוסק מיד ומתחיל של שבת ⁴⁷		
הזכיר שבת: ⁴⁸ אינו חוזר ⁴⁹	סיים ברכה אמצעית, קודם סיים ⁴³ כ"י "יהיו לרצון" השני ⁴⁴	
לא הזכיר שבת: חוזר לתחילת ברכה האמצעית של שבת ⁴⁶		
ספק אם הזכיר שבת: חוזר לתחילת ברכה האמצעית של שבת ⁴⁶		
חוזר ³⁰ לראש התפילה של שבת ⁴⁷	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁵	
הזכיר שבת: ⁴⁵ יצא	-	התפלל כל התפילה של חול ⁴⁸
לא הזכיר שבת: חוזר ³⁰ ומתפלל של שבת ⁴⁷	-	
ספק אם הזכיר שבת: חוזר ³⁰ ומתפלל של שבת ⁴⁷	-	
אינו חוזר ⁴⁸	בשחרית אחרי שהתפלל מוסף	

48. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר ברכה האמצעית של שבת ונזכר אחרי שגמר "מקדש השבת" אינו חוזר.

49. בנוסח: **ביום השבת הזה וביום חג הסוכות הזה**, זכרנו וכו'".

50. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקין", וחוזר לתחילת ברכה האמצעית של שבת.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס קיט

טעות	נזכרה/ה	הדין
התפלל ברכות אמצעיות של חול	לאחר שאמר רק "אתה" ²³ של ברכת "אתה חונן"	בערבית: ממשיך "קדשת.
		בשחרית: אם יודע ששבת היום - ממשיך "ישמח משה". אם שכח ששבת היום - גומר הברכה ומתחיל "ישמח משה".
		במנחה: ממשיך "אחד וכו'"
	באמצע ברכה ²⁴	גומר אותה ברכה ומתחיל ברכה האמצעית ⁴⁹
	לאחר שהתחיל רצה	פוסק ומתחיל ברכה האמצעית
	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים ⁵¹
	קודם שסיים ⁴³ כ"ו "יהיו לרצון" השני ⁴⁴	חוזר לברכה האמצעית ⁵¹
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁶	חוזר ³⁰ לראש התפילה של שבת בשחרית אחרי שהתפלל מוסף: אינו חוזר ⁵⁴
תפילת העמידה – מוסף		
ביו"ט ובחול המועד		
לא אמר פסוקי מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ואומר כתיקונו
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אינו חוזר
אמר פסוקי חג אחר או יום אחר במקום פסוקי היום	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ויאמר כתיקונו
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית, קודם שסיים ²⁶ כ"ו "יהיו לרצון" השני ²⁷	חוזר ל"אתה בחרתנו" ²⁸ ולט' ²⁸
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁶	חוזר ³⁰ לראש התפילה

הדין	נזכר/ה	טעות
בשבת חול המועד		
חוזר ואומר כתיקונו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	לא אמר פסוקי מוסף של שבת
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": אינו חוזר	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים", ואומר "ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבת מוסף יום השבת הזה" קודם רצה		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": אינו חוזר	באמצע רצה	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבת מוסף יום השבת הזה"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": אינו חוזר	לאחר "המחזיר שכינתו לצי"ן" קודם "מודים"	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה חג הסוכות הזה": אומר "ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבת מוסף יום השבת הזה" קודם מודים		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": אינו חוזר		
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": חוזר ל"אתה בחרתנו"²⁸	קודם ססיים ²⁶ כ"י "יהיו לרצון" השני ²⁷	
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": אינו חוזר	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה": חוזר³⁰ לראש התפילה		
ביו"ט ובחול המועד		
פוסק מיד וחוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	התפלל ברכות אמצעיות של חול
חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁵²	קודם ססיים ²⁶ כ"י "יהיו לרצון" השני ²⁷	
בחול המועד – אם הגיע כבר זמן מנחה: מסיים התפילה ⁵³		
חוזר ³⁰ לראש התפילה ⁵⁴	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	

⁵² אם נזכר לאחרי שאמר השם בחתימת א' מהברכות, אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו".

⁵³ ועלתה לו למנחה. ויחזור ויתפלל מוסף.

⁵⁴ ובחול המועד (בחול) אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

הדין	נזכר/ה	טעות
פוסק מיד וחוזר לאתה בחרתנו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	התפלל ברכות אמצעיות של מוסף שבת
חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁵³	קודם שסיים ²⁶ כ"י "יהיו לרצון" השני ²⁷	
חוזר ³⁰ לראש התפילה	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
חוזר ל"ומפני חטאינו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	התפלל תפלת יו"ט ולא מוסף
אומר קודם רצה "ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	
אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"	באמצע רצה	
בחוה"מ: חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכינתו לציון	
ביו"ט אם לא הגיע עדיין זמן מנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו"		
ביו"ט אם הגיע כבר זמן מנחה: מסיים התפילה ⁵⁴		
חוזר ³⁰ ומתפלל מוסף ⁵⁵	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
בשבת חול המועד		
אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"	תוך כדי דיבור	הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד
אינו חוזר	לאחר כדי דיבור	
אינו חוזר ⁵⁶ מ	-	חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"
תפילת העמידה מעריב		
בשבת חול המועד ובשבת בראשית		
מפסיק ואומר ויכולו וברכת מעין שבע	לאחר שהתחיל קדיש	שכח ולא אמר "ויכולו" ומעין שבע
ממשיך ומפסיק לפני תקבל (כמו בחצי קדיש) ⁵⁹ ואחרי ויכולו וברכת מעין שבע אומר קדיש תקבל	כבר אמר עד "ואמרו אמן"	
אומר קדיש תקבל עוד פעם ³⁰ אחרי ויכולו וברכת מעין שבע	לאחר שאמר קדיש תקבל	
מוצאי שבת		
חוזר ל"אתה חוננתנו" ⁵⁶	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	שכח ולא אמר "אתה חוננתנו"
אינו חוזר ⁵⁷	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
טעה ואכל: חוזר ³⁰ ומתפלל		
עשה מלאכה: אינו חוזר ⁵⁸		

55. וביו"ט אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

56. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ן ויוצא ידי חובתו.

57. אבל עדיין אסור במלאכה עד שיבדיל בין קדש לחול.

קבץ לוח יומי, הלכה למעשה – תשרי חלק ב' תשפ"ה

טעות	נזכר/ה	הדין
תפילת העמידה – ערבית, שחרית, מוסף ומנחה		
בימות הגשמים - ממוסף שמיני עצרת עד שחרית יום ראשון של פסח		
אמר מוריד הטל	תוך כדי דיבור	אומר "משיב הרוח ומוריד הגשם"
	לאחר כדי דיבור ⁵⁸	אינו חוזר
ברכת ההפטורה		
ביום טוב		
אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יו"ט	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקין וחוזר לתחילת הברכה
	לאחר שסיים הברכה	חוזר לתחילת הברכה
הוסיף "ועל יום השבת הזה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש ישראל והזמנים" ויצא ⁵⁹ מ ⁶⁰
בשבת חול המועד ובשבת בראשית		
אמר הנוסח של יו"ט ולא הזכיר שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר "למדני חוקין" וחוזר לתחילת הברכה
	לאחר שסיים הברכה ⁶¹	חוזר לתחילת הברכה
בשבת חול המועד		
הוסיף "ועל יום חג הסוכות הזה"	-	אינו חוזר
חתם "מקדש השבת"	תוך כדי דיבור	חוזר וחותרם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	אינו חוזר
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ⁶²
בשבת בראשית		
הוסיף הזכרת יום טוב	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש השבת" ויצא ⁶³ מ ⁶⁴
הבדלה במוצאי שבת		
לא הבדיל	לאחר שנטל ידיו קודם ברכת המוציא	מבדיל מיד
	לאחר שבירך המוציא ⁶⁴	טועמו מיד ואח"כ מבדיל
	לאחר שאכל	מבדיל מיד
	למחר	מבדיל עד יום שלישי

58. אפילו לא סיים הברכה.

59. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה.

60. אפילו אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אינו חוזר.

61. או "בורא מיני מזונות" על עוגה.

טעות	נזכרה/ה	הדין
אמר "המבדיל בין קודש לקדש"	תוך כדי דיבור	מתקן ואומר "המבדיל בין קודש לחול"
	לאחר כדי דיבור	שומע הבדלה מאחר ⁶² מ"ה.

מקורות וצינונים לטבלא דיני שכחה וטעות

הל' שחיטה (מו, ד) דענינא דשחיטה היא) – עוד זאת דאפי' את"ל דכללא כיילו לן בנוגע לברכות בכלל, היינו רק כשהיא ברכה ראוי' ולא כשלא יצא יד"ח ברכה.

ולכא' ילה"ד שברכה שאינה כדבעי אינה הפסק ממש"כ בדרה"ח הובא במשנ"ב סי' קלט סקט"ו בבידך אשר בחר אחרי קריה"ת שחור ומברך אשר נתן, ולכא' ליהוי הברכה בטעות הפסק. אולם יד הדוחה נטוי' ש"ל דדביעבד ליכא הפסק בין קריה"ת לברכה שלאחר' – ראה ברכת הבית שמ"ד סקט"ז ובשע"ב שם. אמנם, סתימת הפוסקים שגם בברכה אחרונה שייך דין הפסק. ולהעיר מהשק"ט באמירת חזק ע"י העולה לתורה לפני ברכה אחרונה.

ופשוט שאין מקום לומר שכיון שלחד מ"ד א"צ לשתות הכוס בכוס ש"ב (רק שלא תהא נראית ברכת בפה"ג לבטלה) שוב אי"ז הפסק – חדא שג"ז בפלוגתא תליא. ועוד שבקידוש (בשונה משאר כוס ש"ב) ודאי חייב לשתות. ובלא"ה, כיון שבפועל שותה הרי זקוק הוא לברכת בפה"ג לפני'. ואין לומר דמייא למי שטעה באמצע ברכת הקידוש שאינו הפסק, דהתם עלתה לו ברכה זו לקידוש, שאין שיחה בדברים אחרים פוסלת ברכת הקידוש, ולכן ל"ש דין מאודע שלא בזמנו בקידוש, וממילא אהני ל' גם לגבי ברכת היין. אבל כשכל עיקר ברכתו היא לבטלה כבנדוד"ד, ה"ז הפסק גמור ואינו מעניין ברכת בפה"ג, וכברכה שלא בזמנה. וכאשר הארכנו במקורות ועיונים שם. ואם נפשך לומר בסברא מחודשת שבידיך על המים אינו הפסק לפי שבפה"ג וקידוש כחדא ממילא ינחור, וכחדא ברכתא – דבר שזקוק ליסוד ובית אב בראשונים וקשה לחדש כן ללא מקור, ובפרט שד"ז לא יועיל לגבי ברכת הנר על נר שלא שבת ובשמים של ע"ז, ראה מקורות ועיונים שם – ל"ש לומר כן כשאין הקידוש עולה לו, ורק בקידוש שאין פסולו בגופו אלא דבר אחר גרם לו שלא יעלה לו לחובה כיון שלא הי' על היין וכו', אבל כשעיקר הקידוש הוא שלא כמטבע שטבעו ה"ז ככל ברכה שלא בזמנה. ודומה למי שבידך שהחיינו באחש"פ – ראה מש"כ בקיצור דיני שכחה וטעות ש"ל לפסח. וכן ראיתי שהעלה קבוצת אורי ישראל ח' מא' ע' סז (מטעם אחר). וי"ל גם בסגנון אחר, דשאני התם בקידוש על מים, שאותה ברכה בעצמה אינה יכולה להיות הפסק, וכל שתיקנו שיקדש אין הקידוש מהווה הפסק לגבי קידוש השני (וראה ע"ז" ביש"כ פמ"ז הע' ריח בבידך ברכת היין ב"פ זאח"ז אם השני הפסק, אלא שיש לחלק דהתם אם נאמר שהוא הפסק יצטרך לברך אותה ברכה פעם שלישית. ועוד, דהתם דנים על ברכה השני' שתהא הפסק בין ברכה ראשונה לשתי', אבל בקידוש על המים, השק"ט על קידוש הראשון שתהא הפסק בין בפה"ג לשתי'. וראה אצלנו במקורות ועיונים שם בגוף השאלה, משא"כ בנדוד"ד שבידך ברכה אחרת לחלוטין. ואף שאין סברא זו עיקר, המסקנא שוה. ול"ד למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבידך עליו אלא שלא עלה כהוגן (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב), דהתם מיידי בברכת המצות שנתעסק במצוה זו גופא. אבל כאן הטעם שאינו הפסק הוא לפי שקידוש הוא מעניין בפה"ג, לפי שלא קידוש אסור בשתי', או שכן התקנה (וע"ז ברכות אחרות שמסדרים על הכוס כברכת הנר ובשמים ושהחיינו. והביאו ראי' מיקנה"ז לענין כיסוי הדם בראשונים שם), ובנדוד"ז אינו בגדר קידוש.

א. ע"פ קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב חו' ג הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצ"ע"ק מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנזי].

ב. ולא אמרינן דל מיני' תיבות "של שבת וכו'" דסגי ב"להדליק נר" לחוד – כפי שהארכנו במק"א.

ג. נתבאר בהערה בדין טעה בנוסח התפלה בשבת שאחרי יו"ט, ומשם תדרשנו.

ד. כבר שק"ט במנהג נשים צדקניות לומר תחינות אחרי ההלכה והברכה לפני שנהנית מאור הנרות, וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' לה'תתקעא. ועכ"פ, רוב הסברות שנת' בזה שייכות גם בנדוד"ד.

ה. שהקידוש הפסק, כיון שאינו מעניין הברכה שצריך לברך, ואינו בגדר קידוש כלל. ובקידוש על כוס מים והי' בדעתו לשתות יין – ראה מג"א סרע"א סקל"ב ושו"ע אדה"ז שם סכ"ח (ודלא כרעק"א שם בהגהות שם עה"ג. וראה הגהות רעק"א למג"א סרע"ט סק"ו) – אין הקידוש הפסק, לפי ששם קידוש עלה, אלא שלא יצא יד"ח כיון שלא הי' על יין. ושו"ר כסברא זו באפיקי מגינים סכ"ב בביאורים סקט"ו שהחסרון הוא מצד אחר. אבל הכא פטומי מילי בעלמא ינחור ואינו בגדר קידוש. וראה כע"ז בשו"ע אדה"ז סרע"ט ס"ט. והרי כמה אחרונים יצאו לפקפק בדברי המג"א מדין הפסק (נוסף לרעק"א – בחמד משה סר"ט סק"ד, ושם שכך דעת תרוה"ד, במנוה"ט סרע"א בקני המנורה סק"ט, ועוד). ואף דאנן בתר דברי המג"א ואדה"ז גרידן, אפוישי פלוגתא לא מפשינן, גם ככה"ג שאינו מעניין הקידוש כלל. ול"ד כלל לגביל לתורי ונוכר שכבר נתנו לה לאכול (ראה ע"ז" בשו"ת מנח"ש ח"א ס"כ. וקדמו בשו"ת משפטי צדק להר"ם גרמזיאן סצ"ד) – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז.

ולא גרע משהחיינו בליל ב' דרה"ב, ש"א דהוה הפסק – שו"ת רשב"ש סתל"ב. ולדידן שאין חוששים לזה, ה"ט שמחמת הספק מברך, כאשר הארכנו בכ"ז וכיו"ב במקורות ועיונים שם, משא"כ בברכה שאינה מן הענין כלל. וע"ז הסברא בברכת בשמים במוצאי יו"כ שחל בשבת (ס' הבתים הל' שבת פכ"ט הי"ד. ט"ז סתרכ"ב סק"ב. גו"ר כלל א ס"ח, הובא בהגהות רעק"א לט"ז שם. ולדידן ה"ט דמברכינן דס"ל שכן עיקר, נוסף להטעם דעדיף לצאת כל הדעות מלחוש להפסק כיון שיוצא הבלה ממנ"פ, כבט"ז שם. וראה א"ר שם סק"ב דאכתי ברכה לבטלה היא וגם שותה יין ללא ברכה. ואולי כוונת הט"ז במש"כ "דעדיף טפי לצאת ידי כל הדעות מלחוש להפסק", שכיון שלכמה דעות מברך על הבשמים ממילא אין בזה שמים הפסק. וראה שו"ת מהרש"ם ח"א סר"ט בנוגע ברכת על אכילת מצה בין המוציא לאכילה בסעודת היום. וגם למ"ד שברכה אינה בגדר הפסק (וכמשמעות הרא"ש חולין פ"ו ס"ד בכיסוי הדם וברכתו בין שחיטה לשחיטה. ועד"ז הוא באר"ח דיני כיסוי הדם ס"א. ויתר על כן ב"י מלוגיל חולין פו, ד בשאני דיבור של מצוה משיחת חולין) – הנח נוסף לזה דלא קייל"ל כ"ז, וגם קדיש וקדושה מיקרי הפסק (וראה שו"ת פלא יועץ סט"ז), וגם ברכות הן בגדר הפסק, ושאינו כיסוי הדם שמצרכי שחיטה היא (כבר"ו חולין כח, ב (בדפי הר"ף). ועד"ז בעיטור ש"ב

שהוא כמוסיף שבח – הנה, בכ"מ מצינו בגדר תוכ"ד באו"א, שהיא מחמת עקירה לדבריו הראשונים, ולא (רק) מדין הוספת שבח. וראה מאירי כתובות יח, ב. שטמ"ק שם. נשמ"א כלל כד ס"א. שו"ת שו"מ מהדורא ה' סב"ב ד"ה והנה בשנת. וראה גם שבט אפרים לנדאו ח"א ס"ו סק"ה ואילך. עטרת המועדים מדלוב ס"צ. ובכ"מ נת' יתר על כן, שגם הסברא הוסיפת שבח יסודה מדין עקירה וחזרה, ומה שצריך לדין הוספת שבח הוא רק בכדי שלא יחא בגדר הפסק. וראה גם שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ח ד"ה איברא. שו"ת מנחת פרי רוטנברג ח"ג ס"ג סק"ד. ביורוי סוגיות ברכת הפירות לזידינו הגר"י וקסטטוק שליט"א ס"ט אות ג סק"ד (אלא שדחה). ועמנו בזה בדברינו בכניסו תורה לחוה"מ פ' תשעה"ב בענין טעה ואמר ותן טל ומטר ותיקן עצמו תוכ"ד. ואכ"מ.

ולעירי שבכה"ח צירף לזה דעת האומרים שגם ביו"ט אם חתם בשל שבת לחוד יצא דיו"ט איקרי שבת. ולא קייל"ן הכי. (וראיתי למי שכתב שכדברי הכה"ח מצינו גם בערך השולחן הספרדי סת"צ סק"ה. אבל אינו, דהתם קאי בשבת חוה"מ שחריית, שחתם מקדש השבת ואח"כ טעה וסבר שאינו שבת אלא יו"ט ואמר ישראל והזמנים, וטעמו שחזרה בטעות ל"ה חזרה. ואין הכרח בגוף הענין אי ס"ל שצריך לחזור ולומר גם תיבת מקדש).

[ונכבר העירו שצ"ע וביאור בדעת המשנ"ב, שמחד גיסא בסתפ"ז סק"ג הביא שצריך לחזור ולומר תיבת מקדש וכדברי הפמ"ג, אבל לאידך בבה"ל שם ד"ה תוכ"ד הביא לענינו הסברא (מדברי שו"ת הרשב"א שם) שבתיקון תוכ"ד הו"ל כהוספת שבח].

איברא, שמצאתי בפסקי חמו"ד הל' ר"ה ס"ד שבר"ה שחל בחול ואמר מקדש השבת וישראל ויום הזכרון אפשר דא"צ לחזור. ומשמע מדבריו שכ"ה אפילו אמר כך בטעות, ולא רק באופן שרצה לתקן תוכ"ד. והוא מחודש. ולא נתבאר שם טעמו. ולא שבקינן פשיטותא דהפמ"ג מחמת ספיקו דהחמו"ד. ודברי הפמ"ג הובאו לדינא בפת"ש איסרלין ס"א ואר"ל שפיקנא שם, ועוד. ומה גם שדברי החמו"ד לא באו אלינו בשלימות וקשה לסמוך ע"ז. ונראה בסברתו דס"ל שאי"ז שינוי מטבע מטבע, כיון שהוא מטבע לר"ה שחל בשבת, והוא בגדר הוספת שבח, ולכל היותר ה"ז בגדר מאורע שלא בזמנו שנחלקו בזה, והרי בשו"י"ט אינו יכול להתפלל נדבה. אבל בדעת הפמ"ג נראה שהוא שינוי מטבע ממש.

וראי' לסברת הפמ"ג מהפלוגתא ביו"ט שחל בשבת וחתם רק בשבת (או ביו"ט), שלדעת הכנה"ג ודעמ"ט יצא בדיעבד, ואינו בגדר משנה מטבע לפי שנינו שמיכיר שטבעו בכל יו"ט, "גום היום הוא יו"ט" (ראה אריכות לשון אדה"א סתפ"ז ס"ג). והא קמן שאם שינה ואמר מטבע שאינו מתאים ליום זה לא יצא. וראה אצלנו בקובץ באתרא דרב חוברת ג' בענין הטועה בנוסח חתימת הבדלה, במה שהארנכו בכיו"ב.

ול"ד למי שטעה ואמר בשבת דלא, בנוסח מקדש השבת וישראל והזמנים שהתוספת היא אחרי גמר הברכה שאמרה כתיקון – ראה שו"ת מהר"ף ס"צ"ח, הביאו בברכ"י שם סק"ו בנוגע לשבת חוה"מ שחריית. (ובכ"מ משמע דקאתי עלה מטעם אחר, מחמת שהיא חוה"מ דאיקרי יו"ט לכמה דעות עכ"פ, ואינה טעות, ועכ"פ אינו שקר. ולכאורה

וכ"ה בנוגע לטעות בנוסח הבדלה. ובפרט כשאומר "בין קדש לקדש" במקום "בין קדש לחול", "דהוא שקר" (כל" המג"א סרצ"ט סק"ט).

וראה בשו"ת שבה"ל ח"ח סק"ח שמסתפק בטעה ואמר בין קדש לחול, שמא ההבדלה בין קדש לחול היא גם מענין הברכה, שהי נמנית במנין ההבדלות. וראה עד"ז שש"כ פס"ב ס"א. ויש להוסיף, שישוד ההבדלה מצ"ע בין קדש לחול, אלא שטבעו חכמים לומר בדוקא בין קדש לקדש (ומה"ט יוצא יד"ח בשבח ההבדיל במוצ"ש בהבדלת בין קדש לחול שבמוצאי יו"ט – ראה בלוח שכחה וטעות לחודש תשרי אשתקד (תשפ"ד)). ומ"מ כיון שלדינא לא יצא, לא חל עליו גדר הבדלה. ואף הם לא כתבו כך רק כמסתפקים. והבוחר יבחר.

1. דומיא לברה"מ, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת הפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' לב-לג.

2. ראה פמ"ג סתפ"ז בא"א סק"א שדייק כן מל' המג"א שם, דאל"כ מאי קמ"ל. וכדברי המג"א, כ"ה בבאה"ט סק"ב ובשו"ע אדה"ז ס"א.

ומשה"ק בכה"ח סק"א דמאי שנא משאר טעויות שיכול לתקן תוכ"ד כגון בנקיט כסא דשכרא ואמר בפה"ג, ותיקון ואמר שהנ"ב, וכנהג רבות בשאר טעויות כיו"ב, וה"ט לפי שהיא בגדר הוספת שבח (ראה שו"ת הרשב"א סל"ה. רשב"א ברכות יב, ב) – צ"ל דשאני הכא שבחתם מקדש השבת וישראל וכ"ה ה"ז טופס דיו"ט (ורה"ו וי"כ) שחל בשבת ולא מינכרא התיקון. (וא"ש מה שבספה"ע בטעה וספר חמשה וזכר תוכ"ד א"צ לחזור ולומר תיבת היום (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב במוסגר – דהא ליכא ספירה ד"חמשה ארבעה", ומינכרא התיקון). ועוד, דשאני התם שעוקר חתימה הקודמת לגמרי, אבל כאן משתמש בתיבת "מקדש" שבחתימה הקודמת. וי"ל דזוגמא לדבר במבדך על פה"ע בנוסח "בורא פרי הגפן והעין" שבודאי ה"ז שינוי מטבע. ועוד שהוא שקר גמור, שה"ז כאילו אומר שהיום שבת, וגרע משאר חתימה שמתקן תוכ"ד, ובל' הפמ"ג "ואין היום שבת". וראה באבודרהם סדר תפלות של חול ברכות המצות ומשפטיהם, במה שאינו מזכיר ביו"ט שחל בחול שבת (וילה"ע גם מזה שמזכירם שבת בנוסח "ותודיענו", אף שאינו שבת, שהיא הוספת שבח בברכה) "מפני שדרך להזכיר בשבת בלא יו"ט ומיחזי כשיקרא". (וכמו בשאר מאורע שלא בזמנו דלא אמרין שהיא הוספת שבח לחוד. אלא שדנו בזה מטעם אחר, מצד הפסק).

וגם בה שולחן שלמה סרצ"ז ס"א סק"ב. ואף גם זאת, דל"ד לשאר ברכות, שהעיקר בברכה מה שמזכיר שטבעו של מקום, וכל שהוסיף בו שבח אחר לא איכפת לו, שגם שבח זה תמיד מן הענין הוא (אף שלא תיקונה רק בזמן שמבדך על מין זה). אבל כאן עיקרו הזכרת מעין המאורע, וכשהזכיר מאורע אחר שלא מן הענין קילקל בחתימתו.

(והא דמהני באומר שוב תיבת "מקדש" – ה"ט משום דמוכח מיה שמוטבל דבריו הראשונים דלקמן). [וראה כע"ז לחלק (בענין אחר) בין שאר ברכות לחתימת הברכה במעין המאורע בפמ"ג סתפ"ב בא"א סק"ב ע"פ הלבוש שם, דל"ה כמוסיף שבח. וראה נה"שסר"ט סק"ג. שו"ת אול"צ ח"א ס"ו. וראה חזו"א ס"ח סק"ג בסו"ד מש"כ לחלק בין מאורע שאר מימין דהוי הפסק לאמירת מוריד הגשם בימיוה"ח שהוא כמוסיף שבח]. ותו, שבגוף הסברא

(וראה לקו"ש חלו"ע ע' 15 הע' 12 של אדה"צ ע"ג) – מ"מ משום ספק ברכות קשה להורות לקדש שוב בכה"ג. וראה סימוכין לדברי אדה"צ אצלנו בקובץ במית חיינו טו' ט' הע' 3.

וחזי באצטרופי הדעות שהפסק בטעות ומענין המצוה אינו הפסק. וראה הסברות שהבאנו במי שהוסיף ההוספות של שבת בקידוש (בהע"ג), ובין השאר שם שבמקום שיש ספק שצריך לברך ליכא משום הפסק, וע"ד שהחיינו על הפרי בליל ב' דר"ה, קחנו משם. ומצינו במאירי ברכות יב, א ד"ה והריני, בנקט כסא דשיכרא ופתח בשיכרא וחתם בחמרא, דליכא הפסק שהוא מעין הברכה וע"ד טול בריך הביאו לפתן וגביל לתורי. ומצינו כע"ז באחרונים (ראה שו"ת התעוררות תשובה מהדור"ח אור"ח ח"ג שפצ"ה. קובץ המעדים שם ע' שעב. חדושים וביאורים מנחות הל' תפלין ס"ג סק"ה לגבי שהחיינו בליל ב' דר"ה, שגם לראשונים שאינו חוזר ומברך שהחיינו בליל ב' דכיומא אריכתא דמי, היינו שנפטר בברכת שהחיינו בליל א', אבל ברכת שהחיינו מצ"ע שייכת שוב בליל ב', ולהכי כשלוקח פרי חדש עולה לו גם בשביל היו"ט. ולהעיר גם מהסברות שברכת שהחיינו בליל א' היא פעולה נמשכת שכל רגע ורגע חייב בברכה אלא שהברכה בליל ראשון פוטרת כל החג כולו – לקו"ש שם ע' 16. ואף שאין כאן פרי חדש ובודאי אין חיוב לברך עוד פעם, אבל עכ"פ דינו בסבא זו לומר שאין להצריך לחזור ולקדש, שאין כאן הפסק, מחמת ששייך לקידוש (וע"ד סברת הט"ז אור"ח סי' קח סק"ב בהבדיל בשתייהן יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבידול – אף דהתם קאי בתפלה דוקא, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. ודלא שו"ת משנ"ה ח"ח סרכ"ב ד"ה וקצת) שהרי י"א שמעיקר הדין חייבת שוב בשחיינו. ולהעיר גם משיחת ליל שמחת תשמ"ט שגם אותם שעשו קידוש וביכרו כבר שהחיינו בעצמם עולה להם ברכת שהחיינו שישמעו בקידוש. כן מצינו בהנהגת מרש"ל שבידן שהחיינו בליל ב' דחנוכה על מנורה חדשה ולא חש להפסק בין ברכה להדלקה. והארכנו בכיו"ב בלוח שכחה וטעות לחנוכה, בדין טעה ובידן שהחיינו בליל ב' דחנוכה.

יב. ולא יאמרנו בין ברכה (הגפן או ברכת קידוש) לטעימה מחשש הפסק. וראה שש"כ פנ"ב הערה פה. ובברכת הבית שמ"ו סי"ט ר"ל שאי"ב הפסק. אבל שוב חזר בו בלוח התיקון שבסוה"ס. וכ"ה בשו"ת שבת הקהתי ח"ג סי' ק, ודלא כמ"ש שם ח"ה סערי"ד.

יג. לכאורה י"ל דל"ד לתפלה דתליא בפלוגתא אם צ"ל הזכרה גם באמצע הברכה, והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב סי' לקפב, עיי"ש באורך – דהכא לכו"ע לא יצא, וכבכל ברכה שבמטבע ארוך כשאמר רק החתימה ושינה בפתיחה, וכפס"ד אדה"צ סני"ט ס"א. אבל בתפלה ה"י מדין הזכרת מעין המאורע, שהרי חובת תפלה אינה משום שבת ויו"ט, ובעצם ה"י ראוי להתפלל י"ח ורק להזכיר של שבת, וכל שהזכיר המאורע באיזהו מקומן מקום לומר שיצא. אבל כאן כל עיקר הברכה הוא בשביל שבת ויו"ט, ולא בידן הברכה כהוגן. וכן מצינו לרעק"א סתפ"א ס"א לגבי הפטרה.

אמנם, מצינו שנחלקו הפוסקים בברכת מעין שלש על כמה מינים שלא הזכיר כולם בתוך הברכה, והצבנו ציונים לזה בדברינו שם. ואף בנדו"ד דמיא לה. והרי איכא למימר שטופס הברכה היא של שבת ורק שטופס להזכיר של יו"ט (או איפכא. ואכ"מ), וכל שקידש שבת ויו"ט בדברים של הכוס,

תרויהו איתנהו בה, שבטעם האחרון לא סגי כיון ששו"ס שינה המטבע. והארכנו בזה במקומו בקיצור דיני שכחה וטעות לשבת שחל אחר יו"ט. וראה גם בארוכה אצלנו בקובץ באתרא דרב שם. ולהעיר מכע"ז בחתימת ההפטרה דשבת חוה"מ פסח בנוסח מקדש השבת וישראל והזמנים – ראה אצלנו בדיני שכחה וטעות בלוח לפסח. אבל להעיר שי"א יתירה מזו, שיצא יד"ח בשבת חוה"מ שחרית בחתימת ישראל והזמנים, אפילו לא חתם בשל שבת כלל – ראה בא"א אופנהיים עה"ג בשו"ע אור"ח סת"צ ס"ג. והארכנו מזה במקומו. ואכ"מ.)

ח. כדעת אדה"צ שהזכרת שם חג פלוני מעכבת. ונת' באורך בקובץ באתרא דרב חו' ו' ס"ד ובהערות לשם. ואם הזכיר זמן מתן תורתנו ולא שם החג לא מהני. דפשוט שאי"ז ענינו של יום. ואפילו בשבועות לא יצא דינו ענינו של יום כדעת אדה"צ סת"צ"ד שם, דלא כשלמי חגיגה הל' יו"ט דיני תפלת המועדות ס"ג סק"ב. וכש"כ זמן שמחתנו שאינו ענינו של יום.

ט. א"צ להזכיר – ראה אדה"צ סתפ"ז ס"ב שאצ"ל אתה ברנתנו. ובמס' סופרים לא נזכר כלל וכן בנוסחאות קדומות אמרו "זמן שמחתנו" בכל המועדים.

י. כ"כ בשיח מרדכי וייסמאן ס"ב ספ"ז. ובשש"כ פמ"ז הע' רו נסתפק.

יא. אף שלכתחילה ודאי אין לברך שהחיינו עוה"פ – בדיעבד אפשר לסמוך שאין כאן הפסק, ובהקדם שידוע השקו"ט בעניית אמן על שהחיינו בקידוש משום הפסק כשבירכה כבר לפני"ז (וראה אצלנו בלוח יומי במקומו). וכבר כתבו ליישב בכמה אנפי, ומהם שעדיין שייך גדר שהחיינו על מצות הלילה אם הדליקה מבע"ו, וכדומה. (וכ"פ באלפסי זוטא ר"ה ספ"ג במקדש ליל פסח לאחרים שאומר אח"כ זמן כשמקדש לעצמו דברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה. ועיי"ש גם לענין סוכות. וראה שו"ת שבה"ל ח"ג סס"ט. מנח"ש ח"ב ס"ח סוסק"ב – לגבי ליל פסח. משנת חנוך גרוסברג סכ"ג. שלמי תודה יו"ט ס"ז סק"ד. וראה בלוח בפנים בדיני הדלקת נרות בסוכה בהשקו"ט במדליקה נרות בסוכה אם לברך שהחיינו שוב בקידוש. אמנם, סבא זו לא מהני לר"ה, שמע"צ ושבעות. ובאו"א, בתשו' בעל אמירה לבית יעקב הובאה אצל נכדו בשו"ת זכר שמחה סל"ד – לענינו. ודן מזה בשו"ת צ"א ח"י סי"ט. ולדבריו ברכת שהחיינו בהדלקת נרות היא רק על מצות ההדלקה ולא גוף היו"ט. וראה כע"ז לבעל מעיל שמואל בקובץ המועדים יו"ט וחוה"מ ע' שע ואילך. והוא פלאי. וראה שם ע' שעד. ע' שעו.) ולהעיר גם מהסברא שברכת שהחיינו בהדלקת נרות היא על קדושה כללית שבימים טובים, ובקידוש הברכה על הקדושה הפרטית שבכל חג (ראה שערי תפלה ומנהג אשכנזי ח"ב סס"ב סק"ה – ע' 310 ואילך – לפי דרכו. ולדבריו ל"ד למש"כ הפוסקים להזהיר להמברכות שהחיינו בהדלקת נרות ביו"כ שלא לברך שוב בביהכ"ס – ראה מע"א סתרי"ט סי"ב. חיי"א כלל קמד סי"ד. משנ"ב בשעה"צ סק"ז. ובס' המנהגים חב"ד ע' 63 שמצוה לפרסם – עיי"ש מש"כ לחלק. אמנם, מצינו כה"ג באחרונים גם לגבי קידוש דיו"ט. והובא אצלנו בלוח במקומו.)

וכש"כ למש"כ בשו"ע אדה"צ סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי על מצוות קידוש היום שהיא מצוה הבאה מזמן לזמן. ואף שאין לנו לעשות מעשה לחדש ברכת שהחיינו מה"ט

ה"ב]. ובשו"ת שבה"ל (ח"ד סנ"ז וח"ז סי' ס. וראה ח"י סצ"ג) השיא הדברים לכוונה אחרת. וצ"ע. (ומה שהביא שם בשבה"ל להוכיח דבריו ממה שהקשו ראשונים עלר"ת פירוס עור על הסוכה - המעיין בשו"ת מהר"ח או"ז קצד, יראה שקושייתו היא ש"פירוס שטיחי עורות על שולחנו". אלא שקשה ליישב כפשוטו, דא"כ מאי שיאטי' דשי' ר"ת בפירוס סדין על הסכך. ובכל אופן, נראה שכוונתו שעדיין גשמים יורדים למקום אחר בסוכה, ורק שניצול שלא תסרח מקפתו, עיי"ש בלשונו. ומתאים לדעת האחרונים שבכה"ג כשירה. ועצ"ע. וגם נפרש שלדברי מהר"ח או"ז בכיסוי בעור כשר כיון שאינו במסמרים ונסרים וכן שלפ"ז בסדין עראי מותר (ולהעיר מכע"ז בט"ז סתור"ה סק"ב, שגדשו מותר אף שאין מטר יורד לתוכו, שאינו דומה לבית. אבל ראה פמ"ג במ"ז שם) - הרי בדעת ר"ת עצמו אין הדבר מוכרח. ומשמעות שאר הראשונים וכ"פ אדה"ז, שגם כשהסכך מעובה אינו בגדר סוכה, והיינו שגם ללא מסמרים פסול. וראה או"ז ריש הל' סוכה ובהגמ"י סוכה פ"ה סק"ט שגם במסמרים הטעם דמצלת מן הגשמים, ולא משום דהוי קבע). ובשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סמ"ג מפרש שהשיבה תחת הסדין הוא חומרא בעלמא. ומחזורתא כדברינו. ושו"מ כן בקובץ תשובות להגריש"א ח"ה סי' קז. ובבכור"י תב"ש, שעדיף לישב תחת הלעטיון, לפי שלדעת הרבה פוסקים יוצא יד"ח גם כשאין מטר יכול לירד. וראה שבה"ל שם. אבל אדה"ז (סתור"ה א"א ס"ה) הניחם אחריו הדלת, ופסק בסתמא שהסוכה פסולה].

ב. ועוד נתקשו לאידך, מדוע אצל"ל ברכת הזמן עוה"פ, שאא"פ לצאת יד"ח זמן כשאין כאן התעסקות בקיום המצוה. והאריכו בזה בשלמי תודה ס"י. אמרי יצחק מועדים ווייס ס"ג.

ג. כן הקשו, שלכא' לא יצא יד"ח קידוש שה"ז מהבב"ע ששותה יין ובקביעות חוץ לסוכה. וראה משברי ים לגלגל החזור ח"א סנ"ו מש"כ ליישב בזה.

ד. ומה שחוזר ומברך לישב בסוכה, אף שמיד אח"כ יושב בסוכה, ביארו בכמה אנפי: לפי שאין הסוכה מזומנת לפניו, או שכיון שהסוכה פסולה אין לברכה על מה לחלו, וכעת אין ע"ז שם סוכה, או שמעשה האכילה הוא בגדר הפסק לפניו (אבל בכ"מ שבהתחיל לשתות יין, וראה שיש בו מים אינו הפסק). וכש"כ כשהפסיק בדיבור. וראה שו"ת עצי הלבנון או"ח סכ"ה. מקראי קודש סכ"ו. עדות ביעקב סוסי' קכו. ועוד.

ובאמת, בשו"ת עמק התשובה ח"ג סנ"ד ואילך, יצא לחלוק על הנ"ל וס"ל דדמאי לשוחט שנתנבלה בידו שאינו חוזר ומברך. אבל אינו דומה לנדוד, דשאני התם שידוע שהברכה אינה חלה כשלא נמצאת כשירה אבל הכא חשב שהסוכה כשירה, והסיח דעתו מברכתו (וראה עמק התשובה שם סנ"ה. שו"ת קנין תורה ח"ב סי' קי. ועוד).

ה. והעיקר, שצ"ע, לדבריו שמברך עוה"פ לישב בסוכה, לכא' ברכת לישב בסוכה הראשונה ה"ז הפסק בין ברכתו בה"ג לשתיית הכוס. ובשלמא בנוגע לקידוש - קייל"ן שגם במפסיק בדיבור בין קידוש לטעימת הכוס אינו חוזר ומקדש. אלא, שבפשוטו ליכא לאקשווי מיד, דהרי קאי התם כשזכר אחרי שכבר שתה מהיין. וכלשונו: קודם שהתחיל לאכול. ואין להשיב הנעשה כבר. [ויש שר"ל בדעתו שאם לא התחיל לאכול עדיף שאין כאן הפסק, לפי שמעשה האכילה הוא ההפסק. או שבכגון דא עדיין לא חלה

וגם חתם כהוגן, עלתה לו. והה"נ לגבי הפטרה. אמנם, אם לא הזכיר יו"ט באמצע ברכה גרע טפי שהרי צריך להזכיר שם חג פלוני, כאשר הארכנו שם.

ואחרי שאמר למדני חוקיק אינו חוזר לראש הברכה, כבשב באמצע שאר ברכה ארוכה. ואף שלכתחילה עליו לתקן בכל מאי דאפשר, בנדו"ד שהתחלת הברכה היא בא"י, אין לו להכנס לחשב ברכה לבטלה מחמת זה. וראה קצוה"ש סמ"ז סק"ה. ואף כשאמר למדני חוקיק אין לנו לחוש משום הפסק לגבי ברכת בפה"ג, כיון שהקידוש עלתה לו, והארכנו בהחילוק בין האופנים בדין יו"ט שחל בשבת וחתם רק בא' מהן.

יד. מוכרחני להאריך כאן, ובהקדים שדין הגז' הובא (בשניונים דלקמן) בבכור"י סתור"ה סקמ"ט, והב"ד בכ"מ - במשנ"ב שם סקמ"ח. בקצה המטה סתור"ה ס"ק קג. ועוד.

ונתחבטו רבים בדבר זה מכמה טעמים: א. חדא שהרי לדעת ר"ת ודעמ' בפירוס סדין להגן כשירה אם אינו מסייע בהכשר הסוכה, עכ"פ כשהסוכה קדמה לסדין, ודינו כפירוס לנו. והביא המחבר דעתו בשו"ע סתור"ה ס"ט בשם י"א. (ובלבוש שם ס"ט משמע שהעיקר כדעה זו. וכ"כ בא"ר שם סק"ח. ועכ"פ מידי ספק לא יצא - ראה בכור"י שם סקל"ד. משנ"ב שם בבה"ל ד"ה וי"א). ומכיון שלש' ר"ת הסוכה כשרה מדוע מברך שוב לישב בסוכה.

ולכא' מוכרח לומר, שכאן מייירי באופן שפסולה גם לר"ת, והיינו כשאינו מגין כעת מגשמים שכעת אינם יורדים, או"י דמייירי שאינו תוך ד"ט לסכך. ועוד ועיקר, דשאני התם שהוא דבר קבוע, וראה פנ"י סוכה ט, ב (בהחילוק בין סדין לאילן, שאינו בטל לסוכה). וראה גם מש"כ בח"א או"ח סי' קג סקט"ו בטעם דשאני מתקרה. (אלא שכ"כ ליישב הקושיא מ"ש מאילן. והרי בר"ן, י, א וכן בריטב"א כתבו לחלק שתלוי מה קדם. ולב"ח למהרלב"ח שאני סדין שנעשה לצורכו. ולדבריהם אין הכרח לחילוק הגז'). והרי כתב דמייירי בלעט"ו, שהם משל עץ או ברזל - ראה בבכור"י סתור"ה סק"ב. (אבל להעיר משו"ת אבנ"ז או"ח סת"ז שגם לר"ת כיון שהסכך פסול מגין מפני הגשם ואין הכשר יכול להגן פסול גם לר"ת. וכ"כ עוד אחרונים. וראה קובץ קול התורה תשרי תשנ"ד). ואכן ראיתי למי שכתב, שלדעת הבכור"י כשהמכסה הוא עראי העשוי מבר, יחזור ויאכל יותר מכביצה, אבל לא יברך לישב בסוכה עוד פעם. ואיהו מייירי רק במכוסה בגג. אמנם, לדעת אדה"ז רס"י תרכו כשמכוון להגין גם ממטר פסולה, וא"כ בלא"ה פסולה. [ואילה"ק לפ"ז במש"כ המג"א שמוטע על פרוס הסדין כשיורדים גשמים - שכוונתו שיפירוס לשם צל. וכן מפורש בבכור"י סתור"ה שם שישתנוגו הלעטיון' לשם סוכה. אבל בנדו"ד כשישב תחת המכסה שנפרסה מכבר לשם הגנה ממטר פסולה מעיקרא. ויל"פ הכי גם בדברי הבכור"י בנדונן]. וגם פסולה מדין סוכה שאין מטר יכול לירד לתוכה, שאי"ל סוכה אלא בית. [נמש"כ במג"א לפרוס הסדין, אף שכשאין מטר יכול לירד פסולה (וגם לר"ת. ואדרבה, מרא דהאי שמעתתא, סוכה שאין גשמים יורדים לתוכה פסולה הוא ר"ת בעצמו) - י"ל דמייירי בסדין שהוא ארוג, וממילא גשמים יורדים לתוכו, אלא שיורד בטפטוף ואינו מונע הישיבה. ולהעיר שבחכמת שלמה סתור"ה ס"ה פ"י מטעם אחר, וכ"כ בספרו שו"ת האלף לך שלמה או"ח שס"ו, דהמג"א מייירי שהגשמים הפסיקו לירד ורק שנוטף מהסכך. וראה צעל"נ סוכה פ"ו

דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליהן סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב.

אבל בקצהו"ש סמ"ז בדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתכוון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סק"ח סק"ד. ברכת הבית ש"ז, כט. שלחן שלמה (להגרשו"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכא"צ צ"ע בדבר, דהא אנו קייל"ן שמצות אצ"ב בדרבנן (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל פת יצא – ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה סכ"ט). וגם למ"ד שמצ"כ בדרבנן, ובפרט במצות שמדברי קבלה, וכן למ"ד שיענוג שבת עיקרו מה"ת (וכן שמחת יו"ט באכילת פת – ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח שם), הרי יש בה הנאת הגוף, ובמצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה בית הלוי פ' תרומה ד"ה איתא במדרש. ושם כתב לחלק בין עונג שבת שכל שכוונתו לתענוג יצא, לשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדין מצ"כ, ומיירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שבינו"ט לא כתיב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כת"ס אור"ח סל"ט ד"ה וע"פ דברינו, שכתב שבאוכל שבת לשם אכילה גסה לא יצא כלל. (וראה גם שם סוס"י קז. אבל התם מיירי לענין מצות אנשים מלומדה ולא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ס סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מערה"ש סרצ"א ס"ו). ויש שתידעו, שה"ז כהיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח לח"מ וכו' (אף שיש המהדרים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצוות שיעיקרן התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא יד"ח – ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 203.

[ולהעיר מדוגמתו דקיל"ן שייצא יד"ח קידוש בתפלה אף שלא נתכוון לכך, ואדרבה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל אדם דעתו לקיים המצוה מתקנת חז"ל על הכוס – ראה תוס"ש סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות רעק"א אור"ח סרע"ג לט"ז סק"ב. שו"ת חת"ס אור"ח סט"ו. שם ס"ז. סכ"א. הגהותיו לשו"ע אור"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישה"ס ס"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דכיוונה לתפלה סגי, שסו"ס מתכוונים להזכיר שבת – ראה מחה"ש סרע"א סק"ב. ישוע"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסולוצק ס"ז. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. וקוד איכא בגוהו ש"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס – ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פני"צ צ"ח וראש יוסף ברכות לג, א. קצוה"ש סע"ט בדה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סתרצ"ה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר וע"ג, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכ"ה בט"ז סתרצ"ג סק"ב. ובאמות, בסעודת פורים חמיר טפי, שלפמ"ג סתרצ"ה במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ז ע"ד היפוך כוונה, שיעיקר הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרוצה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש במקום סעודה, שבו גם רביעית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראייתו למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר,

לשת"ו. והארכונו מזה במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז ויותר נראה דדמיה לקידוש על היין ונמצא מים, שאין הקידוש שבינתיים הפסק בין בפה"ג לשת"ו, כיון שבאמת עליו לקדש כעת אלא שטעה שיש בידו יין. (משא"כ במבדק ברכה שאינה ראוי' כעת בכלל – ראה הל' בלוח לליל שמע"צ בטעה וביד' לישב בסוכה בשמע"צ).

ו. ועוד להעיר, שמש"כ בכרו"י ובמשנ"ב וכו' שיאכל כזית – צ"ל שכזית לאו דוקא, שהרי השיעור הוא יותר מכביצה. וראה באור"א בקונטרס ירח איתנים (שפירא) ס"ה (ע' נא). ושם, דמיירי בלילה ראשונה דוקא, ומחד גיסא, כיון שאוכלו בסעודת קבע חייב בכל שהוא, ולאידך כיון שהוא לילה הראשונה חייב בכזית. ולכאורה אינו עולה יפה עם אדה"ז שמתור לאכול כזית בסוכה ולהשלים ולאכול כביצה מצומצמת חוץ לסוכה, אף שבפשוטות ה"ז תוך כדא"פ. אבל י"ל שבאוכל באותו מקום ה"ז חלק מסעודת קבע.

טו. ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יז'תריג.

טז. לפי שה"ז הפסק גמור. ועד כאן לא מצינו שטעות בברכה אינה בגדר הפסק, כי אם בבידק ברכה הנצרכת לו כעת, אלא שלא עלתה בידו, כגון בקידוש על היין ונמצא מים, ויין מוכן לפניו לשתותו, שאין ברכת הקידוש הפסק בין בפה"ג לשתית היין, אבל בנדונו שצ"ל לברך שהחיינו או לישב בסוכה שהרי כבר בידך, ה"ז הפסק. ואינו דומה למש"כ הט"ז אור"ח סי' קח סק"ב בדין הבדיל בשתייהן יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבדיל, דשאני התם בדין הפסק בתפלה שהעיקר ששייך לתפלה, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. והוא דלא כשו"ת מנחת שלמה ח"א ס"ה. וכפי שהארכונו בכיו"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז.

יז. סידור. ראה שעה"כ פל"ד סי' א. ולדעת רוב האחרונים – כ"ה גם בנוגע לנשים. ובפרט למש"כ אדה"ז סי' קפח ס"י שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים – לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה מש"כ אצלנו בלוח יומי בהערה, לענין גדר שמחת יו"ט בנשים. ואכ"מ.

יח. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר, עיי"ש.

יט. וראה חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה.

כ. שבדלית ברירה יש לסמוך על האומרים דביעבד מהני להוציא יד"ח, אף שהעיקר כדעה דלא מהני – ראה שו"ע אדה"ז סי' קסז ס"ו.

כא. ראה קצוה"ש סמ"ז סק"ד. ונשאר בצ"ע. ולכאן מוכרח הוא לפי שהגה בשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ג.

כב. ראה שו"ע אדה"ז סק"פ סי"ג-ד. ס' המנהגים ע' 60.

כג. נתקשו רבים כגון דא, דכיון שלכמה ראשונים יצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תגימא (וב"כ מהר"ל בהגה על שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ג, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"ז חזר בו בסוף ימיו ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעין ג'. ולאידך, עפ"י מקום לומר שלא יחזור בשכח יעו"י בסעודה שלאחר', לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפני", וממילא לא

שבו אינו חוזר בשכח להזכיר כשאוכל פה"כ שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שבי"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהר"ל בשם אדה"ז קאי רק לענין עונג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק בהכי. וסתמימת דבריו דקאי על תרווייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא הי' לו פת לס"ב ואכל פה"כ כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שהי' בדעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בזה. (ראה שו"ת דברי דוד מילדולה ספ"ו, הב"ד בעיקרי הד"ט סי"ג סי"ד, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחס"ל סרצ"א סק"א. והובא לדינא בכה"ח סי' קפח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סק"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מיירי בפה"כ דייקא). אבל בלא"ה נקטינן שכיזון פה"כ. (אבל ראה שיעורי טהרה מע"ב סקנ"ב, ובספרו יוקח נא סתרצ"ג סק"ה שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הנ"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכא' נפק"מ לפ"ז בשבעת ימי המשתה, דקיי"לן שבס"ג א"צ פנים חדשות (וא"כ לאלו שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפי' ללא דרשה. ואכ"מ), שאם אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדשות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ כדן ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר כ"כ - שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע סס"ב. אבל לפמ"ש"כ בב"ח שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סק"ה, ודאי אינה בגדר ס"ג). ומעולם לא שמענו שיזהרו בזה. ועכצ"ל כנ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

כד. מוג'א סר"ה, סק"ז. משנ"ב שם סקנ"ח. כלה"ח שם סקס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

כה. במאמר רסח, ב נסתפק אפילו בגמור כבר התפלה, שחייב להשלים. ופשיטא ל' שאם לא חתם עדיין ברכת מקדש השבת, שחייב להשלים ברכת חול. וגם במח"ב ש"ג, חולק רק בסיים הברכה, אבל באמצע הברכה מוכח מדבריו שעליו לחזור. ושק"ט בדבריו, דלאו רישא סיפא. ועכ"פ, הבנת האחרונים בדעתו, (וראה גם שו"ת שבת הקהתי ד, ז) שבאמצע הברכה חזרו. ודלא בברכת הבית מא, א. וכ"כ כו"כ אחרונים לדינא, שרק בחתם כבר (או בסיים התפלה) אינו חוזר - חסל"א שם ג. שיע"ש ג. ערוה"ש ח. ועוד.

אמנם, בתה"ד רסח, ה ר"ל שכל שהפסיק ברכת אתה חונן והתחיל בשל שבת אינו חוזר. ולא הביא רא' לדבריו. ומש"כ שהוא כשח באמצע תפלה שצריך לחזור לראש, וממילא ה"ז כאלו לא התחיל של חול - צ"ע, חדא שלכמה דעות גם בשח אינו הפסק. ועוד, שה"ז מענינו של יום ואינו הפסק לכל הדעות. (וכנראה ס"ל דשאני הכא שהתחיל ברכה אחרת לגמרי, והו"ל כהסיח דעתו מברכת אתה חונן. ואכתי לא תברא, שהרי ברכה אמצעית של שבת אינה ברכה אחרת לגבי ברכת אתה חונן, שהרי לפום סברא הדין שהי' ראוי להתפלל י"ח ברכות, יכול להזכיר של שבת גם באתה חונן. ומשו"ה יצא ד"ח בהזכיר של שבת בתוך ברכות אמצעיות - כ"מ בשו"ע אדה"ז רסח, ז) אלא שמעיקרא היו קובעים אותה בעבודה (ראה שם ב). ועוד שלכמה דעות גם בברכה אחרת

וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשט ועיין ברכות מט, ב). או כלך לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמיא (שו"ת תשוה"נ להנ"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אב ומשענת חזקה בפוסקים. [נפשוט לדידי ולדכוותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול כשכבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני' כשאוכל מיני תרומא בסוף הסעודה].

ונ"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כיסנין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרשות. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף שיה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, דנים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי בדעת האדם, שכשאינו עונג עבורו פטור, וכן מותר להתענות תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"ז סתצ"ה בקו"א סק"ה). ועכצ"ל, שכיזון שיעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, אי"ז בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בחי' תלמיד הרשב"ע פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה ראשונה בלילה, כיון שדעתה לו לחובתו ונפטור מחמתה חזרו. אבל אין לה"ר מזה, דהתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק בד"ז מטעם אחר שכיזון שנחלקו הדעות בגדר פה"כ, שמא דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי לפ"ז מצריכים אנו שיחזור מעי"ג, וה"ז תרתי דסתרי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מעי"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחרי' בשכח להזכיר שייך לומר שמא יצא יד"ח בסעודה שלפני' מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת פה"כ, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנו קיי"ל"ו שלא יצא חובת ברהמ"ז בברכת מעי"ג (ואכ"מ), וממנ"פ אם אין דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ז שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מעי"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במעי"ג. אמנם, לאו כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שויו"ט נראה שלמסקנת אדה"ז צריך לחזור גם בברכת מעי"ג. וראה פמ"ג סי' קפח בא"א סק"ט. שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי"ד. קצוה"ש שם].

עוד יל"ע מטעם אחר, שבאינו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (ראה מח"ב סרצ"א סק"ד). משנ"ב שם סק"ו. אבל ראה פמ"ג סי' קפח בא"א סקט"ו. משנ"ב שם סק"ו. ולכא' סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרי). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"כ בלקו"ש חט"ז ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מהרש"ב נ"ע, שבאכילת מזונות אחרי קידושא רבה, אוכלים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה לא ס"ל שהוא ע"פ מהר"ל הנ"ל בשם אדה"ז, חדא דהתם מיירי רק במיני לחמים שאין קב"ס, והמנהג גם לאכול מעשה קדרה וכיו"ב. ועוד, שחפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידר לאכול פת ולא בס"ב, וד"ז רחוק מהסברא. ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעימת איזה דבר ולא בפת),

מן הדין ראוי ה' לעשות כן. ושו"מ שנתקשה בזה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סק"א.

ולאידך, בדעת החי"א מקום לפרש דקאי רק כשזוכר בברכת רצה, אבל בזכור לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"י שם, שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר טעמו שהזכרת מעין המאווע מהני רק כדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל שסיים כבר רצה כבדיעבד דמאי, שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"י, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחור המעשה, גם כשלא סיים הברכה). אבל לשונו "דאפי' זוכר קודם מודים לא מהני" משמע דבכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דזכור קודם מודים, שבפשטות הכוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקטי'. ואולי כוונתו להשמיענו שאפי' בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"י לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שגם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע.

וראה ברכת הבית ח"ב ש"מ"א סכ"א ובעש"ב לשם ובהגהת המחבר שם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פ"ט ס"ב לחלוק על החי"א, ונראה מדבריו שר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרורוהו להתפלל י"ח, אבל כשכבר התפלל ברכות של חול, אין טעם שיחזור. ועיול בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, וסגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטורוהו להתפלל י"ח בברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה אי"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדרין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודה. (ואה"נ שליש' ב"ש ביו"ט שחל בשבת שמברך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (ביצה יז, א) משמע שאחרי שלא הטריחוהו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אגן בדעת ב"ה איירינן הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ז ס"א שביו"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, או"י שאף שישארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה ממטבע שטיבעו בהתפלל (שבע). ועוד, שכיון שמן הדין ראוי להתפלל כך, אלא שחכמים הקילו על האדם (כל' כהן) ראוי לברכות פ"ג סוסי"ז. אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כאן תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך י"ח. וכל שכבר בידך י"ח אין מקום להורות לו להחמיר לברך ברכה בפ"ע, שאי"ז חומרא אלא קולא. [לאידך, פשוט שאי"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל' כל הפוסקים (ואבוהון דכולהו – בשו"ע סרס"ח ס"ד) "יצא", דהיינו בדיעבד, מפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אגן במאי עסקינן שכבר התפלל י"ח. וק"ל. וכבר האריכו לתוון הטעם שלא הטריחוהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שבירושמי ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור משום בקשת צרכיו. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סרס"ד ס"א. ואף אגן בעניינותן כתבנו מזה – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י סי' יב"א). ולהעיר מפני" ברכות כט, א בפ"ג הגמ' שם "הני שבע דשבתא כנגד מו", דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע, ודלא כנ"ל. אבל ראה יד דוד זיצנהיים ברכות כט, א. ולהעיר ממש"כ שם כא, א. וגם בד' הפני"א אפשר להעמיס כדברינו, שר"ז רק כשאנו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר לעיקר הדין, והפני"ר ר"ל שכיון שפטורוהו מלומר ח"י ברכות, ממילא נזקקו לתקן ברכה בפ"ע כבדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצל"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מצינו בברכ"י סי' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה

ממש אינו כשיחה באמצע התפלה וא"צ לחזור לראש (ראה שו"ת מהרש"ם ד, קמח שהכריע כן מספק וראה דע"ת קיד, ו ד"ה ג' ברכות)). גם צ"ב, היאך פקע חיובו לגמור הברכה, שכבר נתחייב בה תחילה. ואדרבה, משמעות האחרונים למיסבר סברא שאפי' בסיים תפלתו חוזר. ומדברי שו"ת הלק"ט ב, מא, בטעה בברכת השנים בשבת, משמע שגם בסיים תפלתו חוזר. ועכ"פ כל שלא סיים ברכת מקדש השבת (וראה גם במאמ"ר ומח"ב שם). ואף דלא נקטינן הכי, אין לנו לאפושי פלוגתא, ולומר שאינו חוזר כשהפסיק והתחיל של שבת. ובכל אופן, ברירא מילתא דליכא קפידיא אם יגמור, והכי ודאי עדיף טפי.

ונראה פשוט שגם בזכור תוכ"ד משלים הברכה, דשאני משאר טעות, שבאמת ה' לו להתפלל י"ח בשבת. ובסגנון אחר, שכיון שבעצם ה' ראוי להתפלל ח"י ברכות, כל שהתחיל בברכה חלה כבר ברכות, ואין בכוחו לחזור מזה. וכן מוכח משתיקת כל הפוסקים בד"ז, ולא כתבו שיחזור ויתקן מיד. וכ"מ גם במשנ"ב רסח בבה"ג ג ד"ה ושלא ככוונה. וכש"כ אם נפרש בגדו תוכ"ד שהיא הוספת שבת ולא עקירה, ונמצא דאכתי לא נסתלק מברכת אתה חונן. [ולהעיר גם מהשקו"ט אם תוכ"ד מועיל גם לקלקל. והה"ו הכא שכיון שבאמת אי"ז טעות ל"מ תוכ"ד לעקור, שה"ז לקלקל להפסידו מחובת ברכה שעליו]. ודלא כשו"ת שביבי אש או"ח ב, ז.

כו. אמירת יעו"י מהני גם לכתחילה בזכור אחרי רצה – כ"כ בדה"ח סי' קיא ס"א, והב"ד במקרא קודש (אוירבאך) ס"ח ס"ד, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפת"ש סרס"ח ס"ד ובפת"ע שם סק"ד ובארוחות חיים ספינקא שם סק"ו ובמשנ"ב שם סקי"ג ובכה"ח שם סקכ"ה (וסותר ד"ע ממש"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"י ל"ש לשבת (ראה כע"ז בדעת החי"א בתה"ל"ד סרס"ח סק"ו. ולהעיר ממחה"ש סרס"ח סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עד"ז בין שבת ליו"ט) – שהי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת "רצה נא במנוחתנו ביום השבת הזה" וכדומה. ובחי"א גופי' כ"כ גם בנוגע ליו"ט.

[ולהעיר שבדדה"ח שם סע"ד ס"ו נשאר בצ"ע. אבל מתו"ד בסי' קיא נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי יל"פ באו"א, שפשיטא לי' רק כשזוכר קודם מודים, משא"כ כשזוכר אחרי התחלת רצה. ולכא' כשזוכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמצעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ וה"ז ברכה ברכה, וממילא מורינו לי' שיאמר יעו"י שם. אבל כלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שיגמור הברכה, כפשוט. וכן מפורש בדרה"ח סס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ו סי"ח. ועוד. וראה תה"ל"ד סרס"ח סק"ו. ובאמת ליעקב קמניצקי סרס"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ז ואישתמטינ' כל ה"ג), חוזר ומתחיל ברכה אמצעית של שבת (אף שנמצא מברך יו"ט ברכות). וכ"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבזכור אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת לו מהני שיאמר מעין המאווע שם. (אלא שיע"מ בדעתו ובדעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל של חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאווע כלל. ואכ"מ). וצ"ל ע.

ובעיקר הקושיא שהקשה בדדה"ח – ראה חכמ"ש סרס"ח ס"ד. ומה שתי' שזה משנה ממטבע שטיבעו – צע"ג לדידי ולדכוותי, שהרי לכו"ע יצא יד"ח בדיעבד. וראה גם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאי"ז שנינו ממטבע שטיבעו חכמים שהרי

הפסוק, וממילא בתחילתו דינו כבר כעקר רגליו, אלא מוסיף שם דלא סגי בגוף סיום התפלה אלא צ"ל גם היסה"ד, אבל ודאי שגם הפסוק גופא הוא מכלל התחנונים. וכ"ה גם משמעות המנ"א שם, לאיך גיסא, דלא סגי בהיסה"ד צ"ל גם אמירת הפסוק. אמנם, אפשר שההיסה"ד הוא כבר בתחילת הפסוק, וממילא אין לומר שכל שלא סיים הפסוק אכתי לא הסיח דעתו, ונימא שיכול לחזור לתפלתו. ועכ"פ, האי ברירא לן שאחרי שהסיח דעתו אין לומר שיכול לחזור בו מהיסה"ד

ומה שכתבנו ש"כ"ה גם באמר שם ה' – ה"ט שמעיקר הדין א"צ לסיים הפסוק אפילו אחרי שאמר שם ה', הן מצד ש"ש לבטלה (ראו חסל"א סרט"ו סק"י. חיי"א כלל ה"ט. שו"ת צי"א ח"ב ס"מ. וכבר העירו שמש"כ בכונת החיי"א – צ"ע, ורצונו שם בחיי"א כדברי החסל"א. וראה גם אצלנו בביור הלכה בענין מי ששכח ועה"נ בשוה"ג הא' להע"ד. ושו"ת, והן מצד כל פסוקא דל"פ משה (ראה בכל הני"ל, ומשמע מחמת שכוונתו להשלים הפסוק, ואף גם בנדו"ד בפעם הב' ישלים. ואם נפשך לחלק – עוד טעמי אחרתי איכא לחלק, בסדליק ענינא וביחיד ובאקראי, ובפרט בתהלים (ראה כלבו הובא מג"א סת"כ סק"ח. מור וקציעה סנ"א. אבל ראה נשמ"א שם משה"ק. וגם לדבריו בנדו"ד ה"ז דרך בקשה ושאי, ועיקר הדין בקריה"ת, וכן כשיש סיבה וליכא למיטעי – ראה שו"ת שבט הקהתי ח"א ספ"ח סק"ט, וכש"כ בנדו"ז שטעם גדול בדבר, וחי"כ דלא אפשר פסקינן – ראה שו"ת חלק"י אור"ח סק"א).

ויש שהטעימו וכתבו שכל שלא סיים הפסוק ה"ז כאילו עומד עדיין במקום שהוא צריך לחזור. ולדעתנו בלאו האי טעמא, הכי הוא. ובמכש"כ מזה שלכמה דעות אסור לענות קדושה וחייב לחזור לתקן תפלתו. ואף להחולקים – יש לחלק טובא.

כח. בכ"מ נסתפקו אם לענות מאחר שע"ז מופסקת תפלתו ויצטרך לחזור לראש. אבל בפשטות אין טעם שיצטרך לחזור לראש, דלא שנא מאמירת תחנונים שאין תפלתו מופסקת ע"ז. וכן נקטו כמה אחרונים – ראה א"ח סת"כ סק"ב, סת"כ ס"א (ונשמע בשו"ע מהדו"ח) שאף שנסתפק בדבר, לזה דעתו נוטה. וכן הבא בשו"ת מתת ידו ח"ב סט"ו בשם האור גדול ממינסק (אלא שחלק). וכ"כ ביריעות האהל על האהל מועד ח"א סא, א. שו"ת יגל יעקב אור"ח סכ"ב. אג"מ ח"ג סנ"ו. הליכות שלמה תפלה פ"ח סל"ט. ועוד. [וכבר כתבו שבשו"ת שו"מ קמא ח"ג סס"ט – קאי בע"א, במי שנוהג שאומר יהיו לרצון רק פ"א, ואמרו בכדי שיכול לענות קדושה, וסברתו שגוף אמירת יהיו לרצון הוא הכיסי"ד. וראה כח"כ ס' קב סק"ג].

והסברא שהוא כאילו עומד במקום שהוא צריך לחזור, שכיון שדינו לחזור ה"ז עדיין כעומד לפני המלך (כ"מ שנקט בשו"ת מתת ידו שם. וראה עמק ברכה פומרוניק תפלה ס"א) – לא מצינו לזה מקור. ולדבריהם יצטרך להפסיק באמצע אלקי נצור ואסור לו לסיים פסוק וכו', ולא מצינו כן בשום מקום. (אבל ראה אפיקי מגנים סק"ז בביאורים סק"ג). ואם נאמר שבטעה הוי כמאן דלא צלי (למאן דס"ל הכי), ונימא דמה"ט הו"ל כעומד במקום שהוא צריך לחזור (ראה שו"ת אר"צ ח"א סכ"ד ד"ה עוד יש) – פשוט דלאו לכל מילי איתמר, ובודאי שם תפלה עלה. ואדרבה, י"א שכיון שטעה הו"ל כאילו תפלתו מופסקת כבר מחמת שזכר לחזור לתקן תפלתו, ומותר גם לענות קדושה. (ובכ"מ הגדו"ז בזה. וראה קובץ כינוס תורה חו' כ' ע' קט ואילך בדעת אדה"א בהנ"ל).

ומה שי"א דאמירת קדושה הו"ל כהסיח דעתו (וראה

הל' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"ל) למיסבר סברא להורות לתחילה לבן חו"ל ביוט"ש להתפלל של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה בכדי להוציא בני א"י, עיי"ש בנדון דידו].

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן סד"ל. (אבל פלוג סברא הני"ל, שכיון שכבר התפלל ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בניזכר אחרי ברכת ש"ת יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאורע ברצה, שהרי כבר גמר ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרעו כן בפנים, שהרי גם אם יזכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בניזכר אחרי שגמר רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשנוכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (כ"מ מסתימת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה ובשו"ע אדה"ז ס"ח) ולא יזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מיירי בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק ס"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שנוכר לפנ"ז. ובל"ה לכו"ע סרס"ח ס"ה (ובהמשך לס"ד, עיי"ש) מדויק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש"ה. ויל"ז. אבל בדרה"ח גופא בסי' קיא מפורש שגם לדעתו בניזכר אחרי מודים מורנין ל' לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם סס"ז ס"ב).

ולמעשה, כיון שי"א דלא מהני הזכרת שויו"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושק"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות שכשנוכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעשות כן (אף שהוקשה לו בטעמא דמילתא). ולאידך, בניזכר קודם מודים יאמרנה שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה עוה"פ. ומה גם שיל"פ כן גם בדעת החי"א. והרי הזכרת שויו"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחרת, שהרי מעיקרא כה"ל ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שויו"ט. (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "בברכה אחת מהן"), אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ו). ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט בכונת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשנוכר אחרי ש"ת, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. ונפרט שכ"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת מתת ידו ח"ב סוס"ד שנקט בפשיטות שאחרי ש"ת חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכו"ז). וכן ראיתי שכתב בפשיטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נרפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדה"אן – מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ג ח"ג מצוה תשל"ו (ע' 36 – במדו"ח). וראה מש"כ בדעת האול"צ במורי"ג נשע"ט ומה שהשיגו באדני שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים דלעיל.

כז. כ"מ במג"א סת"כ"ב סק"ג. ועוד יותר בפמ"ג בא"א שם ובמשנ"ב שם סק"ז ובעשה"צ סק"ח. וה"ט שגמר התפלה הוא אחרי סיום הפסוק, וכל שלא סיים מכלל התחנונים הוא. וכן נקטו כמה אחרוני זמננו. ואף למש"כ בירושלמי ברכות פ"ה ה"ג, שהסיח דעתו כמי ששק את רגליו, והובא ברשב"א ברכות כט, ב ובמג"א שם, וכ"כ בשו"ע אדה"ז סק"ז ס"ה "שבאמירת פסוק זה עשה היסח הדעת מלומר עוד תחנונים ונשלמה תפלתו" – אין לומר שההיסה"ד הוא בהתחלת

דחסר לו רק הזכרת מעין המאורע. ושאינו ש"צ שמקילים גם בשו"ט דאיכא נמי משום טירחא דציבורא. אבל ז"א, חדא דלכמה דעות גם בר"ח היו כמאן דלא צלי. ולאידך, גם בשו"ט י"א שהוא רק בגדר מעין המאורע. ותלוי בב' הדעות במאם מתפלל שוב כשלא ירויח בתפלתו שוב, שנחלקו בזה הן במנחת שו"ט והשתפלל של חול, והן במנחת ר"ח כשלא הזכיר יעו"י – ראה שו"ע סי' קח ס"א. אדה"ז שם סי"ז. ולאחרי כל ההסברות בדבר, דוחק גדול לחלק בד"ז בין שו"ט לר"ח. ועוד, שגם בש"צ זקוקים אנו לב' הטעמים טורח ציבור ותשתפל מוסף לפניו, ועל כרחך דסגי במוסף גם לשו"ט. ועכ"ל דסברי רבנן שגם אם דינו כלא התפלל, מ"מ סגי להש"צ בתפלת מוסף מאיזה סיבה שתהי'. (ויש שביארו בדבר שאחרי שמתפלל מוסף כדון שע"י תפלת מוסף כדון מצטרפת ההזכרה במוסף לתפלת שחרית, וחזר הדין בנוגע לתפלת שחרית דהוי כהתפלל כראוי). וחזרנו לתחילת הדין דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. וראה קובץ אסיפת חכמים חו"י ע"ד ק"פ ואילך. ולחנם האריך בזה. (ובשאר דבריו שם בעיקר הדין – ראה אצלנו ביו"ת באתרא דרב שם).

איברא, שיש להסתפק בטעה והתפלל תפלת חג אחר, או ביו"ט שחל בשבת, והזכיר רק א' מהן, אם אפ"ל חזר בנוכר אחרי מוסף, וכן בש"צ כשנוכר לפני מוסף, ש"ל דהוי כלא התפלל כלל, כיון שאמר קדושת היום ולא אמרו כדבעי, ולא דמי למי שהתפלל תפלה שלימה של חול ולא הזכיר מעין המאורע. אבל במשנ"ב סי' קכו בבה"ל לס"ג ד"ה והכי נהגו מבואר דלא כנ"ל. וראה מה שהאריך בזה קובץ קול התורה גל' סח ע' קכה ובמעדני כהן קופשיץ ח"ה ס"ו.

לב. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תה"ל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ.

לג. ה"ו בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בשו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנוכר קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפוקי נפש' מפלוגתא ושתהא תפלתו כהוגן אליבא דכו"ט.

והנה, איסתפק לן מילתא, אם כבר אמר בא"י אש יאמר למדני חוקיך, שהרי נחית לחשש הפסק, והרי כל החשש מאורע שלא בזמנו ג"ז משום הפסק, ומאי אולמא דהאי הפסק מהאי הפסק. ואולי כיון שמעיקר הדין ההכרעה שאינו הפסק אין לו להוסיף עוד הפסק. או"י דלמדני חוקיך עדיף טפי, שאינו שקר לפני המקום כמאורע שלא בזמנו באופן שהוא שקר גמור.

ולמעשה נראה שיאמר למדני חוקיך, הן מטעם הנ"ל, ועוד ש"א במאורע שלא בזמנו דחמיר משאר הפסק, שיש בזה גם גדר שינוי מטבע (ראה משנ"ב סי' קח בשעה"צ סק"ס דבעת הגר"א חזו"א סי"ח סק"ג בסו"ד). ועוד טעם, שבקשת רחמים עדיף משאר הפסק, שבכ"מ מצינו שאינו בגדר הפסק, ולמדני חוקיך הוא גם בקשה, ול"ד להזכרת המאורע שאינה בקשה. ואפילו במקום שההזכרה נאמרת כבקשה, אכתי חילוק בין דבר שאינו מענין מאורע של יום, לחמדני חוקיך שתמדני זמנו הוא. (וע"ז מש"כ ה"טז"ו סי' קח סק"ב לחלק בין הבלדה לשייכא כל השנה, משכ"ז כשאומר בימות החול מה ששייך לפסח). ובכלל, מאורע שלא בזמנו, ועוד איכא בגווה, ובהקדם הטעם שבמקום חשש ברכה לבטלה מוריגין ל' לומר למדני חוקיך. ובקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ז דעדיף לן הפסק מברכה לבטלה. ועד"ז כתב בשו"ת פלא יועץ סי"ו.

אישתמיט בשום מקום לומר שאחרי עניית קדושה מותר לענות אמן על כל הברכות. ואדרבה, קייל"ן דבהיסה"ד לא סגי וצ"ל גם אמירת פסוק יהי לרצון. וראה באר יעקב קרויזר סק"ב סק"ג. לקט הקמח החדש שם סק"ט.

ומפורש מצינו בשו"ת הרשב"א ח"ז סת"ה בביאור ד"ז שברגיל לומר תחנונים עונה קדושה ועכ"ז דינו כאילו לא גמר תפלתו לגבי דין מי שטעה בתפלתו, "התם הוא שהקלו דכיון שרגיל לומר תחנונים הרי הוא כמתפלל עדיין ואין צריך לתזור לראש אבל שניתן לתחנונים אלו דין חומר עיקר תפלה שלא להפסיק לקדיש ולמודים לא" – הרי לנו דלאו מילי סתראי ניהו (אף שברשב"א אינו מוכרח דקאי בחד גוונא, במי שטעה וגם ענה קדושה. וראה שו"ת שבה"ל ח"י סי"ז). ועוד ראינו, ש"אפי" בטעה דנינו לחזור לא אמרינן שהיה עדיין כעומד לפני המלך, וש"אסור להפסיק. ומה"ט נראה שמותר אפ"י לענות קדושה לכתחילה אחרי שנוכר שטעה. וש"ו" מה שהאריך בזה בקובץ ששערי ציון (כולל אמרו יושר) חו" ו (ירושלים, תשפ"ד) ע' קע ואילך שהאריך כבעי"ז. (אלא שנוטה להחמיר בטעות המקלקת, כגון שששאל מטר בימות החמה שאין לו להפסיק לענות קדושה. והולפע"ד כתבנו. וראה שם מה שהשיג עליו שם ע' קפט. ואין דבריו מוכרחים.

כט. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

ל. שו"ע סי' קח סי"ז.

לא. והנה, בשו"ע אדה"ז סי' קכו ס"ג סתם הדברים, שבנוגע לש"צ הכריע שסומך על תפלת מוסף לכתחילה לא רק בר"ח אלא גם בשו"ט. אמנם, בנוגע לדין היחיד שבנוכר בדיעבד אחרי מוסף אינו חוזר – הביא ד"ז רק בנוגע לר"ח ולא בנוגע לשו"ט. וטעמא בעי. וסבור הייתי לומר, שבאמת ה"ה בשו"ט, ולא נצרכה להדגשה עוד פעם, דהיינו הך, שה"ה והוא הטעם, דלא גרע בדיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. ואדרבה, בר"ח (כשחל בחול) יש מקום להורות לו שיתפלל נדבה. אבל בשבת ל"ש להתפלל נדבה. וכ"כ בפמ"ג סי' קכו בא"א סק"ג. (אבל ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כו"תלג שביארנו בדברי הפמ"ג באו"א, עיי"ש). והנה, בפמ"ג סת"ב בא"א סק"ג נחית משקו"ט בדין היחיד בה שיהי"ט, דספק שמה אין דנים יחיד מש"צ, וספק שבשו"ט ש"צ נמי חוזר. ועכ"ז העלה שלא להחמיר. וכש"כ לדין שאדה"ז השמיט כלל הספק בדין היחיד. והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב שם. ומה גם לדעת אדה"ז בסידורו (בכ"מ ואכ"מ) להחמיר גם בס"ס בברכות. ובקצוה"ש סע"ח ס"ג ובבדה"ש סק"ט פסק נמי דה"ה בשבת. וכ"כ במנחת שבת על קט"ע סע"ו סקל"ה.

אמנם בכלים של שלמה אצלדמאן אין קכו שם, כתב להכריע בשו"ט שחזר, ומשני טעמים, חדא מי שהביא בשו"ט סי' קכו סק"א, שאחרי הגלות נגלות שו"ת הרשב"א כתי' שכתב לפסוק לחזור, ואילו הו"ו שמיע להו הו"ו הדרי בהו, ועוד מחמת דקדוק לשון אדה"ז, וממילא כתב שדיינו לפסוק כן בר"ח. ואף וכתב שבר"ח וחוש"מ בודאי אין לזוז מפסק אדמו"ר ואינו חוזר, אבל בשו"ט נראה שחזר, עכ"ל.

אמנם אנו בעניינותיך הארכנו שם שאין להוכיח מאומה משו"ת הרשב"א, ווא"פ לכפול הדברים כאן, קחנו משם. ועוד נת' אצלנו שם כנ"ל שאדה"ז השמיט כל עיקר ד"ז שיש מקום לספק בדין היחיד.

ועכ"ל, אכתי לא ברידא לן מילתא, שיש מקום לומר דשאני

שולח במחמת הוזהר שצריך להימנע ליד ברכות האה שז"ג
 הל"קט ח"א ס"ד. שו"ת לב חיים ח"ב סמ"ו. יב"א ח"ד או"ח
 סנ"א סק"ו. יח"ד ח"ה סל"ז. שרה"מ ח"ג ס' קח סק"ד. ודלא
 כשו"ת איש מצליח סל"א. והארכנו בד"ז בלוח לדין טעה
 בשבת שאחרי יו"ט וחתם מקדש השבת וישראל והזמנים.

לט. נחלקו הפוסקים ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה
 בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצוי" תשמ"ז (בלתי מוגה).
 ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא – במוזכר
 קרבן אחר קלקל וגרע טפי. וע"ד הדין שבהתחיל לומר
 פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשינה וקילקל. ועד"ז כתבו
 כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב"
 (מהדו"ב) גליון ג' הע"ג 26 ברכ"א ו"ג. וע"ג. נד"ל דווגמא: אמרת
 "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' דר"ה שחזור – ראה הגהות
 רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שע"ת שם בשם הל"קט.
 אבל במשנ"ב בשע"ה סק"ו שחזור רק בלא סיים הברכה.
 ובדה"ח ס' קנא ג"כ, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת
 החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ה, במוסף שבת ר"ח
 והזכיר של שבת ולא של ר"ח (ואלו ביו"ט שחל בשבת – של
 שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לנפיק קרבנות
 וכו', שכוון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע – ראה שו"ת
 תשובה מאהבה ח"א ס' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה
 בלוח יומי לחנוכה תשע"ו (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת
 אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג פשוט לחלק. ושם אפ"י הזכיר
 על שבת בהברכה. אבל, כ' ג' מוש"ש שאם שבת "ואת מוספי
 יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וז"ל מסתימת
 האחרונים.

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו
 להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) – ראה
 בכורי סתרנ"ט סק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. משנ"ב ס' קי
 סק"ח. סתפ"ח סק"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בניעמים
 ח"ב המאסף לחברה סק"ג. מנח"י ח"ח סמ"ז. שבה"ל ח"ד
 סס"ג. ח"י או"ח ס"ז. שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת
 שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ
 שתיאה סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל ס' קג. שו"מ רביעאה ח"ב ס' קח
 (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה
 הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. וילת"ע, שלרוה"פ גם בתפלה
 עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, ביו"ט
 ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרסג (שבסוכות שקרבנות
 מעכבים זא"ז חוזר. וראה הנסמן שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד
 שם העיר מפסק הרמב"ם (תו"מ פ"ה ה"ב) שמוספין אין
 מעכבין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ' שכ) שד' הרמב"ם
 הם נגד פשטות הגמ' (מנחות נדב, ב) לחלק בין סוכות לשאר
 המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנדון מחייל"א כלל כח בנשמ"א
 סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ
 הה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ). הנסמן בארחות חיים סתרס"ג
 סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות).
 משמרת שלום קוידינו בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. שו"ת
 עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו ס' רל. תשוה"נ ח"א סשפ"ח.
 בצה"ח ח"ב ס"ח. רבבות אפרים ח"ו סד"ז. שו"ת להורות
 נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסף במספר הקרבנות).

וקצת ראי' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה
 שבספרד ל"א פסוקי מוספין דילמא אתי למיטיגי, ועדיפא
 להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק

ואמנ"צ ג, מ"ט לא אמרין שו"ז נשנה במזון הוזהר לראש
 התפלה. (ראה משה"ק בקצוה"ש סכ"א בבדה"ש סקי"ב.
 שו"ת אג"מ ח"ד סצ"ג. ועוד). ובקצוה"ש סמ"ז שם כתב שרק
 במדבר עשר חבירו הו"ל הפסק אבל הפסק לפני הקב"ה אע"פ
 שאינו מענין התפלה א"ב גדר הפסק, וה"ר מדין מאורע שלא
 בזמנו, יעו"ש. אמנם, ד"ז לא יושיענו למ"ד שגם מאורע שלא
 בזמנו בגדר הפסק, ובפרט בנדו"ד, דקיימין השתא שכבר
 הפסיק במאורע שלא בזמנו, אין טעם להורות לו מה"ט גופא
 לומר למדני חוקי.

אמנם, מצינו שכתבו ליישב ההיתר דאמירת למדני חוקי,
 שא"ב מושב הפסק מחמת שהוא צורך התפלה להצילו
 מברכה בטעלה. אודרבה, האמירה למדני חוקי באה רק
 לתקן תפלתו. (וע"ז שמותר לשאול הדין אצל חבירו – ראה
 חיי"א כלל כה ס"ט, הב"ד במשנ"ב ס' קד סק"ב, אף שיש
 לחלק קצת, שא"ז לצורך גוף התפלה כ"א למנוע ברכה
 לבטלה).

ובהכי ארווחא ליישב מש"כ הריטב"א תענית ג, א, שאין
 לומר למדני חוקי רק במקום שמחזירין אותו, ודלא כדעת
 הרב החסיד שהביא שם – דלכאו' ממנ"פ אם הוא בגדר
 הפסק אין לאומרו כלל. ואם אינו הפסק, מ"ט לא יאמרנו
 בכל גווני, לתקן הברכה שתהא כהוון. ולהנ"ל א"ש (נוסף
 על ההסברה בלא"ה, שהתיקון דאמירת למדני חוקי הוא
 רק בדלית ברירה, שמאחר שכבר הוציא ש"ש לשם ברכה,
 אינו הגון לתקן ברכתו ולשנות דאמירת פסוק. והארכנו בזה
 בביור הלכה בענין שוכח על הנסים) דס"ל שבמקום שאין
 מחזירין אותו, ולא נתבטלה תפלתו מחמת העדר ההזכרה,
 אי"ז בגדר צורך תפלה.

ולפ"ז, מובן היטב החילוק בין מאורע שלא בזמנו שאין כאן
 תיקון התפלה, ולכמה דעות נתבטלה תפלתו מחמת הפסק
 וחוזר לראש, אבל אם יאמר למדני חוקי הרי מטרתו רק
 בכדי לתקן התפלה. ולית לן בה.

לד. ולא מהני שיחזור לותתן לנו לפי שקלקל הברכה שהזכיר
 שקר לפני המקום – הקרבת קרבן מוסף.

לה. ע"פ שו"ת גור"ר או"ח כלל ד ס"ט – הובא בהגהות
 רעק"א סתפ"ח ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה
 תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג – באו"ר. והגלענ"ד כתבנו.

לו. ראה קצוה"ש סמ"ז ס"ב. לקט הקמח החדש ס' קכ
 סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה.

לז. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט.
 ראה התל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ. ובלא"ה, בנדו"ז
 אינו שקר כיון שחוה"מ מיישך שייכא לתפלת יו"ט, וכדלקמן
 בהערה שלאח"ז.

לח. כמפורש בראשונים – ראה מט"מ סתרע"ט בשם שבה"ל
 סוסי' ריט. תניא רבתי סוסי' ג. והובא בכ"מ – פ"ח סת"צ
 ס"ז. שכנה"ג שם בהגה"ט סק"ו. א"ר שם סק"ח. מקו"ח שם
 ס"ט. חק יוסף שם סק"ב. שולחן גבוה סק"ט. שלמי ציבור
 (רמא, ד). והו"ד בכה"ח שם סק"ו ובסרס"ח סק"ח. וכ"כ
 מדפנש' בשו"ת מעיני הישועה הישהורן ח"ב סט"ו. וראה
 מש"כ לבאר בשו"ת בצה"ח ח"ד סמ"ג. והוא דלא כשו"ת
 אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג. ובתשו' שם גופא כ' להדיא שלא
 עיין בספרים ואם ימצאו באיזה ספר שלא כדבריו יודיעוהו.
 ולפלא על כמה מלקטים שלא הרגישו בד"ז. וכדברי אג"מ כ"כ
 בשו"ת האלף לך שלמה ששכ"ו. [נפשוט, שכ"ו ל"ש בחוה"מ

קלד | לוח יומי, הלכה למעשה – תשרי חלק ב' תשפ"ה

בדיעבד (ו"א שגם בדיעבד ל"י), ולכא' צ"ל הטעם שבטעה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבזה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיקא דיומא, לכו"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאנן בקביעא דירחא.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה'", וביום הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לו, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו – שה"ז שקר גמור, דלדידן חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ז ל"ש במוסף.

אבל, עפ"ז לכא' נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "זאת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין אחר. והדרינן לסברא קמייטא. ראה בעיקרי הד"ט או"ח סי"א. ובשו"ת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכח. וצ"ב. וראה גם בשו"ת משנ"ה ח"ז סע"ג באו"א. ועד"ז בשו"ת שרה"מ ח"ג סוסי' לא. ועצ"ע בכ"ז.

מ. ראה בשו"ת באתרא דרב סי' ל'תרמו.

מא. ראה שו"ת באתרא דרב סי' ט'תתד. ושי"ג. ולהעיר מכע"ז בהשקו"ט בליל פסח שחל בשבת כשהתחיל הלל (ראה אצלנו בלוח לפסח תשפ"ב), שאין מפסיקים אותו משום הקדמת ויכולו שהיא תדירה, לפי שהקדמת תדיר היא למצוה בעלמא. אבל אין הנידון דומה דהכא נחתנין לשקר"ט באמירת קדיש לפני מעין שבע, וגם בענין אמירת תתקבל. ומ"מ, הדין אמת כנ"ל, שכל שהתחיל קדיש (היינו עד 'ואמרו אמנ'") אין להפסיק.

מב. ראה שו"ת אג"מ או"ח ח"ד ס"ע סק"ג. אבני ישפה או"ח סנ"ז ואילך. רבבות אפרים ח"ב סצ"ו (ולא ראה דברי רבו בשו"ת אג"מ). ואף שיל"ד שמעין שבע אינו בגדר תפלה וחרזת הש"צ (וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' יח'תקסו), מ"מ לו יהא שספק בדבר, יש לאומרו עוד פעם. וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' טז'רמב, בענין שלילת אמירת תתקבל ב"פ. ומובן, דהכא שאני מטעם הנ"ל. וק"ל.

מג. שו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין שכח לומר ועל הנסים בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג סי' ג. בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ.

מד. בבברכת הפטרה – לא הזכיר של יום טוב רק בחתימה לא יצא. וראה א"א מבוטשאטש סרפ"ד שאם התחיל מעל הכל ולא הזכיר שבת בפתיחת הברכה לא סגי. וכן מוכח מהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א לגבי ברכת הפטורה בשמע"צ שחל בשבת, עיי"ש. אף ש"א שאם הזכיר מאורע שלא בזמנו חוזר ומתפלל, היינו משום הפסק, אבל בברכת הפטורה שאני, ודמיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה משנ"ב ס"ה סק"א. וילקט יוסף שנה שמינית קונט' ז סס"ח. ומ"מ כל שלא סיים הברכה, יחזור לתחילת הברכה לתקן ברכתו, כיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה – ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ג ובבדה"ש קכ"ה.

מה. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחווה"פ תשע"ד וי"ל בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

מורה שיעור בלימוד ספר 'משנה תורה' להרמב"ם

ספר המצוות	פרק א	ג פרקים	יד
מ"ע קיג.	פרק ח.	הלי תמורה. פרק ה-ו.	יד
מ"ע קח.	פרק ט.	פרק ח-י.	טו
מ"ע קח.	פרק י.	פרק יא-יג.	טז
מ"ע קח. קא.	הלי חגיגה... בפרקים אלו. פרק א.	פרק יד-טו. הלי טומאת צרעת.. בפרקים אלו. פרק א.	יז
מל"ת שח. שז.	פרק ב.	פרק ב-ד.	יח
מ"ע קיב.	פרק ג.	פרק ה-ז.	יט
מ"ע קי.	הלי בכורות... בפרקים אלו. פרק א.	פרק ח-י.	כ
מ"ע קיא.	פרק ב.	פרק יא-יג.	כא
מ"ע קב. קג.	פרק ג.	פרק יד-טו.	כב
מ"ע צט.	פרק ד.	הלי מטמאי משכב ומושב... בפרקים אלו. פרק א-ג.	כג
מ"ע ק.	פרק ה.	פרק ד-ו.	כד
מ"ע קו.	פרק ו.	פרק ז-ט.	כה
מ"ע קד.	פרק ז.	פרק י-יב.	כו

מבצע אכלו משמנים ושתו ממתקים

ישנו הרי ה"מבצע" הקשור עם "אכלו משמנים ושתו ממתקים" ושלחו מנות לאין נכון לו" (נחמ"ה, ח, ט), כפי שכבר נדפסה השקלא וטריא בזה – ענין שהיה צריך לעסוק בו (וודאי שפעלו בזה) בימים שלפני זה. ערב ר"ה תשל"ט, שיחות קודש ח"ג ע' 377

הנתינה צריכה להיות בהרחבה כסעודת שלמה בשעתו

כאן המקום לעורר עוד הפעם אודות הענין של "אכלו משמנים ושתו ממתקים" ושלחו מנות לאין נכון לו" (נחמ"ה, ח, ט), לוודא שלכולם יהיו צרכי החג – כפי הפירוש שאדמו"ר הזקן מבאר את הפסוק "אכלו משמנים ושתו ממתקים" כפסק דין בשלחן ערוך (סתקפ"ג ס"ד), שמזה מובן בנוגע להמשך הפסוק "ושלחו מנות לאין נכון לו". שבנוגע לצרכי ר"ה ודאי שכבר עסקו בזה - צריך להמשיך בנוגע לצרכי החג של שאר הימים טובים של חודש תשרי.

ובזה ישנה הוספה: ה"משמנים" וה"ממתקים" הינם אצל כל אחד לפי ערכו – בדוגמא לכך שהסעודה היא אצל כל אחד לפי ערכו, וככל שהסעודה גדולה יותר, כך ה"משמנים" וה"ממתקים" הינם יותר.

ר"ה תש"מ, שיחות קודש ח"א ע' 4

שמועה מבהילה

הגיעה שמועה מבהילה שישנם עשרות יהודים שעדיין לא קיבלו צרכי החג, אע"פ שעומדים כבר קרוב לסיומו של חודש אלול, בשבת סליחות. והסיבה לכך אינה מפני שלא יודעים מי הם הנצרכים - דמכיון שבשנה שעברה קיבלו צרכי החג, יודעים מי הם, ואעפ"כ, לא נתנו להם עדיין צרכי החג. ולכן, מזכירים עתה עוד הפעם אודות ענין זה, כדי שיזדרזו ויתנו צרכי החג לכל הנצרכים תיכף ומיד, ולא עוד, אלא, לעשות חשבון עוד הפעם אולי צריך ליתן להם עוד יותר כו',

ופשוט, שכל זה צריך להיות מתוך סבר פנים יפות כפשוטו ממש. ועוד תועלת בהדיבור על זה עתה – להרגיע את רוחם של הנצרכים שממתינים בקוצר רוח ותמהים על שלא קיבלו עדיין צרכי החג, שכאשר ישמעו שדיברו ועוררו על זה עוד הפעם בהדגשה מיוחדת, ידעו שבודאי יקבלו צרכי החג בהקדם, והעיכוב

ש"פ תבא תשמ"ח עמ' 723

לא הי' אלא בגלל סיבה צדדית כו'.

Did they give
out the Yom Tov
checks yet?"

KERENANASH.NET

Zelle: KerenAnash@770shul.org

PayPal: MaosChitim@770shul.com

